

ЦЕНТР ПРОГРЕСИВНОЇ ОСВІТИ «ГЕНЕЗУМ»

*Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської
науково-практичної конференції*

«МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»

31 березня 2020 р.

Харків – 2020

УДК 373.3/81
ББК 74.2

Методика викладання української мови в сучасній школі: теорія та практика : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, Україна, 31 березня 2020 року). Харків : Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. – 235 с.

У збірнику містяться результати наукових теоретичних і емпіричних досліджень актуальних проблем у методиці викладання української мови у початковій, основній та старшій школі, що були подані на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Методика викладання української мови в сучасній школі: теорія та практика». Даний збірник розрахований на вчителів української мови та літератури. Тематика публікацій свідчить про різноманітність інтересів української філологічної спільноти. Опубліковані матеріали адресовані як фахівцям, так і тим, хто цікавиться сучасним станом інноваційних педагогічних досліджень.

Організатори конференції приймали матеріали у авторській редакції, що позначилося на тому, що у збірнику тез доповідей із максимальною точністю відображається орфографія і пунктуація, яка була обрана авторами публікацій.

Усі матеріали подаються у оригінальній редакції авторів тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Методика викладання української мови в сучасній школі: теорія та практика».

© Колектив авторів, 2020
© Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020

Зміст

Секція 1. Особливості формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови та літератури

Польська О.А. Формування комунікативної компетенції учнів на уроках української мови та літератури шляхом створення ситуації успіху.....	7
Путря Н.В. Групова робота як засіб формування комунікативних компетенцій учнів на уроках української мови.....	10
Корніленко А.І., Мороз І.В. особливості формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови.....	13
Насоненко Н.Є. Розвиток логічного мислення школярів на уроках літературного читання.....	16
Солонина Н.О. Особливості формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови та літератури.....	20
Безрукава Л. І. Швець Н. А. Розвиток комунікативних компетентностей учнів - поклик часу.....	22
Савчук О.Ю., Савчук С.Г. Формування комунікативних компетентностей учнів початкової та середньої школи на уроках української мови.....	25
Астаніна І.А. Компетентісно зорієнтовані завдання на уроках української мови як засіб формування мовленнєвих здібностей молодших школярів.....	28
Митрофанова О.Л. Особливості формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови та літератури.....	31
Сябрук О.Б. Розвиток комунікативної компетентності здобувачів освіти засобами пленерних уроків української мови та літератури.....	35
Дребущак І.Л. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови.....	37
Михайлик Т. М. Формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови та літератури.....	41
Новіцька О.Ж. Формування комунікативних компетентностей учнів шляхом дослідження функціонування кольоративів в україномовному середовищі.....	45
Бакуменко О.В. Способи формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови та літератури.....	48
Дудка І.П. Особливості формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови і літератури.....	52
Забавська Т.В. Досвід роботи вчителів у сфері педагогічних досліджень.....	56
Михайленко С. А. Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів на уроках української мови та літературного читання.....	59

Севостьяненко Н. І. Формування навичок читання і говоріння на уроках української мови і літератури.....	63
Соловійова О.В. Особливості формування комунікативних компетентностей учнів на уроках української мови.....	66
Терьохіна Г.В. Особливості формування комунікативних компетентностей здобувачів освіти засобами текстоцентричної технології.....	69
Ведмідь Н.М., Поплавська О.К. Гурткова робота здатна перенести маленьку людину у світ творчості.....	72

Секція 2. Теорія та практика навчання української мови в початковій, основній і старшій школі

Синицька О.С. Вивчення будови слова у 3 класі як засіб реалізації мовної змістової лінії	76
Кириченко Н.В. Самостійна робота учнів на уроках української мови.....	79
Кривенко Ю. О. Сучасні підходи до формування навичок читання і письма на початковому етапі навчання української мови.....	81
Очеретько Н.А. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках української мови і літератури.....	84
Мул Н.М. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів шляхом використання народознавчого матеріалу.....	88

Секція 3. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури.

Мартинюк І.В. Особливості використання ІКТ в освітньому процесі початкової школи.....	93
Марченко Т.І. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови.....	96
Сухомлинова М.М. Формування креативно-емпатичних здібностей засобами української літератури, як шлях до розвитку самоосвітньої компетентності в учнів старшої школи.....	99
Книш В.В. Розвиток пам'яті, уяви, творчого мислення та вміння швидко й точно відтворити отриману інформацію шляхом використання методів ейдетики на уроках української мови та літератури.....	103
Тімоніна Ю.О. Інноваційні технології навчання на уроках читання.....	107
Ведмідь Н.М., Поплавська О.К. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури в початковій школі.....	114
Возна С.А. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури.....	118
Дзюбенко Л.М. Технології критичного мислення.....	121
Качуровська О.Г. Упровадження проєктної технології в сучасному	

навчальному процесі як запоруки результативності формування життєво необхідних компетентностей школяра.....	124
Кизименко О.М. Нестандартні уроки української літератури – вимога сьогодення.....	127
Луценко О.В. Використання електронного навчання у вивченні української мови.....	130
Сич Н.В. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури.....	133
Бабак В.А. Методика «Philosophy for children, р4с» на уроках української мови та літератури.....	136
Денищенко Л.І. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури.....	141
Будулатій Л.М. Формування ключових компетентностей учнів на уроках української мови та літератури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.....	144
Григор'єва А.Г. Ментальні карти як сучасний інструмент для творчої діяльності вчителя та учня на уроках української мови та літератури.....	147
Левченко О.В. Використання ІКТ – як засіб формування предметних компетентностей на уроках української мови в початковій школі.....	150
Лук'янова М.В. Інтеграція педагогіки, психології, мистецтва засобами артпедагогіки на уроках філологічного циклу.....	153
Свистільник Л.П., Сріб'яник Н.В. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури.....	157
Маринець А.С. Інноваційні технології навчання на уроках української мови та літератури.....	162

Секція 4. Проблема сталого розвитку і освітній процес

Заболотня А.О. Жіноча картина світу як гендерний складник української пареміології.....	166
Гавриловська О.І. Проблема сталого розвитку і освітній процес.....	168
Лакович А.М. Сучасне уявлення проблеми сталого розвитку в освітньому процесі.....	172
Прахова Т.Ю., Таран І.І. Особливості організації неперервної освіти для сталого розвитку в контексті НУШ.....	174

Секція 5. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку.

Рибалко В.О. Шляхи формування читацької компетентності учнів початкових класів.....	176
Ткачук Н.В. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку.....	179
Пазиніна Н.М. Формування читацької компетентності молодших	

школярів.....	182
Лукашенко Н.Г. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку.....	188
Галушка Н.П. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку.....	191
Грищенко М. Р., Кир'янова С.М. Формування читацької компетентності учнів початкових класів.....	194
Маківська Г.С. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку.....	197
Зубань М.В. Із досвіду роботи щодо формування читацької компетентності молодших школярів.....	201
Кириченко А.М. Робота з текстом у процесі викладання філологічних курсів.....	204
Михайленко О.С. Прийоми підвищення ефективності розуміння малих літературних форм учнями молодшого шкільного віку з порушеннями слуху.....	207
Мялковська Л.І. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку.....	211
Філіпчук В.В. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку.....	213
Здебська Т.М. Педагогічна технологія навчання читанню та письму «Щоденні 5» для формування читацької компетентності в умовах нової української школи.....	218
Чмелюк Л.А. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку.....	221
Руденко С.В. Особливості формування читацької компетентності молодших школярів.....	224
Мудраченко С.А. Формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку через впровадження когнітивних методів навчання.....	228
Відомості про авторів.....	231

СЕКЦІЯ 1.
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА
ЛІТЕРАТУРИ

Польська О.А.
вчитель української мови і літератури
Комунальний заклад «Рубанівський опорний заклад
загальної середньої освіти I-III ступенів»
Великопетиська районна рада, Херсонська область, Україна

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ НА
УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ШЛЯХОМ
СТВОРЕННЯ СИТУАЦІЇ УСПІХУ

Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини,
які породжують енергію для переборення труднощів,
бажання вчитися.
В. О. Сухомлинський

Проблема формування предметної компетентності учнів в умовах сучасної школи є актуальною і продиктована самим життям. Даний напрям є одним з пріоритетних напрямів реалізації Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, тому головним завданням школи є всебічний розвиток індивідуальності дитини, формування ціннісних орієнтирів, формування життєво і соціальнокомпетентної особистості, здатної самостійно здійснювати життєвий вибір, приймати нестандартні ефективні дієві рішення, вміти застосовувати свої знання та вміння вчитись упродовж життя. Ці фактори сприяли впровадженню у процес вивчення української мови і літератури не однієї інноваційної технології, а інтегрованої моделі інноваційних технологій, що сприяє створенню інноваційного освітнього простору і формуванню інноваційного креативного стилю діяльності вчителя, вдосконаленню методичного забезпечення навчально-виховного процесу.

Думаю, що не тільки мене хвилює проблема: як у наш складний, проблематичний час відшукати ті оптимальні методи й засоби навчання, які не лише забезпечували б високий рівень знань, а й сприяли формуванню інтелектуально розвиненої особистості, національно свідомого громадянина, адже найважливіша роль у цьому процесі належить школі, саме в ній навчання повинно підпорядковуватись ідеї розвитку творчих здібностей учнів.

Створення ситуації успіху в навчальній діяльності школярів – це проблема, до якої все частіше звертається сучасна педагогічна наука. Ця проблема зацікавила і мене. Працюючи вже не один рік у школі, я зрозуміла, що однією з важливих цілей навчання є розвиток особистості кожної дитини. А це можливо, якщо навчання і виховання сприятиме розвитку дитини, приноситиме їй радість

пізнання, викликатиме у неї інтерес до навчання. Результати діяльності А.С. Макаренка та В.О. Сухомлинського підводять нас до усвідомлення можливостей упровадження у навчально-виховний процес такої педагогічної технології, яка була б націлена саме на те, як викликати у дітей почуття радощів, забезпечити успіх у навчанні.

Наші учні скупі у спілкуванні, часто не можуть висловити правильно власну думку, схильні до того, щоб відсидітися, бути непоміченими на уроці, не навчені особистісно проявляти себе в школі, вони й за її порогом нерідко залишаються такими ж пасивними, невпевненими в собі людьми. Велика роль у подоланні цих негативних явищ належить учителю, який має замислитися не тільки над тим, як знайти якомога більше інформації і подати її в цікавій, доступній формі, а й над тим, як привернути інтерес учня до навчання, до предмета, як максимально наблизити навчальний процес до життєвих реалій.

Вирішити ці проблеми допоможуть уроки співтворчості, де вчитель і учень, як, рівний з рівним, намагаються досягнути в спільній праці вершини прекрасного, де головне місце в роботі надається учневі, враженому від спілкування. На вчителя покладаються лише організаторські функції: як скерувати роботу, у яке русло спрямувати роздуми, як змусити працювати уяву, фантазію, розумові, пізнавальні, творчі здібності, щоб в очах учнів засвітилася радість, щоб у кожного з них з'явилася впевненість у своїх силах. Засобами досягнення вчителем мети може бути: використання різних форм та методів навчальної діяльності, які дозволяють розкрити суб'єктивний досвід учнів; створення атмосфери зацікавленості кожного учня в результатах роботи всього класу; стимулювання учнів до висловлювань, використання різних способів виконання завдань без побоювань помилитися, отримати хибну відповідь тощо; створення на уроці педагогічних ситуацій спілкування, які б дозволяли кожному учневі виявляти ініціативу, самостійність, виборність у справах роботи, створення обстановки для природного самовираження учня.

Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина визначає цей результат як успіх. Саме вона може стати пусковим механізмом подальшого розвитку особистості. Ситуація успіху дарує атмосферу приязні та взаємодопомоги, впевненості і захищеності. Вона полягає в тому, що її використання сприяє підвищенню результативності, зростанню продуктивності уроку, розкриттю творчих здібностей, стимулюванню до самовдосконалення, усвідомленню впевненості майбутнього фахівця у професійній компетентності, внутрішньому задоволенню навчальною діяльністю, забезпечує умови для розвитку творчої особистості дитини; сприяє позитивній мотивації учнів до пізнавальної діяльності, потребі в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні, забезпечує особистісно орієнтовану модель навчання.

У своїй практичній діяльності доводжу, що створена на уроці ситуація успіху змінює в позитивний бік стиль життя дитини, стає точкою відліку для змін у взаєминах з оточуючими, дає поштовх для дальшого руху вгору сходинками розвитку особистості, підвищує життєву стійкість.

Які ж методи та технології можна використовувати при компетентнісно-орієнтованому підході вивчення мови та літератури? Цей принцип передбачає широке застосування інтерактивних та ігрових методів навчання, метод прогнозування, інсценування, фронтальну бесіду, усне опитування, роботу зі схемами, таблицями, підручниками, міні-підручниками, експрес-зошитами, демонстрацію презентацій, проектів.

Інтерактивні методи мають конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умовинавчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Учні вчаться працювати в колективі, самостійно шукати відповіді на запитання, аргументувати їх та відстоювати своєї думки. Ефективність у навчанні забезпечує системне застосування дійових та рольових ігор та моделювання життєвих ситуацій. Серед таких форм – спрощене судове засідання, громадські слухання, драматизація, збори, засідання комісій, аукціон, діалог між учнем і героєм твору, діалог із літературним героєм, розповідь від імені героя тощо.

Для формування комунікативної компетентності уроки української мови та літератури треба будувати так, щоб школярі могли оволодівати монологічним та діалогічним мовленням, вдосконалювали вміння говорити переконливо, вирішувати проблемні ситуації. Підводячи підсумок своєї роботи, хочу зазначити, що надія на успіх живе в кожній людині. Але, на жаль, не кожна дія справджується, тому що успіх гарантований лише для тих, хто прикладає для його здійснення власні зусилля. Я з впевненістю можу сказати, що я, учні й батьки докладаємо великих зусиль, щоб успіх кожного й успіх всіх був гарантованим.

На основі цих концептуальних засад можна сформулювати умови, які забезпечують ефективність компетентнісного підходу до навчання української мови та літератури та формування предметної компетентності учнів:

1. Грунтовна підготовка до уроку. Знаючий, думаючий, досвідчений педагог не засиджується довго, готуючись до завтрашнього уроку. Він не пише довгих поурочних планів. Учитель готується до хорошого уроку все життя. Його духовне життя – це постійне збагачення інтелекту.

2. Нестандартне вирішення будь-якої проблеми. Щоб відкрити перед учнями іскорку знань, учителеві треба ввібрати море світла, ні на хвилику не відходячи від променів вічно сяючого сонця знань, людської мудрості.

3. Повна свобода вибору форм і методів. У самій своїй основі педагогічна праця – творча діяльність, близька до наукового дослідження. Учитель – це вчений, але у своїй особливій лабораторії, де він, усебічно вивчаючи учнів, невпинно творить, що денно веде пошуки найдосконаліших методів проектування долі і душ людських.

4. Демократизація та гуманізація навчання. Щоб мати доступ у дивний палац, ім'я якому - Дитинство, ми повинні перевтілюватися, ставати якоюсь мірою дитиною. Найкращий учитель для дитини той, хто, духовно спілкуючись з нею, забуває, що він учитель, убачає у своєму учневі друга, однодумця. Чуйний педагог ніколи не забуває, що він сам був дитиною.

5. Розвиток природної обдарованості в дітей. Учителеві треба мати надзвичайно чутливе й відкрите серце, щоб бачити, розуміти, відчувати тисячі найніжніших доторкань до маленьких людей, щоб ці дотики творили людську красу, розвивали інтелектуальні задатки й здібності.

6. Стимул, стимул і ще раз стимул. Чудодійна сила слова виникає з любові педагога, з його глибокої віри в людину. Хай звучить у нашій школі лагідне слово. Торкаймося ласкою дитячого серця.

Сьогодні, як ніколи, учителі повинні формувати людину, здатну приймати відповідальні рішення, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, самореалізовуватися – одним словом, компетентну особистість.

Отже, формуванню комунікативної компетентності особистості слід приділяти велику увагу

Література

1. Бех І.Д. Педагогіка успіху: виховні втрати та їх подолання / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2004. – №4. – С. 5-15.
3. Гришина Т.В. Освітня технологія як професійний пріоритет учителя. – Х.: вид.група «Основа», 2003.
4. Десятченко Н. Моделі сучасних уроків // Завуч. – 2002. – № 35.
5. Єрмаков І. Г. Педагогіка життєтворчості: орієнтири для ХХІ століття, кроки до компетентності та інтеграції в суспільство / Єрмаков І. Г. // Наук.-метод. збірник. – К.: Контекст, 2000.
6. Єфімова І. «Педагогічна технологія «Створення ситуації успіху» інтерактивні методи перевірки знань / І. Єфімова // Укр. мова і літ. вшк. – 2009. – № 20. – 22 с.
8. Селевко Г.К. Сучасні освітні технології: Навч. посіб. – М.: Народна освіта, 1998.
9. Сиротенко Г. О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Х.: вид.група «Основа», 2003.
10. Ситченко А.Л. Педагогічні технології на уроках літератури // Дивослово. – 2002. – №10.
11. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи на уроках української літератури // Дивослово. – 2002. – №10.

Путря Н. В.

вчитель української мови і літератури

Запорізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 15

м. Запоріжжя, Запорізька область, Україна

ГРУПОВА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Реформування системи освіти в Україні визначає вимоги та формує пріоритети її майбутнього розвитку. На сучасному етапі розвитку суспільства

виникає потреба у формуванні освічених, етично вихованих, активних та динамічних особистостей, котрі здатні приймати рішення та відповідати за їх наслідки, прогнозувати, бути мобільними та конструктивними. Слід підкреслити, що крім вищезазначених характеристик, сучасний ринок праці вимагає від людини наявність чотирьох якостей, які визначаються як 4К: креативність, комунікабельність, критичне мислення та колабораціонізм або здатність працювати у групі. У зв'язку із цим актуалізується питання визначення технологій, які будуть сприяти формуванню відповідних компетенцій учнів у школі, що проектується на можливості їх розвитку в майбутньому. Метою нашого дослідження є аналіз групової роботи як засобу формування комунікативних компетенцій учнів на уроках української мови.

У зв'язку із вищезазначеним, підкреслимо, що найважливіше завдання школи формування повноцінної особистості, надання базових орієнтирів у процесі співпраці та взаємодії один з одним. Тобто, школа може розвивати пізнавальні інтереси і здібності учня, сформувати ключові компетенції, необхідні для подальшої самоосвіти.

Пріоритетним напрямом розвитку сучасної школи є гуманістична та інноваційна спрямованість навчання, за якого провідне місце займає врахування потреб і інтересів учня та використання новітніх методик викладання, спеціальних навчальних технік та прийомів, щоб оптимально підібрати той чи інший метод викладання відповідно до рівня знань, потреб та інтересів, а також забезпечити високий рівень взаємодії між учнями [1].

На нашу думку, однією з найбільш ефективних технологій, яка забезпечує формування комунікативних компетенцій учнів на уроках української мови є групове (колективне) навчання, що передбачає організацію навчального процесу, за якого засвоєння знань здійснюється через спілкування між учнями (взаємонавчання) у групах. Значною перевагою групового навчання є висока результативність засвоєння знань. Підтвердженням цього є те, що слабкі учні виконують на 20-30% завдань більш, ніж за умов індивідуальної роботи [2].

Розглянемо більш детально особливості формування груп та реалізації зазначеної технології. Групові форми навчання:

- дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання;
- формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації;
- сприяють формуванню комунікативних здібностей учнів;
- активізують розумову діяльність.

Як зазначалося нами вище робота в групах, тобто колективна робота, дає найбільший ефект у засвоєнні знань. Крім того, групове навчання привносить новизну в організацію традиційного процесу, сприяє розвитку соціально значущих відносин між учителем і групою учнів, учнів між собою. Саме в групі відбувається навчання рефлексії, тобто вмінню дивитися на себе, на свою діяльність з боку, розуміти, що ти робиш, навіщо і чому ти робиш і говориш те чи інше, і оцінювати свої дії.

Групова форма організації роботи має переваги та недоліки. Серед переваг варто виокремити:

- підвищення навчальної та пізнавальної мотивації;
- зниження рівня тривожності, страху виявитися безрезультатними, некомпетентним у вирішенні певних завдань;
- підвищення здатності до навчання, ефективності засвоєння та актуалізації знань;
- поліпшення психологічного клімату.

Основними недоліками є:

- груповій роботі треба спочатку навчити. Без дотримання цієї умови групова робота буває неефективна;
- організація групової роботи вимагає від учнів особливих умінь, витрат зусиль;
- за непродуманого комплектування груп деякі учасники можуть користуватися результатами роботи інших;
- поділ на групи може бути непростим;
- завжди є учасники, які бажають працювати одноосібно, що потребує створення додаткових умов для цього.

Особливістю формування груп є те, що кількість учасників може бути два та більше учнів, може бути однорідною або різнорідною за певними ознаками, може бути постійною і мобільною.

Важливим в організації процесу навчання є комплектування груп, від якого залежить ефективність взаємодії у групі та кінцевий результат.

Існують різні варіанти комплектування груп. Розглянемо деякі з них:

1. За власним бажанням. Групи формуються на основі бажання учнів щодо кола учасників.

2. Випадковим чином. Перевагою такого способу формування є те, що в групу можуть об'єднуватися учасники, які за інших умов ніяк не взаємодіють між собою. Робота в такій групі розвиває в учасників здатність взаємодіяти між собою, пристосовуватися до різних умов діяльності і до різних партнерів.

3. За певною ознакою. Наприклад, за першою літерою імені (голосна – приголосна), у відповідності з тим, в яку пору року народився (на чотири групи), за кольором очей (карі, сіро-блакитні, зелені) і т. ін. Цей спосіб поділу є корисним, оскільки, з одного боку, може об'єднати учасників, які майже не взаємодіють один із одним, а з іншого – спочатку задається деяка загальна ознака, яка об'єднує.

4. За вибором «лідера». «Лідер» обирається учасниками, який потім формує собі групу.

Таким чином, одним із найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації вищої освіти України є забезпечення якості підготовки фахівців, які будуть відповідати вимогам сьогодення та міжнародним стандартам. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни методик та технологій навчання.

На основі проведеного дослідження, можна підсумувати, що розвиток особистості відбувається в процесі навчальної діяльності, пріоритетним завданням якої є формування умінь і навичок. При цьому важливим є активна участь учня для вирішення визначених завдань. Ефективним засобом вирішення цього питання є саме використання групової роботи, де разом із набуттям навичок самостійної діяльності учень стає рівноправним учасником навчання за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів, сприяє формуванню навичок і вмінь як предметних, так і загальнонавчальних, становленню життєвої позиції та ціннісних орієнтацій, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей, що є необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці в майбутньому.

Література

1. Захарчук Т. Інноваційні технології навчання в сучасній школі // Освіта регіону. №4. 2016. [електронний ресурс]. URL: <http://social-science.com.ua/article/263>.
2. Борідка М.В. Використання колективно-групової роботи на уроках української мови. URL : <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-kolektivno-grupovoi-roboti-na-urokakh-ukrainskoi-movi-58909.html>.

Корніленко А.І.

вчитель початкових класів

КОЗЗО «Раївський НВК» Дніпропетровська область, Україна

Мороз І.В.

вчитель української мови і літератури

КОЗЗО «Раївський НВК» Дніпропетровська область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сучасні діти живуть у складному суперечливому світі. З одного боку, це світ нових досягнень науки і техніки, світ великих можливостей для індивідуального розвитку особистості. З іншого, це світ, у якому люди менше спілкуються, самотніші, виражають почуття та думки, використовуючи шаблони, смайли, SMS, сленги, вульгаризми, неповні речення, повторення тих самих слів, «відчепні» фрази, суржик, невиправдані заміни українських слів іноземними. Бідніе мова, бідніе думка, знижується інтерес до рідної мови і культури. Тому проблема мовленнєвого розвитку учнів завжди привертала увагу провідних лінгвістів, методистів та педагогів.

Сформувати духовно багату, соціально активну особистість можна тільки у тому разі, якщо вона оволодіє мовою як засобом спілкування, мислення, пізнання, самовираження, самоутвердження її у колективі. З огляду на це винятково важливою є ідея єдності мовної освіти й мовленнєвого розвитку школярів. Один із перспективних шляхів реалізації такої проблеми – навчання рідної мови на основі формування комунікативних компетентностей здобувачів

освіти на уроках української мови та літератури. Комунікативна компетенція належить до групи ключових, має особливу значимість у житті не лише дорослої людини, а й дитини. Її сутність виявляється у вмінні школярів розв'язувати комунікативні завдання з метою оволодіння високим рівнем спілкування рідною мовою. А тому розвиток комунікативної компетенції учнів – актуальне завдання навчально – виховного процесу школи, так як є не лише умовою сьогоденного благополуччя школяра, але і ресурсом ефективності та добробуту його дорослого самостійного життя.

Перед учителем стоїть першочергове завдання – формувати у школярів уміння вільно, змістовно, точно та інтонаційно виразно висловлювати думки й почуття в усній і писемній формі, у будь – якому стилі й жанрі, швидко орієнтуватися у пропозиціях на ринку літератури і приймати рішення у складних ситуаціях, давати аргументовану власну оцінку прочитаному та побаченому, знаходити й аналізувати інформацію, удосконалюватися протягом життя.

Важливою умовою мовленнєвого розвитку учнів є робота, спрямована на збагачення їхнього активного словника, формування умінь граматично правильно і лексично виправдано застосовувати у власному мовленні слова різних лексико – граматичних розрядів для побудови зв'язних висловлювань певного типу (розповіді, описів, міркування).

Основна робота з розвитку мовлення школярів проводиться на уроках української мови та літератури. Однак, щоб зберегти рівень мовленнєвої культури, а тим паче вдосконалити цей рівень, потрібна загальна злагоджена робота з розвитку грамотності й культури мовлення на уроках з усіх навчальних дисциплін та в позаурочний час – єдиний мовний режим.

Діти засвоюють мову не тільки під час спілкування з рідними, друзями, знайомими, а й у процесі навчальної діяльності. Саме у школі вони набувають практичних навичок у спілкуванні, у них формується вміння враховувати особистість адресата, умови спілкування, його стиль, обирати доречну етикетну форму залежно від ситуації, аналізувати характер невербальних етикетних ситуацій спілкування. Важливим для розвитку комунікативних умінь є збагачення активного словника школярів, який сприяє чіткості й виразності їхньої мови. А тому виробляти звичку образно висловлювати свої думки потрібно з перших днів навчання у школі, на кожному уроці працювати над словом: пояснювати значення слів, добирати синонімічні пари, вводити слова у речення. При цьому викликати інтерес до роботи над словом, щоб школярі не лише зберегли на все життя любов до рідного краю, здатність побачити, оцінити, емоційно пережити і розповісти іншим про те, що їх схвилювало, вчити їх правильно, гарно говорити, щоб спілкування приносило радість і задоволення. Але ми зустрічаємося й з випадками, коли з різних об'єктивних причин дитина не може виразити через слово свої почуття, думки, тому не є рівноправним учасником діалогу. Часто використовує міміку та жести, соромиться відповідати на уроках. А у дорослому житті не зможе сформулювати та відстояти власну позицію, аргументувати думки, переконати співрозмовника, відчуватиме дискомфорт під час спілкування.

Вважаємо, що кожен педагог у своїй щоденній діяльності повинен приділяти велику увагу мовленнєвій культурі, основою якої є грамотність. Щоб мовлення школярів було лексично багатим, синтаксично різноманітним, вчимо їх користуватися словниками, вдумливо читати, вслухатися у живе слово, торкатися джерел краси рідної мови, намагаємося формувати загально мовленнєві уміння і навички на уроках та у позакласній діяльності. Але особливий статус, звичайно, відводиться урокам мови й читання. Важливим є спілкування дітей у різновікових групах на уроках міжвікової інтеграції, на яких забезпечуємо комфортні умови, щоб кожен учень відчував свої успіхи, висловлював власні думки. Створюємо й підтримуємо атмосферу довіри, доброзичливості у класі, які позитивно впливають на взаємоспілкування і взаємопрацю у системі відносин «учитель – учень», «учень – учитель», «учень – учні», яка сприяє позитивному спілкуванню, стимулює мовленнєву і творчу діяльність осіб, задіяних у навчальній діяльності. Розвиток комунікативних навичок здійснюється засобами дослідницьких, ігрових, творчих дій. Даний тип уроків дає можливість використовувати метод бесіди. Завдяки діалогу «учитель – учень», «учень – учні» виробляються практичні уміння молодших і старших школярів користуватися усним мовленням не тільки на уроці, а й у побуті: бути тактовним у спілкуванні, уміти слухати, розуміти співрозмовника, переконливо формувати власну думку, правильно реагувати в ході бесіди на висловлену точку зору, не компрометуючи при цьому співбесідника, не принижуючи його, вміти налагодити контакт з іншими.

Слід зауважити, що основою кожного уроку має стати формування вмінь якісно правильного і культурного мовлення: робота над орфоепічними, акцентуаційними нормами, чіткістю й виразністю усного мовлення, над збагаченням і розвитком активного словника, правильним і точним вживанням слова, над словосполученням та зв'язним висловлюванням; орфографічно грамотного письма. Плідними виявилися у роботі такі види діяльності: мовленнєві й інтелектуальні ігри, інтерактивні методи, лінгвістичні казки, інтегровані завдання й уроки, коопероване навчання, нестандартні завдання, пошуково – дослідницька робота.

Доцільними є вправи, які можна використовувати на різних етапах уроку: інтелектуальна розминка, «вірю – не вірю», «теоретичний крос», «так – ні», «сніжна грудка», «знайди помилку», «опитування – естафета», «чомучка», «м'яч зі словами», «аукціон знань», «світлофор» та ін. Слід пам'ятати, що чітко продумана система вправ повинна становити логічну єдність. Одним із різновидів інтерактивного здобуття знань є «навчання у дискусії», яке стимулює самостійне мислення, заохочує до полеміки, допомагає обґрунтовувати власну позицію. Саме завдяки дискусії розвивається усне монологічне мовлення школярів та почуття толерантності до чужої думки.

Для опанування монологічного мовлення використовується метод укрупнення дидактичних одиниць. До вправ необхідно дібрати сукупність тематично близьких текстів, щоб діти могли переказувати та будувати розповіді, казки, описи (наукові та художні), міркування – комплексно, за принципом взаємозв'язку. Таке одночасне опанування видів мовленнєвої діяльності зумовлює

широке застосування прийомів зіставлення, переконструювання, перенесення знань у змінених ситуаціях.

Для сучасних непосидючих, активних дітей необхідно добирати цікавий, у захоплюючій формі матеріал, що спонукає розвитку зв'язного мовлення: складання розповідей за уявою, використовуючи таблиці – опори, малюнки; складання казок, розповідей, лічилок, загадок, віршів, ребусів; створення словника природи, настрою, емоцій. Успіх мовленнєвої творчості учнів забезпечується цілеспрямованим збагаченням їхнього кругозору, формуванням словникового запасу.

Важливо, щоб діти розуміли суть спілкування. Для цього необхідно навчити їх давати відповіді на такі три запитання: чому я спілкуюся?; з ким я спілкуюся?; як я буду спілкуватися?

Отже, використання названих методів та прийомів на уроках української мови забезпечує не лише розвиток розумових здібностей дитини, духовної зрілості, а й сприяє формуванню комунікативних компетентностей.

Слід зазначити, що у формуванні комунікативних умінь та навичок важливу роль відіграє особистість учителя. Адже він є носієм культури, взірцем доцільного, образного, змістовного, виразного використання мовних перлин. Учитель як учасник будь – якого спілкування, повинен дбати про навчання, виховання та розвиток особистості.

Хотілося б підкреслити, що запобігання помилок у мовленні учнів потребує від учителя наполегливої, творчої, цілеспрямованої роботи у повсякденному житті. Це допоможе здобувачам освіти зробити крок уперед до розвитку комунікативних умінь і навичок.

Література

1. Громцева Н., Місцілова Л. Розвиток зв'язного мовлення як засіб формування комунікативної компетенції у молодших школярів // Початкова школа і сучасність. – 2015. – №12.

2. Дубчак Л. О., Матвієнко С.Е. Навчаємо словесності, орієнтуючись на учнівську особистість // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2011. – №10.

3. Єрмоленко С.Я., Мацько Л.І. Навчально - виховна концепція вивчення української (державної) мови // Початкова школа. – 1995. – №1.

Насоненко Н.Є.

вчитель початкових класів
Криворізька гімназія №127

м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Перед сучасною початковою школою стоїть важливе завдання – розвинути мовленнєві здібності здобувачів освіти у відповідності із зростаючими

соціальними потребами. Тому спілкування державною мовою - одне з десяти ключових компетентностей Нової української школи, наскрізними лініями якого є вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди; здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час; усвідомлення ролі ефективного спілкування. [4].

У зв'язку з цим заклад загальної середньої освіти повинен більш глибоко розвивати інтелектуальні здібності, без яких неможлива продуктивна мовленнєва діяльність дитини. Під впливом навчання у молодших школярів розпочинається перебудова всіх пізнавальних процесів. Саме молодший шкільний вік є продуктивним у розвитку логічного мислення. Це пов'язано з тим, що діти включаються в нові для них види діяльності і системи міжособистісних відносин, що вимагає від них набуття певних психологічних якостей.

Дослідження висловлювань як мовленнєвих виразів дозволяють виокремити такі головні розумові операції:

1) розрізнення – операція виділення елементів з цілого і їх відділення один від одного. Процес розрізнення добре виражається у висловах, які перераховують складові частини і ознаки цілісного об'єкта;

2) порівняння – операція уявного зіставлення розділених об'єктів або їх ознак і подальше встановлення подібності і відмінності між ними;

3) знаходження подібності (спорідненості) – операція, що дозволяє ототожнити різні об'єкти за одним або декількома ознаками;

4) знаходження відмінностей – операція, завдяки якій однорідне відкривається як таке, що володіє індивідуальними або типологічними відмінностями;

5) об'єднання в ціле (у нову структуру) – операція з'єднання різних об'єктів, що пройшли порівняння та виявили тісні взаємодії і подібні ознаки;

6) абстрагування й узагальнення – єдині операції виділення істотних, тобто вільних від випадкових привнесень, властивостей і зв'язків об'єкта і об'єднання об'єктів з даними характеристиками в загальну категорію;

7) виділення протилежностей – операція поділу опозиційних об'єктів чи ознак певного об'єкта, що знаходяться в більшому або меншому протиріччі одне з одним;

8) конкретизація – визначаються узагальнені (видові, родові, універсальні) відмінності, опозиції і тотожності вихідного об'єкта з іншими об'єктами;

9) символізація – операція, близька конкретизації, але припускає не пряме, а опосередковане співвіднесення вихідного одиничного об'єкта з абстрактними параметрами.

Аналіз досвіду вчителів та власного досвіду роботи свідчить про наявність суперечностей між необхідним рівнем логічних умінь та рівнем їх сформованості; необхідністю творчого підходу до застосування логічних умінь та формалізмом в організації освітньої діяльності; наявністю індивідуальних особливостей кожної дитини та традиційною системою викладання; необхідністю створення

максимально сприятливих умов для розвитку і саморозвитку особистості здобувача освіти та репродуктивним характером навчання. Названі суперечності потребують розв'язання шляхом виявлення причин низького рівня розвитку логічного мислення дітей та пошуком можливостей спеціальної організації освітнього процесу для їх усунення.

У сучасній школі на уроках української мови та літературного читання вчителі намагаються обирати такі форми і методи роботи, які, по-перше, доступні дітям певного віку, по-друге, викликають у них зацікавленість і бажання працювати, по-третє, створюють простір для розумової діяльності здобувачів освіти. Формування і розвиток логічного мислення відбувається на кожному занятті. До структури уроку обов'язково включаються спеціальні вправи на формування умінь і навичок розумової праці: планування роботи, пошуку раціональних шляхів її виконання, критичного оцінювання результатів, порівняння своїх дій з діями інших дітей.

Аналіз педагогічної діяльності вчителів початкових класів Криворізької гімназії №127 свідчить про те, що у своїй роботі вони дотримуються таких пріоритетних напрямів:

- під час занять кожен учасник освітнього процесу має якомога більше говорити;
- учитель повинен стати другом кожної дитини;
- діти мають учитися аргументувати власні версії та робити логічні висновки;
- думка дитини є головною на уроці;
- не треба боятися помилок: не помиляється той, хто не мислить;
- на кожному уроці ми навчаємо вчитися.

В.О. Сухомлинський радив учителям початкових класів: «Треба навчити усіх дітей читати так, щоб вони вміли читаючи думати і думаючи читати». Щоб досягти такого рівня читання, дітям потрібно навчитися аналізувати текст, тобто осмислювати його ідею, ставлення автора до того, про що він пише, висловлювати свою оцінку щодо прочитаного. Тому основним прийомом роботи над художнім твором на уроках літературного читання є багаторазове звертання до тексту. Слід формулювати кожне нове завдання так, щоб діти знову і знову зверталися до змісту твору, перечитували його, знаходили щоразу щось цікаве і несподіване для себе. На всіх етапах уроку має місце вибіркове читання:

- під час бесіди за змістом;
- у ході складання характеристики дійових осіб;
- при створенні словесних малюнків;
- при порівнянні фактів на початку твору і в кінці;
- під час обговорення ілюстрацій, прислів'їв до тексту;
- під час підготовки до переказу.

Працюючи над текстом, пропоную дітям самостійно поставити запитання за змістом твору. Це формує пізнавальну активність школярів, привчає їх уважно слухати і читати текст, а головне – змушує логічно мислити.

З метою встановлення емоційного впливу твору на читачів формулюю такі запитання:

- Які почуття виникли під час слухання оповідання?
- Що вас вразило?
- Що найбільше сподобалося (не сподобалося)?
- До яких вчинків, дій спонукає це оповідання?
- Який настрій створив у вас зміст тексту?
- Кому з родичів або знайомих ви хотіли б прочитати це оповідання?

Під час виконання завдань створюю мовні ситуації, спонукаю дітей до власних висловлювань. У процесі аналізу вони сперечаються, відстоюють власну думку, вчать слухати та розуміти інших людей. Допмагаючи дітям визначити головну думку твору, пропоную наступні завдання:

- читання, складання плану;
- добір заголовків;
- читання за готовим планом, поділ на частини;
- читання зі скороченням тексту;
- складання сценарію діафільму;
- знаходження речення чи уривка, які виражають головну думку;
- читання назви оповідання, співвіднесення її з головною думкою твору;
- добір власного заголовка і пояснення заголовка;
- вибір заголовка із запропонованих прислів'їв;
- пошук слів із найбільшим смисловим навантаженням.

Під час виконання таких завдань діти оволодівають розумовими прийомами абстрагування, порівняння, узагальнення. При роботі над текстом пропонуються вправи на формулювання суджень.

Значну увагу приділяю вивченню прислів'їв та приказок. Наприклад, при аналізі змісту прислів'я «Життя наше, як павутина» діти дали наступні пояснення:

- Як павучок обережно йде по павутинці, так і людина повинна бути обережною в житті.

- Іноді людина так заплутається в своїх справах і вчинках, як павук у павутинні.

- Життя людини може несподівано обірватися, як ниточка павутини.

Подібні завдання дають малюкам змогу зрозуміти зміст вислову, пояснити і встановити причинно-наслідкові зв'язки, розширити словниковий запас, вчать їх аналізувати ситуацію.

У наш час змінюються пріоритети цілей навчання. На перший план висувається його розвивальна функція, культ самостійності й нестандартності думки, який стимулює розвиток пізнавальної активності дітей. У навчанні цінна не лише сама істина, але й процес її здобування, пошуку, спроби, помилки, усвідомлення прийомів розумової роботи – тобто все, що розвиває творчу думку школяра, привчає його мислити і діяти самостійно.

Перед учителем стоїть дуже важливе й складне завдання: організувати освітній процес таким чином, щоб він сприяв, з одного боку, формуванню й розвитку розумових здібностей школярів, а з другого – ці здібності мають стати

фундаментом для їх успішної освітньої діяльності. Для досягнення цієї мети вчитель повинен бути озброєний не тільки методичними вміннями, але й добре знати психічні та вікові особливості здобувачів освіти початкової ланки.

Література

1. Білокобильська Н. Розвиток логічного мислення/ Н. Білокобильська // Початкова освіта. – 2000. – № 41. – С. 3-6.
2. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: [навч. посіб.]/ М.С. Вашуленко. – К.: Освіта, 2006. – 268 с.
3. Каніщенко А.П. Система роботи над розумінням тексту у початковій школі/ А.П. Каніщенко. – К.: Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, 2003. – 95с.
4. Концепція Нової української школи [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Солонина Н.О.

вчитель української мови та літератури
*Лицей №1 с. Петропавлівська Борщагівка,
Києво-Святошинський район, Київська область, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

В умовах розвитку сучасних технологій справжньою проблемою є вміння правильно й доречно використовувати мову в різних ситуаціях спілкування, знаходження правильного стилю і тону. Бути комунікативно компетентною особистістю досить складно не лише учням, а й дорослим, адже цьому вчать впродовж всього життя.

- учитель має вмотивувати до свідомого вивчення української мови, однієї з найкрасивіших і найбагатших мов світу;
- саме уроки словесності розвивають критичне мислення, вміння самостійно робити вибір, розв'язувати життєві проблеми; [5,с.6]
- важливо шукати оптимально дієві шляхи формування грамотної мовної особистості, опираючись на психолого-педагогічні та дидактичні наукові методи;
- учитель повинен не лише навчити учня бездоганно дотримуватись норм літературної мови, а й користуватися всіма її багатствами, зокрема художніми засобами, фразеологізмами тощо; [3,с.4]
- не менше важливим у формуванні мовленнєвої компетентності є використання усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності: слухання, говоріння, читання, письмо; [1,с.345]

- для високого рівня комунікативної компетентності варто часто вести діалог із дотриманням мовленнєвого етикету, створювати власні висловлювання у певній композиційній формі;
- велику увагу слід приділяти словниковій роботі, використанню різноманітних словників, удосконаленню та збагаченню лексичного запасу; [3,с.5]
- одним із важливих завдань мовника – навчити правильно будувати речення різних типів, уміти поширювати їх відокремленими членами речення, конструювати складні речення за поданими схемами;
- важливими в програмі сучасної освіти є уроки розвитку зв'язного мовлення, що дають можливість охопити основу різних стилів та типів мовлення, формують вміння доречно застосовувати їх у життєвих ситуаціях; [4, с.5]
- есе як вид творчої діяльності надає можливість інтерпретувати інформацію, давати власну оцінку проблемі та формулювати висновки досить суб'єктивно;
- на уроках мови і літератури варто проводити бліц-турніри, конкурси, вікторини, які формують в учнів уміння швидко й правильно давати відповіді на поставлені запитання ;
- цікавими для дітей є уроки-дискусії, які формують вміння доводити свою думку, опираючись на важливі аргументи чи факти з історії, літератури, життя;
- література є предметом людинознавства, тож саме при вивченні творів учні знайомляться з різними характерами людей, їх світосприйняттям; [2,с.183]
- на уроках літератури комунікативність учнів формується під час характеристики головного героя твору, складання асоціативного куща чи етюдю;
- художні твори вчать сучасне покоління вічним людським цінностям: любові, вірі, чесності, справедливості, мудрості, вмінню прощати; [2, с.188]
- вивчення художніх творів формує любов до українського слова, почуття національної гідності та гордості за Україну;
- виразне читання художніх творів, інсценізація уривків дають можливість проявитися творчим здібностям учнів, що впливає на обрання професії учня;
- завдячуючи МОН України, учні мають змогу обирати тему для власних висловлювань з поміж 3-4 можливих;
- проектна діяльність на уроках словесності в старших класах спрямовує учнів на активізацію пізнавальних інтересів, дослідницько-пошукову роботу, формування критичного мислення; це найкращий спосіб формування ораторських здібностей школярів;
- важливу роль у формуванні комунікативних компетентностей учнів відіграє сам учитель-словесник, який має бути наділений особливою харизмою, майстерним володінням українською мовою, разом з учнями брати участь у постановках та музичних номерах;

Учитель має організувати так навчальний процес, щоб учні мали можливість самореалізуватися , бути готовими до успішного входження в соціум.

Слід використовувати методи та прийоми, що сприяють формуванню в учнів емоційно-ціннісного ставлення до світу. Велику увагу варто приділяти мовленнєвому етикету та культурі спілкування, формуванню творчих здібностей дітей. Важливо стимулювати учнів до самостійного вибору тем творчих робіт, постійної підтримки їхнього «я», дарувати учням радісне відчуття й усвідомлення власних розумових сил, творчої наснаги. Учителю потрібно бути чудовим прикладом для наслідування.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – 2004, с.344-346.
2. Голуб Н.Б. Комунікативна компетентність сучасного учня старших класів // Наукові записки. – Острог: Острозька академія 2012. – с. 182-191
3. Леонова Н.С. Мовно-комунікативна вправність учнів у вимірі компетентнісно орієнтованого навчання // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2013.- №1.- с. 2-7
4. Соснова К. Розвиток комунікативних здібностей учнів на уроках української мови / К. Соснова // Дивослово.- 2012. - №7. – с. 2-9
5. Тімченко С.О. Критичне мислення : крок до комунікативної компетентності учня. // Вивчаємо українську мову. – 2011. - №19-21. – с.2-10

Безрукава Л. І.

вчитель української мови та літератури
Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 122
м.Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Швець Н. А.

вчитель української мови та літератури
Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 122
м.Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ - ПОКЛИК ЧАСУ

Серед найголовніших завдань, поставлених у Законі України «Про освіту», Законі України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», Концепції Нової української школи, є формування комунікативної компетентності громадян нашої держави шляхом розвитку культури мови.

Культура мови - рівень володіння нормами усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування. Головне завдання культури мови — формування навичок літературного спілкування, засвоєння і стабільне використання літературних норм у слововжитку, граматичному оформленні мови, у вимові та наголошуванні, неприйняття спотвореної мови або суржику.

Як бачимо, актуальність обраної теми визначається, в першу чергу, соціальним замовленням: високий рівень володіння комунікативною компетентністю є невід'ємною складовою успішної самореалізації громадянина України.

Здатність комунікувати - невід'ємна частина індивідуальної характеристики людини, віддзеркалення її загальної культури. Робота над культурою спілкування триває протягом усього свідомого життя людини. Одним із найважливіших аспектів успішної комунікації є культура мови. Її основи закладаються у дошкільному та шкільному вихованні. Тут формується мовний етикет, засвоюються зразки мовної поведінки носіїв мови, відшліфовані в процесі спілкування.

У широкому розумінні культура мови передбачає високий рівень мовної свідомості індивідів, їх дбайливе ставлення до рідного слова, усвідомлення його значення для розвитку інтелектуальної та емоційної культури нації.

Однією із важливих проблем ХХІ століття є комунікування людей за допомогою гаджетів, які безжально витіснили «живе» спілкування, що передбачало розвиток майстерності будувати діалоги та полілоги, використовувати невербальні засоби, застосовувати великий мовний запас, демонструючи високий рівень культури мовлення. Головними його комунікативними ознаками (критеріями) є правильність, змістовність, логічність, багатство, точність, виразність, доречність і доцільність.

Зупинимося на практичних прикладах удосконалення комунікативної компетентності учнів у шкільній практиці. На виконання статей 6 (п.1, п.2), 21 (п.1) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [6] учителі Криворізької загальноосвітньої школи №122 із метою успішного вирішення культуромовної проблематики створили систему роботи щодо формування навичок грамотного, ефективного «спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами» - першої з десяти ключових компетентностей, зазначених у Концепції Нової української школи [9]

Мовне середовище має значний вплив на формування мовної культури людини. Оскільки у наших школярів воно у переважній більшості російськомовне та «суржикове», то це не може не залишити свій слід. Характеристики суржику лише негативні: "мішана й ламана мова", "мовний покруч", "здеградована під тиском русифікації форма українського мовлення", "мовний безлад", "низька мова", "напівмовність", "кровозмісне дитя двомовності", "бур'ян".

Страшними ворогами спілкування є жаргонізми, лайливі слова. Лихослів'я як частина ненормативної лексики має коріння в релігійних віруваннях людей — звідси і слово «лихослів'я», за вимову якого мало статися певне лихо, кара Божа. На жаль, ці засмічувачі мови брудним потоком виливаються із вуст людей на вулицях, у транспорті, та (як це не дивно) не-рідко й екранів телевізорів. Доводиться докладати значних зусиль на уроках української мови та літератури, проводити відповідну роботу із громадськістю, щоб здолати цю серйозну перешкоду в досягненні позитивних результатів.

Філологи сто двадцять другої школи використовують різні методи та форми роботи, направлені на викорінення згаданих вище «непроханих гостей» із мови школярів. Це й різноманітні мовознавчі проекти, квести, віртуальні мандрівки країною «Суржиус» та «Планетою чарівних слів», «Чисті четверги»: «Приберемо разом мовне сміття!», пізнавальні завдання, які допомагають «...пильно й ненастанно полоти бур'ян», щоб «чистішою від сльози» стала наша мова.

Вивчаючи творчість Павла Глазового на уроці літератури рідного краю, переглянувши мультиплікаційну гумореску «Кухлик», учні переконалися, що кожному з нас потрібно ставати на захист української мови, як герой однойменного твору. Визначаючи засоби гумористичного зображення, діти звернули увагу на суржик персонажів, дійшли висновку, що потрібно плекати чистоту нашого мовлення.

Результатом проведених заходів є усвідомлення, що вживати ненормативну лексику, розмовляти суржилом - це ознака мовленнєво-мисленнєвого примітивізму, бездуховності, неосвіченості, байдужості до своєї мовної поведінки, а отже, неповага до співрозмовників і неможливість ефективного спілкування.

Діамонологічну компетенцію (володіння діалоговими і монологічними техніками спілкування, технікою ведення спору, технікою упізнання невербальної знакової системи, технікою роботи з текстовим матеріалом та ін.) покращуємо у ході проведення нестандартних уроків. Так, під час проведення веб-квесту за новелою Миколи Хвильового «Я (Романтика)» учні перевтілювалися в різні іпостасі ліричного героя, вміло декламуючи уривки із твору. Одинадцятикласники у процесі роботи над створенням мультимедійних презентацій, буклетів та їх публічних захистів дійшли висновку, що на ріках крові не може постати гуманне суспільство. У цьому полягає актуальність новели, особливо на тлі сучасних проблем нашої держави.

Пріоритетним завданням словесників стало руйнування стереотипу неповноцінності української мови, який упродовж попередніх поколінь із різних ідеологічних причин насаджувався у свідомості українців. Учні за порадою педагогів поповнюють свої знання, дивлячись рубрику, яку веде мовознавець Олександр Авраменко в передачі «Сніданок з 1+1», і, переглядаючи його відеоуроки під час занять та перерв, застосовують в усному та писемному мовленні усі почуті рекомендації.

Беручи за приклад відомого філолога, діти, слухаючи на уроках запропоновані вчителями фрагменти публічних виступів політиків, акторів, журналістів, співаків, знаходять помилки, що допускають у мовленні згадані персони. За допомогою словників, електронних посібників (а часом і вчителів) школярі правильно будують почуті висловлювання, ліквідовуючи недоліки, доносять інформацію до товаришів.

Усе викладене вище є лише малесенькою частинкою роботи, яку проводять словесники нашої школи заради підвищення рівня культури спілкування, а отже, і розвитку комунікативної компетентності.

Література

1. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за заг. ред. О. Сербенської : посібник. – Львів : Світ, 1994. – 152 с. – ISBN 5-7773-0147-9
2. Головащук С. І. Українське літературне слововживання : словник-довідник. – К. : Вища шк., 1995. – 319 с. – ISBN 5-11-004516-X.
3. Городенська К. Г. Із найновіших рекомендацій щодо складних уживань в українській мові / К. Г. Городенська, Н. І. Кочукова, Г. М. Куцак. – Київ – Слов'янськ, 2006. – 83 с.
4. Єрмоленко С., Культура мови // Українська мова : енциклопедія. — К. : Українська енциклопедія, 2000. — ISBN 966-7492-07-9
5. Закон України «Про освіту»
6. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»
7. Концепція Нової української школи.
8. Мацько Л. Матимемо те, що зробимо. До питання формування мовної культури// Дивослово. – 2001. –№ 9. – С. 2-3.4.

Савчук О.Ю.

вчитель української мови і літератури
Бердянський загальноосвітній заклад № 8

Савчук С.Г.

вчитель початкових класів

*Комунальний заклад «Широківський навчально-виховний комплекс
«Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад»*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Один із найголовніших аспектів, що сприяє розвитку високорозвиненої та грамотної мовної особистості – це комунікативно - діяльнісний, що забезпечує формування і результативний прогрес компетентності учня на уроках української мови та літератури у процесі навчання і створення ситуацій спілкування.

У Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти, Концепції мовної освіти, Державному стандарті базової і повної середньої освіти зазначено: навчання рідної мови у загальноосвітній школі має забезпечити безперервне формування мовної, мовленнєвої і комунікативної компетентності учнів, що безпосередньо пов'язане з метою мовного навчання в школі, ключовим поняттям якого вважаємо «компетентність»[3].

Комунікативна компетентність – це знання, вміння і навички особистості, що мають сформуватись і забезпечуватимуть правильне й доречне використання мови в конкретному контексті й ситуації спілкування, знаходження належного стилю і тону, враховуючи особистість співрозмовника, обставини і стратегії мовленнєвої взаємодії.

Комунікативна компетентність – це не автоматизм, її люди набувають упродовж усього свого життя, в процесі різнорівневих та різнотипних мовленнєвих актів. Досягти її високого рівня – це особливе завдання, що має здійснюватися впродовж навчання української мови та літератури в загальноосвітній школі, починаючи з початкової і закінчуючи старшою школою.

До закінчення школи в учня мають бути сформовані всі основні компетентності, комунікативна не є винятком. Потім вони лише розвиватимуться та вдосконалюватимуться, як стверджує П. Біблів [1, с. 18].

Уміння, що використовує людина в процесі своєї мовленнєвої діяльності, як стверджує М. І. Пентилюк, називаються комунікативними вміннями, що ґрунтуються на чіткому усвідомленні дії, її складу, структури [2].

Формування подібних навичок учнів є одним із аспектів розвитку мовної особистості, яка виявляє високий рівень комунікації, уміння користуватися різними видами читання, вести діалог з дотриманням вимог мовленнєвого етикету, усно і письмово відтворювати висловлювання, створювати тексти у певній композиційній формі на задану ситуацію.

С. Єрмоленко до комунікативних залучає вміння слухати (розуміти мовлення у звуковому оформленні), уміння говорити (висловлюватися в усній формі), уміння читати (розуміти мовлення в його графічному оформленні), уміння писати (висловлювати думки в письмовій формі) [2, с. 42–46].

Учителю важливо зосередити свою та учнівську увагу на уроці, аби той мав дієвий характер, підлягав системі діяльнісного підходу. Щоб забезпечити самостійну діяльність кожного учня, навчити його розумових дій, потрібно рухатися від теоретичних дій до практичних. Формування комунікативної компетентності стало актуальним через безліч проблем у шкільній практиці навчання української мови, недостатню сформованість комунікативних умінь та навичок, слабку мотивацію навчання.

Комунікативна спрямованість у методиці викладання мови дає змогу реалізувати ціннісний, розвивальний і виховний аспекти української мови як навчального предмета, різні завдання комунікативного характеру – контролювати власне висловлювання.

Вивчення української мови, як предмета, передбачено здійснювати за трьома змістовими лініями, які покликані забезпечити формування трьох компонентів комунікативної компетенції: мовного, мовленнєвого і соціокультурного. До мовного компонента ми зазвичай відносимо розуміння значення слів, що складають лексичну основу і знання правил їх поєднання, а також правильне уміння будувати за метою і структурою речення. Мовленнєвий компонент виявляється в умінні застосовувати мовні засоби для розуміння тексту і побудови висловлювань усного та письмового характеру. Соціокультурний компонент передбачає вміння орієнтування у різних соціальних ситуаціях.

Навчити школярів здобувати знання, що допоможуть їм впевнено йти життєвим шляхом – завдання педагога. Саме для досягнення цієї мети спрямована технологія розвитку критичного мислення, яка ґрунтується на інтерактивній взаємодії, виключає домінування одного учасника над іншим, тому є достатньо

ефективною для формування комунікативної компетентності учнів в цілому. Вміння ставити запитання, шукати на них відповіді, застосовувати набуті знання для розв'язання завдань та проблем – ось в чому і полягає вся конкретика вмілого застосування технології.

Гра також сприяє розвитку комунікативної компетентності учнів. Про її важливість у навчанні та вихованні неодноразово говорили ще такі педагоги, як Я. Коменський, П. Лесгафт, К. Ушинський. Гра в школі – один з дієвих засобів розумового розвитку учнів та їх виховання. Проблема її використання є актуальною для навчання української мови в основній школі. І. Підласий трактує мовну гру як спеціально створені ситуації, що моделюють реальність, із яких учням пропонується знайти вихід. А. Нісімчук наголошує на використанні ігрових елементів на уроках української мови, що великою мірою забезпечує його проведення відповідно до найсучасніших загальнопедагогічних, психологічних і дидактичних вимог, адже гра враховує вікові та індивідуальні особливості учнів [4].

Уроки мови передусім спрямовані на формування мовної та мовленнєвої компетентності дітей, розвиток комунікативних, творчих здібностей, уміння створювати оригінальні усні й письмові висловлювання в будь-якій формі, користуючись фонетичним, лексичним, стилістичним, граматичним багатством рідної мови.

Детальне вивчення питання з приводу формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови і літератури як умови їх успішної соціалізації дає підстави вивести такі узагальнені підходи до підготовки комунікативно спроможного випускника школи:

1. Забезпечувати умови для розвитку комунікативного самовираження особистості, формувати готовність до успішного соціального життя.
2. Розвивати вміння учнів комунікативно виправдано використовувати засоби мови для сприймання й створення висловлювань; установлювати й підтримувати контакт зі співрозмовниками, формулювати запитання і чітко відповідати на них; аргументовано доводити власні думки у дискусіях, дебатах.
3. Моделювати життєво можливі ситуації для розвитку діалогічного мовлення з метою успішного проектування майбутнього, набуття досвіду взаємодії з соціумом.
4. Систематично, послідовно засвоювати знання про лінгвістичні та комунікативні особливості монологічного й діалогічного мовлення.
5. Застосовувати систему навчально-тренувальних вправ, на основі яких формується комунікативна компетенція.
6. Здійснювати безперервний зв'язок між уроками вивчення мовних тем, розвитком зв'язного мовлення, факультативними заняттями.
7. Практикувати різноманітні комунікативні вправи на активне і свідоме закріплення вивченого матеріалу.
8. Правильно визначати принципи, методи і прийоми навчання, спрямовані на формування комунікативної компетентності.
9. Постійно контролювати зміст мовлення школярів, бути для них зразком.

10. Розвивати творчі здібності школярів, що неодмінно впливає і на вдосконалення їх мовленнєвих умінь і навичок.

11. Сприяти набуттю потрібних навичок для всебічного розвитку мовленнєвої культури особистості через різні форми позакласної роботи.

Література

1. Біблів П. В. Виховний потенціал рідної мови у формуванні мовленнєвої культури / П. В. Біблів // Національне виховання: регіональний аспект. – Полтава, 1995. – С. 16–19.

2. Голуб Н. Б. Підходи до навчання української мови в основній школі [Ел. ресурс]. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/9509/1/Голуб%20_3_.pdf

3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.

4. Єрмоленко С. Я. Формування комунікативної компетенції у лінгводидактиці / С. Я. Єрмоленко // Українська мова і література в школі. – 2007. – № 3. – С 42–46.

5. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання / Уклад. Л. В. Мацько. – К., Ленвіт. – 2003. – 261с.

Астаніна І.А.

вчитель початкових класів

*«Харківська гімназія №6 «Маріїнська гімназія»
м.Харків, Харківська область, Україна*

КОМПЕТЕНТІСНО ЗОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Щоб дитина була палко зацікавлена навчанням,
їй необхідне багате, різноманітне, приваблююче, інтелектуальне життя.
Сухомлинський В.А.

Ключовим принципом сучасної школи є дитиноцентризм – розуміння того, що кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами і можливостями. Місія Нової української школи полягає в тому, щоб допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості на основі партнерства усіх учасників освітнього процесу: учителів, учнів і батьків. Повага до особистості, доброзичливість і позитивне ставлення, довіра у відносинах, діалог, взаємоповага і підтримка – основні принципи педагогіки партнерства сучасного освітнього середовища. Використання методів навчання, заснованих на співпраці, інтерактивні технології, мотивація діяльності учнів, стимулювання висловлювання власних думок – це методичний інструментарій вчителя в освітньому процесі.

Впровадження компетентнісного підходу у школі є одним із важливих концептуальних положень оновлення змісту та якості освіти. [1,с.28]

Актуальність теми «Компетентнісно зорієнтовані завдання на уроках української мови як засіб формування мовленнєвих здібностей молодших школярів» зумовлена необхідністю створити умови для всебічного розвитку, формування духовно багатого учня, здатного навчатися впродовж всього життя. Сучасний підхід до навчання полягає в визнанні унікальності особистості дитини, в наданні свободи вибору, співпраці, взаємоповазі, індивідуалізації й диференціації навчання з метою всебічного розвитку особистості учнів.

Мета статті полягає в теоретичному і практичному обґрунтуванні компетентнісно зорієнтованих завдань під час навчального процесу як засіб формування мовленнєвих здібностей молодших школярів, що позитивно впливатиме на якість початкової освіти.

Працюючи в початковій школі чимало років, я намагалась знайти шляхи вдосконалення навчального процесу. Таким шляхом є проведення нестандартних уроків з використанням інтерактивних вправ, під час яких дитина розвивається як особистість, досліджує, спостережує, мислить, набуває знань, життєвого досвіду. Учні – найголовніші фігуранти в процесі навчання. Формування пізнавального інтересу – основа мотивації навчання. Позитивне ставлення до діяльності (Хочу робити. Мені це цікаво.); наявність пізнавального інтересу (Що нового я дізнаюсь?); наявність мотиву, який іде від самої діяльності (Для чого я це роблю? Як це буду робити?) – основні компоненти формування діяльності учнів в умовах Нової української школи.

Творча мовленнєва діяльність учнів молодшого віку хоча і є категорією мовленнєвої діяльності, але це значно більше, ніж приймання, розуміння та побудова мовленнєвих продуктів. Специфіка творчої мовленнєвої діяльності зумовлюється загальними психологічними закономірностями та функціонуваннями мовленнєвої діяльності.[4,с.65]

Мова за своєю специфікою і соціальним значенням – явище унікальне: вона є засобом спілкування, збереження і засвоєння знань, формою передачі інформації, частиною національно - духовної культури. Однією з головних цілей навчання мови є формування комунікативної компетенції, пов'язаної з оволодінням усіма видами мовленнєвої діяльності і культурою мовлення.

Творчість супроводжує нас усе життя: спрямовує та підносить, надихає та окрилює. Стимулювання становлення творчих процесів нині стало не тільки пріоритетною направленістю саморозвитку кожного, але й істинним напрямком прогресу суспільства загалом. Формування власної творчості, творчого потенціалу починається з раннього дитинства. Спілкування – це не проста передача інформації одній особі іншій. Спілкування – це необхідна умова розвитку людини в суспільстві.

Учені, що досліджували проблему, визначають мовленнєву діяльність як процес, пов'язаний з мовою.

Так, О.О.Леонтєвим, мовленнєва діяльність – це процес застосування мови для спілкування під час будь-якої іншої людської діяльності, ланцюг мовленнєвих дій, які обслуговують усі інші види діяльності та входять в їх структури, насамперед, пізнавальної діяльності [2, с.47].

Цінне місце в моїй педагогічній діяльності займає використання компетентнісних завдань. Компетентнісно орієнтовані завдання – це спеціально створена дидактична конструкція, що використовують з метою формування або перевірки предметних і ключових компетентностей учнів. Штучно створені проблемні завдання на уроках, що моделюють практичні, життєві ситуації, актуальні для молодших школярів, - це важливий засіб формування досвіду застосування знань у різних стандартних і нестандартних ситуаціях.

Компетентнісно зорієнтовані завдання цікаві тим, що починаються зі стимулу, який мотивує учнів до активної діяльності, емоційно насичує урок. Опис, будь-яких життєвих (проблемних) ситуацій, стимулює дітей на активну роботу.

Задане формулювання точно вказує на діяльність учнів, необхідну для виконання завдання. Воно ставить мету діяльності, формулює вимоги до відповіді. Тут головне для вчителя коректно сформулювати завдання, враховуючи рівень учнів.

Отже, компетентнісно зорієнтовані завдання спонукають до дії, оскільки спрямовані не на відтворення інформації, а на організацію самостійної пошукової і творчої діяльності школярів з метою розв'язання протиріччя між заданим і невідомим. Як правило, такі завдання передбачають вихід за межі предметного матеріалу мають не лише навчальну, а й життєву цінність, оскільки ґрунтуються на актуальному (цікавому для учня) матеріалі, містять опис певної ситуації, яка пояснює потребу виконання.

Застосування компетентнісно зорієнтованих завдань для мене є дієвим інструментом формування і перевірки рівня предметних, міжпредметних і ключових компетенцій, визначення подальших шляхів їх розвитку, а значить – розв'язання однієї з найактуальніших проблем сьогодення.

Здатність випускників початкової школи самостійно застосовувати набуті знання та вміння – вимога сучасної освіти. Реалізація компетентнісного підходу має діяльнісно- особистісний характер. Ключову роль в системі навчальних завдань до уроків української мови на засадах компетентнісного підходу відіграє реалізація дидактичних цілей, пов'язаних з формуванням мовленнєвої мотивації діяльності учнів.

Отже, технології розвитку творчих мовленнєвих здібностей молодших школярів різні за розвивальною метою, змістом, домінуванням конкретного методу навчання. Але на кожному уроці їх застосування повинно бути системним, методично обґрунтованим і сприяти розкриттю творчого потенціалу кожної дитини

Література

1. Байбара Т. М. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичні засади // Початкова школа. — 2010. — № 8.
2. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти // Початкова школа. — 2010. — № 9.

3. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року №87

4. Додусенко Н.О. Психологія уроку// Основа.-2010.-220с.

5. Заболоцька Л.М. Розвиток творчих здібностей молодших школярів у початкових школах Великої Британії // Педагогічні шляхи реалізації загальноєвропейських цінностей у системі освіти України: Зб. наук. праць. – Х.: Стиль издат., 2005. – с.106-110.

6. Ковальова В.І. Творча майстерня// Основа.-2010.с.53-56

7. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання.- К.:Видавництво А.С.К., 2003.-192с.

Митрофанова О.Л.

вчитель української мови і літератури

Володимирівська загальноосвітня школа – інтернат I-II ступенів

Миколаївської обласної ради, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Актуальність проблеми. Відродження національної школи і реформування освіти в Україні є вимогою часу. Цей процес зумовлений змінами у суспільно-політичному житті і засвідчений Законом про освіту, Державною національною програмою “Освіта” (Україна ХХІ століття), концепцією мовної освіти.

Із зміною соціально-політичних функцій української мови на сучасному етапі, наданням їй на конституційному рівні статусу державної спостерігається переорієнтація мети навчання мови в освітніх закладах України. У проекті Державного освітнього стандарту з української мови (початкова ланка) визначено мету її навчання, яка полягає насамперед у формуванні в учнів уміння будувати висловлювання в межах доступних для них тем і типів текстів. „Зміст і процес навчання при цьому мають будуватися на основі комунікативно-діяльнісного підходу” [1].

Як стверджує О.Л.Калмикова, формування комунікативно-мовленнєвих умінь – одна з основних проблем сучасної методики навчання мови, оскільки „відсутність належної кореляції між теоретичними знаннями і практичними мовленнєвими вміннями позначається на кількісних і якісних характеристиках мовлення, породжує різного типу мовленнєві помилки й недоліки” [2]. З метою запобігання їм, окрім опанування теорії мови, „школярів необхідно вчити орієнтуватися в конкретній мовленнєвій ситуації, відповідно до цього добирати зміст та мовні засоби для вираження думки, володіти правилами мовленнєвої поведінки в різних умовах спілкування” [4].

Людське суспільство немислиме поза спілкуванням. Воно виступає необхідною умовою буття людей, без якого неможливе повноцінне формування

не тільки окремих психічних функцій, процесів і властивостей людини, але й особистості в цілому. Одним із важливих завдань мовної освіти, як це зазначено в "Концепції вивчення української мови в 5-12-х класах загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання", є "сформувати вміння й навички вільного вираження думок і почуттів в усіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, читанні, говорінні, письмі і в різних сферах спілкування: особистісній, публічній, освітній, тобто виробити комунікативну компетенцію особистості; оволодіти культурою мовлення".

Таким чином, формування комунікативної компетенції та її розвиток в учнів на уроках суспільно – гуманітарного циклу є актуальною проблемою сьогодення.

Тому існує необхідність в удосконаленні існуючих педагогічних систем та психологічних підходів до формування компетентних особистостей, розвитку творчості учнів, знаходження нових засобів підвищення якості та інтенсивності навчально-виховного процесу. [3]

Мета роботи – пошук і впровадження інноваційних технологій навчання, які орієнтуються на конкретного учня, який буде постійно навчатися, готовий до співпраці з іншими, до спілкування, вміло та творчо вирішуватиме складні проблеми.

Інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчих здібностей учнів

Комунікативна компетентність — необхідна умова життєтворчості кожного учня. Тому провідною ідеєю діяльності викладача є створення оптимальних умов для формування мовленнєвої компетентності на уроках української мови, зокрема:

- забезпечення сприятливих умов для невимушеного спілкування;
- застосування діалогічних і дискусійних форм навчання;
- постійне надання можливостей для самостійної творчої діяльності учнів;
- використання ігрових, інтерактивних вправ для мовного розвитку

Життєва компетентність учня – це запорука його успішного входження в систему соціальних, економічних, політичних та культурних відносин. Інтеграційні процеси у світі зумовлюють взаємопроникнення культур, мов різних націй. У епоху масового поширення спілкування через електронні носії відбувається, на жаль, знецінення безпосереднього «живого» спілкування. Отже, формуванню комунікативної компетентності особистості слід приділяти чільну увагу.[5]

Одне із завдань навчання української мови як державної полягає у формуванні усіх видів мовленнєвої діяльності.

На уроках української мови треба намагатись стимулювати бажання учнів працювати самостійно, заохочувати до роботи над проектами, надавати дитині свободу у застосуванні своїх здібностей.

Спираючись на особистісно – орієнтований підхід до навчання і виховання й враховуючи вікові й психологічні особливості учнів, можна запланувати й

уроки з використанням інтерактивних технологій: «Навчаючи - вчусь», «Займи позицію», «Незакінчене речення» тощо.

Найкраще комунікативні здібності учнів розвивати на уроках розвитку мовлення: складання діалогів до певної ситуації, складання інформаційної довідки не лінгвістичну тему, прийом інтерв'ю, лінгвістичні ігри.

Розвиваючи аналітичні навички дітей, вчитель повинен вчити аналізувати, порівнювати, доводити, обґрунтовувати мовні та літературні явища, робити узагальнення, виводити орфографічні правила.

Наприклад: порівняйте та обґрунтуйте орфограми: Волинь – Волинський; вузький, запорізький, ковзкий; еміграція – імміграція; Марокко – бароко.[4]

Комплекс вправ з розвитку мовлення ґрунтується на принципі взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання рідної мови. Розглянемо деякі з них.

Робота над словом.

Гра «Луна» допомагає відпрацювати з учнями орфоепію важких у вимові слів.

Завдання:

- повторити за вчителем чітко і виразно;
- повторити пошепки, але чітко, щоб тебе почули у протилежному кінці класу;
- повторити голосно;
- повторити швидко і чітко тричі.

Для роботи використовують слова типу: *авіатор, адресований, бадьорий, джміль, дзижчати.*

Гра «Тайна слова» доречна на уроках української літератури. В ній використовуємо слова з незрозумілим для дітей змістом.

Завдання:

- дайте точне пояснення значення цього слова, як завдання для кросворда;
- зашифруйте слово, переставляючи склади.

Якщо діти не можуть точно пояснити значення слова, звертаємося до тлумачного словника.

Мовний матеріал для гри: *абзац, акварель, багатир, блискавка, вітрило, гімн, горище, завірюха, острі, орнамент, плесо* тощо.

Гра-естафета «Хто більше» розширює знання учнів про слова-синоніми. Діти поділені на команди. Вчитель називає слова. Починається колективна робота в команді: добрати один синонім. Наступний синонім до того самого слова називає друга команда, потім третя ... Перемагає та команда, яка називає останній синонім до даного слова. Якщо більше ніж один-два синоніми діти дібрати не можуть, звертаємось до словника.

Наприклад: *багато – чимало, багацько, незліченно, незчисленно, купа, тьма, безліч* тощо.

Основою згаданого вище діалогу між учнями на уроці є робота в парах.

Гра «З'їж слово» вчить бути точним і лаконічним. Учитель вимовляє речення – діти слухають. Повторює – запам'ятовують. Отримують завдання – скоротити речення до чотирьох (трьох, двох) слів.

Наприклад:

Мама якось ввечері спекла смачний пиріг.

Мама якось спекла смачний пиріг.

Мама спекла смачний пиріг.

Мама спекла пиріг.

Запитання до учнів. Що змінилося, коли речення скоротили? Де використаємо скорочене речення: в детальному чи стислому [6]

Висновки. Важливою умовою формування мовленнєвої компетенції є створення учням умов для мовленнєвої діяльності, коли навчання проводиться на рівні діяльності, тобто в умовах, наближених до природної комунікації. Саме тому, процес формування мовленнєвої компетенції учнів початкових класів, буде ефективним за умови синтезу комунікативно-діяльнісного та компетентнісного підходів у навчанні.

Отже, формування комунікативної компетентності учнів – це складний і багатоаспектний процес, який потребує систематичної роботи. Вчитель має орієнтувати учнів на активну мовленнєву діяльність, що уподібнюється природним умовам комунікації. Спонукаючи учнів бути не спостерігачами, а активними учасниками на заняттях, залучаючи їх до спільної діяльності, педагог має підготувати учнів до життя в суспільстві, виробити в них здатність до пізнання світу й самих себе, до творчої праці та взаємодії з іншими людьми.

Література

1. Дерев'янка М.Л. Вивчення грамотичного матеріалу як ефективний засіб удосконалення мовленнєвих умінь // Зміст і технології шкільної освіти. Матеріали звітної наукової конференції Інституту педагогіки АПН України. – Ч.І. – К.: Педагогічна думка.2005.- с. 59-80
2. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: Навчальний посібник.- К.: НМЦВО, 2003. – 229 с.
3. Лазорак П.Я. Творчий потенціал учнів на уроках словесності / Г.Я. Лазорак // Вивчаємо українську мову і літературу. — 2008. — №6-8-11.
4. Мельник О. Наукове проектування навчання мовлення // Педагогіка і психологія. – 1997 - №1 – с. 71-79
5. Пометун О. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О.Пометун // Рідна школа. – 2005. - №1
6. Розвиток творчості в учнів. Методичний посібник / Колошин В.Ф. Гоменюк Д.В. — К.: 2008.

Сябрук О.Б.

вчитель української мови та літератури
Мелітопольська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПЛЕНЕРНИХ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Актуальність теми дослідження. В епоху віртуального спілкування, на жаль, знецінюється значення слова, не використовується лексичний запас нашої мови. Саме тому я віддаю перевагу на своїх уроках формуванню комунікативної компетентності й готую дітей до співпраці засобами впровадження пленерних уроків.

Мета роботи – показати пленерний урок як оптимальний засіб для розвитку комунікативно-мовленнєвої компетентності здобувачів освіти з метою їх самореалізації у взаємодії з соціумом, підготовки комунікативно спроможного випускника школи, формування компетентно орієнтованої особистості; забезпечити цілісний зв'язок між процесом пізнання і творчості як основи формування всебічно розвиненої особистості.

Урок «просто неба» - так називають пленерний урок, проведення якого передбачається поза межами класу із залученням багатства довкілля в усіх його проявах. Саме такі пленерні уроки я проводжу для своїх вихованців. Останній – це урок української літератури для шестикласників.

Урок за віршами Ігоря Калинця – «Стежечка», «Блискавка», «Веселка», «Криничка», «Дим» зі збірки «Дивосвіт» – проходив у «природному класі» шкільного подвір'я. Історію про дивовижне й незвичайне в повсякденному житті, про гармонію людини і природи учні осягали в спосіб вчитування в книгу природи і споглядання її серцем, фіксування отриманих вражень до щоденника спостережень, заповнення дошки настрою (Мудборд). На різних етапах уроку були присутні прийоми духовної, інтелектуальної, емоційної та фізичної рефлексії. За допомогою таких прийомів як «Чотири стихії», «Снігова кулька» учні вчилися не тільки дбати про природу, а й розвивали своє мовлення, переконувалися в красі і мелодійності нашої мови.

Мова – засіб не тільки спілкування розумового, а й емоційного. Повчальним у мовному вихованні дітей є досвід видатного сучасного педагога В.Сухомлинського. Він переконливо довів, що мовні навички інтенсивно формуються в учнів тоді, коли понятійне пізнання пов'язується з чуттєвою основою. «Я веду, – писав словесник, – своїх маленьких вихованців у поле, на берег ставка, в сад – веду дивуватися, веду закарбовувати в дитячій пам'яті образ, картину, що втілюють у собі поетичне звучання слова...Весною ходили до річки, щоб побачити слово *скресати*. Річка скресала, між крижинами вирували, пінилися водограї, і слово жило тут поруч, входило в душу дитини...» [1, с.51]. Отже, після споглядання певної дії, яку слово означало, відчуття перетворювалося

на поняття. Так відбулося одне з найтонших явищ пізнання – осягнення значення і краси слова.

Під час подорожей до джерел живого слова, які я проводила в середніх класах, творилася скарбниця рідної мови, а одночасно відбувався активний процес розумового, морального й естетичного виховання, бо слово не тільки розкриває понятійну систему, а й впливає на діяльність емоційної сфери мозку. « Я не уявляю викладання мови, – говорив В. Сухомлинський, – без походів і екскурсій по рідному краю < ... > Радію, що моя любов до слова передається дітям, захоплює їхні думки й почуття. Вони відчують красу, аромат, найтонші відтінки слова, творять свої оповідання-мініатюри про природу, складають вірші < ... > Чуливість до краси слова – це величезна сила, що облагороджує духовний світ дитини. У цій чутливості одне з джерел людської культури [2, с.78].

Розвитку мовлення сприяє спостережливість. Усні розповіді й письмові твори узагальнюють, упорядковують враження. Працюючи над зв'язним описом, учні виявляють суттєві ознаки спостережуваних предметів, синтезують. Описи привчають добирати точні слова, додержувати чіткої послідовності викладу, словесно оформлювати свої знання.

Екскурсія також формує стійкий образ, збагачує чуттєве світосприймання, залучає піклуватися про природу. Завдання словесника при цьому – сформувати в учнів уміння порівнювати і запам'ятовувати, виховувати потребу уважно вивчати природу. На уроках літератури доцільно проводити аналіз творів та різних видів мистецтва, присвячених природі. Таким чином діти не лише помічають красу, яка пройшла повз їхнє недосвідчене око, а й починають образно мислити, використовуючи, наприклад, систему образних засобів і мовне багатство художнього твору або образотворчу символіку творів видатних художників-символістів. В.Сухомлинський, спостерігаючи з учнями захід сонця, читав такі рядки з поезії Т.Шевченка:

Сонце заходить, гори чорніють.

Пташечка тихне, поле німіє.

Отже, технологія плерного уроку є досить ефективною, особливо в руслі набуття ключових компетентностей, зокрема комунікативної, оскільки сприяє розвитку мислення, навіть в глобальному розумінні, зміні ставлення до розумової праці та самого себе. Пленерні уроки виховують в учнів високу культуру мови. А це основне завдання мовної освіти, яка передбачає, за Русанівським, вироблення вміння розуміти слово, сприймати його виразником поняття, засобом емоційного впливу, користуватися словом, відчуючи його стилістичну вагу, цінувати мову і як засіб зв'язку із сучасниками, і як незамінне історичне надбання.

Література

1. Реалізація гуманістичних ідей В.Сухомлинського в умовах Нової української школи /Зб. наук. пр. [ред. кол. : В.Є.Берека (гол.) та ін.]. – Хмельницький : ПП Символ, 2018. – 210с.

2. Сухомлинський В. Павлышская средняя школа. – М.: Просвещение, 1969. – С.39.

Дребущак І. Л.

вчитель початкових класів

Запорізький навчально-виховний комплекс № 109

м.Запоріжжя, Запорізька область, Україна

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Актуальність проблеми формування мовленнєвої компетентності молодших школярів обумовлюється зміною пріоритетів загальної середньої освіти, характерною рисою яких є посилена увага до засвоєння особистістю конкретних навчальних результатів – знань, умінь, навичок, формування ставлення, досвіду особистісної діяльності, рівень засвоєння яких дає змогу діяти адекватно в певних навчальних і життєвих ситуаціях. Це зумовлює, на думку О.Я. Савченко, принципові зміни в організації навчання, яке спрямовується на розвиток конкретних цінностей і життєво необхідних знань та умінь учнів.

Про необхідність формування мовленнєвої компетентності зазначено в Державному стандарті початкової загальної освіти, в навчальній програмі з української мови для 1 – 4 -х класів. Варто підкреслити, що в державних вимогах до результатів мовної освіти молодших школярів робиться акцент на застосуванні мовленнєвих, мовних знань, умінь і навичок у мовленнєвій практиці з метою адаптації школярів до соціального середовища.

В Державному стандарті початкової загальної освіти вказано, що «метою вивчення української мови є формування в учнів комунікативної компетентності шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань з мови навчання, опанування всіх видів мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду». Одним з компонентів комунікативної компетентності є мовленнєва компетентність. Також зазначено, що особливість української мови полягає в тому, що «вона є не тільки навчальним предметом, а і найважливішим засобом навчання, виховання і розвитку особистості у процесі опанування всіх інших предметів початкової загальної освіти». Щодо формування мовленнєвої компетентності в Держстандарті «передбачається виконання таких завдань:

- формування в учнів мотивації вивчення мови;
- забезпечення гармонійного розвитку усіх видів мовленнєвої діяльності (слухання, говоріння, читання і письма)

З урахуванням мети і завдань мовного компонента освітньої галузі виділяються такі змістові лінії: мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна. Основною змістовою лінією є мовленнєва. При цьому мовна, соціокультурна і діяльнісна змістові лінії спрямовані на забезпечення мовленнєвої».

З орієнтацією на нову мету навчання мови – формування й удосконалення вмінь і навичок володіння мовою в усіх формах, видах і типах мовленнєвої діяльності – вчитель початкових класів має допомогти школярам усвідомити, що вони повинні говорити і писати зрозуміло для інших, що є спеціальні правила, яких необхідно дотримуватись. Тому традиційних знань із фонетики і граматики

недостатньо, щоб повноцінно користуватися мовою як засобом спілкування. Для цього слід знати і застосовувати в мовленні найважливіші соціальні, ситуативні та контекстуальні правила. Діють норми комунікативної компетенції: що саме, де, коли, як говорять і мають говорити люди в певних ситуаціях. Саме вони забезпечать кожному учневі важливу для їхньої життєдіяльності мовленнєву компетентність.

Мова є важливим засобом регулювання діяльності людей в різних сферах. Тому досконале вивчення мови, володіння її багатствами, вміння дотримуватись правил спілкування, створювати і записувати зв'язні висловлювання, використовуючи виражальні засоби мови, правильно і усвідомлено читати – важлива і актуальна задача освітнього процесу.

Володіння мовленнєвою компетентністю є не тільки складовою професійних умінь в різних сферах діяльності, а й показником культури мислення, а також загальної культури людини. Виховувати в учня культуру поведінки, культуру мовлення, громадянські і патріотичні почуття без розвитку мовленнєвої компетентності неможливо. Отже, головною метою у формуванні мовленнєвої компетентності є виховання любові до рідної мови, бажання постійно збагачувати, відшліфовувати, вдосконалювати власний словниковий запас.

Питання формування мовленнєвої компетентності молодших школярів є актуальним на сьогоднішній день. Актуальність полягає в тому, що формуванню мовленнєвої діяльності надається велике значення, бо воно є основою успішного формування соціально активної, творчої особистості.

Мова – одне з див, за допомогою якого люди передають найтонші відтінки думок і почуттів. Вона віддзеркалює душу народу, його історію. Пізнати таємницю мови може тільки той, хто знає рідну мову, уміє вправно користуватися словом. Опанування рідної мови, слова відбувається ще в передшкільні роки, в процесі спілкування з батьками. Тому важливо, щоб з перших днів життя батьки оточили дитину любов'ю, звертались до неї літературною мовою, вчили говорити правильно, прищеплювали любов до рідної мови. Найголовніший період опанування рідної мови припадає на перші шкільні роки, коли перед дитиною немовби відчиняється вікно у навколишній світ і вона вперше бачить безліч речей, предметів, явищ, відносин.

Вміння говорити здавна привертало увагу людства. К. Д. Ушинський зазначав, що "мова - найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі і майбутні покоління народу в одне велике, історичне живе ціле. Воно не тільки виявляє собою життєвість народу, а є цим життям. Коли зникає народна мова, народу нема більше!" [12;35]

Аналіз теоретико-методичної літератури демонструє увагу науковців до проблеми мовленнєвої компетентності – тлумачення і пояснення цього феномену з різних позицій: володіння мовою (Ю.Апресян); умінь адекватно й доречно на практиці користуватися мовою в конкретних ситуаціях, застосовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жест) та інтонаційні засоби виразності мовлення (А.Богущ); мовленнєвий досвід (Є.Божович); спілкування, здійснюване засобами

мови, а також те, що є кінцевим результатом цього процесу (Б.Беляєв); практичне володіння мовою, її словниковим запасом, граматичним ладом, дотримання в усних і писемних висловлюваннях мовних норм (О.Горошкіна); лінгвістична компетенція (Загальноєвропейські рекомендації).

Розвиток мовлення об'єднує і пронизує всі форми мовленнєвої діяльності учнів. Мовлення – це не тільки форма спілкування, а й форма передачі й набуття знань, форма вчення. Опанування мови відбувається через мовленнєву діяльність. Ось чому так важливо розвивати мовлення, працювати постійно й цілеспрямовано. Адже без добре розвиненого мовлення немає колективної праці, спілкування, справжніх успіхів у навчанні.

Усне мовлення учень опановує раніше за писемне із-за потреби в спілкуванні. Формування мовленнєвої компетентності не повинно бути стихійним процесом. Воно потребує постійного керування з боку вчителя. На уроках української мови і літературного читання створюю добре мовленнєве середовище; організовую на уроках такі мовленнєві ситуації, які визначають позитивну мотивацію мовлення учнів, розвивають їхні інтереси; в наслідок чого учні засвоюють нові слова, синтаксичні конструкції, відбувається розвиток мовлення, формування культури мовлення.

Для того, щоб створити оптимальні умови для роботи з розвитку мовлення, я пов'язую його з розвитком мислення, комунікативно – діяльнісними потребами учнів, з їх життям і діяльністю (навчально-трудою, громадською, ігровою, сімейною, шкільною). Тому організовую на уроці спілкування, що стає природним і необхідним у спільній ігровій, навчальній, трудовій діяльності учнів. На уроках української мови навчаю мовленню в процесі мовленнєвої діяльності.

Ефективно читати – це означає читати швидко, розуміти прочитане, запам'ятовувати. На початковому етапі опанування навичок правильного й досить швидкого читання звертаю увагу на постановку дихання та розвиток артикуляції. Багато учнів у першому класі не вміють регулювати дихання, під час читання захлинаються, роблять вдих посеред слова, гублять закінчення. Спостерігається недостатня розвиненість артикуляції для чіткої вимови окремих звуків та сполучень із ними. Для того щоб подолати такі недоліки, пропоную читання групи слів, речень на одному диханні, дихальні вправи, промовляння скоромовок, чистомовок, вимову складів із чергуванням звуків у різному темпі. Під час читання тексту, діти стикаються з важкими словами, зупиняються, перечитують. Вони втрачають час, гублять логічний зв'язок слів, знижують темп читання, при цьому зменшуючи зосередженість. Для того щоб позбутися цього недоліку, перед читанням учні вивчають зміст тексту й проводжу словникову роботу. Я добираю до «словничка» важкі як для читання, так і для усвідомлення, слова, записую їх на дошці або на картках, вводжу у мультимедійну презентацію, розбираю разом із учнями, даю змогу прочитати їх кілька разів уголос. Для того щоб позбутися звички повертатися до вже прочитаного, використовую такі вправи: «Лінійка», «Розвідник», «Основна думка», «Зигзаг», «Острівці», «Близькі за значенням», «Віконечко».

Якщо розглядати письмо як один із видів мовленнєвої діяльності, то паралельно з формуванням в учнів красивого, чіткого, каліграфічного письма я на кожному уроці дбаю, щоб воно було ще й грамотним. Основними видами роботи з письма є списування, письмо під диктовку і самостійні види роботи з елементами творчості.

Щоб вивчення рідної мови, розвиток мовлення учнів стали цікавим і зрозумілим для дитини процесом, застосовую різні форми, методи роботи, нові технології. Час не стоїть на місці, постійно з'являються нові методики й технології. Наше суспільство йде в ногу з технічним прогресом. І наші учні, як ланка нашого суспільства, повинні навчатися за допомогою нових підходів і методик. Завдання моїх уроків – навчити дітей того, як у подальшому житті використовувати набутий ними досвід для розв'язання власних проблем і досягнення успіху. Отже, я впевнена, що лише вдале поєднання сучасних інноваційних педагогічних технологій на уроках української мови та літературного читання (інтегровані та бінарні уроки, інтерактивні технології, особистісно орієнтоване навчання, метод навчальних проєктів, мультимедійні презентації) сприяє розвитку критичного мислення учнів, дає змогу розвивати творчі здібності, перетворює учнів на активних суб'єктів навчальної діяльності, підвищує не лише мотивацію до процесу здобуття знань, але і відповідальність за результати цієї діяльності, сприяє формуванню мовленнєвої компетентності молодших школярів.

Я працюю вже декілька років над питанням «Формування мовленнєвої компетентності молодших школярів». Впровадження даного питання в освітньому процесі має позитивні результати. Бажання вчитися, вивчати рідну мову, мотиваційний аспект пізнання значно підвищилися завдяки тому, що тексти, дібрані для створення мовленнєвих ситуацій та різні види вправ, поєднуються з різними видами діяльності, в яких найповніше розкриваються нахили, інтереси молодших школярів. Здобутий дітьми чуттєвий досвід, знання про довкілля, сформовані способи творчої діяльності та прийоми розумових дій активізувалися на уроках української мови та літературного читання на рівні міжпредметних зв'язків та міжпредметної інтеграції.

Література

1. Бібік Н.М., Вашуленко М.С., Мартиненко В.О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи: монографія: - К.: Педагогічна думка, 2014.
2. Будна Н. Уроки розвитку зв'язного мовлення.- Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001.
3. Вашуленко М.С. Методика навчання української мови в початковій школі: Навчальний посібник.- К.:Літера ЛТД, 2011.
4. Г.Анісімова, О.Нікулочкіна, О.Петрик Упровадження інновацій в освітній процес початкової школи (методичні рекомендації до серпневих нарад). – Запоріжжя: ТОВ «ЛППС»ЛТД,2010

5. Горошкіна М.О., Попова Л.О. Сучасний урок української мови: від планування до проведення.- Х.: Вид. група «Основа», 2010.
6. Гончарова І.М., Полохова Л.М. Формування мовленнєво-комунікативних компетентностей молодших школярів. Уроки розвитку зв'язного мовлення в 1 класі.- Х.: Вид. група «Основа», 2010.
7. Дідик О.В. Компетентісно – орієнтоване навчання у процесі формування творчої особистості молодшого школяра.-Х.:Вид. група «Основа», 2010.
8. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкове навчання та виховання.-2011.
9. Кондратюк О. Нестандартні уроки в початковій школі.- К.:Ред.загальнопед.газ., 2005.
10. Петрик О.В. Розвиток і удосконалення мовленнєвої діяльності молодших школярів: уроки розвитку зв'язного мовлення, корекційно-розвивальні заняття.- Дніпропетровськ: Методичний посібник.- 2002.
11. Скоблікова О.В. Розвиток комунікативного мовлення першокласників.-Х.: Вид. група «Основа», 2011.
12. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. – Вибр. пед.тв. – К., 1983. – Т.1.

Михайлик Т. М.

вчитель української мови та літератури

Новотроїцька загальноосвітня школа I-III ступенів № 1

Херсонська обл., смт Новотроїцьке

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У наш час участь особистості в суспільних процесах значною мірою залежить від здатності до ефективної комунікації. Саме через пізнання й спілкування людина так чи інакше впливає на дійсність, змінює її, реалізує свої творчі можливості в усіх сферах життя. Ідея розвитку мовленнєво-комунікативних умінь – фундаментальна для методики навчання української мови і літератури, адже шкільна мовно-літературна освіта має не тільки давати знання, формувати вміння і навички, а й забезпечувати належний рівень комунікативної компетенції.

Актуальність порушеної проблеми визначається потребами сучасного українського освітнього простору й основними програмними документами загальноосвітньої школи, які зумовлюють роботу над подальшим удосконаленням системи вивчення української мови і літератури, пошуком шляхів формування й розвитку мовленнєвих умінь і навичок.

Зважаючи на це, **метою роботи** є розгляд і теоретичне обґрунтування особливостей розвитку комунікативної компетентності учнів при вивченні української мови і літератури.

Сучасний словесник повинен, перш за все, оперувати такими поняттями з метою їх реалізації в навчальному процесі: **компетенція** і **компетентність**. Поняття *компетенція* використовується в методиці викладання мови при визначенні загальних і часткових цілей та змісту навчання.

Словник подає таке визначення слова *компетенція*: «компетенція – 1) коло повноважень, наданих законом, статутом або іншим актом конкретному органу або посадовій особі, 2) знання, досвід у тій чи іншій області» [1]. У сучасній методичній науці під *комунікативною компетенцією* розуміють «сукупність знань про спілкування, умінь і навичок, потрібних для сприймання чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам і ситуаціям спілкування» (С.Омельчук) [3]; сукупність знань із мови, мовленнєвих умінь і навичок, потрібних для успішного розв'язання життєво важливих завдань у процесі комунікації.

Поряд із терміном *компетенція* використовується термін *компетентність*. *Комунікативна компетентність* – це практичний досвід успішного використання мови і мовлення у різних життєвих ситуаціях; дієвий досвід реалізації нагромаджених знань, умінь і навичок із мови і мовлення у процесі комунікації з метою досягнення бажаних результатів.

Процес вироблення комунікативних умінь і навичок учнів може стати ефективним та бажаним за таких **умов**:

1. засвоєння знань про лінгвістичні та комунікативні особливості монологічного й діалогічного мовлення відбувається систематично, послідовно;
2. застосовується система навчально-тренувальних вправ, на основі яких формується мовленнєвий етикет та культура спілкування;
3. здійснюється безперервний зв'язок між уроками вивчення мовних тем, розвитком зв'язного мовлення і позакласними заходами;
4. практикуються різноманітні комунікативні вправи на активне й свідоме закріплення вивченого матеріалу;
5. правильно визначаються принципи, методи і прийоми навчання, спрямовані на формування комунікативної компетентності [2].

Тільки систематична робота на уроках, яка веде дітей від легкого до важчого, від простого до складнішого може дати бажані результати. Послідовність у справі розвитку комунікативних умінь означає, що кожне нове завдання, яке вчитель дає на уроці, спирається на попереднє.

Для того, щоб навчання грамотного мовлення було ефективним, учителям слід брати за основу в навчальній діяльності такі складові:

- взаємозв'язок формування мовленнєвих умінь із вивченням різних рівнів мовної системи;
- вивчення мовних понять на основі тексту (текстоцентрична технологія);
- самостійний вибір учнями тем висловлювання, вираження особистого ставлення до предмета висловлювання;
- посилення уваги до змісту мовлення школярів;

- збагачення мовного запасу учнів;
- виховання мовленнєвого етикету, формування світогляду, духовності, високої внутрішньої культури.

Форми і методи роботи можуть бути такі:

- ✓ відтворення змісту прослуханого або прочитаного тексту за питаннями, щоб потім переказати його в цілому;
- ✓ переказ прочитаного з використанням ілюстрацій до тексту, що наочно вказують послідовність змісту;
- ✓ придумування ілюстрацій до опрацьованого тексту з наступним переказуванням його;
- ✓ переказ за поданим планом;
- ✓ розповіді учнів про побачене, пережите.

У формуванні комунікативної компетентності учнів багато важить **словникова робота**. Доцільно проводити системну роботу над уточненням і збагаченням лексики учнів, бо, маючи обмежений запас слів, часто не розуміючи змісту того чи іншого поняття, вони вживають їх у неточному або невласивому їм значенні. Крім того, не можна забувати про пасивний словниковий запас своїх вихованців і за допомогою відповідних вправ активізувати його.

Не менш важливо дбати про чистоту мови. Треба, щоб діти не надуживали діалектизмами, не засмічували власне мовлення суржилом. Цьому допоможе запровадження мовного режиму в школі й пильне спостереження вчителя за мовленням кожного учня, виправлення мовних хиб.

Речення є комунікативною одиницею. Одне з важливих завдань мовника – навчити школярів правильно будувати речення різних типів. Виконуючи вправи, які добирає вчитель, учні конструюють речення, різні за інтонацією (розповідні, спонукальні, питальні), за емоційним забарвленням (окличні, неокличні), а потім озвучують їх. Одночасно набувають умінь складати непоширені й поширені речення, перетворюючи поширені на непоширені і навпаки.

Розвиткові комунікативних умінь і навичок сприяє **робота з текстом**, зокрема проведення *усних і письмових переказів*. Цей вид діяльності має велике виховне й освітнє значення. Тексти для переказу слід брати з художньої літератури, дитячих газет та журналів. Вони повинні бути актуальними з погляду сьогодення, з нескладним сюжетом, природознавчого, історичного або героїчного змісту. Щоб переказати прослухане докладно, послідовно, правильно, учень має запам'ятати зміст, зрозуміти основну думку твору. До цього школярів необхідно готувати, навчати їх вникати у зміст того, що вони читають чи слухають, простежувати логіку та розвиток викладу. Підготовча робота буде результативною, коли їй передуватиме мовний та стилістичний аналіз тексту, коли учні засвоять певні слова й вирази. У міру того, як діти набуватимуть

навички, потрібні на цьому етапі, підготовку можна поступово скорочувати й надавати їм щоразу більшої самостійності.

Не менш важливо навчати школярів складати *міні-твори* розповідного та описового характеру, твори-роздуми, які сприяють розвиткові їхнього мислення, мовлення, творчої думки. Активізує творчу думку учнів такий вид роботи, як *твір за поданим початком* із завданням використати власні спостереження над природними явищами, суспільними подіями, дати їм оцінку. На уроках літератури доцільно практикувати складання *усного твору-характеристики літературного персонажа* за поданим планом, основою для якого мають стати дитячі переживання та враження від прочитаного.

Важливе місце у формуванні комунікативної компетентності займають *твори за картиною*. Навіть найбільш мовчазні діти, розглядаючи художнє полотно, починають міркувати й висловлюватися. Зорові образи збуджують уяву, емоції, зроджують потребу в художньому осягненні дійсності. Прилучення до мистецтва формує художній смак учнів, спонукає розширювати виражальні засоби власного мовлення, досягати образності вислову.

Не менш важливим для розвитку комунікативних умінь і навичок школярів є *діалогічне мовлення*. У процесі навчання усного діалогу на уроках словесності доцільно використовувати різні форми й методи роботи. Вибір їх визначається методичними етапами уроків, такими, як презентація мовного матеріалу та засобів оперування ним; пояснення вчителя; самостійна пошукова діяльність учнів; виконання тренувальних вправ; практичне застосування засвоєного матеріалу у процесі діалогування [4].

У старших класах, формуючи навички діалогічного мовлення, слід використовувати проблемний діалог, полілог у таких видах роботи: диспут, дискусія, дебати, урок-конференція та інші. Вони є важливим засобом пізнавальної діяльності, яка сприяє розвитку критичного мислення учнів, дає можливість визначити власну позицію, формує навички аргументації та відстоювання своєї думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми.

Формуючи особистість високої мовленнєвої компетенції, слід звернути увагу на *творчий аспект уроку літератури*, який має великий навчальний, виховний та розвивальний потенціал. За допомогою різних методів та прийомів можна не тільки подавати певний обсяг матеріалу, не лише виховувати особистість, а й розвивати творчі здібності школяра, що неодмінно впливає і на вдосконалення його мовленнєвих умінь і навичок.

Детальне опрацювання питання розвитку комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови і літератури дає підстави вивести узагальнені підходи до підготовки комунікативно спроможної особистості.

Кожен учитель повинен пам'ятати: тільки оптимальні умови, створені на уроках, можуть сприяти розвитку грамотного мовлення учнів, їх самореалізації в межах поставлених завдань, формуванню готовності до успішного входження в соціум. Увага до школярів, створення ситуації відчуття свого «я» кожного з них – підґрунтя позитивного набуття учнями необхідних умінь і навичок.

Ми прагнемо формувати особистість учня, розвивати його здібності, науковий світогляд, комунікативну компетентність, тобто виховувати людину з позитивними думками, оптиміста, добре підготовленого до життєвих випробувань.

Література

1.Бибик С. П. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання/ С.П.Бибик, Г.М.Сюта; за ред. С. Я. Єрмоленко.–Харків: Фоліо, 2006. – с. 623.

4.Моїсеєва Т. Мовленнєво-комунікативний розвиток школярів на уроках словесності/Т.Моїсеєва, Н.Лисенко // Дивослово.–2011.– №5.– с. 2-5.

5.Омельчук С. Комунікативно-функційний підхід до вивчення синтаксису/ С.Омельчук//Дивослово. – 2007. – №1. – С. 2-9.

6.Палихата. Е. Я. Методика навчання українського усного діалогічного мовлення учнів основної школи: монографія / Е. Я. Палихата. – Тернопіль : ТДПУ, 2002. – 271 с.

Новіцька О.Ж.

вчителька української мови та літератури
*Хмельницький навчально - виховний комплекс № 10
м. Хмельницький, Хмельницька область, Україна*

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ШЛЯХОМ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОЛЬОРАТИВІВ В УКРАЇНОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Питання походження кольорем та їх різноманітність вивчалася мовознавцями. Але оскільки з розвитком суспільства палітра кольорів розширюється, залишається актуальним вивчення функціонування кольорем, їх правильне вживання у сучасному україномовному просторі. В основній і старшій школі на уроках української мови та літератури словесники покликані формувати не лише правильне вживання кольоративів у мовленні, але й комунікативну компетентність, яка дозволить учневі в майбутньому продукувати кольоратив відповідно до принципів українського правопису. В процесі освітньої діяльності виникає ряд проблем [6]. Незважаючи на багатство в українській мові кольорем, широту дослідження їх походження та класифікації, визначаємо ряд недоліків та лексичних помилок у вживанні кольорем у комунікативному середовищі, що потребує активного діяльнісного вирішення на уроках розвитку мовлення та при вивченні теми "Прикметник" у 6 класі.

Активно аналізуємо кольоративи під час вивчення української поезії на уроках літератури, зокрема творчості Івана Франка, Тараса Шевченка, Олександра Олеся, Богдана Лепкого, Василя Стуса, Ліни Костенко. Багатою на колірні епітети є поезія Лесі Українки. Особливості семантики кольору спостерігаємо у "Лісовій пісні". Першочергове значення має принцип творення

кольороназви в збірці "Сонячні кларнети" Павла Тичини, у творчості Максима Рильського. Загалом пейзажна та інтимна лірика є джерелом дослідження кольоративів. Українська проза доби модернізму (новели М. Коцюбинського, О. Кобилянської та В. Винниченка) стають об'єктом кольористичного аналізу щодо особливостей психосемантики кольору, а також індивідуально-авторського вживання кольором [4].

Традиційний підхід у засвоєнні кольоролексем передбачає написання тексту-опису дітьми. Приступаючи до роботи над текстами-описами, слід провести певні спостереження. Найчастіше колір передається такими частинами мови чи їх формами: 1) прикметником: червоний, білий, жовтий і под. (найчастіше); 2) дієприкметником: «зсинілі уста», «зжовклі обличчя», «сиві, злинялі очі», «посинілі лиця»; 3) іменником: «золото сонця», «блакить неба»; 4) прислівником: «хмари червоно тліли», «було тісно, сіро і душно у камері»; 5) дієсловом: «синіло небо», «біліють стіни», «жовтіла глиняна круча» (часто через дієслова, які передають на відміну від прикметників колір у динаміці, позначають перехід від одного колористичного стану до іншого. Завдяки роботі над твором-описом діти зможуть легко виявити характерні ознаки побаченого, влучно визначити його особливості, вдало підібрати потрібну лексику та ще й прикрасити її різними відтінками, порівняннями, епітетами [2].

Однак в процесі роботи з кольороназвами вчитель повинен усвідомлювати міждисциплінарні зв'язки та впроваджувати інтегровану діяльність у вивчення кольоративів. Цьому сприятиме проектний підхід, STEM-технологія, яка забезпечує формування стійких комунікативних компетентностей учнів. STEM-технологія, яку доречно використовувати під час вивчення теми "Лексикологія. Лексична помилка", а також "Правопис слів іншомовного проходження" в 10-му класі, дозволяє не тільки вивчати теоретичний матеріал, але і закріплювати знання за допомогою можливостей практичного застосування різноманітних завдань [5].

Теоретичним основами діяльності учнів на шляху до оволодіння кольоролексем української мови є мовознавчий та мистецький принципи аналізу. Перший передбачає творення та вживання прикметників на позначення кольору відповідно до норм сучасної української мови. Мистецтвознавчий підхід тісно пов'язаний із попереднім, зокрема палітра кольорів визначається за температурою (теплі та холодні кольори) а також за основними колорами та їх відтінками. Відповідно до такого принципу створено класифікацію Оксани Дзівак, за якою всі кольороназви поділяються на основні кольори (червоний, жовтий, зелений, сірий, синій, білий, та чорний) та опосередковані, які відповідають за різноманітні відтінки. До них відносяться: кольоративи складних назв; кольоративи, що означають колірну якість за схожістю або асоціативною ознакою; кольоративи іншомовного походження, морфологічно оформлені за словотворчими типами сучасної української літературної мови [3].

Ефективності набуває групова робота, коли кожна група отримує відповідне завдання та поставлену проблему. Наприклад, перша група досліджує прикметники на позначення кольорів автомобілів. Друга група - вживання кольороназв у косметичній галузі, зокрема в декоративній косметиці (в каталогах

Avon), Третя група визначає проблеми та доречність назви кольору одягу популярних виробників (Zara, Bershka, Stradivarius, Mango). Вважаємо актуальними саме такі аспекти порушення вживання кольоративів, оскільки недоречно вказані кольороназви в рекламі продукції порушують права споживача та вводять його в оману при купівлі товару через Інтернет - мережу, що сьогодні досить поширено.

Таким чином саме STEAM - технологія дозволяє поставити в центр уваги практичне завдання чи проблему. Учні вчаться знаходити шляхи вирішення не в теорії, а прямо зараз шляхом спроб та помилок.

Навчання за основними напрямками STEM-освіти дозволить сформувати в учнів найважливіші характеристики, які визначають компетентного фахівця: уміння побачити проблему; уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення; оригінальність, відхід від шаблону; здатність до абстрагування або аналізу; здатність до конкретизації або синтезу [1].

Узагальнюючи дослідження в групах, можна дійти спільних висновків. Для докладного аналізу кольорів учні визначили універсальність та практичність таблиці кольорів RAL (німецький кольоровий стандарт, розроблений в 1927 році Державним комітетом Німеччини).

Перша група учнів досліджувала також таблицю кольорів ВАЗ і визначила, що найбільш поширеним є колір металік, який може мати різні відтінки. А популярність блакитного та ахроматичних кольорів в автомобілебудівництві зумовлено двома аспектами: підвищеною увагою до краси людського тіла; асоціацією із сучасними цифровими технологіями. Загалом творення лексем на позначення кольору автомобіля відбувається за двома принципами: поєднання кольорів (бежево-рожевий, біло-жовтий, сіро-білий, жовто-зелений, синьо-зелений, сріблястий коричнево-зелений, сріблястий зелено-блакитний, сіро-фіолетовий); створення відтінку кольору за показником світла і темноти (темно - бежевий, світло-сірий).

В косметичній галузі, як дослідила друга група учнів, вживають безліч кольороназв, утворених за принципом асоціативних зв'язків із природними явищами, зокрема за схожістю з квітами, фруктами: бузковий – кольору бузку, вишневий – кольору стиглої вишні, волошковий - колір волошки, гороховий – кольору зрілого гороху, По - перше, такі кольороназви виправдано доречні з рекламної точки зору, тому що збуджують не лише зорові рецептори реципієнта, а й нюхові або смакові.

При аналізі кольорів одягу третьою групою дослідників відзначаємо, що сайти правомірно вказують лексичний відповідник кольору, але він не співпадає із кольором на зображенні. Слід вказувати не лише основний колір, але добирати відповідник відтінку.

Українські відповідники іншомовних кольорем в декоративній косметиці сформовані за принципом дослівного перекладу або кальки: Silky Peach - шовковистий персик, Ripe Papaya - стигла папайя, Plum Wine - сливове вино, що не завжди відповідає об'єктивному кольору продукту. Працюючи в проектах, учні усвідомлюють проблеми такої комунікації та знаходять шляхи їх подолання. В

цьому аспекті можна дітям запропонувати укладання словничка альтернативних кольоролексем, утворених за принципами літературної норми, а також стимулювати творчу активність учнів у творенні кольорем-неологізмів. Тематика дослідження кольоролексем може бути різноманітною: кольоролексеми на означення предметів інтер'єру; роль кольоративів у рекламі, принципи вживання кольоролексем в галузі інформаційних технологій, зокрема в презентаціях.

Результатом успішної діяльності учнів може бути відповідно оформлений зразок комунікації, наприклад: між комунікатором - виробником та реципієнтом - споживачем, між продавцем - консультантом і покупцем.

Таким чином, вивчення функціонування кольорем, їх правильне вживання у сучасному україномовному просторі набуває актуальності з розвитком інформаційних технологій. В основній і старшій школі елементи формування комунікативних навичок у вживанні кольоративів практикуємо під час написання творчих робіт, зокрема творів-описів. Але особливо ефективною є STEM-технологія, групова дослідницька проектна діяльність учнів 10 класу, яка не лише формує комунікативні компетентності, але має профорієнтаційну спрямованість.

Література

1. "ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ" <http://timso.koippo.kr.ua/hmura13/ivanchenko-nataliya-mykolajivna-pryntsyuru-vprovadzhennya-ta-perevahy-stem-osvity/>
2. "ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ" Лексика кольору в українській мові https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0b65635a3ad68b4c53a88421316d36_1.html

Бакуменко О. В.

учитель української мови

Яструбинського НВК «ЗНЗ-ДНЗ»

Сумська районна рада, Сумська область, Україна

СПОСОБИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Актуальність дослідження. Сучасна концепція національної освіти ставить перед учителем української мови чітку вимогу: сприяти формуванню національно – мовної особистості, яка характеризується свідомим ставленням до мови, розвиненим мовленням, мисленням, інтелектом. Основна мета навчання української мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами мови — її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), тобто забезпечує належний рівень комунікативної компетентності.

Компетентність – це поінформованість, обізнаність, авторитетність. Компетентність у перекладі з латинської «competentia» означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Компетентність також

визначається як набута в процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці.

Вивченню комунікативної компетентності в різних аспектах присвятили свої дослідження Г. Андрєєва, О. Божович, Ю. Жуков, В. Кан-Калик, О. Леонтєв, Л. Петровська, Д. Равен, І. Родигіна, О. Сидоренко та ін. Педагогічні й методичні питання її формування розробляли й сучасні вчені: В. Бадер, О. Біляєв, Т. Ладижинська, М. Пентилюк, Л. Мацько, Г. Шелехова, В. Мельничайко, А. Курінна, Н. Голуб, М. Василик, О. Паршиков.

Мовна освіта в Україні передбачає удосконалення технології навчального процесу, наближення до вимог сучасного суспільства, що потребує високоосвічених, інтелектуально розвинених громадян, які вільно можуть спілкуватися між собою, утверджуючи статус української мови як рідної і державної.

Мета дослідження: розглянути способи формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови та літератури.

Комунікативна компетентність включає знання щодо процесу міжособистісної та інших видів комунікації в цілому, вміння вибудовувати та направляти у потрібне русло конструктивний діалог з різними людьми, а також сукупний досвід спілкування.

Серед них:

- зрозуміло і чітко висловлювати свою думку як усно, так і письмово;
- оцінювання ситуації, у якій доведеться вести діалог;
- спрямовувати та корегувати формат спілкування в потрібному ключі, враховуючи особливості комунікації для досягнення бажаного результату;
- реалізувати на практиці етикет ділового спілкування;
- використовувати різні комунікативні тактики і стратегії;
- аналізувати зовнішні сигнали співрозмовника (міміка, мова тіла і т.д.);
- активно слухати;
- застосувати на практиці інструменти ораторського мистецтва;
- організувати і вести переговори, зустрічі;
- проявляти емпатію.

Це далеко не весь перелік усього того, що входить у поняття «комунікативна компетентність». Але вона, без сумніву, є ключовою, оскільки життєво необхідна кожній людині незалежно від віку, статі чи професії, впливає на якість життя окремого громадянина й суспільства загалом.

Уроки української мови покликані розвивати даний вид компетентності шляхом використання, наприклад, технології критичного мислення, гри, інтерактивних (групових) методів роботи, розвитку діалогічного та монологічного мовлення та ін. Оскільки вони є ефективними в процесі формування комунікативної компетентності учнів, передбачають моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, які сприяють закріпленню вмінь і навичок, збагачують лексичний запас вихованців.

Для комунікативних вправ можна використати наступні завдання:

- Вправи на розвиток продуктивного монологічного мовлення (визначати тематичну належність і стиль мовлення; складати структурно-композиційний план; формулювати мікротеми, добираючи змістову інформацію; сформулювати предмет висловлювання відповідно до типу мовлення (розповідь, опис, роздум); деталізувати висловлювання; завершити висловлювання; запропонувати початок висловлювання; розповісти про подію в хронологічній послідовності; описати предмет, явища, особу, природу в певному стилі мовлення; формулювати висновок, що є логічним узагальненням висловленого; висловити власну думку, що містить міркування про цінність певного явища чи предмета; будувати висловлювання змішаного типу (розповідь – опис – розповідь).

- Вправи на розвиток продуктивного діалогічного мовлення (з'ясувати те, про що йтиметься у висловлюванні, кому воно адресовано, у яких умовах відбувається; визначити комунікативний намір і мету спілкування;

- • осмислити тему і спланувати зміст; спроектувати план розгортання думки;

• визначити мікротеми, їх послідовність; відтворити діалог від імені пропущеного співрозмовника; розширити діалогічні репліки; побудувати діалогічні репліки; розробити мікродіалог; створити діалог).

- - Вправи на розвиток сприйняття звукового мовлення (прослухати текст із опорою (вербальною / невербальною) і без опори; виділити мікротеми, за якими визначити загальну тему висловлювання; відділити основну змістову інформацію від додаткової, відому від невідомої; визначити інформацію, пропущену в повторному читанні; виділити речення, що не відповідає темі;

- • виписати ключові слова; визначити значення слів, смислове навантаження форм слів; передбачити за зовнішніми ознаками (мімікою, жестами, рухами співрозмовника) загальний характер висловлювання, його тему й мету;

- • розрізнити інтонацію й логічний наголос; з'ясувати комунікативну поведінку співрозмовника, його комунікативний намір).

- Вправи на розвиток сприйняття графічного мовлення (передбачити за зовнішніми ознаками (заголовком, ілюстраціями) загальний характер тексту, його мету й головну думку; визначити ключові слова; виділити мікротеми; з'ясувати смислове й функціонально - стилістичне значення мовних засобів; виділити мікротеми, за якими визначити загальну тему висловлювання; упорядкувати змістову інформацію: основна/додаткова, відома/нова; уголос прочитати відомий/невідомий текст; мовчки прочитати текст самотійно/після вчителя).

Висновки. Заняття з української мови та літератури треба будувати так, щоб кожен із використаних видів робіт виконував свою роль у формуванні певного комунікативного вміння, щоб учні успішно оволодівали і монологічним, і діалогічним мовленням, спираючись на знання про текст, стилі, типи, жанри мовлення, ситуацію спілкування, набували культури мовлення.

У своїй роботі вчитель має використовувати діалогічні методи, організовувати дискусії, спонукати висловлювати власну думку, стимулювати надання аргументованих відповідей; вчить правильно ставити запитання та

відповідати на них, слідкує за культурою мовлення, створює проблемні ситуації. Також доцільно використовувати інтерактивні методи навчання та прийоми педагогічної техніки комунікативної спрямованості – мозковий штурм, ділові ігри тощо. Кожен учитель обирає свої способи формування комунікативної компетентності учнів, опираючись на досвід, умови, рівень підготовки дітей та ін.

Уся система вправ у роботі з формування комунікативної компетентності учнів основної школи має бути згрупована відповідно до принципів перспективності й наступності в окремі блоки з наростаючим ступенем складності і спрямована на цілісний розвиток комунікативної компетентності.

Література

1. Бадюл Л., Цибух Л. Творчі вправи як засіб розвитку комунікативної компетенції студентів / *Наука і освіта*. 2015. №1. С. 5–8.
2. Дідук Г.І. Лінгвостилістичні та комунікативно-ситуативні вправи на уроках української мови у 5–7 класах – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 80 с.
3. Добротвор О. В. Комунікативна компетентність як предмет наукового дослідження // *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 3. С. 56–62.
4. Іванова І. Ф. Вплив рівня розвитку комунікативних здібностей на формування професійної спрямованості / *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського: зб. наук. праць*. 2013. Вип. 10 (91), т. 2. С. 121–125.
5. Кравченко–Дзондза О.Е. Формування комунікативної компетентності студентів у процесі вивчення культурологічних дисциплін / *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Посвіт, 2014. Вип. 10. С. 205–209.
6. Кучерук О.А. Методи формування комунікативної компетентності в процесі дидактичного дискурсу / *Дивослово*. 2010. № 9. С.77–80.
7. Макашова Ю. Формування комунікативної літературної компетенції через використання технології розвитку критичного мислення учнів: Розробки уроків / *Українська мова й література у середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2011. № 9. С. 57–64.
8. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / [кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк]. К.: Ленвіт, 2004. 400 с.
9. Фасоля А. Літературна освіта: компетенції, компетентності, знання, уміння й навички. / *Українська література в школі*. 2012. № 6. С.26–31.
10. Хіврич С. Розвиток мислення і мовлення учнів у процесі вивчення шкільного курсу української мови / *Українська мова й література в сучасній школі*. 2012. № 10. С.24–29.

Дудка І.П.

учитель української мови і літератури
Медведівська загальноосвітня школа I-III ступенів
с.Медведівка, Кегичівський район, Харківська область

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Невід'ємною частиною сучасного світу є інформаційні технології, які значною мірою визначають подальший економічний та суспільний розвиток людства. У цих умовах докорінних змін вимагає й система навчання української мови і літератури, адже нині якісне викладання не може здійснюватися без використання засобів і можливостей, які надають комп'ютерні технології та Інтернет. Це великі досягнення і переваги сьогодення. Але разом з тим в епоху масового віртуального спілкування, на жаль, відбувається знецінення безпосереднього, реального, живого спілкування між людьми. Тому в процесі модернізації освітньої діяльності саме перед учителем-філологом постає чітка вимога: забезпечувати належний рівень комунікативної компетенції здобувачів освіти. Недостатня сформованість мовленнєвих вмінь і навичок, слабка мотивація освітньої діяльності роблять питання формування комунікативних компетентностей учнів дуже актуальним.

У сучасному повсякденному житті людина мусить вміти швидко сприймати будь-яку інформацію, аналізувати її і робити правильні висновки, вести діалоги, виступати з повідомленнями чи доповідями, укладати угоди, обговорювати контракти, вміти скласти резюме, вести співбесіду, оформляти відповідну документацію, переконувати тощо. Будь-яка життєва ситуація потребує відповідних комунікативних вмінь.

Основною метою є спроба відшукати специфіку формування життєвих та соціальних компетентностей як засобу досягнення нових освітніх результатів. Формування в учнів комунікативних компетентностей шляхом засвоєння доступного і необхідного обсягу знань, опанування всіма видами мовленнєвої діяльності та набуття певного соціального досвіду – першочергові завдання сучасного вчителя.

Як же добитися того, щоб на уроках мови і літератури ефективно реалізовувались поставлені завдання, щоб заняття завжди викликали інтерес в учнів і були для них справжньою школою життя? Увагу цьому питанню надавали педагоги протягом сторіч. Підкреслюючи специфічність усного і писемного варіантів мовлення, а також необхідність комунікативної спрямованості навчання, вони багато уваги у своїх працях приділяли піднесенню мовленнєвої культури. «Недооцінка значення розвитку усного мовлення учнів веде до втрат у їхньому загальному розумовому розвитку. Розвиток мовлення учнів і передусім усного – один із шляхів піднесення ефективності навчального процесу, в якому усне мовлення виступає як основний засіб передачі й прийому інформації. Сприймання

і усвідомлення інформації залежить як від досконалості мовлення вчителя, так і від досконалості мовлення самих учнів» [4, с.7].

У період оновлення змісту освіти відповідно до Закону України «Про освіту» відбувається переорієнтація процесу навчання рідної мови на розвиток мовної особистості школяра, формування його комунікативних компетентностей. У процесі роботи словесникам слід звертати увагу на проблему двомовності: в існуючих умовах необхідно боротися за чистоту мови здобувачів освіти, намагатися навчити їх говорити «однією досконалою мовою, точніше користуватися лексикою однієї з двох мов, а не мішаною лексикою»[4,с.53]. Різновидом словникової роботи тут слугуватиме застосування редагування чи переклад учнями чужих висловлювань, наприклад, улюблених акторів, музикантів, футболістів тощо (зручно використовувати інтернет ресурс). Проте, як переконує практика навчальної роботи в школі, вчителям-словесникам доводиться докладати чимало зусиль, щоб сформувати в учнів уміння та навички літературної вимови, правильної акцентуації. Особливі труднощі виникають там, де відчутний вплив діалектного оточення. Дуже багато усномовних помилок припадає на наголошування слів. На випадки неправильного усного та писемного мовлення повинні звертати увагу не лише філологи, а й інші вчителі-предметники. Тоді результат буде кращим.

«Найважливіше в нашій праці – бачити в своєму учневі живу людину. Навчання – це не перекладання знань з голови педагога в голову учня. Навчання – це насамперед живі людські відносини між педагогом і дітьми» [5,с.284]. Те, що віками повторювали видатні педагоги-гуманісти, що колись було мрією, те для нас стало простою життєвою необхідністю. Як бачимо, один із шляхів формування в учнів мовленнєвих знань полягає в налагодженні тісної співпраці між ними і педагогами. Зрозуміло, для того, щоб слова вчителя хвилювали, зацікавлювали дітей, спонукали на відвертість, йому необхідно бути людиною з ніжним серцем, знаючою, здатною захоплюватися і захопити своїх учнів глибинами життя, відтвореного у слові, зробити школярів співавторами уроку, а, значить, у майбутньому – творцями свого життя. «Кожен справжній урок учитель виношує в собі протягом тривалого часу, у ньому відбиваються його світогляд і натхнення, інтелект і почуття, досвід і прагнення. Вчителі-словесники формують ідеал прекрасного, возвеличують найсвітліші людські почуття, напоюють спрагли душі молодих людей. Вони вказують ще й шляхи вирішення проблем, які постають на сторінках творів та в особистому житті письменника. Такий підхід зумовлює справжній процес навчання, який не закінчуватиметься складанням іспитів та одержанням свідоцтва. Адже справжнє бажання вчитися співзвучне бажанню пізнати істину, для цього потрібен час, інколи навіть ціле життя. Тому підняті на уроках літератури проблеми повинні, перш за все, базуватися на життєвому досвіді митців, вчителя, учня та батьків»[2,с.3]. Але часто ми виховуємо бездумного читача. А чи не тому, що одна із причин цього прикрого явища у нашому житті стосується організації освітнього процесу в школі на уроках мови і літератури? Що сказав учитель, що написано в підручнику – закон, незаперечна істина. З цього приводу В.О.Сухомлинський зазначав: «Я все

життя б'юся над тим, щоб, оволодіваючи моїми думками, осягаючи духовні цінності людства, учень мав свої думки і, що дуже важливо,- свою позицію, свій погляд...»[5,с.137-138] «Кожен вірш, кожне оповідання – це згусток емоцій, переживань, думок, закликів, попереджень. В них треба пірнути... проїнятися серцем. Бо духовний світ дитини може збагачуватися тільки в тому випадку, якщо вона це багатство вбере через дверцята своїх емоцій, через почуття співпереживання...через пізнавальний інтерес; насильно збагачувати цей світ рівносильно тому, що зловмисно саджати райські яблука в отруєний ґрунт» [1,с.113]. Учитель мусить відходити від штампів, робити урок незвичним. Таким, наприклад, як оцей. Цьогорічна зима була скупа на сніг. Учитель, зайшовши до кабінету, помітив, що учням 5 класу не до уроку – всі прикипіли до вікон, за якими падає перший сніг, такий білий, такий лапятий! Вчитель також замилювався красою зимового пейзажу, прочитав під акомпанемент снігопаду хороводну пісню Л.Глібова «Зимонько-снігуронько», запропонував учням на основі одержаних вражень від спостереження за першим снігопадом написати есе-експромт або вірш «Хурделиця». Сів і вчитель за свій стіл – теж писати твір. Результат роботи – несподіваний! Діти створили майже шедеври. Вірші двох дітей вирішили відправити на конкурс «Золоте перо» в номінацію «Вірші на довільну тематику». Діти з нетерпінням чекають результатів 30 березня.

Вводячи в процес навчання усні і письмові твори, вчителям треба бути особливо уважними до чіткості виконання учнями поставленого завдання, враховувати ситуацію, в якій відбувається мовлення, створювати сприятливу атмосферу. Слід пам'ятати, що навіть бездоганне мовлення з погляду лексичної і синтаксичної структури може втратити свою комунікативність, якщо воно не буде зорієнтоване на слухачів, яким воно адресується. Саме тому необхідно виробляти в учнів вміння орієнтувати своє мовлення на слухача. Для цього треба давати учням відповідні настанови, проводити науково-практичні конференції, мовно-літературні брифінги тощо та аналізувати те, що і як учні говорять. Вироблення відповідних навичок змушують здобувачів освіти вимогливіше ставитися до власного мовлення. Часто при достатній зв'язності мислення учні неспроможні винести свої думки із внутрішнього мовлення у зовнішнє, належним чином їх оформити, що негативно позначається на успішності навчання. Розв'язання цієї проблеми необхідно починати з ширшого використання усного монологічного мовлення: повідомлень, навчальних «вправ навпаки», складання планів тощо. Вироблення в учнів навичок орієнтувати власне мовлення на слухачів (однокласників, менших школярів, батьків тощо) значно підвищує загальний рівень їхнього мовлення. Учні звикли орієнтувати свої висловлювання вчителю, якому, вони переконані, і так все зрозуміло, тому мало дбають про зміст і форму висловлювання. А вироблення відповідних навичок виступу перед іншими слухачами змушує учнів вимогливіше ставитися до власного висловлення.

Багатьом учням набагато легше висловлювати свої думки в письмовій формі. Це необхідно враховувати. Тому можна об'єднувати дітей в групи, де вони створюють колективні оповідання, спеціальні словнички, самостійно

складають схеми, таблиці, кластери, відкреслюють ширші, ніж звичайно, поля в зошитах для граматичної і етимологічної роботи з важкими для сприйняття і запам'ятовування словами. Найефективнішим є використання скрайбінгу. Це насамперед мистецтво відображати своє мовлення в малюнках, причому процес відбувається в реальному часі паралельно з доповіддю мовця. За допомогою скрайбінгу можна привернути увагу слухачів, забезпечити їх додатковою інформацією та виокремити головні моменти доповіді. Все це допомагає відійти від автоматичної схеми «запитання – відповідь», підніматися до рівня бесіди, диспуту, вести діалог не формально, а осмислено, жваво, цікаво.

У процесі роботи над розвитком усного та писемного мовлення учнів, крім формування відповідних умінь і навичок, засвоєння певних знань, потрібно виховувати уважне ставлення до свого мовлення, вимагати від учнів додержання загальнокультурних норм спілкування, його етики та естетики, вироблення в учнів адекватної мовної поведінки. Узагальнюючи, можна сказати, що розглянуті питання комунікативної компетенції здобувачів освіти свідчать про важливість цієї проблеми в освітньому процесі.

Оволодіння всіма тонкощами мовного багатства – процес складний і тривалий. Виховувати лінгвістичний смак підростаючого покоління повинні не тільки словесники, а й усі, хто має хоч найменше відношення до школи, до освітнього процесу. Відповідальність за формування мовленнєвих компетентностей покладається і на батьків: вони мусять і самі говорити правильно, і повсякчас стежити за мовою своїх дітей. Велике значення в цій справі має мова електронних носіїв, Інтернету, телебачення тощо. Учителю своєї призначення повинен вбачати не в тому, « щоб учні якомога більше запам'ятали мовних правил, імен тих чи інших письменників та їх творів, а щоб навчилися відчувати мову і користуватися нею. Щоб опанували вміння за допомогою образного слова не тільки змальовувати прекрасне, а й заперечувати потворне, утверджуючи тим самим красу нового, майбутнього дня, в якому жити їм і їхнім дітям» [3,с.42].

Література

1. Амонашвили Ш.А. Как живёте, дети? – М.,1986
2. Демчук О. Нестандартні уроки з української літератури в 9-11 класах. -Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. - 144с.
3. Павленко Ю.І. Щоб учитися було цікаво. – К., 1989.- 48с.
4. Синиця І.О. Психологія усного мовлення. – К., 1975
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – К.,1977. – Т.5

Забавська Т. В.

учитель української мови та літератури
Великокопанівської загальноосвітньої школи I–III ступенів
с. Великі Копані, Олешківський р-н, Херсонська область

ДОСВІД РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ У СФЕРІ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У час кардинальних політичних, соціальних та економічних змін, що відбуваються в українському суспільстві, зростає роль педагогічної науки. Експериментальними пошуками відзначається передовий досвід А. С. Макаренка, В.О.Сухомлинського та досвід відомих учителів-новаторів М.П.Гузика, Є.М.Ільїна, В.Ф. Шаталова та ін. У їхньому досвіді чітко простежуються риси, що вирізняють їх педагогічну діяльність, розкривають індивідуальність. [1.с.97-104]. Без здійснення сподівань не можна уявити собі правильного виховання дітей. Без заохочення неможливе просування вперед. [5, с.168]. Сучасні реалії життя, інтенсивність інформаційного потоку в суспільстві вимагають інноваційних підходів до навчання, управління в школі. А інновації можна трансформувати тільки за допомогою педагогічних ідей, знахідок. Тому необхідно відмовитися від стихійності і зупинитися на моделюванні, в основі якого лежить досвід роботи. [9, с.256].

Опис досвіду роботи вчителя української мови та літератури Великокопанівської загальноосвітньої школи I – III ступенів

Тема досвіду роботи Використання інтерактивних технологій на уроках української мови і літератури та впровадження в освітню діяльність як ефективний шлях розвитку інтелектуальних та комунікативних компетентностей школярів.

Проблема. Актуальні проблеми навчання, виховання та розвитку учнів загальноосвітньої школи – уміння критично мислити [7, с.176]. Проектна діяльність повинна знаходити застосування на різних етапах навчання й виховання, маючи опорою струнку систему філософських і психологічних концепцій. Є необхідність створення умов для розвитку творчої активності учнів і самореалізації власних сил [2, с. 49-52].

Мета: у навчанні — визначити, якими індивідуальними особливостями наділила природа кожну дитину і залежно від цього дати їй освіту, підвести до професії, яка найбільше відповідає її інтелекту та можливостям; у вихованні — навчити дитину виходити з конфліктних ситуацій з гідністю, без моральних втрат для себе і для людей, що її оточують. [3, с124-133]

Основа науково-філософської концепції — любов до дітей, повага до дитини, яка перебуває в центрі педагогічної системи, звернення до її внутрішнього світу, опора на її сили, підтримка і розвиток того здорового, що є в кожній особистості.

Наукові концепції та теорії Принцип освітньої діяльності

Сфера застосування Уроки української мови та літератури у Великокопанівській школі, 5-11 класи, засідання методоб'єднань школи, позакласні заходи.

Моїм життєвим і професійним кредо є слова відомої актриси і педагога М.О.Кнебель, яка пояснювала принципи педагогіки К.С.Станіславського: —...режисер знайшов геніальну формулу педагогічного процесу: вчити навчаючись. Для справжнього вчителя його учні є скарбницею, в якій він черпає нові думки, проблеми, задачі.

Актуальність Інтерактивні технології в освіті є ознакою змін парадигми освіти. Прийоми інтеракції на уроці спрямовані на діяльнісний компонент навчання, який поєднує в собі навички дослідження, вміння приймати рішення, висловлювати власну думку, погоджуватися і не погоджуватися з іншою думкою, аргументувати. [8, №12]. Технології містять великі можливості виховного впливу: навички працювати в команді та індивідуально (загальне коло, малі групи, акваріум, захист проєктів). Як відзначає О. Асмолов, «освіта формує передумови необхідного переходу від «культури користі» до «культури достоїнства» [4, с. 110-112].

Основна ідея На уроках української мови та літератури використовувати дослідницькі методи інтерактивних технологій, прийоми обговорення дискусійних питань, адаптувати в режимі інтеракції технології критичного читання, мислення. Шляхом дослідження інтелектуальних та творчих особистісних якостей учнів домогтися диференціації, впливу на розвиток кожної дитини з урахуванням її інтересів, мотивів, системи цінностей; стимулювати розвиток здібностей кожної особистості. [9, с. 256].

Технологія реалізації ідеї Вивчення прийомів інтерактивного навчання та їх можливостей використання в навчанні учнів. Адаптація технологій до змісту навчальних програм, вибір тем уроків. Створення розробок системи уроків з урахуванням індивідуальних можливостей учнів, рівня сформованості навичок працювати в нетрадиційній формі. Презентація, виступи (захист робіт).[10].

Результат застосування Підвищення рівня підготовки до уроків мови та літератури учнів; залучення їх до підготовки та захист проєктів; розвиток критичного мислення, самостійності, ініціативи, навичок грамотної комунікації. Алгоритм розвитку творчої особистості учня в дії та форми, методи, прийоми, засоби. Крок 1. Досліджую (знаннєвий компонент). Гронування, презентація, бесіда, ігри, робота за методом проєктів. Мовні проєкти за такими напрямками:Філологічний дивосвіт (Квести, презентації на мовні та літературні теми, «Творча лабораторія», Компліменти);Мовні об'єкти – друзі людини («Книга скарг і пропозицій», «Мовні знаки», «Крісло автора», «Лист героєві»);Мова- скарбниця знань («Поліглот», «Вузлики на пам'ять». Створення власних проєктів –вибір теми, підбір необхідного матеріалу). Крок 2. Дивуюся (емоційно-чуттєвий компонент). Організація безпосередньо емоційно-чуттєвого контакту дітей з героями творів (уроки милування) та розвиток художньо-образного мислення учнів на матеріалі відтворення подій у змісті текстів, у мистецтві (уроки художнього пізнання дійсності).Аналізують інформацію,

спілкуються з людьми села(старожилами), наставником. Крок 3. Допомагаю (практично-діяльнісний компонент). Практичні проекти та мовні справи («Перевтілення», «Подорож картою України», створення електронних підручників, написання творів есе, фентезі); разові акції («Чисте джерельце», «Говорімо українською – це круто»). Технологія розв'язування дослідницьких проблем – пропоную ще раз перевірити свій матеріал та вміння подати на загал (захист). Демонструю пам'ятки-алгоритми для виконання різних видів навчальної діяльності. Наприклад, для виконання домашнього завдання вони можуть скористатися такими порадами: на підготовчому етапі роботи («Приступай до роботи!»); на виконавчому етапі роботи («Дій рішуче!»); на завершальному етапі роботи («Підведи підсумки»). Для виконання завдань, що передбачають роботу над помилками, учням пропоную таку пам'ятку: усвідом, яке правило порушує допущена тобою помилка; повтори правило і напиши пояснення; придумай і напиши кілька прикладів на це правило; перевір, чи немає помилки; дай перевірити написане комусь із батьків або товаришів; якщо сумніваєшся у правильності написаного, запитай учителя. Мої учні є активними учасниками шкільних, позашкільних заходів. Наприклад, учасники Всеукраїнський конкурсу – захисту науково- дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України. Відділення: Мовознавство. Секція: Українська мова. Тема: «Топоніміка і мікротопоніміка села Великі Копані»; учасники та призери шкільних, районних олімпіад; також вдало складають іспити, а головне – вчаться за покликання душі, а не примусово! [6, с. 385].

Критерії ефективності Практичність і доцільність. Висока активність учнів на уроці. Максималізація активних форм навчання, спрогнозованих на кінцевий результат (якість знань підвищилася з 47% до 70%). Створена база знань для розуміння деяких фундаментальних наукових ідей, яка надає дітям можливість висловлювати своє індивідуальне ставлення до речей та подій і навчає творчо підходити до вирішення проблем.

Результат застосування Апробована практична система роботи з проблеми.

Автор Забавська Тетяна Володимирівна

Висновки При впровадженні інноваційних освітніх технологій в навчально-виховний процес спостерігається: підвищення інтересу до вивчення мови; поступовий перехід учнів на більш високий рівень розумових операцій; позитивна динаміка рівня навчальних досягнень учнів; співробітництво вчителя і учнів на основі взаємодопомоги і довіри. Тому, на всіх рівнях неперервної освіти повинні створюватися умови для розвитку інтелекту і творчих якостей особистості. [11, с.12-14].

Наукові джерела О.Пометун «Як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці». Часопис «Доба», № 2, 2002, с.2 Методичний посібник для вчителя «Громадянська освіта». -К., 2008. с.49

Література

1. Антоненць М.Я. Полеміка навколо А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського // Вісник АПН України. - 1993. - №1. – С. 97-104.
2. Башинська Т. Проектувальна діяльність — основа взаємодії вчителя та учнів / Т. Башинська // Дайджест педагогічних ідей та технологій. — 2003. — №3. — С. 49-52.
3. Вендровская Р.Б. Воспитательные системы школы 20-х // Воспитательная система массовой школы: проблемы гуманизации: Сб.науч.тр. – М., 1992. – С.124-133.
4. Гавриленко О. IV сесія Ради по координації наукових досліджень з педагогіки УРСР (лютий, 1971 р.) // Рад. школа. – 1971. - №5. – С. 110-112.
5. Золотухіна С.Т. Виховуюче навчання: (Спецкурс з історії педагогіки) /Харк. гуманіт. ін-т “Нар. укр. акад.”. – Харків: ХГІ “НУА”, 1994.– 168 с.
6. Інноваційні педагогічні технології навчання професії: Монографія / Нікуліна А.С., Максименко Ю.Б., Матвеев Г.П., Заславська С.А., Сілаєва І.Є., Костюченко М.П., Молчанов В.М. [За ред.. Нікуліної А.С.] – Донецьк: Донецький інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників, 2005. – 385с.
7. Кларин М.В. Инновация в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры, дискуссии. (Анализ зарубежного опыта) / М.В. Кларин. — Рига: Эксперимент, 1995.-176с.
8. Максимова Н. Інтерактивні методи навчання, крок у майбутнє // Рідна школа. — 2008. — №12.
9. Микитюк О.М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект)/ Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Харків “ОВС”, 2001. – 256с.
10. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. — К: А.С.К., 2004.
11. Щербак О. Сучасні підходи до модернізації професійної освіти і навчання / О. Щербак // Професійно-технічна освіта: Спецвипуск. – 2007. – С. 12-14.
12. Ямбург Е.А. Школа для всех. – М., 1996. – 354 с

Михайленко С. А.

вчитель початкових класів

*Голопристанська спеціалізована школа I-III ступенів
м. Гола Пристань, Херсонська область, Україна*

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Сьогодні школа повинна забезпечити формування й розвиток інтелектуальної, творчої та ініціативної особистості, здатної жити за принципово нових умов, реалізувати себе у житті, бути успішною й сприяти розвитку

суспільства. У сучасних умовах модернізації шкільної освіти актуальності набуває опанування рідною мовою.

Одним із основних напрямів компетентісно - орієнтованого навчання є формування мовленнєвої компетентності школярів, яке полягає у здатності слухати, сприймати й відтворювати інформацію, читати і розуміти текст, вести діалог, брати участь у дискусіях, переконувати і відстоювати свою точку зору, висловлювати власні думки, міркування, погляди в усній і письмовій формах.

Для забезпечення зазначеної компетентності базовою навчальною програмою з української мови для 1-4 класів (розділ «Мовленнєва діяльність») визначено зміст навчального матеріалу і державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів. Програма націлює на те, що основну увагу в навчанні української мови слід приділяти розвитку в молодших школярів навичок чотирьох видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письма.

Новий Державний стандарт підтверджує те, що метою освітньої галузі «Мови і літератури» є розвиток особистості учня, формування його комунікативної компетентності та загальних уявлень про мову як систему і літературу як вид мистецтва [1 с. 5].

Актуальність проблеми зумовлена прагненням дотримуватися основних положень сучасної Концепції мовної освіти в Україні, автори яких визначили головною метою навчання рідної мови в початковій школі формування особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно, виправдано користуватися мовним засобами під час сприйняття (слухання й письма) висловлювань у різних сферах мовлення. Таким чином, з Концепції випливає, що сутність комунікативного спрямування виявляється в навчанні учнів розв'язувати мовленнєві завдання з метою оволодіння високим рівнем спілкування українською мовою. Комунікативно - діяльнісний підхід передбачає вдосконалення комунікативних умінь і навичок і спирається на принцип наступності та перспективності в навчанні рідної мови, що забезпечить безперервне формування мовленнєвої і комунікативної компетентності учнів [1 с. 2-4].

Головне завдання для вчителя – це створити оптимальні умови творчого потенціалу кожної дитини на уроках словесності, атмосферу праці та взаємодії між педагогом та учнями. Мовленнєвий розвиток особистості є одним з найважливіших показників її цілісності та самодостатності.

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю й критичністю мислення, з високими адаптаційними можливостями. Сформувати таку людину неможливо без оволодіння мовою як засобом спілкування, пізнання, самоствердження в житті та творчого самовираження. Саме це й зумовило вибір проблеми духовної культури» [8 с. 31].

Мета статті – розкрити роль мовленнєвої компетентності в розвитку особистості, створити умови для творчої активності учня шляхом запровадження інтерактивних методів, особистісно орієнтованих технологій навчання.

Наш світ стає складнішим і динамічнішим, тому інтеграція в сучасне суспільство й пошук свого місця в житті вимагають від кожної людини дедалі

більших зусиль і компетенцій. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [2], Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року[3], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період 2021 року [6], передбачають оновлення змісту навчання з орієнтацією на ключові компетентності, оволодіння якими допоможе учням вирішити проблеми в професійному, соціальному житті.

С. Омельчук під комунікативною компетенцією розуміє сукупність знань про спілкування, умінь і навичок, потрібних для сприймання чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам і ситуаціям спілкування[7 с. 2-9].

Важливим фактором успішної реалізації компетентісного підходу в навчанні є добирання ефективних методів, прийомів навчання і форм організації навчальної діяльності.

Початкове навчання мови передбачає роботу з формування у школярів знань про одиниці різних мовних рівнів. Тому значну частину часу на уроці приділяють роботі над значенням слова і кількісному нарощуванню словникового запасу слів учнів, збагаченню їхнього мовлення різними граматичними формами розвитку вміння користуватися мовними засобами відповідно до норм літературної мови. Існує багато цікавих ігор, що допомагають розвинути мовлення і збагатити словниковий запас учнів. У першому класі дітям доступні цікаві ігри: «Великий і малий», «Магазин», «Крученики», «Енциклопедія нових слів», «Телеграфісти» та ін.. Ігри-змагання для учнів 2-3 класів не тільки зміцнюють мовні знання молодших школярів, але й забезпечують їх словниковий запас, удосконалюють усне та писемне мовлення, допомагають опанувати навички користування словниками різних типів.

Формуючи навички говоріння, які передбачають побудову діалогічних і монологічних висловлювань, на кожному уроці ми створюємо ситуації, які змушують дитину говорити, спонукають до висловлення думки: відповідь на поставлене запитання; побудова діалогів за зразком; малюнком; словесно-описаною ситуацією; обговорення життєвих ситуацій, складання текстів; побудова своїх висловлювань на основі прослуханих чи прочитаних творів; імпровізація казок, словесне малювання. Наприклад, ігрові вправи: «Уяви», «Питання-відповідь», «Слухай уважно – відповідай», «Ланцюжок слів», «Заговори до мене, щоб я тебе побачив». Із цією метою проводимо вправи для розвитку діалогічного мовлення: «Продовж речення»: «Що нагадують дерева, укрите білим снігом?», «На що схожа галявина тюльпанів, коли ми розглядаємо її здалека?» - такі проблемні питання спонукають дітей до мислення. Вправа «Чомучки» і «Всезнайки» дозволить одній команді перетворювати дане речення на питальне, а іншій – дати відповідь на поставлене питання. Цю роботу здійснюємо не тільки на спеціально відведених уроках, а й у процесі вивчення різних тем, опрацювання всього програмного матеріалу.

Одним із видом робіт на уроках української мови та літературного читання є робота з художнім твором. Ми навчаємо учнів вести діалог із автором твору, спілкуватися з ним, на основі змісту тексту формуємо вміння, самостійно

крок за кроком відкриваємо й засвоюємо цінності твору, обговорюємо результати в групах. Виконання кожного завдання супроводжується читанням тексту, його частин, формуванням власних оцінок, думок щодо твору. [7 с. 9].

Ми вважаємо, що за потрібне в тексті шукати такі об'єкти, які б стали джерелом творчих висловлювань дітей: які почуття викликав цей твір?; що вас здивувало в цьому творі?; коли ти найбільше хвилювався?

Одним із ефективних прийомів, який допомагає зацікавити учнів роботою над текстом, є моделювання змісту шляхом рухомої картини за сюжетом твору. На ньому діти не лише опрацьовують зміст твору а й конструюють сюжетні сцени з предметних малюнків тобто залучаються до образотворчої діяльності. Для активізації словникового запасу учнів використовуємо вправи на добір синонімів, антонімів, працюємо з фразеологізмами. Наприклад: «На що схоже?», дібрати слова-порівняння (хмарки, неначе...(дивовижні істоти), дереві вночі-...(чарівні істоти). Придумати з ним речення. Високо цінуватися буде те речення, у якому є порівняння, образні висловлювання, прикметники, слова, вжиті в переносному значенні. Такі ті інші творчі вправи спонукають школярів слухати і сприймати мовлення співбесідника та реагувати на висловлення.

На уроках потрібно заохочувати діяльність учнів, переконуючи їх у необхідності свідомого засвоєння матеріалу, знань, які знадобляться їм у майбутньому, стимулювати мотивацію, створювати ситуацію успіху. Це знижує психологічне навантаження, допомагає учням подолати страх помилок, вільно долучатись до роботи, тобто створювати необхідні умови для успішного засвоєння навчального матеріалу. Це сприяє самовираженню й саморозвитку, підвищує комунікабельність, творчу активність і ініціативу. Учні із задоволенням виконують завдання, якщо почуваються повноцінним партнерами вчителя. У таких умовах урок перетворюється на жвавий діалог, обмін інформацією. Цьому сприяють різні форми роботи. Найбільш відомими є «Карусель», «Броунівський рух», «Дерево рішень», «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Дискусія». «Рольові ігри» тощо.

Учні із задоволенням виконують завдання, якщо почуваються повноцінним партнерами вчителя. У таких умовах урок перетворюється на жвавий діалог, обмін інформацією. Цьому сприяють різні форми роботи. Найбільш відомими є «Карусель», «Броунівський рух», «Дерево рішень», «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Дискусія». «Рольові ігри» тощо.

Як бачимо, у початкових класах урокам літературного читання та української мови належить одна з провідних ролей. Ми організуємо роботу таким чином, щоб кожен школяр висловлював свої думки, як в усному, так і в писемному вигляді, створював зв'язні висловлювання, відповідно до мети, умов спілкування та норм літературної мови. Але робота вчителя початкових класів на цьому не обмежується, він закладає лише основу цього процесу. І чим міцніша вона буде, тим якіснішою стане надбудова, змістом якої є уміння досконало володіти всіма засобами рідної мови в будь-якій мовленнєвій ситуації.

Література

1. .Беляєв О.М., Скуратівський Л. В., Симоненкові Л. М. , Шелехова Г. Т. Концепція навчання державної мови в школах України *Дивослово*. 1996. №1. С. 2-4.

2. Державний стандарт базової повної загальної середньої освітньої школи: URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/. (дата звернення :19.06.2018).
3. Концепція гуманітарного розвитку України на період 2020 років URL: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/30817/. (дата звернення: 19.06.2018).
4. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах [М. І Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман та ін..] ; за ред.. М. І. Пентилюк. К.:Ленвіт, 2004. С. 400.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах ; за ред. М. І. Пентилюк. К.:Ленвіт, 2005.С. 9.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року URL: <http://www.president.govi.ua/documents/15828.html>.
7. Омельчук С. Комунікативно - функційний підхід до вивчення синтаксису *Дивослово*. 2007.
8. Ткаченко Л. І., Г. С. Сковорода і В. О. Сухомлинський про розвиток особистості: традиція гуманістичної педагогічної думки *Педагогіка і психологія*. 2010. №4. С. 31-40.

Севостьяненко Н. І.

учитель української мови і літератури

Криворізької гімназії №127

м.Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ І ГОВОРІННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

Одне з основних завдань учителя – прищепити дітям і постійно підтримувати в них бажання читати. Це сприяє поліпшенню культури мовлення, збагаченню лексичного запасу, удосконаленню техніки роботи з текстом. Найстрашніша біда шкільного вивчення художньої літератури в тому, що іноді учні під керівництвом учителя «аналізують» твір, якого вони не читали. Уміло організована робота з текстом залучає школяра до творчої праці, яка ґрунтується на прагненні вчителя розвивати емоційну сферу здобувача освіти. Таку вимогу диктує сама специфіка предмету, у якому поєднується раціональне й чуттєве. Складний процес формування інноваційної особистості неможливий без удосконалення емоційного сприймання. В.Сухомлинський наполягав на необхідності виховання почуттів: «Учити відчувати – це найважче, що є у вихованні. Школа щирості,чуйності, співчутливості – це дружба, товарицькість, братерство. Дитина відчуває найтонші переживання іншої людини тоді, коли вона робить щось для щастя, радості, душевного спокою людей». Уміле, вправне,майстерне читання – один із важливих засобів розвитку естетичної потреби.

Специфіка виразного читання полягає в умінні вчителя стримано й переконливо, просто, але майстерно, щиро й дохідливо донести до дітей думки,

почуття, переживання, настрої автора і водночас відтворити особисте ставлення до твору, який він декламує, а також передати естетичну наснагу твору, особливості його художньої форми, жанру, стилю. Щоб виховати активну художню уяву, ми повинні:

- 1) читати мовчки твори найкращих авторів;
- 2) слухати їх виконання досвідченими читцями;
- 3) переказувати твори з повною безпосередністю манери викладу, логічно, не перекручуючи змісту;
- 4) творити власні усні та писані композиції художнього характеру;
- 5) привчати себе спостерігати навколишній світ.

Формування навичок виразного читання – тривалий і складний процес, що потребує особливого підходу до занять і вдалого підбору навчального матеріалу, методів і засобів навчання. Виразність мовлення дає можливість відчувати силу і красу слова. Саме виразне читання є однією з найактивніших форм літературного розвитку школярів, ефективним засобом естетичного виховання й духовного їх збагачення.

У практиці сучасної школи проблема виразності залишається ще далеко не вирішеною. Мистецтво виразного читання досягається великою працею, вимагає значних здібностей як учителя, так і дітей. І все ж цьому може навчитися кожен. Завдання школи в тому, щоб охопити творчою роботою всіх вихованців, навчити їх мислити, міркувати, вільно висловлюватися, правильно володіти мовою. Уміння володіти словом необхідно кожному, хто хоче чогось досягти в житті. Практикою доведено, що бідність мовлення – це бідність мислення. Останнім часом, на жаль спостерігається послаблення інтересу дітей до читання художньої літератури: відбувається заміна вдумливого, свідомого читання побіжним прогляданням, зведенням виразного, емоційного читання до голосного. Отже, учитель є зразком правильного володіння словом, інтонацією, технікою говоріння й читання. Існує думка, що до читання віршів слід готуватися, а читати прозу можна й без підготовки. Це хибна точка зору, бо читання прози вимагає навіть ретельнішої підготовки. Коли буде організована системна робота, у здобувачів освіти поступово сформуються необхідні навички та вміння виразності мовлення й з'явиться потреба постійного контролю за своїм мовленням і необхідність подальшого шліфування, удосконалення творчих здібностей, підвищення не лише мовної, а й загальної культури. Сформувані навички виразного читання на уроках української мови допоможуть такі вправи:

Вправа «Складіть прислів'я»

Кожне слово в прислів'ї поставте на своє місце. Передайте зміст прислів'їв своїми словами.

А, роблять, очі, руки, бояться.

Лише, дурня, псувати, вчити, розуму.

Наука, гіркий, корінь, смачний, плід, а.

Вправа «Складіть текст»

Протягом 3 хвилин складіть текст, використовуючи такі слова : тремтіння, бачення, квіточка, полиця, музика, ностальгія.

Вправа «Лабіринти віршочитання»

Визначте правильну послідовність рядків у цих чотиривіршах

Здолати старість не могла
Гудуть шляхи, копитом биті
Ніколи юності на світі
Та їх навік не вкриє мгла.

(В.Сосюра)

Твоєю чистою водою
Вітчизно!Горді ми тобою
І сили струменем живим
Трудом і подвигом твоїм

(М. Рильський)

Прочитайте скоромовки:

1. Прийшов Прокіп – кипів окріп, пішов Прокіп – кипить окріп, як при Прокопові кипів окріп, так і без Прокопа кипить окріп.

2. Ой, збирала Маргарита маргаритки на горі, розгубила Маргарита маргатитки надворі.

3. Чом чорним чорнилом чорніє рядок?

Велике значення для вироблення орфоепічних навичок мають вправи з наголосом.

Поставити наголос і визначити його роль у словорозрізненні.

Туга – туга, малиновий – малиновий, зараз – зараз, атлас – атлас, замок – замок, шкода – шкода.

Гра «У риму»

Правила гри: учні одержують слово, до якого мають дібрати рими.

Надія – мрія, завія, подія, дія... Тривога – допомога, дорога, пірога...

Гра «Епіфора»

Правила гри: дібрати за заданими літерами п'ять слів, які мають спільну кінцеву частину.

Байка – майка – гайка – чайка – пайка. Щілина – калина – малина – долина – далина. Змова – умова – намова – вимова – обмова.

Гра «Анафора»

Правила гри: дібрати слова, які однаково починаються.

Рефрен – реформа – рефері – рефлекс – реферат. Банан – банка – бандаж – бандит – банкет. Катер – катет – катання – катамаран.

Гра «Лінгвістичний феєрверк»

Правила гри: учні одержують віддруковані аркуші з реченнями, елементи яких розташовано в довільному порядку, хаотично, за принципом вибуху. Учні повинні відновити речення.

1. Породив, а, той, батько, що, не, той, спорядив, що. – Не той батько, що породив, а той, що спорядив.

2. Батькам, злі, кінець, батькам, а, добрі, вінець, діти, діти. – Добрі діти – батькам вінець, а злі діти – батькам кінець.

Печакуча

Цікавим, на мій погляд, видом роботи є печакуча (яп. «бла-бла-бла» або балаканина) – вид презентації з 20 слайдів, кожен з яких триває лише 20 секунд. За ці 20 секунд учасник печакучі повинен озвучити слайд, надавши якомога більше інформації за змістом. Несподіванка в тому, що зміст презентації відомий лише вчителю. У печакучі можуть брати участь 1-2 учасники або команда. Цей вид роботи дає змогу за короткий час перевірити будь-яку тему або позмагатися в ораторському мистецтві.

Засобами мистецтва слова виховується любов до України, повага до її мови, історії, звичаїв і традицій. Велике значення рідної літератури в естетичному, моральному вихованні школярів. Через виразне слово учні реалізують комунікативну функцію, тому воно повинно бути правильним, емоційним. Щоб зацікавити учнів, викликати їх інтерес до художньої літератури, варто навчити їх читати, вибирати потрібні книжки.

Література

- 1.Буяльський Б.А. Поезія усного слова. – К. : «Радянська школа», 1990. – 255с.
- 2.Глазова О., Кузнецов Ю. Уроки рідної мови в 5 класі. – К. : «Педагогічна преса»,2006. – 415с.
- 3.Козловський О.В. Як одержувати максимум інформації при мінімумі витрат часу. – Донецьк: «БАО», 2004. – 300с.
- 4.Культура мовлення. 10 клас/За ред. Л.А. Бакало. – Тернопіль: «Мандрівець», 2002. – 55с.
- 5.Федоренко В.Л. Енциклопедія інтелектуальних ігор на уроках української мови. – Х. : «Основа». 2007. – 424с.

Соловійова О.В.

вчитель української мови і літератури
Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів №113
м.Харків, Харківська область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми. Збільшення ролі мовної комунікації в сучасному суспільстві, зростання інтересу до міжособистісного спілкування, посилення вимог до якості комунікативної підготовки учнів засобами української мови зумовило актуальність даної теми.

Новий зміст освіти української школи визначає впровадження удосконалених підходів для формування якісного освітнього середовища для дитини. Різнобічний розвиток особистості дитини передбачає фокусування на ключових компетентностях, серед яких є вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів) [2, с. 11].

У зв'язку з цим головна мета навчання української мови в школі полягає у формуванні в учнів комунікативної компетентності, що ґрунтується на виробленні в них мовленнєвих умінь і навичок [3, с. 143].

Комунікативна компетентність – це здатність вступати в комунікацію, бути зрозумілим, невимушено спілкуватися. Вона окреслює комплексне застосування мовних і немовних засобів, уміння змінювати глибину і коло спілкування, а також вміння інтерпретувати невербальні прояви інших людей. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії і є результатом досвіду спілкування між людьми.

Відповідно до основних положень чинної програми з української мови загальноосвітня школа має забезпечити формування комунікативної особистості – людини, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користується засобами української мови – її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) [4, с. 40].

Головними завданнями навчання української мови в школі можна вважати:

виховання стійкої мотивації й свідомого прагнення до вивчення української мови;

- формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, загальнолюдських ціннісних орієнтирів, тобто прилучення через мову до культурних надбань українського народу й людства загалом;

- формування у школярів компетентностей комунікативно доцільно й виправдано користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування з дотриманням норм українського етикету;

- ознайомлення з мовною системою й формування на цій основі базових лексичних, граматичних, стилістичних, орфоепічних і правописних умінь і навичок; здатності учня до аналізу й оцінки мовних явищ і фактів;

- формування вміннь розрізняти, аналізувати, класифікувати мовні факти, оцінювати їх з погляду нормативності, відповідності ситуації та сфери спілкування; працювати з текстом, здійснювати пошук інформації в різноманітних джерелах, використовувати її в самостійно створених висловленнях різних типів, стилів і жанрів [5, с. 1-2].

Вивчення української мови передбачено здійснювати за трьома змістовими лініями, які покликані забезпечити формування трьох компонентів комунікативної компетенції: мовного, мовленнєвого і соціокультурного. До мовного компонента слід віднести розуміння значення слів, що складають лексичну основу мови і знання правил їх сполучення, а також уміння будувати різні за метою і структурою речення. Мовленнєвий компонент проявляється в умінні використовувати мовні засоби для розуміння тексту і побудови усних і письмових зв'язних висловлювань. Соціокультурний компонент передбачає вміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, визначати особистісні якості.

Плацдармом для формування у дітей комунікативних компетентностей виступають, безперечно, всі уроки мови. На них необхідно використовувати мову

не тільки в навчальних вправах, а і в її природному призначенні – як засобу пізнання, спілкування, впливу.

Усе нові й нові корективи вносить сьогодні до вимог, які ставляться суспільством перед молодістю, яка починає самостійне життя, а від педагога вимагає навчити школярів здобувати знання, що допоможуть жити й працювати разом. Тому вважаю, що одним із ефективних засобів цілеспрямованого впливу на формування комунікативних компетентностей школярів є використання на уроках певної моделі (рис.1), яка включає форми навчання, методи навчання, засоби та різні організаційні форми навчання (нестандартні уроки [1, с. 9]).

Процесуальний компонент

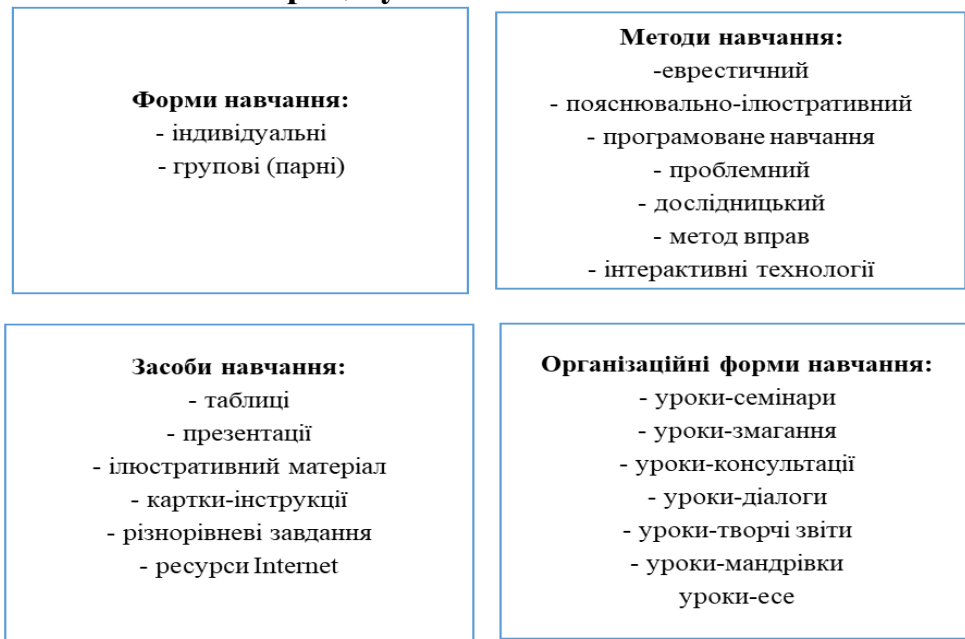

Рис.1. Модель формування комунікативних компетентностей в учнів на уроках української мови

У процесі проведення уроків застосовую такі шляхи формування комунікативної компетентності: створення мовленнєвих ситуацій; виконання групових завдань, завдань у парах; розв'язування проблемних ситуацій; застосування методу евристичної бесіди; застосування інтерактивних технологій навчання; організація роботи учнів з навчальною, художньою, довідковою та енциклопедичною літературою та ін.; залучення учнів до оцінювання результатів виконаних завдань їхніми однокласниками; виконання творчих завдань, спрямованих на активізацію, уточнення та збагачення словникового запасу учнів.

Для розвитку *усного спілкування* використовую такі методи: розігрування діалогу, монологу; інсценування; усний опис картини; віртуальні мандрівки; проведення нестандартних уроків; розширення словникового запасу школярів через роботу зі словниками; складання словосполучень та речень, відновлення деформованого тексту; використання інтерактивних технологій; здійснення перекладів текстів, паралельне використання двох мовних систем.

Для розвитку уміння спілкуватися письмово можна використати такі завдання: написання запрошень, привітань, оголошень, листів; написання творів різних типів і стилів, есе; складання інструкцій, пам'яток; диктанти з творчим продовженням; робота над переказами.

Висновки. Мовленнєвий розвиток учнів є головним інструментом, за допомогою якого вони встановлюють контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається їх соціалізація. Формування комунікативної компетентності відкриває нові можливості в розв'язанні проблем особистісного та професійного зростання людини. Тому завдання вчителя полягає у виконанні головної мети мовної освіти – виховання особистості, яка володіє системою знань, умінь і навичок, що забезпечить їй високий рівень спілкування у різних життєвих ситуаціях.

Література

- 1.Алексюк А.М. Інтерактивні форми роботи на уроках української мови та літератури// Вивчаємо українську мову та літературу. - 2007. - №33 – с.8-10
- 2.НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА. Концептуальні засади реформування середньої школи. Заг.редакція Грищенко Михайло
- 3.Окуневич Т. Комунікативна основа навчання учнів української мови (із матеріалів ХХХІІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб.наук.праць. – Переяслав-Хмельницький, 2017
- 4.Пентилюк М.І. «Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах». – К. : Ленвіт, 2009.
- 5.Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5-9 класи, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804.

Терьохіна Г.В.

учитель української мови та літератури

Мелітопольська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 4

м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Основна мета освіти сьогодні – виховання мовної особистості, яка володіє всіма багатствами виражальних засобів української мови, проймається її збереженням та розвитком. Випускник закладу освіти, який опанував навички грамотно будувати свої висловлювання, чітко формулювати думки, критично ставитися до мовлення, володіє колосальним капіталом – мовою, що є «...далеко не тільки «засобом спілкування», тобто передачі «вже готових думок»... Куди серйозніша її місія – бути способом народження тих думок: коли «нема мови», людині просто-напросто «нема чим думати»» [1, с. 78].

Нормативна вимова – велика рідкість, і це, безперечно, значуща перевага для будь-яких соціальних взаємодій та особистого життя людини. Перед педагогом-мовником постає завдання показати здобувачам освіти шлях до оволодіння навичками самостійного добору літератури, її обробки, проведення критичного аналізу, складання плану текстів, створення власних висловлювань, як усних, так і письмових, формулювання висновків.

Упровадження на уроці української мови текстоцентричної технології надає можливість слову стати епіцентром, ядром уроку, що втримує увагу учня, який має сьогодні не послідовний, а кліповий тип мислення; стимулює його розумову діяльність. Нагальне завдання шкільної мовної освіти – навчити ефективного спілкування, що не обмежується формулюванням окремих речень чи фраз, також «...передбачає обмін певним досвідом, інформацією, емоціями, почуттями й переживаннями, закладеними в текст» [2, с. 70]. Однією з передумов вдалої текстотворчої діяльності здобувачів освіти, за висновками науковця І. Гальперіна, є «накопичений досвід спостережень над структурою, змістом, композицією тексту, щоб вивести певні закономірності організації й осмислити значення його і функціональні характеристики» [3, с. 15]. О. Кулик переконує, що реалізація текстоцентричного підходу створює об'єктивні умови для «розгляду мовних явищ ... в їх взаємозв'язках та контексті словесної творчості; формування знань про мовну систему; реалізації внутрішньопредметних та також міжпредметних зв'язків; особистісно орієнтованого навчання; формування мовленнєвої особистості» [4, с. 46].

Під час роботи з текстом здобувач освіти створює образи самостійно, тому важливим й відповідальним є підбір до уроку текстового полотна. Обговорюючи зі школярем прочитаний матеріал, педагог мотивує учня аналізувати, визначати зв'язки між явищами.

«Текст – це писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною заданістю» [5, с. 704]. Художні і нехудожні тексти різняться іманентними властивостями, метою опрацювання на уроках, функціями. Комунікативно-естетична функція більшою мірою притаманна художньому тексту, а комунікативно-інформаційна – науково-художньому, науково-пізнавальному. Тексти з філософським підґрунтям дають учневі можливість будувати ланцюжок від загального до приватного.

Реалізація текстоцентричної технології здійснюється в системі уроків розвитку мовлення й в процесі вивчення теоретичного матеріалу. «Робота над текстовим матеріалом передбачає виконання таких завдань: прочитати виразно, визначити головну думку, дібрати заголовок, спостерігати за певним мовним явищем (наприклад, граматичними засобами зв'язку в реченнях), визначити композиційні елементи тексту, виявити лексичні повтори, обґрунтувати та проаналізувати вживання мовних засобів, назвати абзаци й об'єднати їх у мікротеми, доповнити текст реченнями, визначити стиль і тип мовлення тощо» [6, с. 155-164], [7, с. 298-301].

Застосування на уроці текстоцентричної технології сприяє всебічному аналізу тексту за такими основними його параметрами: встановлення теми й основної думки; виділення абзаців (мікротем); визначення типу й стилю мовлення; аналіз структури тексту; аналіз мовних засобів (лексичних, граматичних, стилістичних). «Такий підхід дає цілісне уявлення про його ідейно-сміслову навантаженість й систему мовних засобів, що його виражають» [6, с. 298-301]. «На уроці доцільно поєднувати роботу над текстом із вправами, що сприяють організації навчальних дій у процесі аналізу або трансформації мовного матеріалу, а саме: аналітичні, аналітико-мовленнєві, аналітико-синтетичні» [7, с. 162-163].

Таким чином, на практиці доведено, що за умови доцільного й системного використання текстів на уроках відбувається ненав'язливе залучення учнів до пізнання духовної спадщини нашого народу, розширюється світогляд, формується читацька компетентність. Усебічний аналіз текстового масиву на уроці мови надає поштовх для розвитку в школяра уяви, яка підвищує його пізнавальний інтерес, мотивує на навчальну діяльність. Через виражальне багатство української мови, демонстрацію краси слова текстоцентрична технологія розвиває творчу компетентність учня, збагачує його активний словник, поліпшує якісні характеристики мовлення, розвиває навички осмисленого читання. Текстуальне полотно є предметом пізнання на уроці, що розвиває навички естетичного сприймання мови суб'єктом пізнання – здобувачем освіти.

Текстоцентризм створює умови для пошуку проблеми, її критичного осмислення; розвиває організаційно-діяльнісні навички: цілевизначення, планування, коригування, рефлексію; допомагає реалізації наскрізних змістових ліній.

Текст як один із основних класичних інструментів навчання української мови розвиває мовне чуття людини, духовно її збагачує, наповнює емоціями та виховує. Застосування текстоцентричної технології полегшує задачу педагога-мовника допомогти здобувачу освіти навчитися вправно висловлювати свої думки, володіти мовленням на достатньо високому рівні; формує навички дбайливого ставлення до мови, свого мовлення; виробляє стійкі норми мовленнєвого самоконтролю, розвиває мовну, комунікативну компетенції як складову професійної компетентності.

Література

1. Репортаж із 2000-го року: зб. ст. / О. С. Забужко. - К.: Факт, 2001. – 96 с.
2. Голуб Н. Б. Особливості текстотворчої діяльності учнів 5-7 класів в умовах компетентнісного навчання української мови / Н. Б. Голуб // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії й практики. – Вип. 20 (30). Спеціальний випуск. – 2013. – С. 70-74.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М.: Наука, 1981. – 139 с.

4. Кулик О. Д. Стилiстичний аналіз складних синтаксичних конструкцій як засіб удосконалення граматичного ладу мовлення учнів 7–9 класів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2005. 22 с.

5. Українська мова: енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 752 с.

6. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах: Підручник / За редакцією М. І. Пентиліук: підручник для студентів-філологів. – К.: Ленвіт, 2000. – 264 с.

7. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах: Підручник / За ред. М. І. Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.

Ведмідь Н.М.

вчитель початкових класів

КОЗЗО «Раївський НВК»

с. Раївка, Синельниківський район,
Дніпропетровська область, Україна

Поплавська О.К.

вчитель початкових класів

КОЗЗО «Раївський НВК»

с. Раївка, Синельниківський район,
Дніпропетровська область, Україна

ГУРТКОВА РОБОТА ЗДАТНА ПЕРЕНЕСТИ МАЛЕНЬКУ ЛЮДИНУ У СВІТ ТВОРЧОСТІ

*Діти, які пізнали радість напруженої,
організованої, успішної навчальної праці,
накопичують величезний запас оптимізму
й творчої енергії*

С. Лисенкова

Життя висунуло суспільний запит на виховання здорової і творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі, нестандартні рішення.

Основою сучасного виховного процесу є людина як найвища цінність. Провідною тенденцією виховання стає формування системи ціннісного ставлення до особистості, до соціального й природного довкілля та самої себе. Це передбачає напрямок в освіті – освіта для сталого розвитку. Ключові завдання сталого розвитку – це забезпечення випереджаючого розв'язання проблем соціального та духовного розвитку. Формування мислення на стале майбутнє та відповідні смисложиттєві цінності і пріоритети.

Освіта для сталого розвитку передбачає для вчителів:

- перехід від передачі знань до створення умов їх активного засвоєння та отримання практичного досвіду;

- для учнів – це перехід від пасивного засвоєння знань до активного їх пошуку, практичного осмислення.

Як доводить життя, в складних умовах, що постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює, людина творча, гнучка, креативна, здатна до використання нового (нових ідей, задумів, нових підходів, нових рішень).

Останнім часом зростає інтерес до процесу творчості. Якщо в деяких процесах людині допомагають складні механізми (комп'ютери, сканери, обчислювані машини), то творчість не може бути укладена в певну програму дій, не може бути механічною. Але від творчості залежить науково-технічний прогрес і створення нового. Навіть у школі можна впевнитись у зростанні інтересу до творчості: за новою 12 бальною системою оцінювання найвищі бали отримують учні тоді, коли виявляють творчість.

Творча самореалізація в широкому розумінні становить основну рису, невід'ємну характеристику психічно здорової людини. Так, за А. Маслоу, психічно здорова людина — це щаслива людина, яка живе в гармонії з собою, не відчуває внутрішнього розладу, любить навколишній світ, людей і творчо працює, реалізуючи свої здібності й обдарованість. Механізм творчості не має віку: на 6 - му році життя стає активним і набирає потужності впродовж усього життя; він закладений у нас природою, може, так і залишитися нерозкритою брунькою, якщо ця брунька була пригноблена несприятливими обставинами, вона не загине, вона існуватиме, але це буде всього лише нереалізована потреба.

За оцінкою багатьох аналітиків і прогнозистів, наше століття повинно відрізнитися різким зростанням попиту на творчий потенціал людини, її здатність до самоорганізації, творчого самовираження.

Сучасне життя потребує спеціалістів, здатних не лише володіти знаннями та вміннями, оперативно орієнтуватися в динаміці змін і інформаційному просторі, але й критично і творчо мислити. Тому однією з найактуальніших проблем сьогодення є розвиток і формування творчої, всебічно розвинутої особистості.

Розвиток творчого мислення учнів, їх пізнавальної діяльності, прагнення до пошуків досліджень - одна з важливих проблем оптимізації навчання і комплексного підходу до навчально-виховної роботи, до використання у навчально-виховному процесі різних форм, позакласних заходів, зокрема гуртків.

Позакласний час займає значне місце в житті учня. Тому необхідно допомогти правильно організувати його, щоб він був розумно використаний для відпочинку заняття улюбленою справою.

Сухомлинський був глибоко переконаний, що можливість для всебічного розвитку школярів у позакласні години дуже широкі, а здібності й нахили дітей - багатогранні. Треба тільки знати і уміти відкривати їхні таланти й розвивати їх.

" У кожного учня – підкреслив В.Сухомлинський, - є задатки якихось здібностей. Ці задатки як порох і щоб їх запалити, потрібна іскра".

Цінність гурткової роботи полягає в тому, що вона, в деякій мірі, вирішує проблему організації вільного часу школярів, задовольняє їх різноманітні інтереси, активізує пізнавальну діяльність школярів.

Добре спланована гурткова робота аж ніяк не перевантажує учнів. Навпаки, вона значно полегшує сприйняття та засвоєння матеріалу на уроках, допомагає учням працювати за покликанням. У процесі гурткової роботи вчитель має змогу глибше пізнати особистість кожного учня, допомогти йому самовизначитись.

Активізуючи пізнавальну діяльність школярів, вона в той же час створює умови для практичного застосування одержаних ними знань.

Не один вже рік працює в нашій школі гурток центру життєтворчості учнівської молоді для учнів початкових класів «Дитяча академія».

Сама цікава назва гуртка уже підказує його ідею створення – це оптимізація навчально-виховного процесу, зростання ефективності викладання предметів інваріантної частини, вдосконалення й творчого використання методів і форм навчання освітніх галузей, розвитку дитячої обдарованості.

Позакласна робота в значній мірі бере свій початок на уроці і в цьому випадку є логічним продовженням. Чим досконаліші методи викладання тим активні на уроці самі учні - їх думки, здібності, уявлення, тим реальніша потреба продовження пізнавальної діяльності в гуртках, клубах за інтересами, аматорських об'єднаннях, громадських організаціях, наукових товариствах.

Базуючись на найновіших досягненнях у галузі природознавства, лінгвістики, методики, психології, вивченні передового досвіду, мета гурткової роботи:

- сприяти поглибленню і розвитку знань, які учні одержують на уроках природничо-математичного та гуманітарного циклу, прищеплювати навички застосування цих знань на практиці;
- розширювати кругозір учнів, задовольнити дитячу допитливість;
- розвивати логічне мислення, образне мовлення, лаконічність мови, інтелект. Виховувати інтерес до вивчення предметів, дружбу, колективізм.

На методичному об'єднанні вчителів початкових класів були визначені завдання для кожної вікової групи, з урахуванням можливостей кожного гуртківця: робота підібрана посильна, проте містить певні труднощі, додання яких приносить моральне задоволення. Вправи добиралися так, щоб поглибити знання, розширити кругозір, збудити прагнення заглибитись у навчальні предмети, шукати, вивчати.

Результат не примушує на себе чекати: наші учні є переможцями районного конкурсу «Наш Шевченко». Приймають участь у конкурсах «Соняшник», «Бобренья», «Колосок».

Важливе місце у позакласній роботі відводиться пошуковим, для розв'язання яких недостатньо знати певні схеми, алгоритми, інструкції, зразки.

Такі завдання розвивають кмітливість і наполегливість, нестандартність мислення, вміння аналізувати й узагальнювати, моделювати і конструювати. Основний зміст занять складають творчі вправи, успішне виконання яких характеризує найвищу ступінь засвоєння навичок і вмінь з різних предметів.

На заняттях гуртка учні дають волю своїй творчій фантазії. Чим більше дається воля фантазії, тим захоплюючими і цікавими стають заняття гуртка для дітей.

Використовуючи різні методи і форми роботи, при проведенні гурткового заняття, побудовані на творчому мисленні, можна значно покращити успіхи дитини в будь-якій сфері діяльності, яка цікавить її.

Заняття в гуртку сприяють формуванню у дитини культури почуттів, розвитку особистісних якостей. Проте головним здобутком гуртка є підготовка дітей до життя в складному і суперечливому світі, який вимагає творчого підходу до розв'язання будь-яких завдань, гнучкості, оригінальності, швидкості та продуктивності у прийнятті будь-яких рішень.

Адже, розвиток творчих здібностей учнів — це справа не одного дня, тижня чи місяця, а результат наполегливої і систематичної праці впродовж року, усього часу навчання в школі, всього життя.

Такий підхід допомагає організувати навчання школярів таким чином, що вони стають «першоздобувачами» знань, у них формується інтерес до навчання.

Література

1. Виготський Л. С. Уява і творчість в дитячому віці: психологічний нарис/ Лев Семенович Виготський. – М., 1991.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/average>
3. Методична робота вчителя початкових класів / упоряд. О. Б. Полєвікова. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 350 с.є
4. Початкова школа. Науково-методичний журнал. – К.: «Преса України», - 2013. - №3
5. Початкова школа. Науково-методичний журнал. – К.: «Преса України», - 2011. - №10
6. Туріщева Л. В. Класні години. Психологія в практиці класного керівника/ Людмила Василівна Туріщева. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 208 с.

СЕКЦІЯ 2.
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В
ПОЧАТКОВІЙ, ОСНОВНІЙ І СТАРШІЙ ШКОЛІ

Синицька О.С.
вчитель початкових класів
Криворізька гімназія №127
м.Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

ВИВЧЕННЯ БУДОВИ СЛОВА У 3 КЛАСІ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ
МОВНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ

Сьогодні вже ні в кого не викликає сумніву той факт, що без знання рідної мови неможливий розвиток особистості, її поступальний рух уперед. У зв'язку з цим В.О.Сухомлинський зазначав, що «багатство, втілене в скарбниці мов інших народів, лишається для людини неприступним, якщо вона не оволоділа рідною мовою, не відчула її краси. Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тонша її сприйнятливність до гри відтінків рідного слова, тим більше підготовлений її розум до оволодіння мовами інших народів, тим активніше сприймає серце красу слова» [4, 201-202].

Мовна освіта в Україні спрямована на виховання такої людини, яка вільно володіє літературною мовою в усіх сферах суспільного життя. Уміння сприймати, розуміти почуте або прочитане, викладати його зміст, точно формулювати думку, висловлювати її в усній чи писемній формі можуть бути сформовані лише на основі розвитку мислення і мовлення, що є основою навчання мови, починаючи з 1-го класу.

Сьогодні курс початкового навчання української мови, виходячи з принципу змістового узагальнення, складається з розділів «Мова і мовлення», «Текст», «Речення», «Слово», а також включає в себе підтеми «Значення слова», «Будова слова» і «Частини мови». Таке структурування навчального матеріалу, як зазначає М.С. Вашуленко, «дає змогу вивчити всі мовні одиниці – речення, слова, звуки – на основі зв'язного висловлювання (тексту), а також з опорою на одержані мовленнєвознавчі і текстологічні відомості, що стає об'єктивною науково-методичною передумовою реалізації функціонального підходу до вивчення мовних явищ» [1, с. 13].

Аналіз підручників та методичного забезпечення процесу навчання рідної мови свідчить, що мовна початкова освіта здійснювалась на основі традиційного підходу, коли основну увагу в роботі над розділом «Слово» було спрямовано на «вивчення суто граматичної теорії» [1, с.13]. Сучасний же підхід до навчання мови у початковій школі передбачає органічне поєднання в єдиний процес оволодіння учнями елементами лексики, морфології і синтаксису у процесі їх активної мовленнєвої діяльності.

Оскільки в чинних програмах з української мови для початкової школи відводиться значне місце вивченню школярами морфемної структури слова, то

стає зрозумілим значення засвоєння цього матеріалу для збагачення дітей певною сумою знань про мову, для усвідомлення ними закономірностей правопису, а також розвитку їх логічного мислення й мовлення. Саме з цих позицій питання вивчення морфеміки у початкових класах як передумови реалізації лінгвістичної змістової лінії на основі активної мовленнєвої діяльності школярів є надзвичайно актуальним. Відсутність спеціальних досліджень з цієї проблеми та її актуальність зумовили вибір теми.

Мета цієї роботи – розробити методіку і перевірити ефективність використання методів і прийомів вивчення будови слова, що створювало б сприятливі умови для осмислення третьокласниками цілісної системи мови у її зв'язках з різними рівнями.

Практичне значення полягає у створенні ефективної системи вправ і завдань узагальненого взаємопов'язаного розвитку мовних та мовленнєвих умінь учнів 3 класу під час вивчення розділу «Будова слова». Результати дослідження можуть бути використані вчителями-практиками для поглиблення і розширення теоретичних знань третьокласників про мову як різнорівневу систему та збагачення їх мовлення похідними словами.

Метою початкової освіти, зазначається у Державному стандарті початкової освіти, є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності. До однієї з ключових компетентностей належить «вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях» [2,с.2].

Мовна змістова лінія, маючи спрямованість на засвоєння школярами знань про мову, мовні вміння, розробляється з урахуванням того, що в початковому курсі формування в учнів знань про мову, умінь виконувати певні види мовного аналізу має пропедевтичний характер. Цю роботу, зазначається у чинній шкільній програмі, «слід підпорядковувати розвитку в учнів орфоепічних, лексичних, граматичних, правописних, стилістичних умінь» [3,с.3].

Загальний мовний і мовленнєвий розвиток особистості значною мірою залежить від того, «чи буде у молодшому шкільному віці прищеплено любов до рідного слова, бажання постійно пізнавати у рідній мові щось нове, відкривати для себе таємниці мовної глибини» [1,с.5].

Розглянемо ту частину змісту, що стосується знань про мову і мовних умінь і навичок, яка представлена *мовною лінією* змісту навчання. В основу її розробки покладено тезу про те, що в початковому курсі насамперед необхідне практичне засвоєння мовних одиниць, умінь правильно, доречно використовувати їх у мовленні. Важливо збагачувати мовлення учнів за рахунок

розширення їх лексичного запасу, уміння правильно утворювати форми слова, будувати словосполучення, речення, розуміти їх значення, використовувати в мовленні. При цьому накопичується матеріал для теоретичних узагальнень, для розвитку чуття мови, уміння виконувати елементарний мовний аналіз. Таким чином, навчання слід спрямовувати на розвиток двох груп мовних умінь і навичок, ставлення до яких у початковому курсі української мови принципово відмінне і визначається тим, чи мають вони прямий вихід у сферу використання тієї чи іншої одиниці в мовленні.

Так, одну групу складають лексичні і граматичні уміння: знання слів і уміння сполучити їх за правилами даної мови. Сюди входить розуміння значення слова, уміння вжити слово у відповідному значенні, правильно вимовити його, утворити форму слова, побудувати речення за законами даної мови, об'єднати їх у зв'язний текст тощо.

До другої групи мовних умінь входять знання термінів (але не визначень), уміння віднести мовну одиницю до тієї чи іншої категорії, виконати вказані аналітичні дії, дати коротку мовну характеристику ("присудок відповідає на запитання ...") і т.п. Це – група мовних (лінгвістичних) умінь, що необхідні для елементарного мовного розбору.

Вивченню розділу «Будова слова» у чинних програмах з української мови для початкової школи відводиться важливе місце. Засвоєння цього матеріалу необхідне для збагачення дітей певною сумою знань про мову, для усвідомлення ними закономірностей правопису, а також розвитку логічного мислення й мовлення.

Сучасний початковий курс навчання мови на основі врахування принципів наступності й перспективності передбачає вивчення морфеміки у два етапи:

- а) засвоєння школярами основних понять з морфеміки, оволодіння навичками морфемного аналізу слів (2-3 класи);
- б) поглиблення теоретичних знань з морфеміки під час вивчення частин мови, вдосконалення морфемно-аналітичних умінь (4 клас).

Таким чином, навчання мови базується на основі теорії мови, що дає учням можливість системно сприймати навчальний матеріал, сприяє забезпеченню реалізації в навчанні дидактичного принципу науковості. А саме йому відводиться основна роль у свідомому оволодінні багатствами рідної мови і вихованні мовної культури.

Висновки. Аналіз навчальних програм і чинних навчальних підручників з української мови з точки зору закладеного в них потенціалу засвідчив, що лінгвістична змістова лінія передбачає доцільне та продуктивне вивчення у початковій школі всіх рівнів мовної системи в їх взаємозв'язку. Однак цей взаємозв'язок полягає в тому, що учні молодших класів на доступному для них елементарному рівні у певній послідовності з року в рік отримують знання із розташованих у відповідній послідовності розділів української мови. Однак для теорії і практики сучасного початкового курсу рідної мови особливого значення набуває забезпечення таких міжрівневих зв'язків, які б у загальних рисах

відображали живу природу мовної системи у її взаємодії. На жаль, матеріал чинних підручників у повній мірі не забезпечує цього.

Вивчення досвіду роботи вчителів початкових класів з досліджуваної проблеми свідчить про те, що вчителі-класоводи намагаються систематизувати навчальний матеріал з мови таким чином, щоб у молодших школярів виробилось уявлення про мову як цілісну систему, про взаємодію її фонетичної, орфоепічної, орфографічної, лексичної морфемної та синтаксичної систем.

Література

1. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі/ М.С. Вашуленко. – К.: Освіта, 2006.-268 с.
2. Державний стандарт початкової освіти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/KP180087.html
3. Навчальні програми для початкової школи (1-4 класи). – К.: Видавничий дім «Освіта», 2016. – С. 1-66.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т.:Т. 3.-Серце віддаю дітям/ В.О. Сухомлинський. -К.: Рад. шк., 1977.-672с.

Кириченко Н.В.

вчитель української мови та літератури
комунальний заклад «Харківська спеціалізована школа № 11»
м.Харків, Харківська область, Україна

САМОСТІЙНА РОБОТА УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Однією з актуальних проблем процесу навчання та виховання є формування самостійності учнів, а також надбання таких якостей, як спостережливість, цілеспрямованість, відповідальність.

Проблему самостійної діяльності школярів розв'язувало багато мовознавців (Л. Скуратівський, О. Біляєв, М. Вашуленко, Г. Шелехова, С. Омельчук). Своє відображення знайшла вона й у методиці викладання рідної мови в середній школі[1, с. 49].

Самостійна діяльність учнів розвиває їхні творчі здібності, сприяє здобуванню знань. Тому педагог під час такої роботи має диференціювати та індивідуалізувати процес навчання; залучати учнів до випереджувального навчання; стимулювати роботу з додатковою літературою; розвивати аналітичне мислення, уміння робити узагальнення; формувати в них навички самооцінки та самоконтролю щодо власної навчальної діяльності.

Успіху в розвитку потреби в самоосвіті можна досягти лише за умови систематичного керівництва самостійним набуттям знань учнями й організації в школі їхньої пізнавальної діяльності.

На уроках української мови учні не лише оволодівають певною сумою знань, але й формують критичне й творче мислення, а також виробляють уміння й навички, необхідні для самостійного пошуку, аналізу й оцінювання інформації. У

процесі самостійної діяльності школярі контролюють інформацію, піддають її сумніву, опрацьовують і систематизують, пишуть тексти, виступають перед аудиторією, оволодівають навичками ділової комунікації, накопичують досвід самостійного набуття нових знань.

Учні у процесі самостійної діяльності на уроках словесності беруть участь у дискусіях, не нав'язуючи своєї точки зору.

Для підвищення рівня самостійності учнів та їхньої творчої активності під час уроків варто використовувати прийоми розвитку творчого мислення. Цьому сприяють вправи на знаходження оригінальних варіантів закінчення творів, нестандартних ситуацій, створення проблемних ситуацій. Будувати навчальний процес варто так, щоб учні активно заглиблювалися в пошук, розв'язували поставлені завдання, на основі порівняння і зіставлення обирали оптимальні варіанти.

Наразі на уроках варто не подавати готові істини, а спонукати мислити, самостійно розв'язувати проблеми, зокрема використовувати завдання проблемного характеру, що активізує мислення, залучає учнів до пошукової творчої діяльності, до самостійної постановки завдань і їх вирішення[2, с. 4].

Підготовчі вправи здебільшого є навчальними диктантами, різними видами списування, часто з попереднім повторенням відповідного теоретичного матеріалу.

Наведемо деякі види підготовчих вправ:

1. Списування тексту із вставленням пропущених букв або частин слова (закінчення, суфікса, префікса) .
2. Списування із словотворенням.
3. Списування із вставленням потрібних пропущених слів (слова даються окремо або добираються учнями самостійно).
4. Складання речень з деформованого тексту.
5. Списування з певним стилістичним завданням (поширити речення, дібрати слова з протилежним значенням до даних, замінити одне слово іншим тощо).
6. Списування з фонетичним завданням (поставити наголос, підкреслити м'які приголосні, ненаголошені голосні тощо).
7. Вибіркове списування (тільки назви рослин, тільки іменники, тільки дієслова тощо).

На уроках української мови, крім завдань підручника, часто використовуються і картки з індивідуальними завданнями. Особливо корисні картки з пошуковими завданнями, в яких учитель визначає для учня послідовність розумових і практичних дій.

Складаючи картки для засвоєння учнями орфографічного матеріалу, учитель має спочатку дібрати матеріал для вироблення в учнів умінь розпізнавати і перевіряти певну орфограму, а далі – сформувати навички правильного застосування правила.

Специфіка роботи над граматичним матеріалом полягає в тому, що залежно від етапу засвоєння матеріалу одні й ті ж види завдань використовуються

з різною метою. Тому і на етапах закріплення можливі й доцільні різні види списування та граматичні завдання.

Отже, самостійна робота на уроках української мови має велике навчальне й виховне значення. Вона може дати бажані наслідки лише тоді, коли вчитель застосовує її в певній системі та послідовності; правильно керує нею. Завдяки самостійній діяльності учнів, використанню інтерактивних технологій, учні формують власне світобачення, орієнтовно визначають життєву позицію, своє місце в сучасному світі.

Література

1. Буряк В.К. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра / В.К. Буряк // Рідна школа. - 2001. - № 9. - С. 49-51.
2. Вакуленко Н.Л. Самостійна робота та наукові дослідження школярів / Н.Л. Вакуленко // Англійська мова та література. - 2005. - № 17(99) - С. 4-5.
3. Паламарчук В. І. Розвиток пізнавальної самостійності учнів / В. І. Паламарчук // Дивослово. - 1998. - № 5. - С. 45-49.
4. Солдатенков М.М. Теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності: Монографія / М.М. Солдатенков. - К. : Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. - 198 с.

Кривенко Ю. О.

учитель початкової школи

*Комунальний заклад «Харківська гімназія № 6 «Маріїнська гімназія»
Харківської міської ради Харківської області»
м. Харків, Харківська область, Україна*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ І ПИСЬМА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Погляд на сучасну початкову освіту має здійснюватися під кутом зору тих завдань (соціальних, педагогічних, психологічних), які постають сьогодні перед закладами загальної середньої освіти. У системі шкільної мовної освіти відбуваються особливо помітні зміни, які, безумовно, впливають і на її початковий етап. Відомо, що початкова школа має виконувати роль фундаменту, на якому будується вся система всебічного розвитку школярів. Метою нашої роботи є висвітлення шляхів формування у молодших школярів міцних навичок правильного, усвідомленого, виразного, відповідного за темпом читання, лічби, грамотного письма, культури усного і писемного мовлення, спілкування та поведінки.

Розв'язання цих завдань потребує зміни принципів побудови навчальних предметів, організації нового типу засвоєння знань, перебудови структури навчальної діяльності школярів, у тому числі й з української мови, яка відіграє провідну роль у їхньому навчанні та розвитку. Встановлено, що діти, які добре читають і пишуть, як правило, успішно оволодівають іншими предметами початкового курсу, добре засвоюють зміст середньої освіти, швидше набувають у подальшому професійних

навичок. І навпаки, однією з головних причин слабкої успішності учнів, недостатнього інтелектуального розвитку, є незадовільна їхня підготовка з української мови.

Конструювання нового курсу української мови для чотирирічної початкової школи означало не просто його оновлення за допомогою внесення нових розділів, окремих мовних і мовленнєвих понять (хоча й це, безумовно, було важливим), а передбачало докорінну перебудову його змісту і структури, які мають бути спрямовані на досягнення тих головних цілей, що випливають із вимог, поставлених перед сучасною школою. [2, с. 9]

Відповідно до нових цілей і завдань, сформульованих щодо початкового курсу навчання української мови, постала необхідність виокремити сучасні підходи до формування навичок читання і письма.

Слід розпочати з аналізу змістовних ліній мовно-літературної галузі, однією з яких є «Читаємо». Це основна лінія реалізації читацьких компетентностей. Другою, не менш важливою, є лінія «Взаємодіємо письмово».

Змістова лінія «Читаємо» передбачає формування в учнів повноцінної навички читання, умінь самостійно вибирати й опрацьовувати літературні тексти різних видів, дитячі книжки, висловлювати своє ставлення до прочитаного, сприймати художній текст як засіб збагачення особистого емоційно-чуттєвого соціального досвіду, користуватися раціональними прийомами пошуку потрібної інформації в різних джерелах, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді.

В основі читання лежать синтетичні звукові дії, опосередковані буквами. Як бачимо з наведеного визначення, дитині, яка опановує вміння читати, доводиться виконувати розумові дії зі звуковою сферою мови — зливати у звукові комплекси (спочатку в склади, а потім і в слова) окремі звуки, позначені на письмі буквами. Тому в підготовчий (добукварний) період учитель повинен приділяти рівнозначну увагу вправлянням у *звуковому аналізі* і у *звуковому синтезі*.

На жаль, багаторічні спостереження свідчать, що в цей період навчання грамоти за звуковим аналітико-синтетичним методом учителі більше уваги приділяють звуковому аналізу, недооцінюючи вправляння дітей у звуковому синтезі, що й породжує з переходом до букварного періоду так звані «муки синтезу». [1, с. 31] З огляду на зазначене, основою початкового вміння читати в 1 класі мають стати *синтетичні звукові вправи*. Можна не сумніватися, що вміння школярів злити в одну артикуляційно-вимовну одиницю (склад) два-три звуки, сприйняті від учителя на слух у роздільному вимовлянні, позитивно позначиться на таких самих діях, коли учень розпочне читання. Це вміння успішно запобігатиме також побуквенному читанню, яке є досить помітним явищем у діях першокласників, яких у дошкільний період навчали читати за букво-складальним методом. Саме через це вони не опанували вміння синтезувати звуки у склади, тобто не навчилися звукового синтезу. Зважаючи на це, вчителям необхідно дібрати низку синтетичних звукових вправ, які доцільно пропонувати учням у добукварний період та на початку букварного.

Зауважимо, що в букварний період навчання грамоти синтетичні вправи виконуються у двох варіантах — суто звуковому та з опорою на букви, що вже є власне читанням. Синтетичні вправи, завдання в цікавій, логічно навантаженій формі слугують підготовкою до свідомого читання учнями слів, словосполучень, речень, текстів спочатку складами, із поступовим переходом до читання цілими словами. [2, с. 84]

Змістовна лінія «Взаємодіємо письмово» зауважує, що процес письма для першокласників складається з цілого ряду вмій, кожне з яких вимагає спеціальних вправлянь. Цілями вчителя стає формування технічних навичок письма (уміння користуватися засобами письма, орієнтуватися на сторінці зошита у його розлінуванні); вироблення графічної навички (уміння правильно зображувати всі малі і великі літери українського алфавіту); закладання підґрунтя для набуття учнями початкових орфографічних навичок письма (уміння записувати слова без пропусків, заміни, переставляння і вставляння зайвих літер, вимова і написання яких не мають розбіжностей, з опорою на звуковий і звуко-буквений аналіз). Тому учитель має враховувати складність такого комплексу дій, які виконуються практично одночасно, і в попередній, добукварний, період кожній із них приділити належну окрему увагу. Це стосується передусім підготовчих графічних вправлянь та опанування звукового аналізу слів.

Як і у процесі оволодіння початковою навичкою читання, на уроках письма після засвоєння графічної форми нової літери основною одиницею навчальної діяльності має бути склад у формі злиття приголосного звука (твердого і м'якого) з різними голосними. Читання і письмо як два взаємопов'язаних види мовленнєвої діяльності у навчанні грамоти шестирічних дітей здійснюються в основному паралельно. При цьому спосіб записування слова здійснюється за тим самим алгоритмом, що й уповільнене його читання та промовляння. Таким чином, складовий принцип української графіки має лягти в основу вироблення графічної навички, що забезпечить не тільки розбірливе і каліграфічне, а й грамотне письмо.

Отже, формування у молодших школярів умінь переносити здобуті мовні знання і мовленнєві вміння має принципове значення, оскільки успіхи дітей в оволодінні всіма іншими предметами початкового циклу навчання значною мірою залежать саме від оволодіння навичками, що засвоюються під час роботи в межах мовної освіти.

Література

1. Антипець В. П. Особливості формування початкової навички читання на методичних засадах К. Д. Ушинського / В. П. Антипець // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки / Чернігів. нац. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2010. – Вип. 79. – С. 30–32.
2. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у -2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. / М. С. Вашуленко. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. – 192 с.

Очеретько Н.А.

вчитель української мови та літератури
Павлівська середня загальноосвітня школа
Васильківський район, Дніпропетровська область, Україна

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

На сучасному етапі розвитку нашої держави постала проблема відродження й перебудови національної системи освіти «як найбільш важливої ланки у вихованні свідомих громадян Української держави» (Державна національна програма «Освіта»). Тому особливої актуальності набувають проблеми формування творчої особистості, виховання молодшої людини як громадянина на основі оволодіння гуманістичними цінностями, нормами демократичної культури.

Діяльність учителя української мови та літератури повинна бути спрямована на створення такої системи, головна мета якої – максимальний розвиток творчих здібностей учнів.

Актуальність і перспективність роботи:

- забезпечує умови для розвитку творчої особистості дитини;
- несе позитивну мотивацію учнів до пізнавальної діяльності, потребі в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні;
- дозволяє гарантувати досягнення певного стандарту освіти;
- робить можливим оригінальний підхід до побудови структури сучасного уроку української мови та літератури.

Мета:

- створення оптимальних умов для розвитку творчого потенціалу дитини на уроках словесності;
- створення атмосфери співробітництва, взаємодії вчителя та учня;
- розвиток соціальної та громадянської компетентності дитини.

Пріоритетним завданням навчально-виховного процесу в сучасній школі є всебічний розвиток школярів, зокрема творчих здібностей особистості. Завдання педагога - управляти процесами творчого пошуку, йдучи від простого до складного: створювати ситуації, що сприяють творчій активності та спрямованості школяра, розвивати його уяву, асоціативне мислення, прагнення пос

Методи роботи з учнями для розвитку творчих здібностей.

Індивідуальна робота учнів.

Сформована пізнавальна активність учнів є необхідною, але не достатньою умовою розвитку творчої особистості. Другою важливою умовою ефективності навчального процесу та розвитку в учнів творчих здібностей є індивідуальна (самостійна) робота.

Самостійно здобуті знання самі цінні, бо вони сприймаються свідомо з самого початку, при цьому не має значення, що все це відбувається з прихованою

допомогою вчителя. Організація самостійної роботи учнів має відповідати таким основним методичним та дидактичним вимогам:

- 1) посиленість самостійної роботи для учнів;
- 2) дотримання принципу свідомості при її виконанні;
- 3) організація самостійної роботи за визначеною схемою;
- 4) підготовка учнів до виконання самостійної роботи:
  - чітке інструктування учнів щодо цілей та завдань роботи,
  - надання учням теоретичної бази, необхідної для початку самостійної роботи (для цього застосовується лекційна форма навчання),
  - постановка перед учнями завдань, розв'язання яких потребує розумових зусиль;
- 5) безпосереднє спостереження вчителем за виконанням самостійної роботи, надання дітям допомоги у разі потреби;
- 6) прищеплення учням навичок самоконтролю під час роботи.

Очевидно, що ефективність самостійної роботи залежить від досвіду вчителя, максимально чіткої організації і контролю, раціонального планування часу і відповідно матеріально-технічного забезпечення навчального процесу.

Творчі методи, які активізують роботу учнів на уроках української мови та літератури.

- Стимулювати бажання учнів працювати самостійно.
- Заохочувати до роботи над проектами, запропонованими для роботи самими учнями.
- Виключати будь-який тиск на дітей, створювати атмосферу "відвертості".
- Надавати дитині свободу у застосування своїх здібностей.

Форми роботи для розвитку творчих здібностей на уроках української мови та літератури:

1. Робота творчих майстерень (написання авторських віршів, оповідань, казок).
2. Випуски художніх газет.
3. Інсценізація уривків із творів, які вивчаються за програмою.
4. Види творчих робіт на основі неповного тексту:
  - а) написання кінцівки поданого тексту;
  - б) написання творів за поданим початком і закінченням;
  - в) відтворення кількох пропущених епізодів.
5. Ілюстрації учнів до прочитаних творів.
6. Проведення літературних "Брейн - рингів".
7. Використання граматичної та лінгвістичної казки.
8. Використання нетрадиційного дидактичного матеріалу.
9. Створення комп'ютерних презентацій.
10. Використання елементів гри.
11. Створення учнями власних проектів.

Використання технічних засобів навчання (кінофільмів, телепередач, звукозаписів, тощо) з метою розвитку творчих здібностей учнів збагачує

методику викладання української мови, дає можливість розробляти нові методичні прийоми навчально-виховної роботи, приваблює своєю новизною та свіжістю, розширює взаємозв'язки між уроками з мови та інших дисциплін.

Єдиним, на мою думку, найефективнішим засобом досягнення мети є інноваційні технології навчання. Часто у роботі вчителі-словесники надмірно захоплюються використанням якоїсь однієї педагогічної технології, не помічаючи її "мінусів", не враховуючи індивідуальні особливості своїх учнів, їх готовність до роботи за певною технологією. Вважаю, що сучасному педагогові необхідно вибрати те "зерно", що дасть змогу створити свою міні-методику. А у творчого вчителя і учні прагнуть до творчості.

Сучасна методика нагромадила багатий арсенал прийомів інтерактивного навчання від найпростіших («Робота в парах», «Ротаційні (змінні) трійки», «Карусель», «Мікрофон») до складних («Мозковий штурм», «Мозаїка», «Аналіз ситуації»), а також імітаційні ігри, дискусії, дебати. Використання інтерактивних технологій не самоціль, а засіб створення атмосфери доброзичливості й порозуміння, зняття з душі дитини почуття страху, спосіб зробити її розкутою, нав'язати впевненість у своїх силах, налаштувати на успіх, виявити здібність до творчості.

Вміле застосування інноваційних форм роботи, на мою думку, дасть змогу вчителю успішно розв'язати порушені проблеми. Для цього визначила такий алгоритм:

- ✓ визначити рівень підготовленості класу до сприйняття тієї чи іншої технології;
- ✓ провести достатню попередню підготовку;
- ✓ забезпечити послідовність в освоєнні учнями певних прийомів роботи;
- ✓ дати учням інструктивні матеріали.

Часто використовую різні форми роботи в парях: "Взаємоінтерв'ю", "Ти мені – я тобі", "Взаємоперевірка". Дієвим є використання різноманітних форм і методів роботи на уроці: кросворди, ребуси, загадки, лінгвістичні ігри.

Перефразовуючи вислів "Як назвеш корабель, так він і попливе", на практиці впевнилась: як почнеш урок, так він і "пройде". Тому велику увагу приділяю організаційному моменту. У своїй педагогічній практиці нерідко використовую розминки для мотивації навчання. На уроках застосовую такі стратегії, як: "Мікрофон", "Незакінчені речення", "Мозковий штурм", "Метод ПРЕС", «Дерево рішень» та ін. Найбільше учням подобається сенкан. Застосовую метод проектів. Часто використовую власні мультимедійні презентації на уроках мови та літератури.

Готуючись до кожного уроку, слід пам'ятати слова А.Макаренка: «Діти – це живе життя і життя прекрасне, і ставитися до них треба, як до товаришів і громадян, поважати їхнє право на навчання, радість і обов'язок відповідальності».

Як підсумок, можна сформулювати такі рекомендації для ефективного розвитку творчих здібностей учнів:

- не намагатися дати певну суму знань, а дбати про паростки творчості;
- вчасно помітити, виявити приховані творчі здібності дітей, "розбудити" їх:
- шукати такі завдання, які б пробуджували дитячі душі до творчості;
- завдання для творчих робіт давати у кількох варіантах, щоб учень мав змогу вибирати;
- створювати проблемні ситуації, що вимагають пошуків альтернативи, прогнозування;
- не обмежувати творчу уяву учнів, не ставити її у вузькі рамки, а навпаки, давати волю дитячій фантазії; стимулювати і підтримувати ініціативу учнів, їхню самостійність;
- помічати навіть незначні досягнення учнів, підкреслюючи їхню оригінальність, важливість, адже творчість є тоді, коли дитина відчуває, що її цінують.

Література

1. Активні і інтерактивні технології громадської освіти// Директор школи.- 2005.- № 6. 23-27 с.
2. Браташ Н. Особистість ХХІ століття- яка вона?// Завуч.-2002.-№33.7-10 с.
3. Волощук І.С. Морально-етичний аспект виявлення обдарованих дітей та розвитку в них творчих задатків//Педагогіка і психологія.-1994.-№3. 21-27с.
4. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина.-К.:Фірма «Віпол»,1993.75 с.
- 5.Громадський І., Громадський В. Деякі нетрадиційні погляди на творчість // Обдарована дитина. – 2006. – № 4. 40–44 с.
- 6.Енгельмейер П. Виховання творчої зрілості // Обдарована дитина. – 2004. – № 1.
7. Калініченко Н. Діяльність учителя в організації самоосвіти учнів// Освітнянське слово.-2004.-№ 6.
8. Куцінко О.Г. Професійний довідник учителя літератури. -Х. Вид.група «Основа»,2012 .292-308с.
9. Мельничайко В. Творчі роботи на уроках української мови. – К.: Рад. школа, 1984. – 225 с.
10. Момот Л., Шелестова Л. До проблеми формування творчих здібностей у процесі навчання // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 2. 53–59 с.
11. Приходченко К.І.Творче освітньо-виховне середовище навчального закладу- Х.:Вид.група «Основа»,2007.139 -143 с.
12. Сидорак Н. Розвиток творчих здібностей на уроках // Українська мова та література. – 2006. – Ч. 46. 18–22 с.

Мул Н.М.

вчитель початкових класів

Запорізька загальноосвітня школа I – III ступенів № 15

м. Запоріжжя, Запорізька область, Україна

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ НАРОДОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ

Провідна педагогічна ідея. *Пізнавай свій край... себе, свій рід, свій народ, свою землю – і ти побачиш свій шлях у життя... (Г. Сковорода).* Головна ціль використання народознавчого матеріалу – поєднання народознавчого та мовного аспекту, аналіз граматичних форм і категорій на текстовому матеріалі з народознавства, подання лексики та фразеології в етнокультурному висвітленні з метою формування громадянської компетенції молодшого школяра.

Обґрунтування актуальності та перспективності матеріалу. Нехтування традиціями свого народу призвело до втрати молоддю національної свідомості, почуття патріотизму. Це спричинило нівелювання значущості національних і загальнолюдських цінностей, культурних надбань українського народу. Тому постала проблема виховати громадянина-патріота. Однією з основних задач реформування початкової освіти є відтворення інтелектуального, духовного потенціалу, національного відродження, становлення державності та демократизації суспільства в Україні. Освіта є національно спрямованою, тому формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовність її захищати є пріоритетним напрямком у навчанні та вихованні. На це спрямовано основні державні документи про освіту (Закон України "Про освіту", Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття), Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема соціокультурна змістова лінія української мови, Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді тощо), в яких підкреслюється необхідність національної спрямованості освіти, що полягає в її органічному поєднанні з рідною історією і традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу. Тому так важливо вже в молодшому віці пробудити в дітей розуміння історії та інтерес до неї, духовність, усвідомлення себе як частки рідного народу. Іншими словами, забезпечити їх своєрідним мінімальним освітнім ядром про історію рідної держави, про українську націю.

Звідси й окреслюються завдання вчителя: дати дітям чіткі уявлення про походження та головні етапи формування свого народу-етносу, щоб бути спроможним відповісти на запитання: “Хто Ми?“, “Коли і як виникли українці?“, «Як відображає українська мова історію народу?», «Які слова-символи є в українській мові?», “Що доводить окремішність і самобутність української нації та її мови?“[9].

З іншого боку, необхідно також озброїти педагога належними знаннями про історію рідної мови, України, про її походження, про формування українського етносу, про його глибоке історичне коріння, про долю українського народу, а також водночас і про історичний шлях та культурно-звичаєві традиції різних народів, що мешкають на території нашої держави. Визначальну роль у цьому процесі відводиться народознавству, яке через традиційну народну культуру, світоглядні вірування, обряди, звичаї, народний календар, усну народну творчість, народне мистецтво тощо ознайомить молодших школярів з основами знань про власний народ.

Науково-теоретична база досвіду. Актуалізовані джерела [6,8,10,11,15] дають підстави для таких висновків: світова педагогічна наука минулих років має певний здобуток щодо початкового ознайомлення дітей молодшого віку з історією рідної держави (тут одностайними є погляди вчених щодо значення і ролі історичних знань у розумово-моральному розвитку дітей (Я. А. Коменський, Дж. Локк, С. Уїльдерспін.) [11]; у напрацюваннях французьких, бельгійських та польських учених акцентується думка про те, що ознайомлення учнів з історією рідного краю, рідного народу сприяє насамперед розвитку їхньої національної свідомості, виховує любов і повагу до історичного минулого своєї країни, її національної традиційно-побутової культури, а ключове місце в цьому процесі має посісти "особиста" історія дитини. На думку вітчизняних учених, людина тільки тоді стає активним членом нації, коли досконало знає, хто вона й "що вона з роду"[10, 26-58] .

Слушними сьогодні видаються і міркування видатного вченого зі світовим іменем І. І. Огієнка, який до кола своїх наукових досліджень увів і проблему виховання. Відомою тезою І. І. Огієнка «Мова – душа народу» має керуватися вчитель у роботі з молодшими школярами[15, 65].

Таким чином, одне з ключових завдань учителя – підбір необхідного текстового матеріалу. Мається на увазі передусім можливість впровадження жанрів усної народної творчості в навчальний процес початкової школи, які є не тільки джерелом духовного розвитку особистості, а тим скарбом, з якого можна почерпнути знання з історії українського народу. Такі засоби є доволі доступними

для розуміння дітей, а також ефективними, оскільки діють на емоційно-почуттєву сферу особистості.

Для ефективного формування громадянської компетентності шляхом використання на уроках української мови потрібна система роботи над виражальними засобами мови, тому важливо спеціально добирати тексти з глибоким народознавчим змістом, розробити низку завдань до дібраного дидактичного матеріалу, на основі яких учні пізнавали б особливості історії нашого народу, його культуру, побут, звичаї, людину - громадянина, патріота України. Використання художніх текстів, фольклору на уроках мови створює можливості не лише для більш повного, глибокого оволодіння мовою, а й для розуміння естетичної природи літератури, її сутності як мистецтва слова.

Використання народознавчого матеріалу при виконанні каліграфічних хвилинок. Формування графічних навичок, техніки письма є важливою складовою початкового навчання. Робота над каліграфією, технікою письма проводиться під час виконання усіх видів письмових робіт. Традиційно на кожному уроці української мови учням пропонується каліграфічні вправи, що містять повторення каліграфічного написання елементів літер, самих літер, їх поєднань, слів тощо.

Закріплення та перевірка знань учнів за допомогою карток з текстами на основі народознавчого матеріалу. Для перевірки та закріплення знань учням пропонують картки з індивідуальними та груповими завданнями на основі текстів народознавчого характеру. Матеріал пропонується учням у вигляді карток, які включають переважно зв'язні тексти з етнографічних та фольклористичних праць відомих дослідників: М. Сумцова, М. Максимовича, А. Метлинського, М. Костомарова, А. Кримського, Д. Яворницького, В. Шухевича, Б. Грінченка, М. Маркевича, В. Милорадовича, М. Грушевського, К. Сементовського, О. Воропая та інших мовознавців. Тексти карток — неваріантних (переважно) й варіантних супроводжуються кількома різнорідними завданнями. Спочатку вчителем перед учнями ставиться народознавче завдання, а потім — мовно-граматичне. У кінці картки пропонуються два завдання, які пов'язані зі змістом матеріалу конкретної картки; принцип подачі їх ніби моделює особливості подачі основних завдань. Цей вид роботи вимагає уваги, зосередженості, активної розумової діяльності, сприяє формуванню орфографічної пильності. Картки можуть містити роботу над словниковими словами, вимову та правопис яких треба запам'ятати за програмою. Більшість вправ учні зможуть виконувати під керівництвом учителя, однак у деяких випадках рекомендується звернутися до словників, довідників, першоджерел. Запропоновані зразки карток забезпечують практичне засвоєння найголовніших орфографічних та орфографічних правил, формулюють уміння в

учнів працювати самостійно. Картки допомагають урізноманітнити уроки рідної мови та зекономити час при перевірці знань учнів.

Робота над словниковими словами на народознавчому матеріалі.

При опрацюванні словникових слів вчитель керується наступними положеннями: робота над словником має навчально – виховне значення для формування особистості учня, його світогляду, і завдання на народознавчій основі відіграють у цій роботі важливу роль; змістом словникової роботи є пояснення нових, незрозумілих для учнів слів, аналіз і уточнення вже відомих, ознайомлення школярів з багатством українського словника і демонстрація його стилістичних можливостей; цьому також сприяють тексти народознавчого напрямку;

Організація мовних ігор з використанням народознавчого матеріалу.

Гра як етап уроку та як основний вид діяльності займає чільне місце у житті молодшого школяра. Ігрові етапи уроку та уроки-ігри характеризуються високим ступенем активності дітей. У навчальну роботу включаються навіть сором'язливі та несміливі учні. Це сприяє їхньому самоутвердженню в класному колективі і в подальшому житті. При цьому виховуються такі якості, як свідома дисципліна, самостійність, ініціатива, творчість. А якщо гра побудована з використанням народознавчих матеріалів, то вчитель має змогу доповнити виховну мету національним аспектом. Такі завдання сприятимуть відродженню національної школи, народознавчих традицій при вивченні української мови; запропонована мною робота — по суті, перша методична спроба широко поєднати народознавчий і мовний аспекти, проаналізувати граматичні форми й категорії на матеріалі з народознавства, а лексику й фразеологію подати в етнокультурному висвітленні.

Висновки. Таким чином, вже в початкових класах є можливим закладання основи національної свідомості учнів, любові до рідної землі, своєї «малої Батьківщини», відбувається виховання патріотичної гордості за минуле й сучасне України, любові до рідної мови, формується духовно розвинена, творча, працелюбна особистість, найвищим бажанням якої стане бажання жити та працювати для України.

Література

1. Біленко В., Король В., Слісаренко А. Моя Україна: Подорож в історію: Для дітей ст. дошк. та мол. шк. віку. – К.: Оберіг, 1994. – 112 с.
2. Войтович В. Українська міфологія. - К., 2002.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. У 2-х т., Т. 1. - К., 1991.

4. Градова М. Нашим дітям – про наше минуле (українське козацтво) //Українська мова і література в школі. – 1990. – № 9. – С. 49-58.
5. Грінченко Б. Лесь преславний гайдамака: Віршов. оповідання, легенди та казки: Для мол. і сер. шк. віку / Упор. та передм. В. О. Шевчука. –К.:Веселка, 1991. – 135 с.
6. Грушевський М. С. Про українську мову й українську школу. – К.: Веселка, 1991. – 62 с.
7. Дмитренко М. Народні повір'я. – К.: Бібліотека часопису "Народознавство". – 1994. – 67 с.
8. Драгоманов М. П. Про українських козаків, татар та турків: Історична розвідка. З додатком про життя Михайла Драгоманова. – К.: Дніпро, 1991. – 45 с.
9. Історія України для дітей. – К.: Україна, 1994. – 158 с.
10. Кононенко В. Етнолінгводидактика: Навч. посібник. – Київ – Івано-Франківськ: Плай, 1998. – 295 с.
11. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді.
12. Коменский Я. А. Материнская школа // История зарубежной дошкольной педагогики: Хрестоматия: Учебн. пособие. – 2-е изд., доп. – М.: Просвещение, 1986. – С. 43 – 66.
13. Лозко Г. С. Українське народознавство. – К.: Зодіак-ЕКО, 1995. – 368 с.
14. Народ скаже – як зав'яже. Українські прислів'я , приказки, загадки. – К.: Веселка, 1973. – 228 с.
15. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. - Л., 1995.

СЕКЦІЯ 3. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Мартинюк І. В.

вчитель початкових класів
Малинська ЗОШ I-III ступенів №4
Житомирська область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В наш час до школи приходять всебічно розвинені, ерудовані діти. На сучасному етапі розвитку інформаційних та комунікативних технологій не виникає сумніву в потребі підготовки учнів, які б вільно орієнтувалися в інформаційному просторі [1].

Відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних працівників зі змінами і доповненнями, присвоєння кваліфікаційних категорій «спеціаліст», «спеціаліст другої категорії», «спеціаліст першої категорії», «спеціаліст вищої категорії» передбачає використання у навчально-виховному процесі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), електронних освітніх ресурсів (ЕОР) [15].

Готуючись до уроку, вчителю у його прагненні зацікавити, сконцентрувати увагу учнів на вивчення свого предмету, доводиться конкурувати з чудово організованим світом мас-медіа. Саме педагог має виховувати бажання застосовувати улюблену іграшку для здійснення навчання.

Існує три способи використання мультимедійних технологій на уроках.

Ілюстративний спосіб полягає у тому, що підібраний ряд візуалізує розповідь учителя і використовується при опитуванні, узагальненні матеріалу.

Схематичний спосіб. Використання мультимедіа в даному випадку лише розширює можливості побудови схем. Вони стають більш наочними, яскравими, доповнюються елементами, що рухаються.

Інтерактивний спосіб поєднує в собі елементи ілюстративного і схематичного підходів. Головне в такому підході — високий рівень методичної обробки матеріалу. Він дається в такому поєднанні, щоб викликати активність учнів, спровокувати їх на співставлення, роздуми, дискусію.

Засоби ІКТ в освіті класифікують залежно від їх методичного призначення за схемою

Класифікація засобів ІКТ залежно від їх методичного призначення

Навчальні	повідомляють освітню інформацію, формують знання, навички й уміння навчальної або практичної діяльності
Тренувальні	призначенні для закріплення умінь і навичок, повторення вивченого матеріалу

Інформаційно-пошукові і довідкові	повідомляють інформацію, формують уміння її систематизувати
Демонстраційні	візуалізують об'єкти, що вивчаються, з метою їх дослідження та вивчення
Імітаційні	представляють певний аспект реальності для вивчення його структурних та функціональних характеристик
Лабораторні	дають змогу проводити віддалені експерименти на реальному обладнанні
Моделювальні	дають змогу моделювати об'єкти з метою їх вивчення
Навчально – ігрові	створюють навчальні ситуації, яких діяльність реалізується в ігровій формі

Сучасний вчитель повинен прагнути до впровадження інтерактивного способу використання ІКТ, та розуміти, що ІКТ - це не флешка з презентацією, а сучасні освітні онлайн-сервіси, навчальні платформи, хмарні мультимедійні технології, дистанційне індивідуальне навчання, навчально-розвиваючі проекти в соцмережах [7].

Застосування ІКТ дозволяє вчителю економити час і максимально ефективно вирішувати повсякденні справи і обов'язки як фахівця:

- створювати: текстові документи, таблиці, малюнки, презентації;
- використовувати: інтернет-технології, локальні мережі, бази даних;
- здійснювати: пошук необхідної інформації в мережі Інтернет;
- розробляти власні електронні продукти (розробки уроків, демонстраційний матеріал);
- поєднувати готові електронні продукти (електронні підручники, енциклопедії, навчальні програми, демонстраційні програми тощо).

Використання комп'ютера в процесі навчання сприяє підвищенню інтересу й загальної мотивації навчання завдяки новим формам роботи; активізації навчання завдяки використанню привабливих і швидкозмінних форм подання інформації, індивідуалізації навчання; розширенню інформаційного і тестового наповнення, доступу учнів до інформації, можливості оперативно отримувати необхідні дані в достатньому обсязі; об'єктивності перевірки й оцінювання знань, умінь і навичок учнів.

До сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання відносяться Інтернет-технології, мультимедійні програмні засоби, офісне та спеціалізоване програмне забезпечення, електронні посібники та підручники, системи дистанційного навчання (системи комп'ютерного супроводу навчання).

За допомогою комп'ютерних технологій, які увібрали в себе елементи різних методик (особистісно-орієнтованого, розвивального, проектного навчання) кожен учитель може підібрати та узагальнити матеріал, який би був цікавим для учня, спираючись на його інтереси, здібності, особисті цінності й суб'єктивний досвід, можливість самореалізації в пізнавальній та інших видах діяльності, створюють комфортні умови для самовизначення особистості в інформаційному

суспільстві.

Дає можливість використовувати електронні підручники, статистичні та динамічні таблиці, літературні портрети, тестові завдання, медіа-твори, проводити віртуальні екскурсії.

Використання мультимедійних програмних засобів, дозволяє поєднувати текстову, графічну, анімаційну, відео- і звукову інформацію. Мультимедійні програмні засоби імітують складні реальні процеси, ситуації, візуалізують абстрактну інформацію за рахунок динамічного представлення процесів, демонстрації фрагментів передач, фільмів, віртуальних екскурсій тощо.

Комп'ютер не замінить ні вчителя, ні підручник. Та створюючи електронний дидактичний матеріал, використовуючи його на різних етапах уроку, маємо змогу розвивати вербально-логічний, наочно-дієвий, просторовий, візуальний тип мислення, поєднувати слухове й зорове сприйняття матеріалу.

Комп'ютер притягує увагу, якої ми деколи не можемо отримати при фронтальній роботі з класом. А візуальна насиченість навчального матеріалу робить його яскравим, переконливим, сприяє кращому його засвоєнню і запам'ятовуванню. Комп'ютер органічно вписується в освітній процес школи і є ще одним ефективним технічним засобом, за допомогою якого можна значно урізноманітнити процес навчання.

Література

1. Використання ІКТ в навчальному процесі. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/vikoristannya-ikt-v-navchalnomu-protsesi.html>
2. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховному процесі. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: teacher.at.ua/publ/prezentaciji/metodichna_robota
3. Дудка І.С. Використання мультимедійних технологій у процесі навчання // Завуч. -2008. - № 31. - С. 10 – 12
4. Єргіна О.В. Сучасний урок і мультимедійні технології: досвід і перспектива // Комп'ютер у школі та сім'ї. -2008. - №2. - С. 12 - 14.
5. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки»
6. ІКТ в ролі мотиватора у навчанні. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://popsm1.blogspot.com/2013/11/blog-post_27.html
7. Інформаційно-комунікаційні технології. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/інформаційно-комунікаційні_технології
8. Лапчик М. Информатика и технология: компоненты педагогического образования. // Информатика и образование. – 1991. – №6.
9. Пархоμεць І.Ю. Нові інформаційні технології навчання І.Ю.Пархоμεць // Управління школою. – 2007. – № 29.
10. Пономаренко Л. Мультимедійна підтримка навчального процесу / Початкова освіта, №1-2, 2012, ст.16

11. Типове положення про атестацію педагогічних працівників зі змінами і доповненнями (2011р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/12483/

Марченко Т.І.

вчитель української мови і літератури

Кліщинський навчально-виховний комплекс «Дошкільний навчальний заклад-загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» імені М.П.Старицького с.Кліщинці, Чорнобаївський район, Черкаська область, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сьогодення ставить нові вимоги і завдання перед українською школою: здобувачам освіти необхідно надати не тільки суму знань, навичок та вмінь, а й сформувати їхні життєві компетентності. Тому завдання кожного вчителя, зберігаючи індивідуальність кожної дитини, - навчити її самостійно думати, розвивати творчі здібності, асоціативно мислити. Кожен учень повинен долучитись до співпраці в колективній, груповій діяльності. Вони спільно з учителем визначають мету діяльності, об'єкт, суб'єкт, засоби діяльності, а також результати навчання. Під час цього процесу здійснюється обмін думками, знаннями, способами діяльності, внаслідок чого і відбувається рефлексія та оцінювання здобутих результатів. Здобувачі освіти розуміють, чого вони досягли, а що їм ще необхідно пізнати, усвідомити, чим збагатити свій життєвий досвід. Отож, інтерактивні технології на уроках української мови якраз і мають допомогти учням оволодіти необхідними знаннями.

Щоб на уроці української мови інтерактивне навчання було застосовано успішно, необхідно виходити із законів групового розвитку людей, закономірностей спілкування, взаємовпливу в малих групах. Аби малі групи на уроці були діяльними, а діяльність кожного учасника групи інтегрувалась в єдину діяльність групи, необхідно подбати про психологічну сумісність усіх представників групи, про навчальні можливості, інтереси, нахили цих дітей. До того ж, інтерактивні технології на уроках мови повинні застосовуватись систематично, щоб це було звичним явищем для дітей, крім того, оптимально поєднувались парно-групова, колективна та індивідуальна діяльності.

Інтерактивне навчання, ми знаємо, передбачає обмін інформацією, між усіма учасниками навчального процесу і має багато плюсів. Проте робити «панацеєю» чи абсолютизувати його теж не слід. Все повинно бути на уроці мови в міру. Як говорить автор статті «Діяльнісна основа навчання» А.Фасоля: «Вихідними засадами організації навчання на основі активних та інтерактивних технологій є:

А) створення умов для активної участі школяра у процесі навчання на різних його етапах;

Б) забезпечення послідовності й системності в оволодінні технологій: від найпростіших (робота в парах) до найскладніших («Мозаїка», диспут тощо);

В) спрямованість навчальної діяльності на розвиток особистості, на формування життєвих компетентностей;

Г) опертя на суб'єктивний досвід учня;

Д) створення на уроці проблемних ситуацій, наближених до реальних;

Е) обов'язковість рефлексії діяльності: що ми робимо? з якою метою? чому саме так ми це робимо? який результат ми хочемо мати?»[5, с.3]

Якщо вчитель дбає про активність учня на уроці, то навіть такий метод, як лекція, може бути активізований і цікавий для здобувачів освіти.

Наразі відоме надзвичайно багате різноманіття інтерактивних форм і методів роботи. Варто тільки мати бажання та творчо підійти до їх використання на уроках рідної мови. Наприклад, опрацьовуючи тему «Числівник», можна використати роботу в парах:

- «Я – тобі, ти - мені»(усно). Учні будують речення (питання - відповідь), використовуючи точний і приблизний час.

- Скласти діалог «Твій вихідний».

- Гра «Аукціон». Клас поділити на дві команди і провести змагання.

Наприклад:

А) Назвіть літературні твори, у яких є числівники, та авторів цих творів («Три долі» Марка Вовчка, «Третя рота» В.Сосюри);

Б) Назвіть міста і села України, у найменуваннях яких є числівники (Першотравневе, П'ятихатки та ін.)

Вивчаючи тему «Фразеологія», теж можна запропонувати «Фразеологічний аукціон» для кількох команд в класі. Ведучий оголошує завдання, а команди по черзі пропонують свої відповіді. Перемагає та команда, яка дає правильну відповідь останньою. Наприклад:

- Назвіть фразеологізми, у яких використовується слово *бити* або похідні від нього(бити через край, бити байдики, бий тебе морока, бий тебе грім, бити в литаври, забити тривогу та ін.)

- Назвіть фразеологізми, у яких використовується слово *земля* або похідні від нього(земля горить під ногами, втоптати в землю, землі не торкатися, змітати з лица землі, очима землю рити, зостатися між небом і землею).

Досить цікавий метод «Якби...», який «передбачає опис змін, що відбудуться у світі, країні, об'єкті за певних умов, динамічних перетворень. Це розвиває творчу уяву, фантазію»[4, с.86]. Добре було б використати цей вид роботи як міні-твір, або на уроках розвитку зв'язного мовлення. Наприклад, запропонувати учням наступні теми творчих робіт: «Якби я проснувся на Марсі...», «Якби я проснувся Головою КНР...», «Якби я познайомився з інопланетянами, то...», «Якби, проснувшись, я зміг змінити світ, то...». Темі можуть бути надзвичайно різноманітні; цікаво те, що діти іноді самі пропонують незвичайні варіанти заголовків.

До речі, цікаві види роботи із сигнальними картками. Закріплюючи тему «Сполучник», можна провести конкурс-гру «Дивись – не помились»: правильна відповідь - синій колір; допущено помилку - чорний колір.

1. Прості сполучники: а, хоч, бо, що, як, і.

2. Єднальні сполучники: і, ні... ні, та, й, у, але.

3. Складені сполучники: тому що, для того щоб, коли, незважаючи на те що ті ін..

Серед інноваційних прийомів сьогодення на уроках української мови хотілося б виділити наступні: «мікрофон», «незакінчене речення», взаємоперевірка письмових робіт, саморефлексія й обмін думками, пошук інформації, обговорення проблеми в загальному колі, «порушена послідовність», «акваріум», «мозковий штурм», вільне письмо, «мозаїка», діаграма Вена, «займи позицію», інтерв'ю в партнера, навчаючи – учусь.

Використання на уроках української мови інтерактивних методів навчання, якихось ігрових мовних матеріалів дуже важливе з погляду розвитку мислячої особистості. Часто такі завдання бувають пошуковими. Вони примушують учнів шукати шляхи розв'язання, розпізнання, а отже, і аналізу мовних фактів, умінню їх зіставляти і формулювати висновки. Це розвиває творчі можливості здобувача освіти, крім того, створює позитивну мотивацію навчання, пробуджує бажання знати, підштовхує до пошуку в словниках необхідної інформації.

Таким чином, «самотійно відкриваючи для себе певні мовні явища, учень дістає задоволення, впевненість у своїх здібностях, що зумовлює самореалізацію особистості»[3, с.8]

Отже, методи і прийоми навчання української мови в сучасній школі – це певна система засобів, що взаємозумовлюють і взаємодоповнюють один одного. Використання цих засобів – «це відхід від стандартів, це той розумовий і емоційний позитив, який забезпечує активну роботу мислення, уяви, пам'яті учнів і дає гарний результат»[2, с.3]

Література

1. Омельчук С. Методи і прийоми навчання української мови: сучасний стан проблеми/ С. Омельчук //Дивослово. – 2013. - №6. – С.19 - 21.

2. Перебийніс С. Використання інноваційних технологій на уроках української мови: мнемонічні фрази/ С. Перебийніс// Вивчаємо українську мову та літературу. – 2018. - № 9. – С. 2 – 3.

3. Передрій Г. Про цікаві завдання й ігрові форми роботи з української мови/ Г.Передрій//Дивослово. – 2005. - №1. – С.7 – 14.

4. Потапенко О. Методика навчання української мови в вищих навчальних закладах та середніх освітніх закладах. Кредитно-модульний курс: навчально-методичний посібник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів/За ред. О.Потапенко. – К., 2006. – 330 с.

5. Фасоля А. Діяльнісна основа навчання/А.Фасоля//Дивослово. – 2006. - № 6. – С. 2-5.

6. Шеремета Т., Гончарук Н. Підвищуємо якість уроку через упровадження інноваційних технологій/Т.Шеремета, Н.Гончарук//Дивослово. – 2012. - №8. – С.22-23.

7. Юрійчук Н. До проблеми принципів навчання материнської мови через призму ноосферної освіти/Н.Юрійчук//Українська мова і література в школі. – 2004. - № 2. – С.9-11.

Сухомлинова М.М.

заступник директора з виховної роботи,
вчитель української мови і літератури

Криворізька загальноосвітня

школа – інтернат I- II ступенів №4

м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНО - ЕМПАТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ЯК ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

У системі педагогічної освіти урокам літератури належать особлива роль, бо вони відтворюють духовний світ української людини і тим самим сприяють активному становленню особистості. Засобами мистецтва слова література допомагає впливати на учнів, формувати й збагачувати їх внутрішній світ, розвивати інтелект та творчі здібності, адже література передає загальнолюдські цінності від покоління до покоління. Завдання щодо виховання людей із високим творчим потенціалом постає не лише як актуальна проблема сучасної педагогічної науки та практики, але й як соціальна необхідність. Життя доводить, що в складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування й використання нових ідей, задумів, підходів та рішень [4 с.46].

Тому своє завдання я вбачаю в створенні умов для утвердження атмосфери творчості, допомозі учневі знайти себе в житті, навчально - виховну діяльність спрямовую на створення такої системи співпраці, головна мета якої — максимальний розвиток творчих здібностей дитини. Розвивати творчий потенціал можна по-різному. Окремі учні (обдаровані) переважно самостійно тренують свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, удосконалити їх до рівня творчих. Але для розвитку творчого потенціалу більшості школярів важливою є саме роль учителя. Урахування стилів навчання є так само необхідним, як і вибір видів навчальної діяльності.. Вважаю, що сучасному педагогу необхідно вибрати те «зерно», що дасть змогу створити свою міні-методику. «Мета навчання дитини — дати їй можливість жити самостійно, без учителя» — говорив Альберт Губбард. Звісно, це нелегка справа.

Сучасна школа — це школа, головне завдання якої виховати дитину справжньою людиною, яка може пізнати світ навколо себе, зможе займатися самовихованням і самоосвітою. Нагальною потребою сучасної школи є створення

умов, за яких кожен учень мав би змогу навчатися самостійно здобувати необхідну інформацію, використовуючи її для власного розвитку, самореалізації, для розв'язання існуючих проблем. Цілеспрямований розвиток у школярів умінь та навичок самостійного здобуття знань — це один із пріоритетів підвищення якості освіти. Закласти в учнів основи самоосвіти — це означає сформуванню у школярів потребу й здатність звертатися до книжки не тільки для здобуття нових знань, а й для розвитку творчого потенціалу. Завдання учителя сьогодні — формування креативно - емпатичної особистості. Творчість ми розглядаємо як діяльність людини, спрямовану на створення певних цінностей, а креативність як поняття актуалізує нестандартність у виявленні творчого потенціалу. Розвиток креативного мислення учнів залежить від їхніх естетичних смаків, інтелектуального потенціалу, що почасти закладено в людині природою. Креативність формується зовнішніми факторами, але навчити учнів мислити не стереотипами, а індивідуально, нестандартно цілком можливо. Спираючись на психолого-педагогічні дослідження Т. Баришевої, В. Кан-Калика, М. Никандрова вибудувалась модель креативних рис особистості [11 с.96].

Структура креативних властивостей мобільна й варіантна, вона залежить від індивідуальних особливостей кожної особистості. Адже людина має великі творчі можливості, хоча вона й не завжди вірить у власні сили, тому її потрібно заохочувати до творчої діяльності. В основу креативної педагогіки покладені евристичні методи навчання та пошукова діяльність учнів. Об'єктами пізнавальної діяльності є не тільки проблеми і завдання, але й індивідуальний потенціал учнів. Саме креативність творчого учня (і вчителя) дає змогу постійно шукати і знаходити «вихід із наявної ситуації, долати її, будувати для себе нову з опорою на знання способи дії, що містить індивідуальний досвід» (І.С. Якиманська) [6 с.12].

Психологи трактують творчість як вищий рівень логічного мислення, що є поштовхом до створення матеріальних і духовних цінностей. Найвищі досягнення педагога — виховання індивіда, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Розвинені навички креативного мислення дозволяють майбутньому громадянину осмислено діяти в ситуації життєвого вибору, ставити перед собою мету і творчо підходити до її досягнення. Головною метою сьогодення є пробудження чутливості до художнього слова. Тому можна накреслити такий шлях розвитку емпатичної особистості засобами літератури. «Від культури слова до емоційного розвитку, від нього до культури моральних почуттів і моральних стосунків». За Є. Ільїним, надмета словесника — «поєднати мистецьку красу й красу душі, навчити бачити в книжці і корисне, і прекрасне. Ми сіємо в душах дітей розумне, не забуваючи про добре і вічне, бо художня література — невичерпне джерело духовного потенціалу як окремої особистості, так і всієї нації й людства загалом. Навчання — це творчий процес відкриття дитиною світу. Це незаперечна істина, якою я керуюсь у своїй професійній діяльності.

Не «передавати» знання учневі в готовому вигляді, а навчити його самостійно добувати їх, творчо працювати, доходити висновку, висловлювати

думку — це ті принципи, яким я віддаю перевагу під час підготовки до уроку. Реалії сьогодення спонукають учителя творчо підходити до навчального процесу, шукати такі форми проведення занять, які захопили б учнів, сприяли розвитку здібностей, вдосконалювати свої знання й уміння. Для формування і розвитку творчості учнів (однієї з основних цілей системи освіти) потрібні спеціальним чином організовані соціально-педагогічні засади. Розроблені педагогічні засади дозволяють вчителю більш ефективно та цілеспрямовано розвивати в учнів творчі здібності. А це не є реальним без упровадження в систему роботи вчителя інноваційних освітніх і педагогічних технологій. «Нові технології» — це унікальна можливість відійти від шаблону, це ніби чистий ковток повітря, — писав Г. Токмань. Інновації можуть бути різними за масштабом, за потенціалом, можуть належати до різних складових навчально-виховного процесу, але, на мій погляд, вони повинні бути мотивовані й орієнтовані на конкретного вчителя, який працює в конкретній школі з конкретними учнями [7 с.16].

Таким чином, у методиці як і в кожній творчій діяльності людини, діалектично поєднуються категорії нового і старого, нормативного і новаторського. Сьогодні життя висуває суспільний запит на формування особистості, здатної мислити критично, неординарно, винятково, креативно. На допомогу вчителю приходять нові технології, спрямовані на індивіда в колективі. Учителю важливо вміти мотивувати творчість школярів, пробуджувати в них бажання діяти нешаблонно, оригінально, цікаво, стимулювати до творчого здобуття знань і заперечення стереотипів та звичних схем діяльності, сприяти становленню самостійної творчості у різних сферах життя. У своїй педагогічній діяльності апробуюю спосіб інтеграції окремих елементів сучасних технологій. Серед багатьох методів роботи, які стимулюють учнів до нових знань, до творчості, застосовую метод проектів, в основі якого — дослідження певної проблеми, що передбачає високий рівень творчої активності учнів. Адже відбувається відхід від традиційної форми уроку, у виборі теми, методів, форм роботи — широкі можливості.

Проектування можна застосовувати на різних етапах вивчення теми. На захист проектів можна відводити як цілий урок, так і певну його частину. Проекти можуть бути тематичні (присвячені вивченню однієї теми), а також підготовлені і проведені в межах тематичного оцінювання, проекти можуть готуватися до вивчення творчості письменника, твору тощо. Отже, як ми бачимо, використання методу проектів на уроках української літератури невичерпне. Саме тому ця методика є дуже перспективною в наш час. Участь в проектній діяльності дає змогу самореалізуватися як педагогу, так і учневі, розкрити творчий потенціал всіх учасників. Проект дозволяє вийти за межі уроку, змінити стосунки між учнями та вчителем, підвищити самооцінку школяра. Використання поданого методу допомагає сформувати ключові компетенції учнів. Неможливо перелічити всі переваги методу проектів. Проте саме цей метод дає змогу розвивати креативно - емпатичні здібності учнів, пробуджувати не тільки розум, але й їх душу[8 с.44]. «Якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається перш за все в грі... Отже, гра, її

організація — ключ в організації виховання», — говорив А.С. Макаренко [5 с.16]. Мене зацікавила гра як вид креативної діяльності учня, у процесі якої в уявній формі відтворюються способи дій із предметами, стосунки між людьми, норми соціального життя та культурні надбання людства, які характеризують історично досягнутий рівень розвитку суспільства. Захопившись грою, дитина не помічає, що вчиться, запам'ятовує нове, орієнтується у незвичайних ситуаціях, поповнюється запас її понять, уявлень, розвивається фантазія.

Метою школи ХХІ ст. є формування індивіда, здатного вийти за межі отриманих знань, відкритого до інновацій, саморозвитку та безперервної освіти протягом усього життя. Сучасні освітні парадигми розвивального, креативного навчання ставлять на перший план не передачу учням готового соціального досвіду, а підготовку їх до самостійного здобування знань та творчої праці в будь-якій сфері людської діяльності. Неабияку роль у цих процесах відіграє впровадження в систему роботи вчителя української літератури інноваційних і педагогічних технологій [6 с.2].

Комп'ютерні технології, увібравши в себе елементи різних методик, надають кожному школяреві, спираючись на його інтереси, здібності, особисті цінності й суб'єктивний досвід, можливість самореалізації в пізнавальній та інших видах діяльності, створюють комфортні умови для самовизначення особистості в інформаційному суспільстві. Досвід роботи з використанням комп'ютерних технологій на уроках української літератури пропонує оптимальний вибір форм і методів навчання, важливим фактором яких є можливість учнів самостійно працювати, навчитись і творити, відчувати себе активним діячем і рушійною силою освітньої діяльності, а отже, через самореалізацію прагнути самовдосконалення. Дуже важливим напрямком роботи є формування в учнів креативної компетентності — здатної до розв'язання будь-якого навчального завдання творчо; бажання і вміння діяти не за зразком, а оригінально. Навчання дитини має бути таким, щоб воно активізувало розвиток її креативності, тому що це дасть змогу учням стати вільними, толерантними, готовими до подолання труднощів навчання та життя. Отже вважаю, що сучасний науково-технічний прогрес не тільки не зменшує, а навпаки, збільшує роль творчої активної особистості. Саме в творчості виявляється унікальна потреба людини в пошуку — її принципова ненаситність, бо потреба в пошуку — це потреба в постійній зміні самої людини. Справжня творчість сама себе стимулює і сама по собі є нагородою для людини.

Література

1. Бикова В., Ніколова Н. Тренінг — форма інтерактивного навчання // Освіта. Технікуми, коледжі. — 2010. — №2, с. 7-279.
2. Донченко С., Соколова О. Пошук нових форм методичної роботи // Освіта. Технікуми, коледжі. — 2009. — №4, с. 45-46.
3. Інтерактивне навчання: цільова програма розвитку пізнавальних і творчих здібностей учнів // Завуч. — 2003. — №19.
4. Лазоряк П.Я. Творчий потенціал учнів на уроках словесності / Г.Я.

Лазоряк // Вивчаємо українську мову і літературу. — 2008. — №6-8-11.

5. Національна доктрина розвитку України у XXI столітті. — К.: Шкільний світ, 2001. — 16 с.

6. Педенко Н.І. Розвиток креативного потенціалу учнів на уроках словесності / Н.І. Педенко // Вивчаємо українську мову і літературу. — 2006. — №32, с. 2-12.

7. Пометун О. Інтерактивні методи та системи навчання. — К.: Шк. світ, 2007. — 16.

8. Проектна діяльність школи / автор-упорядник: Л.В. Галіцина: Шк. світ, 2012. — с. 44.

9. Розвиток творчості в учнів. Методичний посібник / Колошин В.Ф. Гоменюк Д.В. — К.: 2008. — с. 10-12.

10. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина: [вибр. тв. в 5-ти Т. — Т. 3] / В.О. Сухомлинський. — К.: Рад. шк., 1977. — с. 7-279.

11. Творчість у педагогічній діяльності / Л.В. Туріщева. — Х.: Вид. група «Основа», 2010. — с. 96.

Книш В.В.

вчитель української мови і літератури
*Куп'янська загальноосвітня школа I-III ступенів № 6
м. Куп'янськ, Харківська область, Україна*

РОЗВИТОК ПАМ'ЯТІ, УЯВИ, ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ ТА ВМІННЯ ШВИДКО Й ТОЧНО ВІДТВОРИТИ ОТРИМАНУ ІНФОРМАЦІЮ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ЕЙДЕТИКИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Сьогодні школа повинна формувати в учнів бажання й уміння вчитися, виховувати потреби і здатності до навчання впродовж усього життя.

Учитель повинен будувати навчальний процес таким чином, щоб учень отримував задоволення і робота була спрямована не на заучування, а на формування вмінь і навичок, не на експлуатацію інтелекту, а на його розвиток, що сприяє формуванню творчої компетенції дитини.

Тому й постала необхідність упровадження технології, яка спрямована на навчання дітей використовувати ресурси уяви та пам'яті.

Допоможуть учителям в цьому не тільки традиційні, а й інноваційні технології та методики. Однією з них є ейдетика.

Ейдетика – унікальна методика, спрямована на розвиток образного мислення, уяви, уваги й пам'яті. Вона залучає всі можливі ресурси людської пам'яті заради використання набутих знань у житті. Методи ж ейдетехніки базуються на максимальному використанні образного типу інформації. Учитель кодує матеріал уроку в символи, схеми, і діти запам'ятовують інформацію, пропускаючи її через серце, емоції, темперамент.

На уроках української мови ми зіткнулися з проблемою щодо труднощів запам'ятовування учнями правил з будь-якого розділу мовознавства, бо майже кожного уроку вивчається нова тема, окрім орфограм, необхідно запам'ятовувати винятки з правил. На уроках літератури, особливо при підготовці до ЗНО, необхідно тримати в пам'яті інформацію як про прозові твори, так і про віршовані твори, знати теорію літератури.

Особливої уваги вимагає робота в 5 класі. Слід ураховувати, що п'ятикласники - це учні, які звикли до ігрової форми навчання, і вони протягом року адаптуються до вимог середньої школи. Учні 6 – 8 класів під час дорослішання втрачають інтерес до навчання, і важливо саме в цей період зацікавити, залучити до творчої діяльності. Не можна не сказати про учнів старшої школи, які готуються до ДПА, до ЗНО, а значить мають запам'ятовувати великий обсяг інформації.

Пропоную **акровербальний метод** (запам'ятовування окремих правил), який заснований на креативному перетворенні «сухої» інформації на «живі» тексти. Це може бути, наприклад, «шифрування» навчального матеріалу у вірші, пісні або анекдоти. Як показує досвід, це створює ситуацію успіху та активізує уяву учнів.

Ланцюговий метод вимагає зв'язок попереднього і наступного слова певною дією. Його доцільно використовувати у разі, якщо необхідно запам'ятати групу слів (винятки з правил). Під час створення таких історій важливо не боятися нісенітниць. Щосмішнішою і незвичайнішою буде розповідь, то краще вона запам'ятається. Такі історії сприяють збагаченню словникового запасу, учні з'ясовують значення слів. Запам'ятовуючи за допомогою свідомо підібраних асоціацій, прискорюється процес їх пригадування в потрібний момент.

Під час опрацювання теми «Фразеологія» використовую **метод піктограм**. Така робота сприяє не тільки вивченню теорії фразеології, формуванню вмінь тлумачити значення фразеологізмів, а й доречному використанню їх у власному мовленні, та систематичній реалізації внутрішньо предметних зв'язків на аспектих уроках, застосування фразеологічного матеріалу та прислів'їв на уроках розвитку мовлення як опори для побудови власних монологічних і діалогічних висловлювань. Одна із вправ, яку пропоную на уроці – це «Зашифровані фразеологізми». Художник зрозумів фразеологізми в прямому значенні. Відгадайте, який фразеологізм схований.

У свою чергу така робота впливає на виховання любові до рідної мови та до свого народу, збагачення словникового запасу, формування інтелектуальної культури.

Під час вивчення напам'ять віршів в 5 – 9 класах раджу учням створити ілюстрації чи піктограми. Через деякий час піктограми допомагають швидко згадати й відтворити текст.

Цікавим є метод «**Авторське напуття**». Робота з авторським вступом: заголовком як «ім'ям» і «знаком» твору, передмовою, епіграфом, списком діючих осіб у п'єсі, авторськими ремарками, навіть першими абзацами тексту. Ці орієнтири ніколи не даються автором випадково, вони завжди несуть у собі

певний смисл, пов'язаний з основною ідеєю. Письменник немовби вказує нам шлях подальшого слідування за його «образним полем».

Наприклад, працюючи з текстом казки «Цар Плаксі́й та Лоскотон» В.Симоненка (5клас), на етапі мотивації уроку доцільно поставити такі питання:

- Як ви розумієте значення слів «ПЛАКСІ́Й», «ЛОСКОТОН».
- Які асоціації виникають від імен у назві казки?

(Плаксі́й – смуток,безнадія,зневіра в успіх, нюня, галас, безхарактерність, егоїстичність, обмеженість, песимізм. Лоскотон - добрий, душевний чоловік, який дарує людям сміх і радість, розраджує у їхньому нелегкому житті.)

(Після прочитання казки з'ясуємо ,чи справдилися припущення щодо асоціацій з іменами та характерами героїв, визначаємо тему та ідею твору)

Такий метод роботи допомагає вирішити одне із завдань уроків літератури – зацікавити учня, залучити до осмисленого читання.

«Ефект присутності» - один із методів , за допомогою якого пропускаєш через себе події, зображені у творі. Створення у свідомості учнів образних картин, пов'язаних із актуалізацією різноманітних рецепторів (зорового, слухового, тактильного тощо).

Аналізуючи новелу Миколи Хвильового «Я(Романтика)» (11 клас), можна принести букетик м'яти. Аромат цієї рослини створить відчуття добра, захисту, спокою,родинного затишку, що й відчував герой твору, повертаючись пізніми ночами додому. Саме тут його чекає сива мати, якій він може довірити свій біль і своє сум'яття, тут стає просто ніжним і стомленим сином. Обговорюючи зовнішність казкової героїні Хухи-Моховинки (5 клас) , даю доторкнутися до кульки , задалегідь виготовленої із м'якого,пухнастого хутра.

Оригінальним буде спробувати на смак ягоди терну, відчути терпкість смаку. І провідний мотив родинно-побутової пісні «Цвіте терен, цвіте терен» (9клас) буде зрозумілим без зайвих пояснень.

Такий метод спрямований на виявлення в учнів справжніх щирих емоцій у відповідь на прочитані твори, а в пам'яті лишається те, що має емоційне позначення.

«Бачення-символ». Формування у свідомості учнів узагальненого, осмисленого образу, тотожного індивідуальній інтерпретації художнього твору (ілюстрація, вірш, міні-твір). Це дає можливість учням побачити множинність індивідуальних інтерпретацій одного і того ж твору. Символічний образ створює в них відчуття невичерпності, багатогранності мистецтва слова.

Я віддаю перевагу використанню на уроках ілюстрацій, з метою активізації пізнавальної діяльності. Що сприяє таким факторам навчання і виховання, як:забезпечує глибину розуміння і зміцнює набуті знання фактичного матеріалу; пробуджує інтерес до навчального матеріалу; розвиває спостережливість; сприяє всебічному естетичному розвитку; конкретизує і збагачує уявлення учнів деталями, допомагає переживати повторні враження, одержані від сприйняття образів літературного твору; привчає учнів розмірковувати над зображувально-виражальними засобами двох видів мистецтва, що сприяє розвитку їх художнього бачення, творчої уяви, розширенню естетичного кругозору. Корисною для учнів

10 – 11 класів, які готуються до ЗНО (ЗНО з літератури передбачає завдання з ілюстрацією), є вправа «Літературне лото», яку виконують, працюючи в групах. Пропонуються набір сюжетних ілюстрацій різних творів та події до зазначених творів (автор, назва твору, жанр, місце дії, герої, напрям, літературний рід).

Все більшого поширення на уроках літератури набуває така цікава творча форма роботи, як складання конспекту.

Ейдос-конспект – це роздуми, породжені образністю тексту, що супроводжуються створенням власних образів на основі цитат твору.

Поєднуючи в собі опорний конспект (теоретичні знання) та ілюстрації до твору, ейдос-конспект задіює логічне і образне мислення. метод цікавий тим, що може показати глибину розуміння тексту учнем.

У 10 класі досліджуючи причини розпаду українського патріархального устрою під впливом індивідуалістичних змагань за повістю І.Нечуя – Левицького «Кайдашева сім'я», духовного зламу Чіпки під впливом соціальних обставин за романом Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні», створюємо графік (один із видів ейдос-конспекту) психологічних чинників (додаток 7).

Методи ейдетики допомагають готувати дітей нового покоління, які вміють розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших. При впровадженні цих методів знання засвоюються набагато краще, адже розраховані не на запам'ятовування, а на вдумливий, творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та її вирішення.

Результатом використання методів ейдетики є активна участь учнів у Тижнях української мови та літератури, успіхи під час складання ДПА, ЗНО, участі в міських та обласних етапах Всеукраїнських олімпіад і конкурсів. Школярі складають вірші, створюють проекти й електронні презентації.

Література

1. Антощук Є.В. Швидка педагогічна допомога від «Української школи ейдетики». 8 уроків з техніки ефективного запам'ятовування будь-якої інформації. Вінниця, 2002. – 43с.
2. Антощук Є. В. Таємниці «Школи ейдетики» //Початкова освіта. – 2001. – № 42. – С.7
3. Беседіна А. Вплив методів і завдань ейдетики на розвиток особистості учня // Рідна школа. – 2009. – № 2-3. – С. 61-62
4. Богосвятська А. Методи ейдетики на уроках словесності // Зарубіжна література. – 2011. – № 12. – С. 40-43
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №538 від 07.08.2013)
6. Кузнєцова О. М. Методи ейдетики на уроках //Розкажіть онуку. – 2006. – № 17-18. – С. 66-68
7. Кузнєцова О.М. Як краще навчити дитину за допомогою методів ейдетики //Розкажіть онуку. – 2007. – № 4. – С. 57- 62

8. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з російською мовою навчання. Українська мова 5–9 класи. (зі змінами, внесеними у 2015 році). – Н.В. Бондаренко, С.О.Караман, А. В. Ярмолюк, В. Л.Кононенко, О. В. Савченко
9. Семенюк Н. Використання методу опорно-буквених піктограм //Початкова освіта. – 2008. – № 2. – С.7 -10
10. Синякова О. Вдосконалення орфографічної грамотності засобами ейдетики //Початкова освіта. – 2008. – № 2. – С. 11-12
11. Українська мова:підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням російською мовою/ А.А.Ворон, В.А.Солопенко. – К.:Видавничий дім «Освіта», 2013. – 240с.
12. Уліщенко В. Метод ейдетики в інтерсуб'єктному навчанні української літератури // Рідна школа. – 2007. – №2. – С. 22-24.

Тімоніна Ю.О.

вчитель початкових класів

Комунальний заклад «Харківська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 11 з поглибленим вивченням окремих предметів Харківської міської ради Харківської області» м. Харків, Харківська область, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Основні завдання початкової загальної освіти це розвиток особистості школяра, його творчих здібностей, інтересу до навчання, формування бажання і вміння вчитися; виховання моральних і естетичних почуттів, емоційно-ціннісного ставлення до себе і оточуючих. Вирішення цих завдань можливе, якщо виходити з гуманістичного переконання: всі діти здатні успішно навчатися в початковій школі, якщо створити для них необхідні умови. І одна з цих умов - особистісно-орієнтований підхід до дитини з опорою на його життєвий досвід, досвід самостійної діяльності та особистої відповідальності, тобто ключові компетентності, що визначають сучасну якість змісту освіти. Але нові життєві умови висувають свої вимоги до формування молодих людей. Вони повинні бути не тільки знаючими і умілими, але мислячими, ініціативними і самостійними. Виходячи з поставлених завдань, мені, як сучасному педагогу, слід не тільки давати учням освіту у вигляді системи знань, умінь і навичок, а, більшою мірою, розвивати пізнавальні і креативні можливості дітей, виховувати творчу особистість, яка в майбутньому зможе успішно реалізувати свої можливості. Для реалізації цих освітніх завдань, виникла необхідність зміни як атмосфери занять, навчального змісту, так і традиційної методики викладання, в основному, доводиться перебудовувати етап уроку - введення нового матеріалу. Учні повинні самостійно відкривати знання, а не отримувати їх в готовому вигляді, саме тому з'явилася необхідність впровадження в свою педагогічну практику інноваційних технологій. Але перш ніж розглянути сутнісні ознаки інноваційних педагогічних технологій, хочу уточнити ключові поняття «інновація» та «педагогічна технологія».

Інновація (лат. *innovatio* — оновлення, зміна) — нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях.

Інновації в педагогіці — це процес створення та впровадження нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язували по іншому; відкриття нових форм, методів, способів педагогічної діяльності, вихід за межі відомого в науці і масовій практиці; творча реалізація нових теоретичних концепцій, ідей, систем навчання та виховання.

Інноваційне (лат. *innovatio* — оновлення, зміна) навчання — зорієнтована на динамічні зміни в навколишньому світі навчальна та освітня діяльність, яка ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостей особистості. Якщо звертатися до джерел поняття "технологія", то ми повинні зафіксувати, що воно походить із двох грецьких слів - мистецтво, майстерність і слово, навчання. Таким чином, технологію можна визначити як усвідомлене практичне мистецтво, свідомлена майстерність.

Кожен учитель, починаючи працювати з першокласниками, мріє побачити їх в майбутньому розумними, учнями, які вміють думати, співпереживати, розуміти інших, розбиратися в своїх почуттях, висловлювати свої думки вголос і письмово ...

Все це спонукає вчителів шукати нові методи і засоби навчання. Більш детально я хочу зупинитися на тих технологіях, які я використовую на уроках читання, бо читання - це не тільки той предмет, яким треба успішно оволодіти дитині, а й предмет, за допомогою якого він буде засвоювати інші дисципліни. Тому однією з актуальних тем початкової школи є формування навичок правильного, швидкого, свідомого, виразного читання. Пошук таких технологій навчання читання, які сприяють всім учасникам проекту в придбанні знань, умінь і навичок, спрямованих на формування побіжного, виразного, усвідомленого читання вже на перших уроках навчання грамоті, розуміння важливості читання як необхідної умови для подальшого придбання знань з усіх предметів. Сприяють цьому такі технології:

1. Технологія розвитку критичного мислення.

Мета цієї технології це:

- розвиток розумових навичок учнів, необхідних не тільки в навчанні, але і в звичайному житті.

- уміння приймати зважені рішення, аналізувати різні сторони явищ.

В основі цієї технології лежить базова модель, що складається з трьох фаз:

- фаза виклику
- фаза реалізації сенсу (осмислення)
- фаза рефлексії

У рамках цієї технології я використовую такі форми роботи як «Кластер», «Світлофор», «Синквейн», «Кубик Блума», «Шість цеглинок Lego».

2. Інформаційно-комп'ютерна технологія

Комп'ютерні технології можуть бути органічно включені в будь-який етап уроку: під час індивідуальної або словникової роботи, при введенні нових знань, при узагальненні і закріпленні, для контролю знань, умінь і навичок. Крім того, за допомогою даної технології можна використовувати різноманітні форми організації пізнавальної діяльності: фронтальну, групову, індивідуальну. Комп'ютер допомагає залучити всіх учнів класу в літературну творчість.

Готуючись до уроку, я збираю інформацію про письменника в Інтернеті: факти біографії, портрети, фотографії. Складаю презентації до уроків, іноді вставляючи в них документальні фільми або аудіозапис з голосом письменника.

Активно триває робота з фразеологізмами, скоромовками, загадками, прислів'ями та словникова робота. Уроки з використанням інформаційних технологій не тільки розширюють і закріплюють отримані знання, а й в значній мірі підвищують творчий та інтелектуальний потенціал учнів. Одночасне використання аудіо та відеоінформації підвищує запам'ятовування до 40-50%.

3. Групова технологія

Групова (колективна) технологія навчання передбачає організацію навчального процесу, за якої навчання здійснюється у процесі спілкування між учнями (взаємонавчання) у групах. Група може складатися з двох і більше учнів, може бути однорідною або різнорідною за певними ознаками, може бути постійною і мобільною. Групові форми навчання дають змогу диференціювати та індивідуалізувати процес навчання. Формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації. Сприяють формуванню комунікативних якостей учнів, активізують розумову діяльність. Робота в групах дає найбільший ефект у засвоєнні знань.

4. Ігрова технологія

Ігрові технології зберігають пізнавальну активність дитини і полегшують складний процес навчання, сприяють як придбанню, так і розвитку багатьох якостей особистості. Вважаю, що хороша, розумна і цікава гра активізує увагу дітей, знімає психологічну та фізичну напругу, полегшує сприйняття нового матеріалу. При навчанні читання гра викликає в учнів потребу прочитання завдань, що допомагає формуванню навички швидкого, усвідомленого читання цілими словами.

На уроках проводжу мовні розминки, ігрові вправи на розвиток артикуляції, зорового сприйняття, уваги, читання фраз з різною інтонацією. (Прочитай весело, задерикувато, з питальною інтонацією, ствердно, здивовано або скоромовкою, різним темпом (прискореним, уповільненим, посиленням темпу, переходом на шепіт). Використовую вправи «Фотоапарат», «Мікрофон», «Черепашка і сорока», «Повітряні кульки», «Пастка». Читаю текст і пропускаю одне слово або заміняю деякі слова. Діти повинні почути і вставити слово, або підібрати слова, які підходять за змістом. Пропоную дітям відновити логічну послідовність тексту. Учні отримують в конверті уривки розповідей, статті з газет і журналів, розрізані на смислові частини або на пропозиції. Після чого відновлюють логічну послідовність тексту. Такий вид роботи проводжу як індивідуально, так і в парах і по групах.

5. Проектно-дослідницька технологія

Метод проектів - це спільна діяльність вчителя та учнів, спрямована на пошук вирішення виниклої проблеми, проблемної ситуації. Учніське проектування - це процес роботи над навчальним проектом, процес досягнення наміченого результату у вигляді конкретного «продукту» (проекту). За допомогою цієї технології можна сформувати такі вміння:

- визначати мету діяльності, планувати її, виконувати дії і операції, співвідносити результат діяльності і її мету, контролювати свої дії.

- виконувати розумові операції, що входять до складу проектної діяльності. - проводити спостереження, ставити прості експерименти, будувати прості моделі об'єктів і явищ навколишнього світу.

Наведу приклад уроку читання в 4 класі на тему «Притча про блудного сина» з використанням інноваційних технологій.

Урок читання в 4 класі на тему «Притча про блудного сина»

Мета: ознайомити дітей з притчею «Блудний син»; формувати навички правильного, грамотного, свідомого, виразного читання; формувати зв'язне мовлення; збагачувати словниковий запас дітей; розвивати логічне, аналітичне мислення, вдосконалювати мову і творчу діяльність, емоційну сприйнятливність, виховувати шанобливе ставлення до батьків, дбайливе ставлення до слова, почуття співчуття, обов'язку, відповідальності, розуміння.

Обладнання: аудіо довідка про Біблію, книга Біблія для дітей, аудіо довідка про життя ізраїльтян, слайди з незрозумілими словами, фрагмент мультфільму, картини Рембрандта та інших художників.

Хід уроку

Організаційний момент

Актуалізація опорних знань

- Давайте пригадаємо, як називається розділ який ми зараз вивчаємо? (Біблійні притчі)

- А хто з Вас пригадає, що таке Біблія? (Відповіді дітей. Аудіодовідка про Біблію)

На екрані епізоди з біблійних оповідань «Створення світу» Ковчег Ноя»

- Погляньте, будь-ласка, на екран і скажіть які твори ілюструють ці картини?

- Чого вони нас навчають? (Доброті, турботі про близьких)

Повідомлення теми уроку.

Мотивація навчальної діяльності.

- Давайте прочитаємо висловлювання, записані на дошці (Любов до батьків - основа всіх чеснот. (Цицерон) Прощення приносить в життя надію. (Ханс - Йоахім Хаан)

- Про що, на вашу думку, ми будемо говорити сьогодні на уроці? (Про прощення і любов до батьків)

- Яка Біблійна заповідь нагадує нам про любов до батьків? (П'ята заповідь Шануй батька і матір своїх)

- Давайте прочитаємо як це звучить в Біблії. (Читання фрагменту з Біблії)

- Дійсно, Ісус завжди вчив людей тільки гарному, і робив він це за допомогою притч.

Вивчення нового матеріалу .

Бесіда. Робота над поняттям «притча».

- А хто пригадає, що таке притча?

Притча – це короткий фольклорний або літературний розповідний твір повчального характеру.

Притча – це твір з моральною настановою, який містить узагальнений життєвий досвід і покликаний допомогти кожному засвоїти певні принципи поведінки, дати ключ до вічної мудрості.

Притча – це повчальна розповідь з історії чи навколишнього життя, мета якої викласти духовні чи моральні істини.

Послухайте аудіодовідку про притчу.

Самостійна робота.

У кожного на парті лежать аркуші із заповідями. Прочитайте ,будь-ласка, їх про себе і знайдіть ту, у якій пояснюється ставлення до батьків.

- Прочитайте в підручнику прислів'я і підкресліть ті, які, на Вашу думку, за змістом подібні до п'ятої заповіді. (Батька й матір годувати – борги віддавати. Той добре серце має, хто слабшого захищає. Шануй батька й неньку, буде тобі скрізь гладенько. Чим би дитина не бавилася, аби не плакала. Як батьки ставляться до своїх батьків, так і діти ставитимуться до них. Молодь багата мудрістю батьків.)

Вправа « Черепашка і сорока».

На дошці записана чистомовка

(Ати-ати-ати – щоб життя щасливе мати,
ати-ати-ати – слід навчитися прощати!)

- Прочитайте про себе чистомовку, яка записана на дошці. Діти читають чистомовку вголос спочатку повільно, як повзе черепаха, а потім поступово прискорюють темп і читають так, як стрекоче сорока.

Фізкультхвилинка.

Робота над текстом «Притчі про блудного сина».

а) Бесіда.

-Яка загадка прихована в притчі з Біблії? Спробуємо її розгадати.

- Прочитайте, будь ласка, як називається ця притча. (Притча про блудного сина)

- Притча про блудного сина одна з найпопулярніших євангельських притч.

- У притчі нам зустрінуться слова і вирази, значення яких може бути не всім відомо. (Блудний, майно, марнотратний, маєток)

- Зверніть Вашу увагу на перший слайд. (На першому слайді слово блудний написано без пояснень, усі інші слова написані на окремих слайдах з поясненнями та малюнками)

- Як ви розумієте слово "блудний"?

- Давайте перевіримо Ваші припущення.

б) Робота в групах. Тлумачення слів.

- Перша група шукає значення слова блудний у великому тлумачному словнику. (Блудний – який блукає, постійно змінюючи місце перебування.) Друга група шукає значення слова блудний у тлумачному словничку, який знаходиться в кінці підручника. (Блудний – який рухається в різних напрямках, без певної мети, увесь час переходить з одного предмета на інший.)

- Третя група складає значення слова блудний з розсипаних складів. (Помилковий, неправильний)

в) Аналіз результатів роботи груп.

г) Слухання історичної аудіодовідки.

- Скажіть будь-ласка, як називаються слова, які мають кілька значень? (Багатозначні)

- Перед тим як прочитати притчу, я пропоную Вам послухати довідку про те, як жили люди в ті часи. (Аудіодовідка про життя людей, а саме ізраїльтян в давні часи)

- Скажіть будь-ласка навіщо нам слід знати, як жили люди в ті часи, які були правила і закони ?

д) Вправи для покращення зору.

е) Читання тексту притчі. Вибіркове читання.

Самостійно прочитайте притчу.

Про кого розповідається в цій притчі?

Знайдіть в тексті і прочитайте, про що попросив батька молодший син?

Як батько сприйняв його прохання?

Як поведився молодший син після того, як покинув батьківський дім?

Поміркуйте, на що заслуговував молодший син після такої поведінки?

є) Робота в групах.

Я пропоную Вам об'єднатися в групи і виконати такі завдання:

Завдання для групи 1

- Знайдіть в притчі уривок, як молодший син образив батька. Що це означало по древнім законам ізраїльтян?

Завдання для групи 2

- Підготуйтеся до читання за ролями уривка, де молодший син повернувся до батька. Яка головна думка цього уривка?

Завдання для групи 3

Підкресліть дії старшого сина, в яких виразилося його ставлення до повернення молодшого брата. Чи змінилися його дії?

ж) Аналіз результатів роботи груп.

Відповіді дітей.

Як ви розумієте слово гріх?

Що вирішив зробити молодший син , опам'ятавшись?

Давайте прочитаємо цей епізод за ролями. (Читає друга група)

- Яка ж головна думка цього уривка? (Те, що батько простив сина)

Які почуття охопили батька, коли він побачив сина?

А про те як поведив себе старший син прочитає нам третя група.

Чи змінилися його дії? (Спочатку старший син був ображений на батька, а потім простив молодшого)

Що спонукало батька прийняти з почесними саме того сина, який його знеславив?

Поміркуйте, як має змінитися поведінка, спосіб життя молодшого сина після того, як батько його простив?

з) Робота з медіа.

А зараз давайте переглянемо фрагмент мультфільму. Знайдіть і підкресліть в тексті речення про переглянуте.

і) Вправа «Озвуч» мультфільм.

Екскурсія в картинну галерею

- Сцена повернення блудного сина завжди приваблювала художників. Погляньте будь-ласка на невеличку виставку картин, яка присвячена найголовнішому моменту притчі.

- Подивіться уважно на ілюстрації із зображенням сцени повернення блудного сина.

- Як ви думаєте, чому в різні епохи художники так часто зверталися до цієї притчі? (Прощення і любов до батьків - найголовніше в житті людини)

Погляньте на картину Рембрандта "Повернення блудного сина". Як художник зобразив цей момент?

- У казці батько кинувся синові на шию, а на картині син стоїть на колінах перед батьком.

- На картині батько зосереджений, сумний, а в притчі він радісний.

- Скажіть, а чому художник саме так побачив цю зустріч?

Закріплення нового матеріалу.

Вправа «Відкритий мікрофон»

- Згадайте, з ким порівнювався батько, коли ми слухали про закони ізраїльтян? (З Богом)

- Згадайте, з якими визначеннями слова блудний ми познайомилися? (Блудний - відійшов від істиною віри)

- Так у чому ж, складається прихований сенс цієї притчі? (Блудний син - це грішник, а батько-Бог, який прощає всякого хто розкаявся)

- Діти, ви помітили, що любов нерозривно пов'язана з прощенням?

- Що значить пробачити людини? (Пробачити людини - перестати звинувачувати його і гніватися на нього.)

- А ви коли-небудь прощали когось? Наведіть приклади

- Чи потрібно прощати? (Так)

- Скільки разів? (Завжди)

- А чому не можна не прощати? (У нас немає права засуджувати)

Підсумок уроку

Згадайте епізод з вашого життя, коли один або хтось із рідних пробачив вам образу.

Яке почуття ви тоді відчували?

Який висновок можна зробити? (Відповіді дітей можуть бути такі:

1. Той хто прощає відчуває радість і прощений теж відчуває радість, тому що між ними відновлюються втрачені взаємини.

2. Людина гідна пробачення, якщо щиро розкаюється і шкодує про скоєне.)

- Діти, запам'ятайте ніколи не пізно визнавати свої помилки, покаятися і отримати прощення. Батьки завжди можуть зрозуміти і пробачити своїх дітей, але ми повинні намагатися не засмучувати їх, адже це найдорожчі для нас люди.

Рефлексія

- А зараз пригадайте ще раз п'яту заповідь Божого Закону і продовжте речення.

Після уроку я зрозумів (зрозуміла), що...

Література

1. Колесник Л. Інтерактивні методи навчання на уроках читання. Початкова школа. 2014. № 1.

2. Савченко О. Я. Метод проектів на уроках літературного читання// Почат. школа, 2015, № 11

3. Шейко Г. К. Інноваційні методи роботи в початковій школі / Г. К. Шейко. - Х.: Ранок, 2008.

4. Давидов В.В Теорія розвиваючого навчання/ В.В. Давидов. – М.: ІН ТОР, 1996. -

5. Куріпка В.І Навчальні ігри на уроках читання. 1-4 класи./ Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2008.

6. Сухомлинський В.О Сто порад вчителю. – К.: Рад. Шк., 1988.

7. Біблія для дітей/ Вид. «Меліса», 2015.

Ведмідь Н.М.

вчитель початкових класів
КОЗЗСО «Раївський НВК»

с. Раївка, Синельниківський район, Дніпропетровська область, Україна

Поплавська О.К.

вчитель початкових класів
КОЗЗСО «Раївський НВК»

с. Раївка, Синельниківський район, Дніпропетровська область, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Учитель має використовувати всі можливості,
щоб саме в роки дитинства донести до свідомості й
серця найтонші відтінки барв, пахощі слова,
щоб рідне слово стало духовним багатством дитини.

В.О.Сухомлинський

Швидкий розвиток науки, зростання обсягу нової інформації потребують від сучасної школи підготовки активних, самостійних людей, які мали б високі творчі здібності та володіли певними якостями, уміли самостійно та творчо

мислити; грамотно опрацювали інформацію; удосконалювали розвиток особистої моральності, інтелекту, культурного рівня.

Саме використання інноваційних технологій навчання на уроках рідної мови створюють умови кращого засвоєння нового матеріалу та активізації пізнавальної діяльності учнів, де саме учень сам відкриватиме, здобуватиме й конструюватиме знання та власну компетентність у різних галузях життя.

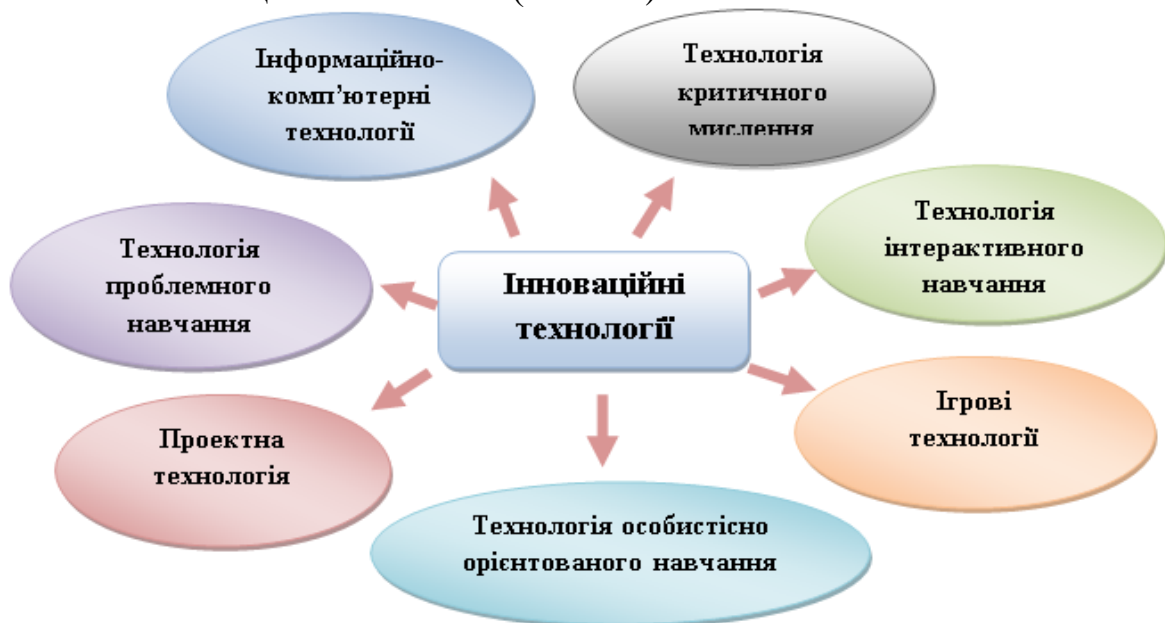
На уроках рідної мови у молодших школярів не тільки поповнюється запас спеціальних знань з фонетики і граматики, збагачується їхній словниковий запас, виробляються навички усного й писемного мовлення, а й поглиблюються уявлення школярів про навколишній світ. Це напружена, науково-організована й результативна праця всіх учнів у співпраці з учителем, яка розвиває творчі здібності учнів; сприяє здобуванню знань учнями самостійною роботою думки; диференціює та індивідуалізує процес навчання; стимулює роботу з додатковою літературою; розвиває аналітичне мислення, вміння робити узагальнення; формує в учнів навички самооцінки та самоконтролю своєї навчальної діяльності.

Досягненню мети і завдань навчально-виховного процесу у початковій школі сприяє використання інноваційних технологій.

При цьому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємне навчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлектують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють. Використання інноваційних методів сприяє інтенсифікації навчально-виховного процесу.

Пропонуємо коротенький опис інноваційних технологій, що використовуємо на своїх уроках.

На сучасному етапі життя на уроках української мови та літератури виділяємо такі інноваційні технології (схема 1)

Організація **інтерактивного навчання** передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації.

Довільно, але доречно обирати методи, прийоми, форми діяльності, які можуть застосовуватися на уроці (робота з метою уроку, теми; прийом незакінчених речень, есе, вільне письмо, інтерв'ю, створення асоціативних рядів, формування запитань до автора (тексту), рефлексійні запитання; читання з позначками, створення опорних конспектів, активне слухання, метод ПРЕС, мозковий штурм, акваріум, мозаїка, кубування, організаційно - ділові ігри).

До **інформаційно - комп'ютерних технологій** відносяться – комп'ютерні ігри, які дозволяють організувати навчальну діяльність в цікавій формі. Дитину постійно супроводжують казкові герої, які спонукають її до дій. Дитина попадає в різні незвичайні ситуації, сама собі ставить завдання, шукає засоби для їх вирішення, і при кожному успішному вирішенні отримує вагомое емоційне заохочення. При цьому у дитини формується установка на самостійний пошук, критичне ставлення до оточення і самого себе, бажання дізнатися нове.

Комп'ютерні ігри, що використовуються в роботі з дітьми умовно можна поділити на підгрупи:

1. розвиваючі комп'ютерні ігри (спрямовані на формування загальних розумових здібностей, а також пам'яті, мислення, уваги); настільні ігри — мовні лото, ігри-головоломки і лабіринти, пазли.

2. навчальні комп'ютерні ігри (які знайомлять дитину з початками мовних понять, дидактичних уявлень, з основами систематизації, класифікації, синтезу, аналізу понять, навчають грамоті, читанню); Танграм” “Конструктор” “Подвоювач” “Водолій”

3. ігри – квести (де правила гри приховані і дитина повинна дійти до усвідомлення цілі і способу дій, тобто знайти ключ для розв'язання завдання); «Пригоди Мовознайки», «Маленькі шукачі»,

4. ігри – забави (без завдань для розвитку, проте дають можливість дитині порозважатись, здійснити пошукові дії і побачити результат у вигляді мультика); «Хто де живе?», « Знайди зайве слово»

5. комп'ютерні діагностуючі ігри (допомагають виявити рівень знань, розвитку, здібностей). «Відшукай зайвий предмет», «Знайди правильну відповідь».

Ігрова технологія є найприроднішою і найпривабливішою діяльністю для молодших школярів.

Саме в іграх розпочинається невимушене спілкування дитини з колективом класу, взаєморозуміння між учителем і учнем. У процесі гри в дітей виробляється звичка зосереджуватися, працювати вдумливо, самостійно, розвивається увага, пам'ять. Задовольняючи свою природну невсипущу потребу в діяльності, в процесі гри дитина „добудовує” в уяві все, що недоступне їй в навколишній дійсності, у захопленні не помічає, що вчиться – пізнає нове, запам'ятовує, орієнтується в різних ситуаціях, поглиблює раніше набутий досвід, порівнює запас уявлень, понять, розвиває фантазію.

Дидактичні ігри, використані на уроках української мови в органічному поєднанні, розвивають не лише мовлення. Ці ігри добре допомагають розвитку

пам'яті, уваги, кмітливості, вміння класифікувати предмети, порівнювати їх, узагальнювати, диференціювати.

Органічне поєднання гри та навчання сприяє також всебічному розвитку, формуванню інтересу до знань..

Головна мета рольової гри – розвивати здібності школярів, прищеплювати уміння приймати правильні рішення. У рольових іграх виявляються особистість учня, його здібності та перспективи на майбутнє.

У навчальних іграх немає тих, хто програв або виграв, тут виграють всі. Їх можна проводити на будь-якому етапі уроку. Це дасть змогу виявити знання учнів і вміння користуватися ними.

Освітня технологія розвитку критичного мислення в процесі навчання дитини – це сукупність різноманітних педагогічних прийомів, які спонукають учнів до дослідницької творчої активності, створюють умови для усвідомлення ними матеріалу, узагальнення одержаних знань. Ця технологія допомагає готувати дітей нового покоління, які вміють розмірковувати, спілкуватися, чути та слухати інших.

Однією з умов формування критичного мислення є забезпечення відповідного психологічного клімату на уроці. Під психологічним кліматом розуміємо відкритість учнів до спілкування та обговорення різних проблем

Використання елементів технології розвитку критичного мислення на уроках української мови у початкових класах сприяє тому, що кожен учень відчуває себе цікавою особистістю; у молодших школярів пробуджується прагнення до спільної організації шкільного життя, формується здатність обґрунтовувати свою позицію і приймати думку іншого, якщо вона більш обґрунтована.

Використання інноваційних технологій на уроках української мови та літератури – це засіб для досягнення такої атмосфери в класі, яка сприяє співробітництву, порозумінню й доброзичливості, дає можливість дійсно реалізувати особистісно орієнтоване навчання.

Література

1. Белкіна-Ковальчук О. В. Критичне мислення учнів початкових класів / О. В. Белкіна-Ковальчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 4. – С. 37–42.
2. Большакова І. Розвиток критичного мислення / І. Большакова // Початкова освіта. – 2012. – № 11. – С. 3–7.
3. Державний стандарт початкової загальної освіти. (методичні рекомендації в таблицях і схемах) -Дніпропетровськ: ДООППО, 2011.-с.10-17.
4. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика /О.Пометун, Л.І.Пироженко. - К.: Вид-во А.С.К., 2002. – 136 с.
5. Пометун О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: науковий метод, посібник/ О.Пометун, Л. Пироженко. - К.: Вид-во А.С.К., 2004. - 192 с.

Возна С.А.

учитель української мови і літератури
Київська середня загальноосвітня школа I-III ступенів № 201
м. Київ, Київська обл., Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Стрімко розвиваються технології, реформується освіта і уже інноваційні технології, зокрема інформаційні, стають невід'ємною частиною освітнього процесу. Спостерігається глобальна діджиталізація освіти, що спрощує доступ до інформації. Тому й питання інноваційних технологій є актуальним, адже на сучасному рівні неможливо уявити якісний й водночас цікавий урок без використання засобів та можливостей комп'ютерних технологій та інтернету [2].

Предмет української мови та літератури також стоїть перед викликами сучасності повинен їм відповідати. Сучасний урок української мови та літератури – це перш за все спільна творчість учителя та учня. А. Ейнштейн зазначав: «Уміє вчити той, хто вчить цікаво». Звичайно, вибір інноваційних технологій та методів вимагає як від педагога, так і від учня більш ретельної підготовки до уроку. Але подальший результат від такого уроку послужить стимулом для подальшого освоєння інноваційних технологій.

Одним із поширених методів інноваційного навчання є **групова робота**. Але навіть підхід до поділу на групи у педагога повинен бути сучасний. Відштовхуючись від соціально-емоційних компетенцій XXI століття, можна поділити учнів різними шляхами:

- учні можуть витягати папірці різного кольору і об'єднуються за кольорами;
- при вивченні теми «Українські народні казки», ключовим стає слово «казка», яке вчитель пише на дошці чи виводить на екран, і учні діляться на групи, називаючи по черзі кожну букву слова, а потім об'єднуються за буквами;
- можна надрукувати героїв твору (або певні групи слів : «синоніми», «антоніми», «омоніми», «пароніми» - усе залежить від вивчення теми), яких учні також витягатимуть і об'єднуватимуться навколо одного героя (групи слів);
- використання додатка генератора команд (такі додатки безкоштовно можна встановити) [4].

Робота в групах дає можливість проявити себе на уроці не лише завжди активним учням, а й слабшим і пасивним. Тому відповіді про роботу в групах учитель отримує не за методом «піднятої руки», а за **методом «Сюрпризу»**. Що це означає? Учитель наперед знає, що хоче почути відповіді від тих учнів, які рідко самі піднімають руку. Тому він обирає цей метод – відповідатиме у кожній групі той, хто... І далі вчитель каже ту ознаку, яка точно випаде на «потрібного учня»:

- той, у кого найбільша кількість голосних/приголосних у прізвищі;
- у кого найдовше/найкоротше ім'я;

- хто вищий/ нижчий з групи;
- у кого блакитні очі тощо.

Крім того, що це дає можливість учням і повторити фонетику та дізнатися щось нове про однокласників, це ще й дає змогу брати участь в роботі групи усім учням, а не лише активним. Але при методі «сюрприз» варто пам'ятати, що слід підбирати такі ознаки, які б не образили жодну дитину.

І саме в групах можна застосовувати різноманітні інноваційні методи та прийоми для здобуття або узагальнення навичок і знань, зокрема ігрові технології.

Ігрові технології – це найкращий спосіб засвоєння інформації й разом з тим робить урок цікавим.

Одним із методів є **кросенс**. Слово «кросенс» означає «перетин смислів». Ідея полягає в замкненому полі із 9 квадратів, які заповнюються шляхом асоціацій: кожне зображення має зв'язок із наступним і попереднім квадратом, також може центральний малюнок навколо себе за смислом чи асоціацією об'єднувати всі інші вісім. Найкраще, коли учні самі заповнюють ці поля малюнками, а не відгадують готові кросенси. Наприклад, кожна група отримує пусте поле і набір карток з 9 зображень і повинні їх розташувати на пустому полі й пояснити чому саме так. Практика показує, що скільки б груп не працювало на даний день темою цим способом, все рівно максимум два однакові кросенси будуть, в інших випадках – кожна група розташовує по-своєму. І всі варіанти при цьому є правильними. Така робота розвиває в дітей логічне та нестандартне мислення, знання з теми, комунікабельність та вміння працювати в групі.

Дієвою на уроках української літератури є адаптована під освітній процес гра «Хто я?». Тільки замість карток із звичайними побутовими предметами чи тваринами, учитель готує картки героїв твору, який вони вивчають (герої, письменник, чарівні предмети, фантастичні істоти). Таким чином, відгадуючи картку, діти повторюють героїв і сюжет твору.

Метод «**Ажурна пилка**» дає змогу учням за короткий проміжок часу засвоїти великий обсяг нового матеріалу. Суть «*вчимося – навчаючи*», адже учні тут виступають у ролі експертів і, освоюючи самі новий матеріал, діляться знаннями із іншими групами класу.

Спільно в групах можна проводити актуалізацію знань учнів за допомогою «**Kahoot**». По-перше, учням це цікаво, адже потрібно використовувати гаджет. По-друге, це займає небагато часу (залежно від питань і учитель, розробляючи завдання у програмі, може сам встановити час максимальний, за який діти повинні дати відповідь на питання – тому до 5 хв займає все опитування). І по-третє, найактивніші учні можуть отримати бали (це якщо учні реєструються у вікторині індивідуально і видно їх прізвища).

Групова робота учнів не обмежується класною кімнатою. За допомогою комп'ютерних технологій у групах учні можуть працювати і вдома, перебуваючи кожен у себе вдома, створюючи проект чи презентацію. Наприклад, **презентації Sway** від Microsoft дають можливість заповнювати поля презентації спільно у віддаленому режимі. Учитель лише створює електронні шаблони із назвою темою

і вписує питання чи завдання у пустих полях презентації та дає доступ до шаблону тим учням, хто входить у цю групу, а діти спільно далі працюють над заповненням презентації. І всі разом роботу можуть переглянути й проаналізувати у класі. Дуже зручно таким чином втілювати **проектні технології** на сучасному рівні. Таку ж можливість дає **One Note**. Учитель може розробляти завдання, інформацію для кожного учня окремо чи для групи або ж усього класу за певною темою і надавати доступ для ознайомлення з матеріалами чи виконання завдань.

Якщо говорити про **індивідуальну роботу**, то ефективним способом перевірки знань кожного учня є **Google forms**. За короткий проміжок часу (5-6 хв) учитель має можливість опитати весь клас і відразу ж бачити результати опитування. Учитель сам розробляє питання з теми питання і лише надає учням посилання на опитування за допомогою електронної пошти, чатів чи **QR-кодування**. Варто відзначити, що QR-коди надзвичайно результативні при створенні завдань для **квестів**: можна закодувати питання, локацію, зображення тощо. І учні з цікавістю виконують такі завдання на станціях.

Залежність від соціальних мереж можна з легкістю перенести на виконання завдань на уроці. Наприклад, розроблення особистих **сторінок письменників у фейсбуці або в інстаграмі**. Цей вид роботи може бути як у друкованому вигляді й учні заповнюють лише пустографки інформацією, але можуть учні створити й справжні сторінки у мережі, додаючи всю потрібну інформацію з теми.

Також серед інтерактивних технологій варто виділити такі:

- віртуальні дошки **Padlet, Conceptboard** та **Lino**;
- опитування **Flipquiz** та **Quizalize**;
- інтерактивні вправи **LearningApps**;
- флеш-карти **Repetico**;
- ментальні карти **Mindmeister**.

Готуючись до уроку й обираючи технології, методи й прийоми для засвоєння учнями матеріалу, варто пам'ятати, що до школи прийшло нове покоління дітей, яке живе в динамічному інформаційному просторі. Потрібно підбирати такі методи, щоб учням було цікаво засвоювати матеріал, навчити мислити їх логічно й критично, нестандартно. Американський реформатор Джон Дьюї зазначав: *«Ми позбавляємо дітей майбутнього, якщо продовжуємо вчити сьогодні так, як вчили цього вчора»*.

Література

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2004. – С. 75-77.
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, досвід: Методичний посібник. / Авт.-уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – 2007.
3. Носенко Е.Л. До проблеми зміни освітньої парадигми // Педагогічний процес: теорія і практика. – К., 2002. – Вип.2. – С.77-80.
4. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. – Київ, 2014. – 95с.

Дзюбенко Л.М.

вчитель української мови і літератури

Харківська вечірня (змінна) школа II-III ступенів № 5

м. Харків, Харківська область, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Фундаментальними особливостями сучасного світу є постійні зміни, це обумовлює вимоги до випускників загальноосвітніх навчальних закладів. У такому мінливому середовищі здатні орієнтуватися та активно діяти лише ті особистості, які вміють адаптуватися до постійних швидких змін, вирішувати складні проблеми, критично ставитися до обставин, порівнювати альтернативні точки зору та приймати зважені рішення. Це мають бути інтелектуальні особистості, які здатні генерувати оригінальні ідеї. Тому виникає потреба постійно вдосконалювати форми організації навчального процесу, створювати необхідні умови для розвитку та самореалізації особистості з метою підвищення ефективності навчального процесу. Варто обирати інноваційні та інтерактивні методи, форми та прийоми роботи, які сприяють активізації діяльності учнів.

Кожен окремо взятий урок – це ланка в ланцюжку. Він являє собою цілу процесуальну систему, яка складається з компонента етапів. Якщо уявити собі урок у вигляді цегляної стіни, то етапи – це її цеглинки. Якщо такі «цеглинки», можливо, і гарні, але погано підігнані одна до одної і погано зцементовані, то стіна розвалиться[1].

Зупинимося на актуальному питанні: що ж таке технологія навчання? Термін «технологія» походить від двох грецьких слів: *techne* – мистецтво, майстерність; *logija* – наука[7]. Отже, технологія – це наука про майстерність. Нині питання технології навчання особливо актуальне. Це зумовлено об'єктивною необхідністю вироблення такої методичної системи, яка сприятиме, по-перше, органічному поєднанню процесів навчання й опанування, по-друге, врахуванню науково-теоретичного рівня програмового матеріалу, освітніх завдань навчального закладу та суб'єкта навчального процесу і, по-третє, досягненню максимально високої результативності навчання.

Виділяють наступні моделі навчання: пасивна модель «Монолог»; активна модель «Діалог»; інтерактивна модель «Полілог».

Цілі і завдання інтерактивного навчання (О. Пометун, Л. Піроженко) полягають в таких прийомах:

- розширенні пізнавальних можливостей учнів, зокрема у здобуванні, аналізі та застосуванні інформації з різних джерел;
- можливості перенесення отриманих умінь, навичок та способів діяльності на різні предмети та позашкільне життя учнів;
- формування глибокої внутрішньої мотивації[4].

Технологія розвитку критичного мислення допоможе педагогам розв'язати такі завдання:

- 1) засвоєння предметних знань, умінь і навичок;

- 2) оволодіння методами роботи з інформацією;
- 3) створення стійкої мотивації до навчання;
- 4) спонукання до самоосвіти, прийняття зважених рішень, обміну думками;
- 5) готовність до роботи з новою інформацією, до пошуку аргументованих шляхів розв'язання проблем, до спілкування з іншими[5].

У науковій і методичній літературі описано технології розвитку критичного мислення на різних навчальних предметах, зокрема й ефективні прийоми:

- «Плюс – мінус - цікаво» (актуалізація емоційного ставлення у зв'язку з матеріалом);
- «Інсерт» (можливість оцінити власні знання, співставивши їх із новою інформацією);
- «Асоціації» (встановлення асоціативних зв'язків між фактами, поняттями, явищами, ідеями);
- «Зигзаг» або «Ажурна пилка» (спосіб обміну інформацією);
- «Перехресна дискусія» (парна робота з метою обговорення теми з різних сторін).

Таким чином, критичне мислення – це складний процес творчого переосмислення понять та інформації. Це активний процес пізнання, який відбувається одночасно на декількох рівнях[2].

Сучасна освітня технологія розвитку критичного мислення на уроках української мови та літератури розв'язує задачі освітньої мотивації, інформаційної грамотності, культури письма та соціальної (життєвої) компетентності, а саме: підвищення інтересу до процесу навчання та активного сприйняття навчального матеріалу; розвиток здатності до самостійної аналітичної та оцінювальної роботи з інформацією будь-якої складності; формування навичок написання текстів різних жанрів; формування комунікативних навичок та відповідальності за знання[6].

Розвиток критичного мислення можливий за виконання наступних умов:

- 1) якщо педагог приймає різні ідеї, думки; підтримує активність учнів у процесі навчання; підтримує у них упевненість у тому, що вони не ризикують бути незрозумілими; вірить у кожного учня;
- 2) якщо учні відкриті для педагога, для розвитку педагогом і саморозвитку впевненості в собі, здатні усвідомити і зрозуміти цінність своїх ідей та думок; беруть активну участь у навчальному процесі; поважають різні думки.

Отже, які б інноваційні та інтерактивні технології ми не впроваджували в практику, досягти успіху можна лише зацікавивши учня на уроці, коли, ми формуємо ключові та предметні компетентності. Значущими є стратегії технології розвитку критичного мислення, оскільки дозволяють збагатити кругозір школярів, формують потребу в пізнанні та самопізнанні. А групова робота для них — дозволяє самовиразитись і самоствердитись.

Структурування уроку за технологією розвитку критичного мислення (О.Пометун):

1. Фаза актуалізації. Актуалізація вже наявних знань з теми. Пробудження пізнавальної діяльності. Самостійне визначення учнями напрямків у вивченні нової теми: постановка питання висунання пропозиції. Обговорення мети уроку.

Методи і прийоми на етапі актуалізації:

- ✓ Дошка запитань.
- ✓ Незакінчене речення.
- ✓ Обмін проблемами.
- ✓ Знаємо – хочемо дізнатися – дізнаємося.
- ✓ Мозковий штурм.

2. Фаза побудови знань. Осмислення нової інформації, критичне читання та письмо. Робота з текстом, підручником. Ідейно-художній аналіз твору. Лекція або бесіда. Перегляд відео. Літературні дослідження. Творчі роботи.

Методи і прийоми на етапі побудови знань:

✓ Подвійний щоденник.
✓ Читання з маркуванням тексту, читання в парах, узагальнення в парах, спрямоване читання.

- ✓ Взаємне навчання, інсценізація.
- ✓ Навчаючи – вчуся, ажурна пилка.
- ✓ Коло ідей, змінювані трійки.

3. Фаза консолідації. Обговорення. Систематизація. Переоцінка. Нове тлумачення отриманих знань. Проговорювання проблеми. Фаза – міркування або рефлексії.

Методи і прийоми на етапі консолідації:

- ✓ Павутинка дискусії.
- ✓ Дебати.
- ✓ Займи позицію.
- ✓ Дерево рішень.
- ✓ Твір – п'ятихвилинка (есе)[5].

Таким чином, під час навчання за методикою розвитку критичного мислення учні мають пройти через три фази в опануванні матеріалом, оскільки кожна з них відбиває відповідну ланку процесу засвоєння: сприйняття → осмислення → застосування.

Отже, розвиток творчого потенціалу особистості, формування в учнів критичного мислення є найважливішим завданням Нової української школи. Вдосконалення уроку як форми навчання сьогодні втілюється в інноваційних технологіях та трендах, які дозволять найповніше реалізувати в навчальному процесі індивідуальні особливості учнів, розвивають їх креативне мислення, сприяють тому, що особистість стає сміливою, творчою, успішною.

Навчання – це творчий процес людських взаємин, створення в класі освітнього середовища визнання, ентузіазму і підтримки. Погоджуємось з вітчизняними науковцями, зокрема О. Пометун, яка наголошує, що *під час уроку з розвитку критичного мислення доцільно, аби вчитель надавав слово учням, а сам говорив якомога менше. Він має бути провідником, стимулювати учнів до*

роздумів, уважно вислуховувати їхні міркування. Важливо щоб учитель навчав учнів узагальнювати та інтерпретувати основні ідеї уроку, обмінюються думками та висловлюватися, давати оцінку переконанням та гіпотезам, ставити запитання та робити висновки.

Література

1. Вайнштейн М. Критичне мислення як основа демократичного навчання // Рідна школа. – 2001. – № 4. – С. 49-52.
2. Давиденко О.М. Розвиток критичного мислення на уроках мови і літератури // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2005. – № 2. – С. 7-8.
3. Лабенко О. Розвиток критичного мислення в середніх загальноосвітніх закладах // Рідна школа. – 2001. – № 4. – С. 68-71.
4. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання Науково-методичний посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. За ред. О. І. Пометун. — К.: Видавництво А. С. К. , 2004. — 192 с.
5. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку) https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/?__cf_chl_jschl_tk
6. Пометун О.І. Технології розвитку критичного мислення учнів. .– К. : Плеяда, 2006. – 220 с.
7. Технологія <http://sum.in.ua/s/tekhnologhija>
8. Штейнбук Ф.М. Вивчення зарубіжної літератури. 11 клас. – Харків: Веста: Видівництво "Ранок", 2003. – 256 с.

Качуровська О.Г.

учитель-методист української мови і літератури
Петропавлівсько-Борщагівської ЗОШ І-ІІІ ст.
Київська область, Україна

УПРОВАДЖЕННЯ ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАПОРУКИ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВО НЕОБХІДНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРА

Сучасна демократична Україна прагне стати повноправним членом європейської спільноти на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Документи Нової Української Школи, Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти, концепція профільного навчання у старшій школі та інші базові освітянські документи ґрунтуються на компетентнісній стратегії. *Компетентнісний підхід* - це орієнтир національної системи освіти.

Основою сучасного навчально-виховного процесу є людина як найвища цінність, а метою освіти є сформувати необхідні *компетенції*, надати ґрунтовні знання з різних предметів, виховати громадянина, високоморальну зрілу

особистість, яка готова співпрацювати, гідно вести з цивілізований діалог з представниками інших націй світу.

Формування *компетентностей* може реалізуватися лише в умовах впровадження інновацій у навчально-виховний процес. *Інноваційність* сучасної освіти, як і суспільства в цілому, зумовлена об'єктивними причинами еволюційних процесів, метою впровадження інновацій є виховання особистості творчої, здатної до самореалізації та існування в будь-якому соціумі. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу.

Інноваційна діяльність є специфічною і досить складною, потребує особливих знань, навичок, здібностей. Від учителя вимагається особлива чутливість до тенденцій оновлення суспільного життя, здатність до адекватного сприйняття, потреб суспільства і відповідного коригування своєї роботи. Інноваційність у діяльності педагога стала найпріоритетнішим завданням. Нестандартність, новизна необхідні в організації сучасного освітнього процесу. У зв'язку з цим слід широко використовувати нові форми проведення уроків, зокрема *проектну технологію*.

Проектна діяльність - одна з найперспективніших складових освітнього процесу, тому що створює умови творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує всі необхідні життєві компетенції; сукупність певних дій, документів, текстів для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного продукту

Метод проектів був розроблений американським педагогом У. Килпатріком в 20-ті роки ХХ ст. як практична реалізація концепції інструменталізму Дж. Дьюї (1859-1952), американського філософа - прагматика, психолога і педагога, якого справедливо вважають основоположником «методу проектів» у світовій педагогіці. Інтерес до методу проектів виник у нашій країні ще в 90-х роках ХХ ст., а на початку ХХІ ст. вже стала очевидною стійка тенденція до використання нової технології в практиці викладання різних навчальних дисциплін.

Якнайповнішою класифікацією проектів у вітчизняній педагогіці є класифікація, запропонована в навчальному посібнику Є. С. Полат, М. Ю. Бухаркіною та ін. [1]

Проектна діяльність – це спосіб розвитку творчості, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою креативних дій і операцій у процесі створення конкретного продукту – проекту ідеального та реального. [3]

Основна мета методу проектів — надання здобувачеві освіти можливості самостійно отримувати знання під час розв'язання практичних завдань або проблем, які вимагають інтеграції знань із різних галузей [2]. Учителеві в проекті відводиться роль координатора, експерта, додаткового джерела інформації.

Упроваджуючи в систему роботи проектну технологію слід дотримуватися таких принципів щодо формування основних виховних компетентностей школярів [1]:

- дитина в школі - повноцінна особистість;
- завданням школи є становлення особистості;
- педагогічні відносини базуються на принципах гуманізації і демократизації;
- учень є суб'єктом навчальної діяльності;
- талановитою є кожна дитина;
- в основі виховання та навчання лежить позитивна Я-концепція особистості;
- кожен крок є успішним;
- не примушувати, а переконувати та домовлятися.

У процесі проектування учні міркують, дискутують, сперечаються – проводиться дослідницька робота, спрямована на самостійне відшукування необхідної інформації [4]. Відбувається спілкування – надзвичайно серйозна і складна проблема в діяльності вчителя-словесника, оскільки це і є сутністю творчого процесу навчання-виховання.

Організація навчального проектування передбачає виконання вчителем цілого ряду функцій:

- допомога учням у пошуку джерел, необхідних їм у роботі над проектом;
- бути самому повноцінним джерелом інформації;
- координація роботи над проектом;
- підтримка та заохочення учнів, підбадьорення й мотивація до роботи;
- забезпечення динаміки роботи кожного учня в групі й групи в цілому.

Проектна технологія в навчально-виховному процесі забезпечує цілісність сприйняття та мотивації навчальної діяльності, це практичне спрямування роботи на конкретний результат, створюються умови для профільного навчання і в старшій школі [3]. Для учнів проекти максимально наближують завдання до життєвих ситуацій.

Сучасна молодь непередбачувана, креативна, тому і прагне змін, інновацій, поваги до себе та до продукту своєї діяльності. У зв'язку з цим педагог мусить постійно вдосконалювати свою практику, бути модерновим, адже : «...сучасний урок - це твір мистецтва, де педагог уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня.»

Література

1. Бабій К.Н. Нетрадиційний урок за проектною технологією / К.Н. Бабій, А.М. Бахтарова, І.Б. Литвиненко// Управління школою. – 2007. – № 1. – С. 22.
2. Башинська Т. Проектувальна діяльність – основа взаємодії вчителя та учня / Т. Башинська // Дайджест педагогічних ідей та технологій Школа – парк. – 2003. - № 3. – С. 49
3. Взаємодія учня і вчителя у площині проектної діяльності (Матеріали творчої групи педагогів Волинської області) // Школа.-2006.-№5-С.3
4. Інтернет- ресурс : <http://www.lnu.edu.ua>

Кизименко О.М.

заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель української мови і літератури
Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 142
м. Харків, Харківська область, Україна

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ – ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

Постановка проблеми. Для покращення якості знань учнів сьогодення вимагає пошуків нових шляхів навчання. Одне з головних завдань учителя – допомогти учневі навчитися самостійно здобувати знання. Кожен урок повинен сприяти розвитку інтересів учнів, набуттю ними навичок самоосвіти. Нестандартні форми навчання мають чимало переваг. Вони відкидають одноманітність, посилюють інтерес до предмета, розвивають творче, продуктивне мислення, вчать культури спілкування, поліпшують міжособистісні стосунки. Нестандартні уроки мають гнучку структуру, характеризуються особливою довірчою атмосферою між учасниками навчального процесу, що створює максимально сприятливі умови для перетворення учнів на активних суб'єктів освітнього процесу.

Останнім часом знизився інтерес учнів до знань, вони стали пасивними. Запобігти цьому певною мірою можна завдяки більш широкому застосуванню нестандартних форм і методів навчання, які активізують діяльність учнів на уроках, розвиваючи їх творче мислення, уміння спілкуватися, розмірковувати і приймати рішення; підвищують інтерес до предмета та читацьку активність; сприяють формуванню та розвитку особистості, яка спроможна повноцінно реалізуватися в житті; забезпечують умови для розвитку креативної особистості; сприяють позитивній мотивації учнів до пізнавальної діяльності, потребі в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні; роблять можливим оригінальний підхід до побудови структури сучасного уроку; сприяють здобуванню знань учнями самостійно; диференціюють та індивідуалізують процес навчання; стимулюють роботу з додатковою літературою [2, с. 41].

Нестандартні уроки зорієнтовані на розвиток особистості. Учні набувають знань в процесі самостійного пошуку вирішення навчальних завдань. Практика показала, що під час проведення нестандартних уроків української літератури варто використовувати метод проектів та метод «перевернутий клас», які сприяють самовираженню, спілкуванню, залученню учнів до активної пізнавальної, дослідницької діяльності. Працюючи над розробкою і проведенням нестандартних уроків (урок-дослідження, урок-семінар, урок-диспут, урок-вікторина, урок-гра, урок-подорож, урок-екскурсія, урок-суд, урок-концерт, урок-конференція, урок-змагання тощо), обидва суб'єкти – учитель і учні – знаходять своє місце і взаємодіють на принципах партнерства. Кожен учень залучається до самостійної діяльності, усвідомлює навчальне завдання і відшукує шляхи його розв'язання. Нестандартні уроки мотивують учнів до навчання, надихають їх

створювати власні проекти, презентації, сприяють розширенню світогляду, формують ключові та предметні компетентності.

Під час проведення нестандартних уроків з метою підвищення культури мовлення учнів, розвитку різних умінь і навичок впроваджую різні форми роботи: індивідуальні, парні, групові. Також намагаюся навчити виділяти головне в навчальному матеріалі, самостійно здобувати знання, працювати з інформацією. Намагаюся спрямувати увагу учнів на уміння знаходити закономірності, робити висновки, вчу дискутувати, обстоювати власну думку, мислити критично, творчо та оригінально.

Творчі завдання – найкраща мотивація до навчання, невід’ємна складова нестандартного уроку. Впроваджую ідею цікавого завдання для школярів – створення учнями власного кіношедевр (буктрейлера). Пропоную учням продемонструвати власне бачення змісту через відео візуалізацію головної ідеї твору, створивши трейлер до книги. Це дасть змогу школярам відчувати себе справжніми режисерами або навіть акторською групою. До того ж, такий спосіб опрацювання програмного матеріалу мотивує не лише читати, але і проявити власний творчий потенціал). З головними етапами, програмами для реалізації проекту та ідеями візуалізації можете ознайомитися у статті (Кизименко О.М. Навчальний проект «Нове народження улюбленої книги» (створення буктрейлера) // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2018. – № 6.) чи сайті освітнього проекту «На Урок» (<https://naurok.com.ua/post/buktreylery-yak-stvoriti-zh-shkolyarami-mini-film-pro-knigu>; <https://naurok.com.ua/navchalniy-proekt-nove-narodzhennya-ulyubleno-knigi-stvorennya-buktreylera-3936.html>)

Під час проведення уроків використовую посилання на різноманітні сайти, мультимедійні матеріали (фотографії, графічну інформацію), медіа тексти (фільми, телепередачі, кліпи тощо). Учні залюбки працюють над створенням інтелект-карт, лепбуків тощо.

Значущість проведення уроків із застосуванням нестандартних форм навчання безсумнівна. Вони дають змогу в цікавій формі повторити й засвоїти матеріал, сприяють розширенню світогляду учнів, розвивають їхнє мовлення й мислення. Нестандартні уроки – найефективніший засіб для організації колективної пізнавальної діяльності в дослідній роботі школярів, який сприяє досягненню високих результатів у роботі.

Аналіз проведення нестандартних уроків дає підстави стверджувати, що вони можуть успішно використовуватися в процесі вивчення української літератури. Однотипність уроків знижує учнівську активність, притупляє увагу. Нестандартний урок пробуджує інтерес до навчання, активізує увагу учнів і підвищує ефективність навчання. Він максимально стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність та ініціативу здобувачів освіти.

Нестандартні форми навчання мають багато переваг. Вони відкидають одноманітність, посилюють інтерес до предмета, розвивають творче, продуктивне мислення, вчать культури спілкування, поліпшують міжособистісні стосунки. Проведення нестандартних уроків показало, що учні стали активними, самостійно аналізують інформацію, роблять висновки, використовують власний досвід.

Нестандартні уроки характеризуються особливою довірчою атмосферою між учасниками освітнього процесу, що створює максимально сприятливі умови для навчання. Вони поживляють освітній процес, захоплюють, зацікавлюють учнів, дають змогу в цікавій формі повторити й засвоїти матеріал, сприяють розширенню світогляду учнів, розвивають їхнє мовлення й мислення, створюють атмосферу творчості та успішності, умови для самовдосконалення та самореалізації. Нестандартні уроки дають можливість виконати головну функцію педагога – навчити вчитися, створити умови для кращого засвоєння матеріалу. Вони – продуктивна форма навчання, яка, на мою думку, поступово витіснить традиційні уроки, поєднавши в собі вже набутий досвід з новими методами й прийомами [3, с. 61].

Матеріали досвіду роботи розміщено у блозі за адресою: http://oksanakuzumenko.blogspot.com/p/blog-page_38.html, розробки уроків надруковано у науково-методичному журналі «Вивчаємо українську мову та літературу» (ВГ «Основа»), газеті «Українська мова та література» («Шкільний світ»), освітньому проєкті «На Урок» (<https://naurok.com.ua/profile/2394>). Зараз готується до друку науково-методична збірка «Нестандартні уроки української літератури», яка буде містити 25 розробок уроків зазначеної тематики.

Висновки. Отже, сучасний урок української літератури – плід майстерності і творчості вчителя-словесника, його професійності, ґрунтовних знань рідної мови, літератури, історії, мовознавства, народознавства, його патріотизму. Він, безумовно, відбиває ті зміни, що відбуваються в системі освіти, рівень розвитку методичної науки. Нестандартні уроки дають можливість виконати головну функцію педагога – навчити вчитися, створити умови для кращого засвоєння матеріалу. Вони – продуктивна форма навчання, яка, на мою думку, поступово витіснить традиційні уроки, поєднавши в собі вже набутий досвід з новими методами й прийомами.

Літератури

1. Демчук О. Нестандартні уроки з української літератури. 9-11 клас. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2000. – 142 с.
2. Кизименко О.М. Нестандартні уроки української літератури // Моделі життєтворчості у сучасних соціокультурних контекстах: матеріали доповідей вузівської науково-теоретичної конференції для студентів, аспірантів, учителів шкіл, викладачів, 11-12 грудня 2018 р. – Х.: ХНПУ, 2018. – С. 41.
3. Кизименко О.М. Нестандартні уроки української літератури // Українська мова та література. – 2018. – № 11-12. – С. 61-89.
4. Перфілова Н.С. Нестандартні уроки української мови і літератури. – Х.: Вид. група «Основа», 2017. – 141 с.
5. Тебешевська О.С. Нестандартні уроки з української літератури. Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 112 с.

Луценко О.В.

учитель української мови та літератури
Київської інженерної гімназії
м. Київ, Київська область, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У більшості розвинених країн світу в період становлення інформаційного суспільства вже давно утворений і функціонує глобальний інфопростір, який забезпечує інформаційну взаємодію людей, їх вільний доступ до світових інформаційних ресурсів та задоволення потреб людей у інформаційних послугах та продуктах. Сучасна людина може вирішити будь-яку проблему не виходячи з дому. За прогнозами фахівців, у XXI ст. в розвинутих країнах світу більшість працівників виконуватимуть свої виробничі й службові функції вдома.

Здобуття освіти за умов створеного інформаційного середовища і наявності інтернету - рядове питання, яке не викликає великих проблем. Тисячі учнів та студентів по всьому світі долучені до онлайн-освітнього процесу. Вони мають змогу користуватися сучасним освітнім середовищем світових бібліотек, спілкуватися, проводити конференції тощо. Ніщо не стоїть на заваді отриманню дипломів провідних освітніх установ.

Одним із серйозних викликів сучасного світу стала пандемія коронавірусу і багато освітніх систем виявилися не готовими продовжувати повноцінний освітній процес в умовах ізоляції вчителя та учнів. Було оголошено про дистанційну форму навчання.

Вивчаючи практики зарубіжних освітніх закладів, можна зазначити, що школи в більшості країн світу, розуміючи тенденцію зростання епідемії, поступово переходять на e-learning (електронне навчання). Таке поняття часто тлумачиться, як синонім таких понять: дистанційне навчання, навчання з застосуванням комп'ютерів, мережеве навчання тощо.

Проблемам освіти з використанням електронних технологій, насамперед інтернету було приділено значну увагу багатьох дослідників, серед яких: Марк

Розенберг, Еллісон Роззетт, В. Ю. Биков, С. О. Семеріков, В. М. Кухаренко.

Експерти ЮНЕСКО вважають, що для відповідності кваліфікації працівників до рівня інформаційного суспільства, необхідне впровадження в освітній процес електронного навчання, що орієнтує учнів на новий стиль освіти та сприяє розвитку їх умінь та навичок для подальшого навчання протягом усього життя [5].

Наведемо декілька тлумачень поняття «електронне навчання».

Фахівці ЮНЕСКО вважають, що e-Learning – це навчання за допомогою Інтернет і мультимедіа [1, 4].

Еллісон Роззетт (Allison Rossett) визначає e-Learning так: Web-навчання (WBT) або електронне навчання, або онлайн навчання – це є підготовка кадрів,

що знаходиться на сервері або на комп'ютері, який підключений до мережі Інтернет (World Wide Web) [2].

За В. Ю. Биковим, електронне дистанційне навчання — це різновид дистанційного навчання, за яким учасники і організатори навчального процесу здійснюють переважно індивідуалізовану взаємодію як асинхронно, так і синхронно у часі, переважно і принципово використовуючи електронні транспортні системи доставки засобів навчання та інших інформаційних об'єктів, комп'ютерні мережі Інтернет/Інтранет, медіа навчальні засоби та інформаційно-комунікаційні технології [3].

Як же сучасному вчителю-предметнику використати електронне навчання у своїй педагогічній діяльності? Одним із варіантів може бути використання онлайн платформ для дистанційної та змішаної освіти.

В переважній більшості такі освітні ресурси повинні мати офіційний гриф Міністерства освіти і науки України та відповідати всім стандартам шкільної програми. Як правило, розробники дбають про форму навчання – заняття побудовані в інтерактивній формі, що дозволяє учням засвоювати навчальний матеріал більш ефективно.

Процес вивчення української мови онлайн може бути не менш захопливим, ніж живе спілкування. Серед навчальних інструментів учителя велика кількість освітніх інтернет-ресурсів, які можна використати з різною метою. Можна використати як вже готові освітні платформи, так і окремі освітні ресурси.

Майже всі онлайн платформи мають велику бібліотеку навчальних матеріалів. Бібліотека постійно поповнюється новими розробками інших педагогів. Серед бібліотечного контенту не тільки конспекти уроків за шкільною програмою, а й відеоуроки, презентації. Всі ці джерела найчастіше використовують при опрацюванні теоретичного матеріалу певної теми. Значна частина бібліотечного фонду містить навчальний матеріал для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання. Серед онлайн-продуктів, якими найбільше користуються вчителі та учні, можна виділити освітні проекти «На урок» та «Є – мова». Їхньою перевагою є те, що ними можна користуватися як комплексно, так вибірково, учителю не потрібно шукати відеоуроки, розробляти таблиці, вигадувати приклади виконання вправ тощо.

Одним із ефективних способів навчальної взаємодії вчителя та учнів є онлайн-тести. Тестування найчастіше використовують для перевірки контролю знань, це може бути домашнє завдання - перевірка засвоєння теми окремого уроку, контрольна робота – тематична перевірка, узагальнення та систематизація вивченого та інше. Дуже зручний інструмент, який на персональну сторінку вчителя викладе результати тестування учнів з оцінкою, а вчитель матиме змогу проаналізувати чи всі учні впоралися із завданням, на які питання допустилися помилок. Важливим моментом є те, що для цього учню необхідно отримати лише код-доступ до сторінки певного сайту і знати кінцевий термін виконання завдання. Цікавим є проведення онлайн-тестування в режимі реального часу, але такий вид діяльності вимагає від учасників одночасного включення в роботу і обмеження в часі виконання завдання. Учитель може використати такий тест як

під час уроку (при наявності комп'ютерів чи гаджетів, під'єднаних до мережі інтернет) для перевірки засвоєння опрацьованого матеріалу, так і дистанційно, попередивши мінімально можливість списування.

Кожен вчитель використає у своїй роботі та порадить своїм учням офіційний сайт української мови, на якому є правила правопису, пунктуації, правильних наголосів, а також словник синонімів. Інтернет-платформа «Словотвір», дасть можливість знайти українські переклади запозичених слів. Онлайн-ресурс LanguageTool допоможе перевірити граматику та пунктуацію в українських текстах. Лінгвістичний портал «Мова.info» пропонує правила правопису і добірки словників. Тренажер із правопису української мови пропонує онлайн-вправи з усіх розділів мовознавства. Перед завданнями можна ознайомитися з правилами. Жодних тестів, усі відповіді треба ставити самостійно: розділові знаки в реченнях чи дефіс у словах. Тож вгадати не вдасться. Телевізійний проект від телеканалу «UA:Перший» «Лайфхаки українською», доступний на каналі у сервісі YouTube.

Щоб зробити вивчення мови більш цікавим пропонуються додатки: R.I.D. та Mova (ігрові програми з рівнями, ілюстрованими правилами тощо), для популяризації мови пропонуються сторінки у соціальних мережах, зокрема у Facebook «Переходь на українську», «Слова, що нас збагачують» та інші. Це неповний перелік того, що вчитель може використати у своїй роботі, маючи потребу та бажання.

Отже, організувати дистанційне навчання в змозі кожен учитель, це не потребує особливих вмінь, лише професійні навички викладання предмета та бажання зацікавлювати учнів новизною навчання.

Переваг онлайн-навчання можна привести багато: зростання інтересу учнів до нового цікавого методу навчання, економія ресурсів всіх учасників навчального процесу, автоматизація контролю виконання завдань тощо, тому наведемо лише кілька з них:

- навчання будь-де та будь-коли, зручність – все що потрібно, щоб розпочати – бажання та доступ до інтернету;
- доступність навчальних матеріалів - учень отримує усі необхідні матеріали та має змогу повернутися до них у будь-який момент, зникає проблема нестачі чи відсутності підручників та методичних посібників;
- зворотній зв'язок - учень завжди має онлайн зв'язок з учителем, який контролює виконання завдань та допомагає у їх розв'язанні;
- зручність для вчителя - педагоги, що займаються педагогічною діяльністю дистанційно, можуть приділяти увагу більшій кількості учнів і працювати більш ефективно, витрачаючи менше часу та зусиль.
- радість батькам - завдяки гейміфікації, інтерактивним урокам та контролю зі сторони вчителя - дитина поринає в процес вивчення матеріалу дуже швидко та з величезним інтересом.

Науковий прогрес рухається із шаленою швидкістю, прогресивні країни світу поступово діджиталізуються, тому і сучасному вчителю потрібно оновлюватися та рухатися вперед. Діти сьогодні зростають у цифровому світі і

для них цілком природним є цифрове середовище, яке вони використовують для отримання та обміну інформацією.

Література

1. Bates T. National strategies for e-learning in post-secondary education and training / Bates Tony – UNESCO, 2001. – 132 p.
2. Defining eLearning / Performance, Learning, Leadership, & Knowledge Site. [Electronic resource] . – Mode of access : <http://www.nwlink.com/~donclark/hrd/elearning/define.html>.
3. Education World: Educators Battle Over Calculator Use [Electronic resource] // Education World. – Mode of access : http://www.educationworld.com/a_curr/curr072.shtml
4. Trenholm S. Long-Term Experiences in Mathematics E-Learning in Europe and the USA / Sven Trenholm, Angel A. Juan, Jorge Simosa, Amilcar Oliveira, Teresa Oliveira // Teaching Mathematics Online: Emergent Technologies and Methodologies – USA: Information Science Reference, 2012. – P.238-257.
5. Семеріков С. О. Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформатичних дисциплін у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання (інформатика) / Семеріков Сергій Олексійович ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 536 с.

Сич Н.В.

вчитель української мови і літератури

Мостівська загальноосвітня школа I-II ступенів

с. Мостове, Житомирська область, Андрушівський район, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Знання можуть бути купою каміння,
що задавило особистість.

І знання можуть бути вершиною
піраміди, на якій стоїть особистість.

В. Розов

Можна захоплюватися видовищними уроками, радіти своїм успіхам, підраховувати кількість учасників і переможців олімпіад на різних рівнях, проте ефективність педагогічної діяльності вчителя середньої школи визначається 10% учнів, які засвоюють увесь матеріал. Пояснення цього факту дуже просте: «тільки 10% людей здатні вчитися з книгою в руках» [2, с. 6].

От і виходить, що методи, які використовуються в традиційній школі, є прийнятними лише для 10% учнів. Решта 90% учнів також здатні вчитися, але по-іншому: «своїми вчинками, реальними справами, всіма органами чуття» [2, с. 6].

Результати цього та багатьох інших досліджень доводять, що навчання має будуватися по-іншому, таким чином, щоб усі учні могли вчитися. Один з таких

варіантів організації навчального процесу – використання в діяльності педагога технології інноваційного навчання.

Термін «інновація» латинського походження й означає зміну, введення нового. У педагогіці цей термін позначає нововведення, оновлення процесу навчання і використовується ще з минулого століття. Інноваційні технології містять такі підходи до викладання мов:

- 1) інтерактивні методи викладання;
- 2) використання технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних, мережі Internet) для контролю знань, зберігання і використання навчальних матеріалів [1, с. 10].

Найбільш відомою упорядкованою та логічною є класифікація інтерактивних технологій О. Пометун і Л. Пироженко, які виокремлюють чотири групи технологій залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

- інтерактивні технології кооперативного навчання;
- інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- технології ситуативного моделювання;
- технології опрацювання дискусійних питань [3, с. 27].

Таблиця 1

Типологія класифікацій інтерактивних методів навчання

<i>Класифікація О.Пометун, Л. Пироженко</i>			
Інтерактивні технології колективно – групового навчання	Інтерактивні технології кооперативного навчання	Технології ситуативного моделювання	Технології опрацювання дискусійних питань
Обговорення проблеми в загальному колі	Робота в парах	Симуляції або імітаційні ігри	Метод ПРЕС
Мікрофон	Карусель	Спрощене судове засідання	Займи позицію
Незакінчені речення	Ротаційні трійки	Громадські слухання	Зміни позицію
Мозковий штурм	Два – чотири – всі разом	Розігрування ситуації за ролями	Неперервна шкала думок
Навчаючи - учись	Робота в малих групах		Дискусія
Ажурна пилка	Акваріум		Дискусія в стилі ток-шоу
Аналіз ситуації			Оцінювальна дискусія
Вирішення проблем			Дебати
Дерево рішень			

Починати педагогічну взаємодію (на уроці, занятті, позакласному заході) варто з прийомів і методів створення позитивної атмосфери навчання й організації комунікації учнів [2, с. 38].

Корисно розпочати навчальний рік, семестр із серії таких прийомів для розігріву, щоб допомогти «розколоти лід» у відносинах між учнями.

Такі прийоми та методи часто так і називають «криголамами». Учитель має періодично повторювати їх протягом року. Коли учні спільно працюють у малих групах, варто частіше використовувати спеціальні прийоми, що згуртовують (щонайменше кілька разів на тиждень) — особливо в ті моменти, коли формуються нові групи, а їхні члени ще недостатньо знають один одного. Критерієм ефективності методу є його результативність. Але не варто забувати, що інтерактивне навчання не може бути епізодичним, що для ефективності його застосування, зокрема щоб охопити весь необхідний обсяг матеріалу і глибоко його вивчити (а не перетворити технології на безглузді «ігри заради самих ігор»), педагог повинен старанно планувати свою роботу.

Впровадження інноваційних методів значно поліпшує якість презентації навчального матеріалу та ефективність його засвоєння, підвищує мотивацію до вивчення української мови.

Використання інноваційних технологій збільшує кількість учнів у класі, які свідомо засвоюють навчальний матеріал.

Основна перевага такого навчання – можливість поєднання з традиційними методами.

Інноваційні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу і допомагають учням оволодіти такими навичками:

- аналізувати навчальну інформацію;
- творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу;
- навчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати;
- доводити власну точку зору, аргументувати й дискутувати;
- навчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку;
- вчитися будувати конструктивні відносини у групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, знаходити спільне розв'язання проблеми;
- розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

Завдяки впровадженню інноваційних технологій, крім здобуття знань, в учнів формується власне світобачення. Вони вчаться пояснювати і вмотивовувати, а де потрібно – обстоювати свою точку зору. А це дуже важлива риса, потрібна у сучасному інтенсивному світі.

Проте, хоча інноваційні технології і мають багато переваг, слід також пам'ятати і про недоліки: при частому застосуванні одних і тих же методів учні втрачають зацікавленість, тому вчителю постійно потрібно буде знайомитися з новими прийомами, методами та технологіями та комбінувати інтерактивні методи навчання з традиційними.

Отже, інноваційні технології допомагають легше адаптуватися до високих вимог сучасного життя.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. — К. : Академвидав, 2004. — 352 с
2. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007. – 142 с.
3. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

Бабак В.А.

вчитель української мови і літератури
Малобурімська загальноосвітня школа I-III степенів
с.мт. Чорнобай, Черкаська область, Україна

МЕТОДИКА «PHILOSOPHY FOR CHILDREN, P4C» НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Сучасний світ... Його оновлення відбувається щоденно. Ці зміни такі миттєві, що важко за ними встигати, бо наука не стоїть на місці. Таким занадто швидким змінам повинна відповідати і освіта. Важливо, що це зрозуміли в МОН України і нині ми маємо концепцію НУШ, про яку Тодішній міністр освіти і науки Лілія Гриневич сказала: *«Нова українська школа — це школа для життя у XXI столітті. Ви бачите, як змінюються технології, як розвивається суспільство, зараз ми не можемо точно знати, з якими викликами зустрінуться діти, які зараз навчаються у школі. Тому ми хочемо перейти від школи, яка напихає дітей знаннями, які дуже швидко застарівають, до школи, яка вчить знання використовувати.»* [2]

Актуальність теми нерозривно пов'язана з тими змінами, які відбуваються в Україні сьогодні. Події Революції гідності та гібридної війни з російським агресором продемонстрували необхідність філософського осмислення проблем, виховання і культивування осмисленого способу життя молоді, яке можливе через любов до мудрості, діалог зі світом, людини з людиною.

Урок у НУШ .... Яким він має бути? Дуже цікавим, таким, що розкриває творчий потенціал учня й готує його до прийняття самостійних рішень, вчить мислити. Ефективним вважається використання нових альтернативних освітніх практик, наприклад, ділових і навчальних ігор, квестів, проектної роботи, майстер-класів, тренінгів та іншого. Однак треба зауважити, що методика «Philosophy for children, P4c» – проєкція на майбутнє – становлять особливий інтерес. За мету вона має – навчити дітей креативно мислити, вести дискусію, аргументувати свою точку зору, щоб не пасивно сприймати інформацію. Загалом дитина має рівні права з учителем.

Методика була розроблена наприкінці 60-х років професором Метью Ліпманом. Ось уже близько 40 років вона практикується у більшості країн світу.

Добре, що стала в Україні впроваджуватися на уроках, але в основній та старшій школі вона не займає «лідуючі» позиції.

Нам ця методика стала відома ще з грудня 2017 року, коли на Всеукраїнській філософській олімпіаді доцент кафедри філософії НПУ імені М.П.Драгоманова Надія Богданівна Адаменко розповідала про неї наставникам учнів. Саме тоді з'явилося бажання дізнатися про неї більше, щоб розпочати за нею працювати. У мережі Інтернет відшукали групу, де вчителі та науковці розповідали про цю методику. Популяризація та впровадження цієї методики в Україні здійснюється НЦ «Мала академія наук України» і факультетом філософської освіти і науки НПУ імені М. П. Драгоманова. [1]

Для нас було цікаво, чи можна застосовувати її при вивченні української словесності. Тож ми за цією методикою розпочали працювати, починаючи з лютого 2018 року, бо мали можливість відвідати заняття, які проводила пані Юлія Кравченко [1] – експерт з методики «Філософія для дітей» – під час лінгвістичної школи МАНУ в січні 2018 року. Після чого спробували застосовувати її на уроках української мови та літератури у 5-11 класах. Можна було спостерігати, що учні змінили своє ставлення до уроків, бо учитель – людина, яка «не ставить» свої умови, а веде діалог на умовах справжнього партнерства.

Тож, **метою** нашої статті – показати, яким чином можна використовувати цю методику на уроках української словесності. Щоб реалізувати цю мету треба виконати такі **завдання**:

- охарактеризувати основні елементи методики;
- розвиток чотирьох типів мислення дітей: колективне (міркування з іншими); піклувальне (міркування про інших); критичне (прийняття обґрунтованих рішень) ; креативне (створення нових ідей);
- розв'язання проблем, пов'язаних з реальною життєдіяльністю дітей;
- навчання й виховання дітей у плані філософського пізнання й освоєння світу.

Основний текст. Тож спочатку ознайомимося з основними компонентами методики.

Хочеться наголосити на тому, що основним **методом** методики «Philosophy for children, P4c» є сократівський діалог або «діалог з перехопленням ініціативи» [1], де усі учасники є рівноправними партнерами..

Правда, під час роботи за цією методикою використовується метод «товариство дослідників» або пошук істини. [1]

Треба сказати, що повноцінний діалог не може відбутися, коли діти сидять один за одним і не бачать обличчя свого співрозмовника, його емоцій. Справжня комунікація можлива тільки у колі, де вчитель (модератор) і учні – рівноправні учасники.

Таке спілкування починається з емоційного налаштування (створення емоційного стану класу). Це може бути побажання оточенню, розповідь про значення свого імені, улюблене дерево чи квітку, про мрію...

Модератор ознайомлює з правилами, за якими працюватимуть діти, і які є обов'язковими для всіх учасників. Можна прочитати чи записати на листках та роздати дітям.

Далі коротко зупинимося на основних моментах цієї методики. Спочатку – читання тексту. Показово, що учні читають по декілька слів від 5 до 10 – ти. Це ланцюжкове читання, починаючи від учителя, але в повній тиші, стосовно інших дітей. Кожен знає, що до нього дійде черга, ніхто його не пропустить. Таке читання, по – перше, виховує культуру поведінку, формує вміння слухати. звернемо увагу на те, якщо текст залишився, то дається час нате, щоб його дочитати.

Хочеться звернути увагу ще й на те, що робота з текстом як джерелом інформації займає небагато часу на занятті.

Важливим є наступний крок у цій методиці — запитання дітей. Учні повинні спочатку записати свої запитання, які в них виникло після прочитання. На це дається дві-три хвилини. Далі кожен учень самостійно записує своє запитання і підписує своє ім'я на дошці. Треба сказати, що тут не існує ніяких обмежень, яким має бути запитання, фіксується кожне, наставник дякує всім учням. Закономірно, що йому варто пояснити учням про те, що немає хороших і поганих запитань, а найгірше запитання є те, яке не було поставлене через боязнь чи страх, чи ще з якоїсь іншої причини... «При старих підходах дітям даються готові питання. Але зараз учні мають самостійно формулювати питання. Для цього потрібне креативне мислення», – сказав Джіван Парк. [3]

Одночасно, вчитель розвиває уяву дітей, пропонує уявити ситуацію, яка змальована в тексті, і зреагувати на неї, виявивши своє ставлення у запитанні. Варто, щоб формулювання запитання було правильним і відповідало змісту прочитаного. Діти ставлять запитання, які, на їхню думку, стосуються прочитаного тексту (що виявляється спірним, цікавим, незрозумілим тощо).

Наступний етап - зачитування запитань так, як вони записані, а потім - голосування, результати якого записують на дошці проти кожного запитання. Так вибирають чотири запитання, які сподобалися.

Звертаємо увагу на те, що із чотирьох запитань шляхом ще одного голосування вибирають одне чи два запитання, яке сподобалися найбільше. Це переосмислення прочитаного. Головне, що учитель прагне зорієнтувати дітей на порівняння, групування запитань, виділення з-поміж них найбільш суттєвого. Втім діти висловлюють свої думки, які ґрунтуються на власному досвіді, що стосується проблеми, яка обговорюється. Якщо дитина обирає цікаве для себе запитання, то усвідомлює відповідальність за вибір. Це вибір – це вибір рівного серед рівних. Це така важлива компетенція.

Потім – колективне обговорення. Це дитячі думки за змістом запитань. Діти пояснюють зміст запитання чи певні слова або шукають спільне у вибраних запитаннях, але не перебиваючи один одного.

Потім — гіпотези. Це формування гіпотез про те, яким має бути розв'язання. Для вирішення цього об'єднуються у групи («товариство

дослідників»), діти висувають аргументи. «Спільнота співпрацює для того, щоб висунути сильні аргументи, свої гіпотези, посилити їх, а також роз'яснити концепт. Зрештою вони мають вибрати якусь із гіпотез, яка була запропонована. В цей момент працює система оцінювання. Чи ця гіпотеза є піклувальною, чи вона враховує почуття інших людей? Це ми називаємо піклувальним мисленням», – так цей процес характеризує професор Джіван Парк. [3] Так розвивається ще і креативне мислення дітей, бо діти в цей час створюють нові ідеї. Вчитель фіксує всі варіанти відповіді на запитання, виконує контрольні функції, створює умови для найповнішого розкриття думки кожної дитини. Учні актуалізують й узагальнюють власний досвід, що стосується проблеми обговорення. Ті, чії позиції є найбільш близькими, поєднуються в підгрупи, співпрацюють у процесі вирішення проблеми.

Як на нас, то момент – перевірка гіпотез та їх аргументація, це цікавий момент, бо це алгоритм для розв'язання запропонованої проблеми. Тут і відбувається розвиток колективного мислення, коли діти разом приходять до одного трактування проблеми. Кожна група пояснює свою гіпотезу, наводячи приклади із життя чи літератури, історії та культури. Тут може наставник ставити питання. Однак треба зауважити, спонукаючи учнів до дискусії, вчитель стежить за виконанням певних правил.

Заключний момент – рефлексія або висновок, важливий, бо коли учень розглядав питання з однієї позиції, але при обговоренні готовий зробити корекцію, це здатність визнати свою помилку. Закономірно, позиція наставника – рівні всі. Діти висловлюють думки у формі резюме. Це може бути і домашнім завданням.

Як на нас, то варто підкреслити, що **результат** застосування описаної методики – розвиток вміння формулювати і висловлювати свою думку; аргументувати власну точку зору; ставити питання та шукати на них відповіді; пошук альтернатив вирішення проблем, розвиток мовлення і комунікаційних навичок; культура спілкування повага до думки інших, впевненість у власних можливостях. Це ті вміння і навички, які будуть затребувані у різних галузях життя суспільства.

Так, ми всі знаємо, що література – це мистецтво слова, яке виховує дитину та вчить жити на прикладах героїв із творів. Відтак, література і філософія чимось подібні – можна філософувати, маючи предмет. осмислення.

Втім, сьогодні важливо, щоб діти бачили проблему твору через своє розуміння, яке часто може не збігатися з думкою вчителя. У 5-7 класах на уроках літератури можна використовувати цю методику повністю, бо тут тексти невеликі. У 8-11 класах це може бути використання елементів, бо читання тексту в класі ми опустимо (займає багато часу), бо там уже завеликі тексти, але при роботі над текстом, зокрема, при визначенні теми, ідеї та проблематики твору чи характеристики образів можна застосовувати почасти.

Важливо, що, працюючи з текстом, діти самостійно, тільки за певної допомоги вчителя, шукають проблеми, ставлять запитання і шукають альтернативи вирішення. Сьогодні значна частина вчителів на уроках майже

ніколи не запитують: «Яка проблема того чи іншого твору?». Все це через те, що проблеми твору є в підручниках, для чого щось шукати чи доводити. Цілком очевидно, що діти не вміють цього робити, бо немає нагальної потреби шукати проблему. Власне, південнокорейський професор Джінван Парк, перебуваючи в Україні, на міжнародному семінарі з проблеми «Філософія для дітей» з приводу цього підкреслював: «Якщо ми говоримо про старі підходи, то питання вже даються дітям. Але зараз учні мають самостійно формулювати питання. Тому дуже важливо вміти креативно мислити... Ми навчаємо учнів, яким чином збагатити свої гіпотези, навчаємо аргументації - критичного мислення, і аргументи мають бути сильними».[3]

Елементи цієї методики можна застосовувати на уроках розвитку мовлення з літератури, зокрема, написання есе, бо саме там іде філософування з певної проблеми. Часто ми пропонуємо дітям писати есе у формі сократівського діалогу, де звертаємося до уявного співрозмовника., ставимо проблему і вирішуємо її. Як на нас, власне висловлення у форматі ЗНО, це не просто 10% відсотків філософування за цією методикою, бо там є вислови, які є стандартними, тому креативній дитині важко вкластися у 200 слів.

Треба сказати, що на уроках мови можна використовувати цю методику на уроках розвитку мовлення, зокрема усного переказу тексту, починаючи з 5-го класу, бо в основі лежить текст як основна одиниця комунікації. Це і є розвиток комунікативних якостей та креативності. Не можна забувати того, що часто на уроках мови, які є уроками комунікації, звертаємося до написання вільного есе та резюме до текстів вправ, де також є роздуми про проблеми та їх розв'язання. Оце і є те, що називається «лінгвістична розкутість». Варто наголосити, що робота за цією методикою вимагає від учителя високого рівня ерудиції, постійного підвищення рівня професійної майстерності. Для нього важливо усвідомлювати, що він просто допомагає дітям знайти вирішення проблеми, а не є «грізним керівником». Може видатися, що вчителю тут найпростіше, та ні, для того, щоб застосовувати цю методику треба вчителю багато працювати над собою.

Ця методика розвиває особистість – дитина бачить, що її думка є важливою, до неї дослухаються, її поважають. Впливає вона також і на колектив у цілому – виникає довіра та уміння співпрацювати.

Висновок. Ця методика ефективна, бо діти вчать самостійно мислити, запитувати, робити правильний вибір серед ряду інших, філософувати, бо гарне судження – це мистецтво, саме так вважалося у філософії софістів. «Поки що світовий досвід доводить, що «Філософія для дітей» є найкращою альтернативою. Якщо ми говоримо про ціль освіти, яка орієнтується на знання, згодом прогресує до освіти, яка орієнтується на мислення, то зараз вже йдеться про філософський підхід в освіті, коли ми концентруємося на формуванні сильних суджень», – так говорив Джіван Парк .[3]

Насамкінець хочеться сказати, впровадження цієї методики в систему уроків української словесності дає змогу розширити рамки навчання, активізувати пізнання дітей, усвідомити своє місце. Методика допомагає розкрити

кожну дитину. Ще ця методика готує дітей до подолання різних ситуацій без страху і хвилювань, сприяє безпечно увійти в соціальне суспільство, в якому треба буде приймати рішення. Так, теми, що вивчаються з української словесності маємо розглядати через призму філософування, а саме філософського дослідження та сократівського діалогу. Дуже важко в один момент перебудувати мислення дітей.

Застосування цієї методики вимагає від учителя толерантності, творчості, ввічливості.

Література

1. МАН організувала візит до України з Південної Кореї експерта з методики «Філософія для дітей». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pedpresa.ua/160342-man-organizuvala-vizyt-v-ukrayinu-z-pivdennoyi-koreyi-eksperta-z-metodyky-filosofiya-dlya-ditej.html> – Назва з екрана.

2. «Нова українська школа - це школа для життя у XXI столітті» - інтерв'ю з міністром освіти і науки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/nova-ukrainska-shkola-tse-shkola-dlia-zhyttia-u-xxi-stolitti-interviu-z-ministrom-osvity-i-nauky-ukrainy>

3. Тищенко К. Зубрити - не вихід, як у школах вчитимуть критичному й креативному мисленню... [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2016/07/5/214729/> – Назва з екрана.

4. «Філософія для дітей»: українських школярів вчитимуть критично мислити. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/society/filosofia-dlia-ditej/> – Назва з екрана

5. «Філософія для дітей» - нове слово у розвитку демократії Gazeta. ua [Електронний ресурс] / Орест Лесюк // Gazeta. ua. – 2014 – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/life/_filosofiya-dlya-ditej-nove-slovo-u-rozvitku-demokratiyi/ – Назва з екрана.

Денищенко Л. І.

вчитель української мови та літератури

Мелітопольська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 4

м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Національна доктрина розвитку освіти України серед основних завдань реформування освітнього процесу виділяє створення умов для впровадження науково-методичних досягнень та сучасних педагогічних технологій. Педагогічна система базується на інноваційній діяльності, формуванні й розвитку загальнолюдських цінностей, розкритті потенційних можливостей учасників освітнього процесу, здатних до самореалізації в професійній діяльності,

особистому житті, громадській активності. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Розв'язанню проблеми певною мірою сприяє посилення спрямованості навчання на розвиток комунікативних, літературних компетенцій учнів.

Упровадження проєктної технології навчання на уроках української мови та літератури дозволяє вчителю зробити заняття нестандартними, сучасними, орієнтованими на розвиток індивідуальності дитини, наближеними до її запитів та інтересів. Діяльність здобувачів освіти стає усвідомленою, вони здатні робити обдуманий вибір, творчо переосмислювати, обробляти інформацію та презентувати її.

Метод проєкту належить до методів активного навчання: ми говоримо, слухаємо й робимо водночас, але домінує все ж творчий пошук учня [1]. У світовій педагогіці це не новий винахід: його витoki сягають ще доби Відродження. Розглядаючи еволюцію методів навчання цього періоду, помічаємо в ній дві основні тенденції: перша – прагнення посилити активність учня в процесі навчання, друга – наблизити його до життя. Ці тенденції активного навчання, узгодження їх із потребами життя та особливостями дитячої вдачі, розумне поєднання волі й порядку, імпровізації і розсудливості ще на початку ХХ ст. лягли в основу освітянської концепції Дж. Дьюї [2, с. 38], американського філософа й педагога, а також його учня В. Кіппатрика. Їх уважають засновниками методу проєктів.

Технологія проєктного навчання – це створення ситуації спільної творчої (продуктивної) діяльності вчителя та учнів, у якій відбувається не лише процес пошуку знань, але й взаємодії особистостей.

Уперше у вітчизняній педагогіці актуальність цієї проблеми вивчав А. Макаренко, який дійшов висновку про проєктування особистості як суб'єкта педагогічної праці. Таку думку не раз висловлював В. Сухомлинський, багатогранну педагогічну спадщину якого проймає ідея проєктування людини.

На сучасному етапі теоретичне обґрунтування проєктної технології здійснили І. Єрмаков, С. Сисоєва, О. Косогова, Л. Максимчук, Г. Артишук, В. Немченко, Г. Дудічта інші.

Метод проєктів зорієнтований на самостійну діяльність учнів у групах, парах, індивідуальне виконання завдань, на створення певного матеріального або інтелектуального продукту, а не лише засвоєння нових знань; уміння користуватися дослідницькими прийомами: збирати необхідну інформацію, аналізувати її, висувати гіпотези, робити висновки. Особлива цінність методу – у сприянні інтеграції знань із різних галузей науки, техніки, мистецтва.

Проєктна діяльність допомагає усвідомити відповідальність кожного за спільну справу, адже учень у процесі роботи виконує різні соціальні ролі (ситуативіст, тактик або стратег); підвищити рівень особистої участі; якомога ефективніше виконати роботу й представити її результат. Такий підхід у філологічній освіті формує в учнів здатність до прогностичного мислення, що є основою стратегічної, функціональної компетентностей.

Доречно залучати здобувачів освіти до проєктної діяльності поступово. Учні 5-6 класів – новачки в цій справі, тому починають зі створення ілюстрацій до творів (творчі проєкти), кросвордів (ігрові проєкти), реклами книжки, обігрування різних сюжетних версій та ситуацій, у які потрапляють герої.

Учні 7-8 класів стають активними учасниками групових проєктів: із систематизації та узагальнення знань, розробки тестових завдань; створення ментальних карт; пошуку та оформлення цікавих фактів із життя письменника (життєва позиція, вдача, грані особистості, зацікавлення й захоплення), проведення віртуальних екскурсій (ознайомлювально-інформаційні проєкти); сценарій, презентація (творчі проєкти). Здобувачі освіти 9-11 класів – уже досвідчені аналітики та експерти. Окрім міні-проєктів, для них важливе значення мають короткострокові, парні або групові проєкти (дослідницько-пошукові, творчі). Такі проєкти дають змогу активізувати та розвивати розумові й мовленнєві здібності школярів, їхнє мислення, пам'ять, привчають до уважності, відповідальності (конференція, презентація, публікація, веб-сайт, портфоліо, відеоролик).

Проблемно-цільовий підхід до розвитку творчої особистості, формування комунікативних, літературних компетенцій як складової життєвих компетентностей учнів методом проєктної технології, націленої на забезпечення успіху навчання завдяки самостійній діяльності школярів, активізації їхніх пізнавальних інтересів, розкриття творчих ресурсів і потенційних можливостей, у сукупності сприяють підвищенню ефективності уроків української мови та літератури.

Проєктна технологія навчання є сучасною та перспективною, має ряд переваг, заслуговує на широке впровадження в освітній процес.

Література

1. Артишук Г. М. Організація проєктних технологій у навчально-виховному процесі. Методичний посібник, 2017.
2. Дьюи Дж. Демократія и образование. Пер. с англ. – М. Педагогика-Пресс, 2000, 384 с.
3. Максимчук Л. Метод проєктів – метод проблем / Л. Максимчук // Початкова освіта. – 2017. – № 10. – С. 4-8.
4. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання, 2017. – 95 с.

Будулатій Л.М.

учитель української мови та літератури
Грузьківський навчально-виховний комплекс

«заклад загальної середньої освіти

I-III ступенів –заклад дошкільної освіти»

Кропивницький район, Кіровоградська область, Україна

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Концепція Нової української школи для учнів передбачає такі зміни: «Замість запам'ятовування фактів та понять учні набуватимуть компетентностей. Це – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Тобто формується ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті». Тому завдання сучасної школи – готувати майбутніх громадян до успішної самореалізації у соціумі. Це завдання неможливо виконати без сучасних підходів до організації освітнього процесу, зокрема, без інформатизації суспільства.

Інформатизація суспільства – це шлях до економічного, соціального та освітнього розвитку. Інформатизація освіти необхідна для формування та розвитку інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту освітнього процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання. Це відкриває шлях до вирішення проблем освіти на найвищому рівні з урахуванням світових вимог.

Інформаційно-комунікаційні технології – технології організації освітнього процесу з використанням новітніх електронних засобів навчання, які спрямовані на формування мотивації учнів до навчання, отримання необхідних знань і подальшої освіти та самоосвіти упродовж життя.

На уроках української мови та літератури з використанням ІКТ реалізуються такі дидактичні функції:

- **пізнавальна** (здобувачі освіти можуть отримати будь-яку необхідну інформацію);
- **розвивальна** (працюють з комп'ютерними програмами, розвивають логічне мислення, пам'ять, уяву);
- **дослідницька** (здобувачі освіти працюють у пошукових групах, виконують творчі роботи, створюють колективні проекти, презентації, досліджують проблемні питання);
- **комунікативна** (учні обмінюються інформацією; мають можливість зіставити різні погляди, дати їм оцінку, формувати свою позицію).

Комп'ютер на уроках виступає як засіб навчання, який значно підвищує ефективність уроку, сприяє міцнішому засвоєнню знань учнів, активізує їхню діяльність. Використовуючи комп'ютер, можна проводити уроки-презентації за творчістю письменників або за прочитаним твором, уроки-дослідження, віртуальні екскурсії; відвідати музеї, не виходячи з кабінету. Учні готують власні уроки-проекти, презентації за вивченим матеріалом, закріплюючи та поглиблюючи набуті знання.

Використання комп'ютерної техніки робить урок привабливим та сучасним. Це урок, на якому відбувається індивідуалізація освіти, розвивається пізнавальна та пошукова діяльність суб'єктів освітньої діяльності; з'являються нові можливості для розвитку гармонійної індивідуальності, здатної до колективної праці.

Використання ІКТ на уроках української мови та літератури допомагає вчителю не тільки активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти, але й опрацювати величезні обсяги інформації.

Використання комп'ютера можливе на різних етапах уроку. За рівнем (повнотою) комп'ютеризації виділяють два типи навчальних занять: з елементами комп'ютеризації або цілковито комп'ютеризовані. Для першого типу занять характерне епізодичне застосування комп'ютера для розв'язання окремих завдань уроку: перевірки домашніх завдань, набуття нових знань, формування умінь, закріплення вивченого, виконання тренувальних вправ, контролю тощо. Другий тип навчальних занять – це робота з комп'ютерами, яка потребує більше часу, це можуть бути спільні творчі проекти або індивідуальні, створення презентацій, відеороликів і т.д. Подібну методику використання комп'ютера на уроці мови пропонують П.А. Гевал, А.Фоменко і О.Пометун. На думку А.В.Чернова, завдяки системному використанню комп'ютера на уроці підвищується рівень використання наочності; покращується ефективність праці на уроці і учня, і вчителя; змінюються на краще стосунки вчителя з учнями, в основі яких співпраця, взаєморозуміння.

Проведення уроків із залученням інформаційних технологій потребує серйозної підготовки. Комп'ютерні уроки вимагають від учнів організованості, швидкості мислення, вміння швидко переключати увагу. Враховуючи, наскільки це важко для сучасної гіперактивної дитини, необхідно ретельно продумувати хід навчального заняття, чітко розподіляти види діяльності учнів на різних етапах, щоб не перетворити урок на скупчення мультимедійних матеріалів, а учнів – на пасивних глядачів.

Популярною сьогодні є **комп'ютерна презентація** - набір слайдів, послідовність показу яких може змінюватись в процесі демонстрації. Кожен слайд містить різноманітну інформацію у вигляді текстів, таблиць, діаграм, зображень, звуків, анімації. Мета презентації – можливість максимально наочно сприймати матеріал, який з'являється на екрані. Це скорочує час, впливає емоційно, зацікавлює, пробуджує творчу уяву, посилює мотивацію до навчання.

Існують такі типи презентацій: діагностична (визначення рівня знань, умінь); інформаційна (підбір інформації, її систематизація, визначення

найголовнішого); практична (показати учням, де отримані знання можна застосувати в повсякденному житті); рефлексивна (визначення того, що знають учні, що вміють, а про що ще хотіли б дізнатися). Створення презентацій передбачає індивідуальну або колективну роботу; дозволяє учням удосконалювати вміння самостійно знаходити потрібну інформацію; аналізувати, оцінювати та співставляти; розвивати навички дослідницької діяльності, ; посилити мотивацію до навчання; емоційно та творчо стимулювати учнів; розвиває здатність продемонструвати гарний стиль роботи (слайди виглядають естетично); дозволяє скорочувати час на засвоєння навчального матеріалу.

Цікавою для сучасних учнів є **проектна** діяльність на уроках української мови та літератури. Підготовка учнівських проектів як дидактичний метод пов'язана із загальними принципами навчання. Дотримання принципу індивідуалізації навчання спрямовує на виконання одноосібних учнівських проектів або колективних. Зрозуміло, що ця діяльність проходить під керівництвом учителя. У процесі проектування учні міркують, дискутують, сперечаються – відбувається дослідницька робота, спрямована на самостійне відшукування необхідної інформації. Використовуючи метод проекту, педагог створює сприятливі умови для взаємин між ним і учнем, можливість співпраці, взаємопідтримки та взаємоповаги. У такому освітньому просторі немає нудьги, лінощів, пасивності, страху очікування поганої оцінки. Метод проектів допомагає вирішити багато важливих проблем: як підвищити читацьку активність учнів, яким чином перетворити процес читання з обов'язку на частинку дозвілля. Учитель керує проектною діяльністю учнів, складовими елементами якої є і проблемно-дослідницька, і діяльнісна, і рефлексивна, і комунікативна, і самовизначальна технології. Метод проектів сприяє формуванню особистісних якостей, які розвиваються лише під час діяльності і не можуть бути засвоєні вербально. Така організація роботи створює для здобувача освіти ситуацію успіху, яку він хоче закріпити і повторити. Неодноразова ситуація успіху веде за собою бажання самовдосконалення та саморозвитку.

Одним із способів розвитку пізнавальної активності учнів також є використання **мультимедійних технологій**, які дають змогу підвищити активність і привернути увагу учнів до навчання. Мультимедіа - комплекс апаратних та програмних засобів, що дозволяють застосовувати комп'ютер з текстом, звуком, графікою, анімацією та відео. Мультимедійні технології дозволяють подати учням набагато більше інформації. Змінюється роль учителя, який виступає організатором, координатором пізнавальної діяльності учнів.[4.с.6-12].

Використання ІКТ на уроках української мови та літератури створюють умови для розвитку вмінь та навичок, необхідних у різних сферах діяльності майбутніх громадян, а саме: **інформаційна компетентність** – учні шукають, знаходять, обробляють інформацію; **полікультурна компетентність** – ознайомлення з культурою свого народу та інших народів; **комунікативна компетентність** – школярі беруть активну участь в обговоренні проблем (вчать висловлювати власні судження, аналізувати, робити висновки) ; **соціальна**

компетентність – здобувачі освіти переборюють труднощі, беруть на себе відповідальність за виконання дорученої справи, вчать співпрацювати.

Досвід показав, що найбільш готовими до життя у соціумі та самореалізації виявляються не ті люди, які мають лише академічні знання, а ті, хто виробив за роки навчання в школі такі особистісні якості, як ініціативність, підприємливість, творчий підхід до справи, вміння приймати самостійні рішення та нести відповідальність. Саме такі якості формує в учнів учитель, який використовує сучасні інформаційно-комунікаційні технології.

Література

1. Концепція Нової української школи: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. Інноваційні технології навчання української мови та літератури/Укладач О.І.Когут. – Тернопіль: Астон, 2005.
3. Орлова О.І. Компетентнісне навчання за допомогою ІКТ на уроках української мови та літератури. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
URL : <http://5fan.ru/download.php>
4. Зиньковська З.О. Психолого-педагогічні аспекти використання мультимедійних засобів навчання // Класному керівнику для роботи – 2013. – № 7(55). – с. 6-12

Григор'єва А. Г.

вчитель української мови та літератури
*Павлівська середня загальноосвітня школа
с. Павлівка, Васильківський район, Дніпропетровська область*

МЕНТАЛЬНІ КАРТИ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Актуальність: За допомогою ментальних карт учитель може:

- пояснити нову тему;
- систематизувати, візуалізувати, структурувати інформацію;
- організувати й проводити контроль знань;
- використовувати інтелект-карти як план свого виступу;
- узагальнювати знання;
- створювати опорні алгоритми дій тощо.

Мета : розповісти про ментальні карти, показати переваги використання карт знань, їх практичне значення на уроках української мови та літератури, ознайомити із принципами створення ефективної ментальної карти.

Працюючи над проблемою «Формування соціально-адаптованої особистості на уроках української мови та літератури засобами проектно-технології», я постійно намагаюся вдосконалювати свою педагогічну майстерність. Керуючись формулою успіху: «Працювати легко, коли працювати

цікаво; вчитися легко, коли вчитися цікаво», я якнайчастіше будую уроки, використовуючи інноваційні технології.

Впроваджую у власній педагогічній практиці різноманітні методи та прийоми такі як: перехресна дискусія, інсерт, літературний турнір, карусель, мнемотехніка, акмеологічні технології, буктрейлер та інші. Проте, як на мене, найкращий результат дає використання техніки майндмепінгу.

Що ж це за техніка? Майндмепінг або ментальна карта – це спосіб зображення мислення за допомогою схем. Дане поняття вперше ввів Тоні Б'юзен (Tony Buzan) ще в 70 рр. 20 ст.. Спочатку “mind map” означало “хороша форма для нотаток”, проте пізніше почали вживати більш детальніше пояснення техніки - “багатогранний пристрій для тренування, що розвиває кожний ментальний м'яз розуму”. Існує безліч синонімічних перекладів цього словосполучення. Це: карти розуму, карти асоціацій, карти думок, карти пам'яті [2, с. 64].

Автор даної техніки запропонував класифікацію типів ментальних карт залежно від обсягу або застосування. Отже, карти думок бувають стандартними(це класичні карти), швидкісними(невеличкий конспект, зроблений перед уроком або схема з певної теми, зображена на дошці), майстер-карти(це дуже об'ємні карти за матеріалами одного семестру. Наприклад, мої учні створювали карту асоціацій до теми «Складне речення»), та мега-карти(карти, які пов'язані між собою. Є центральна карта та додаткові).

На мою думку, техніка майндмепінгу є досить цікавою та корисною для кращого засвоєння школярами навчального матеріалу. Коли я почала активно впроваджувати техніку інтелектуальних карт на своїх уроках, то помітила, що учні стали активнішими й підвищився рівень знань із мого предмету.

Щоб створити карту асоціацій необхідно всього дві речі: знання матеріалу й ваша фантазія. Можна робити їх на папері або ж за допомогою різноманітних комп'ютерних програм [4].

Як же все-таки створити свою оригінальну ментальну карту? Дуже просто. По-перше, у центрі чистого аркушу малюємо коло або іншу фігуру, де ми і запишемо основну ідею нашої карти [5, с. 168]. Від центральної фігури будуть відходити гілочки. Чим ближче до центру вони розташовані, тим є товстішими. Біля кожної гілочки пишемо слово чи вираз. Бажано наносити текст друкованими літерами. Усі елементи на карті мають бути пов'язані із центром за допомогою гілок. Зобразивши схематично матеріал, можна і пофантазувати: заповнити весь вільний простір малюнками, використовуючи хоча б три кольори. [1, с.98].

Створення інтелектуальних карт є досить цікавим та нескладним завданням. Викладаючи українську мову та літературу, я застосовую дану техніку на усіх етапах уроку: у підготовчій частині карти думок допомагають школярам пригадати вивчений матеріал, в основній частині – краще засвоїти новий, і в заключній – закріпити та систематизувати вивчене.

За допомогою ментальних карт поліпшується пам'ять, учні можуть пригадати певні правила, факти, вони вчаться аналізувати, підсумовувати інформацію. Також великим плюсом даної техніки є те, що її можна

використовувати як випереджальне домашнє завдання та як результат будь-якої проектної роботи [6, с. 124].

Мої учні із захопленням створювали ментальні карти. Наприклад, учні 8 класу, аналізуючи поезію Володимира Сосюри «Любіть Україну» зобразили на карті думок тему, ідею, основну думку, віршований розмір, римування та жанр поезії.

Вивчаючи тему «Прийменник», семикласники намалювали, які бувають прийменники за будовою, за походженням та, які є розряди прийменників за значенням.

Творчий шлях Тараса Шевченка теж зафіксували на інтелектуальній карті, де відобразили чотири періоди його творчості та приклади творів, написаних у певний час його життя.

Можна приводити безліч прикладів використання ментальних карт на моїх уроках. Ми і надалі будемо працювати над впровадженням даної техніки, опрацьовуючи нові комп'ютерні програми, які допоможуть зробити наші карти більш яскравими та оригінальними.

Отже, ментальні карти – сучасний і дієвий спосіб викладання навчального матеріалу, який зробить будь-який урок цікавим і пізнавальним, а також дозволить учням краще засвоїти матеріал. Застосування інтелект-карт у навчанні може дати величезні позитивні результати, оскільки учні вчать вибирати, структурувати і запам'ятовувати ключову інформацію, а також відтворювати її в подальшому. Ментальні карти допомагають розвивати креативне і критичне мислення, пам'ять і увагу, а також зробити процес навчання цікавішим і результативнішим.

На мою думку, для того, щоб учні добре засвоювали навчальний матеріал вчитель сам повинен постійно удосконалювати свої уміння, працюючи над самоосвітою, вивчаючи та впроваджуючи нові технології.

Література

1. Бьюзен Т. Супермышление / Т. Бьюзен. – Минск: Попурри, 2003. – 304 с.
2. Бьюзен Т. Научите себя думать / Т. Бьюзен. – Минск: Попурри, 2004. – 192 с.
3. Вакалюк Т.А. Возможности использования хмарних технологій в освіті / Т.А. Вакалюк // Актуальні питання сучасної педагогіки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Острог, 1-2 листопада 2013 року). – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2013. – С. 97–99.
4. Василенко Т. Mind maps – опыт использования [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.improvement.ru/>.
5. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / Ілона Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
6. Калініна Л.М., Носкова М.В. Google-сервіси для вчителя. Перші кроки новачка / Л.М. Калініна, М.В. Носкова: Навчальний посібник. – Львів, ЗУКЦ, 2013. – 182 с.

Левченко О.В.

вчитель початкових класів

Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 26

м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ – ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасний етап розвитку українського суспільства потребує якісно нового рівня освіти, підвищення її конкурентоспроможності, розв'язання стратегічних завдань, пов'язаних з новими економічними і соціокультурними умовами з огляду на інтеграцію України у світовий освітній простір. У зв'язку з цим оновлений Державний стандарт початкової загальної освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти [1, с.13].

Формування життєво необхідних компетенцій особистості є цілеспрямованим процесом. Функції учителя суттєво змінюються: на перший план виходить вміння організувати самостійну пошукову діяльність учнів з метою розвитку мотивації й соціальних навичок. Сучасний педагог мусить уникати переважаючого вербального типу навчання, найбільш орієнтуючись на активні і інтерактивні методи, технології навчання, що базуються на компетентнісному підході.

Курс української мови – важлива складова загального змісту початкової освіти, оскільки мова є не тільки окремим навчальним предметом, а й основним засобом опанування всіх інших шкільних дисциплін. Основна мета цього курсу полягає у формуванні ключової комунікативної компетентності молодшого школяра, яка виявляється у здатності успішно користуватися мовою (всіма видами мовленнєвої діяльності) в процесі спілкування, пізнання навколишнього світу, вирішення життєво важливих завдань [3, с.21].

На думку Е.Я. Когана «формування компетенцій – це не зміна змісту, а зміна технології навчання». Тому впровадження нових інформаційних технологій – це один із засобів реалізації компетентнісного підходу в навчанні. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології усе більше входять у наше життя. Загальноосвітні навчальні заклади не можуть залишатися осторонь цього. Нині, коли говорять про використання ІКТ у навчально-виховному процесі, мають на увазі не лише інформатику, а й інші предмети, підвищувати ефективність викладання яких можна з їх допомогою. «Застосування в школі різних форм активної роботи сприятиме повному оновленню шкільної атмосфери. Це дасть дитині можливість пристосуватись до життя, а школа стане для неї домівкою, замість того, щоб залишатися лише місцем, де дитина продовжувала б вчити сухі уроки, які віддалено стосуються того, що може знадобитись їй на життєвому шляху» [1, с.60]. Учні 1 – 4 класів мають наочно – образне мислення, тому дуже

важливо будувати навчання, застосовуючи якомога більше якісного ілюстративного матеріалу, залучаючи в процес сприйняття нового не тільки зір, але і слух, емоції, уяву. І тут доречні яскравість і цікавість комп'ютерних слайдів, анімації.

Використання ІКТ на різних уроках в початковій школі дозволяє перейти від пояснювально-ілюстративного засобу навчання до діяльнісного, при якому дитина стає активним суб'єктом навчальної діяльності. Це сприяє свідомому засвоєнню знань учнями.

Для того, щоб викликати інтерес до української мови, я працюю над створенням власної розробки – циклу уроків з використанням ІКТ, у яких враховано: методичні принципи викладання матеріалу; принцип плавності переходу від одного етапу уроку до наступного; зв'язок читання і письма.

При навчанні українській мові мультимедійні презентації дають змогу розв'язати такі дидактичні завдання: пришвидшити засвоєння базових знань з української мови; систематизувати засвоєні знання; сформувати в учнів навички самоконтролю та мотивації до навчання; навчити учнів робити висновки; поповнювати словниковий запас учнів, розвивати мовлення; відпрацьовувати навички техніки читання і письма в ігровій формі; навчати учнів концентрувати увагу тощо [3, с.35 - 36].

Для того щоб діти краще засвоювали навчальний матеріал, я презентую електронний посібник-тренажер з української мови для учнів 2, 4 класу, який у формі гри допоможе школярам засвоїти матеріал, а потім його повторити та досягти успіхів у навчанні.

Дидактична гра-тренажер розвиває у дитини пам'ять, увагу, уяву, інтелект, словом, все, що складає багатство людської особистості. Завдання, представлені в тренажері, допоможуть через ігровий сюжет перевірити ступінь засвоєння навчального матеріалу. Систематизований і поданий в оригінальному форматі матеріал дає змогу підготуватися до контрольних і самостійних робіт, закріпити практичні уміння та навички, виконуючі вправи різних типів.

Кожний розділ електронного посібника чітко структурований на розділений на блоки: Звуки і букви. Апостроф. Мова і мовлення. Однорідні члени речення. Текст. Будова тексту. Речення. Прості та складні речення. Дієслово. Займенник. Корінь слова. Спільнокореневі слова.

Кожен блок розкриває конкретну тему згідно навчальної програми та містить засоби для пояснення необхідної теми: малюнки, текст, анімації, аудіо- та відео фрагменти. Сучасні технології та дружня ігрова форма викладу створюють

комфортне середовище для навчання. Це суттєво підвищує швидкість та якість засвоєння матеріалу.

Усі тексти написані крупним шрифтом, фони не шкодять зору, зображення великі і чіткі, користування зрозуміле, навіть для молодших школярів.

Електронний посібник-тренажер містить:

- **теоретичний матеріал**, що представляє собою основні **правила у вигляді схем із прикладами**;
- **вправи та творчі завдання різного рівня складності з кожної теми в цікавій ігровій формі для закріплення знань**;
- **для перевірки знань передбачено контрольні запитання та завдання, тести для самоконтролю та контролю**;
- **легка музика та звуковий супровід перетворюють навчання на цікаву гру**.

Використання електронного посібника-тренажера дає можливість для досягнення наступних педагогічних цілей:

Для вчителя: проведення цікавих уроків з використанням сучасних мультимедійних технологій; підтримання групових та індивідуальних форм навчання в умовах класно-урочної системи організації навчального процесу;

підвищення пізнавального інтересу учнів; забезпечення диференційованого підходу до вивчення предмету; структуризація змісту навчання та активізація опорних знань. **Для учня:** корисне проведення часу за комп'ютером; із захопленням потренуватися у виконанні цікавих завдань на закріплення матеріалу, який вивчається на уроках; із задоволенням відпрацювати те, що з якихось причин не було засвоєно. **Для батьків:** захопити дитину цікавим і корисним завданням на комп'ютері; перевірити рівень засвоєння програмного матеріалу.

«Застосування в школі різних форм активної роботи сприятиме повному оновленню шкільної атмосфери. Це дасть дитині можливість пристосуватись до життя, а школа стане для неї домівкою, замість того, щоб залишатися лише місцем, де дитина продовжувала б вчити сухі уроки, які віддалено стосуються того, що може знадобитись їй на життєвому шляху» [3, с.60].

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі – це не просто нове віяння часу, а необхідність і пошук нового сенсу уроку. Робіть навчання дійсно сучасним та інтерактивним!

Література

1. Данилова О.В. Мультимедіа власноруч: посіб. / О.В. Данилова, В.В. Манако, Д.В. Манако. – К.: Шкільний світ, 2006. – 120с.
2. Електронний тренажер. Українська мова / Тимченко Л.І. – Х.: Основа, 2016.
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Наволокова. – Х.: Основа, 2011.- 176с.
4. Тренажер з української мови. 2 клас / Т.І.Яцук. – Х.: ПП Українське літературне агентство «УЛА», 2013. – 64 с.
- 5.

Лук'янова М.В.

учитель української мови і літератури

Мелітопольська загальноосвітня школа I-III ступенів №22

м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

ІНТЕГРАЦІЯ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ, МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ АРТПЕДАГОГІКИ НА УРОКАХ ФІЛОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Актуальність та мета дослідження. Головним завданням сучасної освіти є підготовка дітей до життя, тобто формування в них необхідних життєвих компетентностей, а одним із засобів їх розвитку є інтеграція навчальних дисциплін. У сучасному суспільстві постійно відбуваються інтеграційні процеси, що призводить до виникнення суміжних галузей знань. Прикладом цього є артпедагогіка. Упровадження методів артпедагогіки в навчальний процес є актуальним, тому що відбувається зміщення акцентів зі знанневого на діяльнісний освітній результат, якого потребує сучасна українська школа. Метою освітнього процесу є не пряма передача знань, не накопичення інформації в

головах учнів, а спільний (учитель-учень) пошук знань, створення ситуацій успіху, розвиток компетентностей учнів та учениць. Завдяки застосуванню в освітньому просторі методів і прийомів артпедагогіки відбувається гармонійне поєднання педагогіки, психології та різних видів мистецтва, що дозволяє зробити навчання цікавішим, результативнішим, розвиває духовний світ особистості, її комунікативні та загальнокультурні компетентності.

Недостатність досліджень методологічних основ артпедагогіки як науки, її теоретичної та практичної реалізації в рамках освітнього процесу зумовили нас до вибору мети дослідження, а саме: визначення мети, змісту, способів упровадження на уроках словесності прийомів інтегративної науки – артпедагогіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідея інтегративності – один із провідних пунктів реформування сучасної школи, який базується на подоланні ізольованого викладання навчальних предметів: освітній процес доцільно орієнтувати на розвивально-продуктивний інтегративний підхід, за допомогою якого уможливорюється створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формується міжпредметна компетентність [4].

Слід пам'ятати, що інтеграція – це не поєднання окремих частин, а взаємопроникнення двох або більше предметів, об'єднання їх у єдине ціле на основі спільного підходу з метою цілісного сприйняття світу дитиною.

Артпедагогіка – це галузь педагогічної науки, яка базується на інтеграції педагогіки, психології та мистецтва. При застосуванні прийомів артпедагогіки виховання, освіта, розвиток особистості здійснюються засобами мистецтва. Вона є міждисциплінарною галуззю, яка слугує інтеграції гуманітарних і мистецьких знань, що дозволяє зробити навчання цікавішим, результативнішим, розвиває духовний світ особистості, її комунікативні здібності, надає дитині впевненості у власних силах.

Існують поняття артпедагогіки та арттерапії, але це не тотожні поняття. Подібність цих термінів простежується тільки в першій частині – арт, тобто пов'язаний із мистецтвом. Друга частина визначає відмінність у поняттях: терапія – напрям медицини, що передбачає лікувальний вплив; педагогіка – це наука про виховання, навчання та розвиток. Основна задача арттерапії – це корекція та лікування психоемоційного стану людини (цим займаються психологи, психотерапевти). Мета артпедагогіки – активізація пізнавальної активності та самостійної діяльності учнів, розвиток творчих здібностей, гармонізація духовного та емоційного стану, соціалізація учнів засобами арттехнології (цим займаються педагоги).

Арттехнології – це спеціальні освітні технології в артпедагогіці, які спрямовані на вирішення завдань художнього розвитку дитини, полегшення процесу навчання, розвитку комунікативних навичок, розумової діяльності. Вони сприяють збереженню цілісності особистості, тому що з'єднують інтелектуальне й художнє сприйняття світу [2, с. 21]. Арттехнології об'єднують теоретико-методологічний та технологічний інструментарій мистецтва, педагогіки, психології, соціології, філософії, естетики, культурології.

Ідея необхідності взаємодії педагогіки та арттерапії була запропонована в 1927 році німецьким ученим А. Кронфельдом, який стверджував, що найбільш прийнятним для роботи з дітьми є методи арттерапії, а використання мистецтва як терапевтичного фактору цілком доступно для педагога. Термін «арттерапія» (терапія мистецтвом) був запроваджений А. Хіллом у 1938 році.

Термін «артпедагогіка» з'явився порівняно недавно – в середині минулого століття. Л.С. Виготський, Ю.У. Фохт-Бабушкін, Б.П. Юсов надавали важливе значення формуванню особистості дитини засобами мистецтва й акцентували увагу на необхідності участі дітей у різних видах художньо-творчої діяльності

На даному етапі артпедагогіку й арттерапію вивчають та розвивають такі вітчизняні науковці та психологи: Є. Морозовська, О. Тараріна, В. Назаревич, Н. Вернікова, О. Деркач, Р. Павлюк, О. Вознесенська, іноземні – О. Копитін, О. Свистовська, Л. Лебедева.

Провідна ідея застосування арттехнології реалізує такі освітні завдання: сприяє підвищенню ефективності проведення уроків; розвиває загальнокультурну творчу особистість, емоційно-вольову сферу дитини; сприяє самонавчанню, саморозвитку, самовихованню особистості.

Доцільність застосування методів артпедагогіки полягає ще й у тому, що вони активізують роботу правої півкулі, яка «відповідає» за розвиток творчих здібностей, інтуїції, невербальні засоби спілкування та способи самовираження; розвиває здатність мріяти, фантазувати, творити. У школі все ж таки більшість предметів орієнтовані на розвиток лівої півкулі, яка «відповідає» за логіку, граматичне оформлення думки. До того ж розвиток особистості засобами артпедагогіки відволікає учнів від постійного і надмірного «спілкування з гаджетами», яке стало вже великою проблемою сучасності, бо має не тільки плюси, але й певні мінуси. Необхідно також зазначити, що психічне здоров'я дітей викликає останнім часом занепокоєння вчителів та лікарів. Збільшується кількість дитячих неврозів, знижується зацікавленість до навчання, у багатьох учнів явно виражена гіперактивність, агресивність, стомленість від уроків. Ці нездорові стани негативно впливають не тільки на рівень успішності учнів, а й на формування повноцінної особистості. Методи та прийоми артпедагогіки розвантажують урок, позитивно впливають на здоров'я дитини, її емоційний стан, допомагають повірити в себе, розвинути творчі здібності, долучають до мистецтва. Створення емоційного комфорту на уроці – актуальна та необхідна вимога НУШ.

Основними технологіями артпедагогіки є гра й педагогічна імпровізація.

Які ж діяльнісно-творчі артпедагогічні компоненти можна використовувати на уроці? Існує багато різних видів і напрямів артпедагогіки залежно від засобу впливу на чуттєву сферу. Це бібліотерапія, казкотерапія, драмотерапія, кінотерапія, лялькотерапія, відеотерапія, маскотерапія, фототерапія, кольоротерапія, музикотерапія, МАК-терапія. Безумовно, всі перераховані види неможливо та і недоцільно використовувати на уроках мови і літератури, але серед такого великого розмаїття можна обрати найбільш припадні

для уроків філологічного циклу прийоми артпедагогіки: «візуалізація», «колаж», «калейдоскоп асоціацій», «сюжетний ланцюжок» (не вербальний, а за допомогою ілюстрацій до творів), інсценування епізодів творів, декламування віршів, малювання (ілюстрацій, коміксів, афіш, реклам, постерів, інтелект-карт тощо), робота з МАК (метафоричні асоціативні карти), створення , перегляд та обговорення відеопоезій, відеороликів, буктрейлерів.

Доречним для розвитку творчих та інтелектуальних здібностей вважаємо роботу в техніці скрапбукінгу та кардмейкінгу. Скрапбукінг (від англ. Scrapbook: scarp — вирізка, book — книга, букв. «книга з вирізок») — вид рукодільного мистецтва, що полягає у виготовленні та оформленні сімейних або особистих фотоальбомів. Це спосіб зберігання особистої та сімейної історії у вигляді фотографій, газетних вирізок, малюнків, записів, інших пам'ятних дрібниць та історій. Кардмейкінг — мистецтво виготовлення вітальних листівок своїми руками. Життя героїв творів, розвиток сюжету, паспорт твору, порівняльні характеристики героїв, біографію письменника діти можуть презентувати не сухими словесними розповідями, а оформити за допомогою запропонованих технік унікальні креативні роботи, які допоможуть учням та ученицям самовиразитися. Це творчий, пізнавальний, захопливий процес, який передбачає ґрунтовне засвоєння навчального матеріалу, ретельну пошукову роботу, добір інформації як текстової, так і ілюстративної, допомагає краще зрозуміти зміст твору, психологічні особливості героїв творів, проаналізувати їхні вчинки.

Зазначені прийоми сприяють підвищенню ефективності освітнього процесу на уроках словесності, при цьому заспокоюють дітей, знімають утому, допомагають заглибитись у внутрішній світ, розкрити творчий потенціал, учать дітей умінню спілкуватися одне з одним, збагачують лексичний запас.

Висновок. Ідея інтегративності – один із провідних пунктів реформування сучасної школи. Інтеграційні процеси в освіті тривають: вони різноманітні, але мета їх одна – розвинена, креативна, компетентна, соціалізована особистість, здібна до творчого пошуку. Інтеграція педагогіки, психології, мистецтва різноманітними засобами артпедагогіки на уроках філологічного циклу дає можливість ширше використати потенційні можливості змісту навчального матеріалу з різних шкільних дисциплін та розвинути здібності учнів. Артпедагогіка спрямована на полегшення процесу навчання, зниження навчального перевантаження, розвиток компетентностей, творчих здібностей, інтеграцію теоретичних і практичних знань.

Література

1. Вознесенська О. Особливості арт-терапії як методу // Психолог. – 2005. – № 39. – С. 5– 8.
2. Лебедева Л.Д. Педагогічні аспекти арт-терапії / Л.Д. Лебедева// Дидакта. – М., 2000. – 179 с.
3. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии. Шкатулка мастера.- К.; Астамир – В, 2016. – 160с.

4. <https://vseosvita.ua/library/vprovadzenna-integrovanogo-pidhodu-v-osvitnij-proces-pocatkovoi-skoli-94734.html>
5. <https://nus.org.ua/articles/integrovanе-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/>
6. http://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/48124/

Свистільник Л.П.

учитель української мови та літератури

Синельниківська загальноосвітня

школа I-III ступенів № 4,

м. Синельникове, Дніпровська область, Україна

Сріб'яник Н.В.

директор

Синельниківська загальноосвітня

школа I-III ступенів № 4,

м. Синельникове, Дніпровська область, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Як створити умови для розвитку особистості з інноваційним типом мислення? На мою думку, потрібно постійно створювати умов, при яких виникає зацікавленість, урізноманітнювати форми та методи навчання, а це забезпечить розвиток глибокого пізнавального інтересу, інноваційного типу мислення і гарантуватиме успіх у навчанні. На уроці діти повинні досліджувати, міркувати, творчо осмислювати матеріал.

Творчість – це природна потреба кожної людини, зокрема дитини, кожна дитина хоче бавитись, тобто творити. Як зберегти це творче начало і розвинути його?

Відповідь може бути одна: впроваджувати інтерактивні методи та прийоми навчання та інноваційні технології, які сприятимуть формуванню інноваційного мислення або дизайн – мислення. А як відомо, мислення — основа комунікації та діяльності.

Впровадження інноваційних технологій - дуже важлива форма організації пізнавальної діяльності на уроках мови.

Особливо актуальним є застосування на уроках української мови ігрових технологій. Адже саме дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання школярами навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості. Використання ігрових завдань сприяє розвитку мислячої особистості. У першу чергу такі завдання здебільшого є пошуковими. Вони ставлять учнів перед необхідністю самостійно знаходити шляхи розв'язання, а отже, розпізнавати, аналізувати мовні факти, зіставляти їх і формулювати висновки. А це розвиває творчі здібності школяра, увагу, ініціативність. Ігрові завдання створюють позитивну

мотивацію навчання, пробуджують бажання знати. Учні самостійно відкривають для себе певні мовні явища, отримують задоволення, впевненість у своїх здібностях, що зумовлює самореалізацію особистості.

Актуальність обраної теми

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають переорієнтації системи шкільної освіти на формування в учнів життєвих компетентностей, які допоможуть їм зорієнтуватися в сучасному соціумі, інформаційному просторі, на ринку праці, навчатися, виконувати соціально важливі завдання, реагувати на потреби часу. Одним із основних напрямків є формування мовленнєвої компетентності школярів, яке полягає у здатності слухати, сприймати і відтворювати інформацію, читати і розуміти текст, вести діалог, брати участь у дискусіях, пропонувати і відстоювати свою точку зору, висловлювати власні думки, міркувати, викладати думки в усній і письмовій формі, у цьому допоможуть інноваційні технології, а також інтерактивні методи та прийоми навчання.

Мета -створити позитивну мотивацію, підвищити ефективність сприймання матеріалу, урізноманітнити навчальну діяльність, виховувати самостійність, формувати естетичні та культурологічні позиції, співробітництво, комунікабельність.

На уроках мови часто використовують ігрові технології, добирають інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до засвоєння теми. Це може бути словниковий диктант – «мовчанка». Учні записують слова, які вчитель показує на картинках.

Клоуз-тести застосовують під час перевірки домашніх завдань. Наприклад, тема «Пряма мова»

1. Пряма мова це... (передане дослівно чуже мовлення).
2. Слова автора вказують... (кому належить пряма мова).
3. Пряма мова може бути оформлена... (як одним реченням, так і кількома).
4. Слова автора можуть стояти... (перед прямою мовою, після неї, а також усередині).
5. Слова автора треба вимовляти... (з розповідною інтонацією).
6. Для схематичного зображення речення із прямою мовою використовують такі символи... А(а), П(п).
7. Якщо пряма мова складається з двох частин... (після них треба поставити двокрапку і тире).
8. Після двокрапки і тире другу частину прямої мови треба писати... (з великої літери).
9. Якщо пряма мова починається з абзацу... (то її в лапки не беруть, а ставлять перед нею тире)
10. Непряма мова – це... (чуже мовлення передане не дослівно, а із збереженням основного змісту).
11. Коли пряму мову замінюють непрямою... (то можуть змінюватися форми дієслів, а також займенники).
12. Непряма мова може приєднуватися сполучниками... (що, щоб, хто, який, чий, коли, де, чи).

«Закодовані слова» – демонстраційні дидактичні матеріали з української мови. З їх допомогою розв'язується водночас кілька дидактичних завдань:

- Формується вміння учнів ділити слова на склади.
- Удосконалюється їхня орфографічна грамотність, оскільки пропонуються словникові слова з ненаголошеними голосними, що не перевіряються наголосом.
- Розвиваються процеси мислення, зорова пам'ять.
- Удосконалюються навички читання.

Гра «Відгадай слово». Ефективно використати під час вивчення теми «Правопис ненаголошених голосних». Учні усно називають закодоване слово. Словникове слово складається зі складів, надруковане на картці слово відповідає цифрам коду. Цифра коду – той склад, який учні використовують, щоб утворити нове слово.

Картки

Лиман	Кишеня	Трембіта
Липа 1 Туман 2	Соки 2 Кошеня 2 Яблуня 3	Тремтіти 1 Бінокль 1 Вата 2
Секунда	Керівник	Режисер
Оселя 2 Скакун 2 Правда 2	Ракета 2 Корівка 2 Будівельник	Ремонт 1 Жирафа 1 Бісер 2
	4	

Гра «Фонетичні загадки».

Можна використовувати під час узагальнюючого уроку з розділу «Фонетика»

Приклади фонетичних загадок.

1. Приголосний, дзвінкий. Моя пара [с].
2. Голосний, ненаголошений. Можу уподібнюватись до [у]
3. Дзвінкий, без пари. Є у слові порядок.
4. Приголосний, дзвінкий, без пари. Разом з голосним, що є у слові

мак позначають однією буквою.

Мене легко побачити на вечірньому небі. Відповідь: зоря.

1. Приголосний, глухий, м'який. Моя пара - [з].
2. Голосний, ненаголошений, пом'якшую попередній приголосний. Є у слові дім.
3. Приголосний, дзвінкий. Не маю пари. Знайдіть мене у слові м'ята.
4. Приголосний, дзвінкий, без пари. Разом з голосним, що є у слові хата позначають однією буквою. Синонім слова родина
Відповідь: сім'я.

1. Голосний, можу уподібнюватись до [у]

2. Приголосний, без пари, знайдіть мене у слові голос.
3. Голосний, знайдіть мене у слові ліс.
4. Приголосний. Моя пара - [ф]
5. Голосний, знайдіть мене у слові весна.
6. Приголосний, знайдіть мене у слові цяця.
7. Я знак, подумайте який.

А взагалі я дуже потрібен школярам.

Відповідь: олівець.

«Орфографічний футбол».

Називаю слово, наприклад, берізка. Гравець повинен назвати орфограму, другий – сказати правило, яке пояснює орфограму. Якщо не знає, допомагає воротар. Можна клас поділити на дві команди.

1. Орфограма «Уподібнення глухих і дзвінких приголосних»
2. Глухий «К» впливає на дзвінкий «З», вимовляємо «С», а пишемо «З», бо перевірочне слово «берізонька» (треба змінити слово так, щоб після приголосного стояв голосний).

Проїзний –1 – «Спрощення в групах приголосних».

2 – «ЗДН» спрощується на «ЗН» (проїзд – проїзний).

«Дубль-диктант»: називаю слово з орфограмою, діти записують у колонку, а потім дописують слово на те ж саме правило.

Роз'їзд – пів'яблука, з'явитися.

«Самодиктант». Учні повинні дібрати самостійно або з орфографічного словника, або з художньої літератури приклади на виучуване правило.

Даю завдання дітям скласти казку на мовну тему. Наприклад, казку - розповідь. Приклади казок складених учнями.

Підмет і присудок.

Жили - були собі дід та баба. Дід був шановна людина в селі. Він судив тих, хто сварився із сусідами, тому його звали дід Присудок. А баба вдома поралася, їжу готувала, підмітала підлогу. Дід називав її баба Підмет. Одного разу Присудок дуже стомився, бо цілий день розглядав справу скаженого поросяти. Так-от прийшов дід додому, їсти хоче, а баба не дає, підлогу мете Підмет натуральний! Та й ще глуха. Дід запитує її: "Що робиш.? Що робила?" А вона йому: "Хто? Що?" Кричали вони, кричали, а потім стали сваритися: хто найголовніший в їхній родині. Раптом прийшла кума обставина. Та все знає: де, куди, коли, звідки? Як стала їх мирити... І вирішили: хай дід Присудок і баба Підмет будуть обоє головними членами речення - родини. Вона запросила їх до себе на обід. Підмет із Присудком зраділи і пішли до куми борщ їсти.

Казка – міркування

Як з'явилося правило правопис ненаголошених голосних?

Жили – були собі голосні звуки. Як і в людей, у них були одні заможні, а інші – бідняки: наголошені та ненаголошені. Бідняки – ненаголошені - якось зібралися і стали думати, як далі жити, але не могли нічого придумати. А мимо них проходила мудра Орфографія. Їй жаль стало ненаголошені звуки і вирішила вона зарадити їхньому горю. Адже ненаголошені звуки інколи неправильно вживалися

у словах. Наприклад, «зема, висняний.». Вона придумала для них правило. Тепер, щоб перевірити правопис ненаголошених голосних, треба було змінити слово так, щоб ненаголошений став наголошеним. Але частина слів, як не старалися, так і не змогли скористатися цим правилом. Тоді мудра Орфографія сказала: «А ви будете зватися «словниковими словами»». І віднині правопис їх перевіряється за словником. Ось так в «Орфографії» з'явилося правило «Правопис ненаголошених голосних».

На уроках української мови цікавим для учнів є метод дизайн – мислення.

1. Емпатія. На цьому етапі ми максимально занурюємося в проблему. Центральним об'єктом дослідження є орфографічні, пунктуаційні мовні помилки та інші. Ми опитуємо, слухаємо і спостерігаємо. Навчаємо дітей відповідати на запитання анкети, формулювати запитання, шукати помилки, знаходити правила.

2. Фокусування. Аналізуємо, систематизуємо та інтерпретуємо зібрану інформацію. Навчаємо дітей аналітично мислити, виділяти головне, надавати знахідкам та осяянню конкретної форми (завдання).

3. Генерація ідей. На даному етапі продукуємо ідеї, спрямовані на вирішення поставленого завдання. При цьому основним інструментом є мозковий штурм - найбільш інтенсивний і складний процес для команди. Далі опановуємо способи позитивної взаємодії, навчаємося генерувати і розвивати свої ідеї, виходячи з думок інших.

4. Прототипування. Підбираємо найбільш вдалі ідеї і створюємо моделі для тестування. Ними можуть бути найрізноманітніші засоби і матеріали: опорна схема, малюнок, картинки. Головне завдання - випробувати ідею, набути початкового досвіду користувачів.

5. Тестування. Цей етап передбачає зворотний зв'язок про вже засвоєні знання. Далі перевіряємо, чи працює наша ідея так, як ми задумували, чи набуває користувач очікуваного досвіду. Це етап «проб і помилок», на якому освоюємо способи аналізу власного досвіду від взаємодії з розробленими моделями.

Під час аналізу письмових робіт у 5 класі можна використати вправу «Презентація помилки». Працюємо за методом дизайн-мислення.

Емпатія - перший етап навчання. Учителю і учням треба почати спілкуватися. Вони діляться тим, які труднощі виникли під час написання письмової роботи і які правила у застосуванні на практиці даються важко. Учні заповнюють анонімну анкету, тому не бояться писати свої скарги, адже знають, що за негативні відгуки їх ніхто не покарає. Неформальне спілкування учнів і вчителів робить магію — вмикається емпатія.

Фокусування. Діти об'єднуються в групи. Перша група знаходить, аналізує, пояснює правилами орфографічні помилки. Друга – пунктуаційні. Третя – лексичні.

Генерація ідей. Коли команда виявила помилки, вона переходить до генерування ідей і випрацювання рішень. Спочатку готують матеріали: шукають відповідні правила, перечитують, обговорюють, наводять приклади. Кожен етап передбачає зворотний зв'язок від користувача, тобто учня, щоб зрозуміти, чи

працює те чи інше рішення. Одна з проблем, що ми спільно виявили — діти переживають стрес, коли мають відповідати біля дошки. Щоб зняти цю напругу, учитель тестує кожного і дає персональні завдання і відгуки про роботу. А щоб не втрачати можливості кожному учневі виступити, це слід зробити не біля дошки, а у форматі дискусії за столом. Обговорюючи можливі моделі роботи на уроці, діти сказали, що хочуть більше візуальних матеріалів, і тоді вони готові будуть включатися в роботу, а ефективність корекції знань збільшиться.

Прототипування. Учні міркують, яка вона, словесно «малюють портрет» орфографічної, пунктуаційної, лексичної помилки. Складають міні-міркування «Пригоди помилки». Наступний етап – звіт про роботу груп: опорна схема чи малюнок, пам'ятки, діаграми, складання загадок на мовну тему, акровіршів. Завершується робота тестуванням.

Отже, використання ігрових елементів на уроках української мови забезпечує виконання найсучасніших загальнопедагогічних, психологічних і дидактичних вимог. Ігрові технології активізують та урізноманітнюють навчання учнів. У грі найповніше проявляються індивідуальні особливості, інтелектуальні можливості, нахили, здібності дітей. Оптимально підібрані методи та прийоми є найдоцільнішими, найефективнішими для учнів, і використовувати їх на уроках слід залежно від теми, мети вивчуваного матеріалу, а також типу уроку. Проведені заняття показали, що завдяки такому підходу збільшується активність роботи учнів на уроці, концентрується увага, поглиблюється мотивація. Діти відчують себе не пасивними слухачами, а активними учасниками уроку, глибше засвоюють матеріал.

Література

1. <https://gurt.org.ua/news/trainings/40788/>
2. Освітні технології: Навчально-методичний посібник /О.М. Пехота, Л.З. Кіктенко. К.: АСК, 2001-256с.
3. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. – К., 2002. – 135 с.
4. Інтелектуальні ігри на уроках української мови та літератури / Упорядник К.Ю.Голобородько. – Х.: Вид. група «Основа», 2006.
5. Ігрові технології навчання на уроках української мови та літератури. 5-11 класи./ Упорядник Л.В. Бутрин.- Тернопіль-Харків: «Ранок», 2010.

Маринець А.С.

вчитель початкових класів
Криворізька гімназія №127

м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Як зацікавити дитину, викликати в неї бажання вчитися, пізнавати, замислюватися, робити висновки? Це питання хвилює всіх учителів, над ним

працюють науковці, практики, методисти. В моїй педагогічній практиці це також є головним питанням.

Тому мною була обрана саме ця тема.

Метою написання статті є інноваційна діяльність загальноосвітніх навчальних закладах, яка характерна системним експериментуванням, апробацією і застосуванням інновацій в освітньому процесі, спрямованих навчити учня самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, навчити вчитися, виробити потребу в навчанні упродовж життя [6].

Освіта, отримана у початковій школі, служить базою, фундаментом для подальшого засвоєння знань. Основне завдання державного стандарту нового покоління полягає в тому, щоб забезпечити дитину якісною освітою на першому ступені навчання.

Освітні завдання в даний час реалізуються різноманітними за формою освітніми установами та методиками навчання. Широкий розмах набуває використання нових технологій в освіті. Школа I ступеня постійно перебуває в пошуках нових технологій. Сучасні освітні технології, що використовуються вчителями на уроках:

- особистісно-орієнтоване навчання;
- інформаційно-комунікаційні технології;
- проектно-дослідницька технологія;
- інтерактивні технології;
- технологія проблемного уроку;
- технологія роботи з портфоліо;
- здоров'язберігаючі технології;
- колективно-індивідуальна розумова діяльність;
- блочно-модульна технологія;
- розвивальна система Л. В. Занкова;
- ігрові технології [5, с. 12].

Інтерактивні технології дають можливість забезпечити глибину вивчення змісту. Учні освоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінку). При цьому відсоток учнів, які засвоїли знання, досить високий.

Змінюється роль учнів. Вона активна: учні приймають важливі рішення щодо процесу навчання.

Змінюється основне джерело мотивації навчання. Воно стає внутрішнім, це інтерес самого учня.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно ефективно сприяє формуванню навичок і вмінь, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, дає педагогові підстави стати справжнім лідером дитячого колективу.

Практична значущість досвіду інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Інтерактивна взаємодія унеможливує як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки над іншою. Під час

інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати продумані рішення. Кожен учасник інтерактивного навчання має конкретне завдання, яке він публічно звітує, від його виконання залежить якість роботи всієї групи, до якої він належить.

Інтерактивні технології навчання змістом і структурою передбачають чітко спланований результат навчання.

Застосування на уроках інтерактивних методів навчання, творчі завдання, ігрові елементи активізують пізнавальну діяльність школярів. Тим паче така робота, наприклад, передбачена у завданнях на літературному читанні після творів, вміщених у підручнику. Це і гра «Летюча рима: швидко слово називай – йому риму добирай»; завдання, що вимагають досвіду школярів: «Чи ліпив ти з друзями снігову бабу або інші фігури зі снігу? Розкажи, як ви це робили?»; побудова діалогу за змістом тексту (Оксана Іваненко «Тарасові пісні»); робота у парах, коли потрібно скласти твір – небилицю (Ігор Січовик «Сміхота») та інше [7].

Для результативності навчального процесу на уроках української мови та літературного читання є можливість використання інтерактивних методів навчання.

Основними формами інтерактивної роботи є навчальна взаємодія учнів у парах і мікрогрупах. Оптимальний склад групи – не більше, ніж 4 – 6 учнів. Групи вивчають навчальний матеріал і міжособистісні вміння [1].

Застосування інтерактивних технологій висуває вимоги до структури уроку. Такі заняття складаються, як правило, з п'яти елементів:

- інструктування: учитель розповідає учасникам про мету вправи, правила, послідовність дій і час на виконання завдань; запитує, чи все зрозуміло учасникам (2 -3 хв);
- об'єднання в групи, розподіл ролей (1 – 2 хв), інші технічні дії учнів (розташування меблів, підготовка обладнання й ін.);
- виконання завдання: на цьому етапі вчитель виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи і навчання у співпраці один з одним (5 – 15 хв)
- презентація результатів виконання вправи (3 – 15 хв.);
- рефлексію результатів із боку учнів: усвідомлення отриманих результатів, чого досягають їхнім колективним обговоренням або за допомогою інших прийомів (5 – 15 хв.) [4].

Після окремих вправ, фрагментів уроку можна проводити:

- усне обговорення за запитаннями: з якою метою ми робили цю вправу? Які думки вона у вас викликала? Які почуття? Чому ви навчилися? Чого б хотіли навчитися у майбутньому?
- листок оцінювання вміння висловлюватися, наприклад, за такою формою: незакінчене речення (може бути усним, письмовим), підсумкові формули: «Для мене сьогодні важливим було...», «Сьогодні я навчився...», «Я хочу в майбутньому навчитися...»;

- короткий підсумок із чітким викладенням власної позиції;
- коротка дискусія, що відображає тему уроку [3].

Аналіз поведінки дітей при спілкуванні та самооцінка допоможе їм виправити помилки, зрозуміти, що і чому не виходить. Таким чином, вміння орієнтуватися у будь – яких мовленнєвих ситуаціях допоможе дитині підготуватися до життя в сучасному суспільстві.

Саме інтерактивні методи дають змогу створювати навчальне середовище, в якому теорія і практика засвоюються одночасно, а це надає змогу учням формувати характер, розвивати світогляд, логічне мислення, зв'язне мовлення; формувати критичне мислення; виявляти і реалізовувати індивідуальні можливості. При цьому навчальний процес організовується так, що учні шукають зв'язок між новими та вже отриманими знаннями; приймають альтернативні рішення, мають змогу зробити «відкриття», формують свої власні ідеї та думки за допомогою різноманітних засобів; навчаються співробітництву.

Література

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : [навч. посіб.] / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 218с.
2. Зеленська О. Використання інноваційних технологій на уроках у початкових класах / О. Зеленська // Початкова школа. – 2013. - №9. – С. 47-48.
3. Інноваційні технології в початковій школі / [упорядник О.Кондратюк]. – К.: Шкільний світ. 2008. – 112 с.
4. Кучерова Г.М. Методика проведення гри на уроці / Г.М. Кучерова. – Харків: Вид. група «Основа», 2008
5. Телянчук В. П. Інноваційні технології в початковій школі / В. П. Телянчук, О. В. Лесіна. – Х. : Видавнича група «Основа», 2008. – 233 с.
6. Химинець В.В. Інновації в початковій школі / В.В. Химинець, М.Ю. Кірик. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 312 с.
7. Ягоднікова В.В. Інтерактивні форми і методи навчання і виховання учнів / В.В. Ягоднікова Харків: Вид. група «Основа», 2009. – 58 с.

СЕКЦІЯ 4. ПРОБЛЕМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ І ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Заболотня А.О.

вчитель початкових класів

*Генічеська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 1
м. Генічеськ, Херсонська область, Україна*

ЖІНОЧА КАРТИНА СВІТУ ЯК ҐЕНДЕРНИЙ СКЛАДНИК УКРАЇНСЬКОЇ ПАРЕМІОЛОГІЇ

Ґендер – сукупність соціальних та культурних норм, які суспільство визначає виконувати людям в залежності від біологічної статі [1, с.3]. До сучасної лінгвістичної парадигми поняття «ґендер» увійшло набагато пізніше, ніж в інші гуманітарні науки. Проте на сучасний момент існує така кількість досліджень в цій галузі, що можна говорити про появу нової науки – ґендерної лінгвістики.

Безперечно, питання статевого розподілу завжди хвилювало людство, але особливого значення воно набуло в сучасному суспільстві, де традиційні ролі жінки та чоловіка в соціумі зазнали значних змін та перевтілень.

Щоб простежити таку ґендерну тенденцію, ми звернулись до української пареміології, адже такий наратив, як прислів'я та приказки, можна визначити як характерні для традиційного суспільства принципи світосприйняття, які набувають актуалізації.

У загальному масиві розглянутого нами матеріалу помітні дві позиції: андроцентричність, тобто відображення чоловічої перспективи, та феміноцентричність – відображення жіночого світобачення.

Досліджуючи прислів'я та приказки, ми зацікавились саме зображенням жіночої картини світу, яка відображає життя та погляди жінки, умови та можливості її існування у родині та суспільстві. Тому в жіночій картині світу можна виділити наступні тематичні групи з погляду ґендерології: *заміжжя; родинні зв'язки; кохання та прив'язаність; типова діяльність; прояв своєї волі; група, що відображає стереотипні уявлення про жінку як істоту нераціональну, недальновидну і загалом неповноцінну.*

У кількісному співвідношенні підгрупа «Заміжжя» переважає над усіма останніми. Спостерігається переважання паремій, які виражають готовність жінки змиритися з життєвими негараздами в ім'я часткового благополуччя: *Хоч за півня, аби срібне пір'я [2]; Хоч за старця, аби не зостаться[2]; Хоч за козла, аби заміж пішла[2]; Чи сліпий, чи горбатий, аби держався біля хати[2].*

Загальна картина заміжжя часто сприймається як необхідність і здобуття хоча б мінімальної захищеності, відсутньої у незаміжніх жінок: *Не покрита дівоча голова, як хата без даху[2]; Найкраща дівка, що заміж пішла[2]; Тоді дівка пишна, як заміж вийшла[2].*

Позитивно конотованих прислів'їв та приказок значно менше. У них підкреслюється захищеність жінки: *З чоловіком горе, а без нього ще вдвоє[2]; Я за мужа затулюсь, та нікого не боюсь[2]*.

У цій підгрупі відзначений також ряд паремій, які мають тенденцію попередження або рекомендації: *Не йди за багатого, а йди за щасливого[2]; За старим жити – вовком вити[2]; На хорошого глядіти гарно, а з розумним жити легко[2]; За гарного піди – гарне й лихо буде[2]*.

У підгрупі «Кохання та прив'язаність» констатується абсолютна необхідність наявності коханого чоловіка: *Коли люб, гарний шлюб[2]; Хто в любові вінчається, той в гаразді наживається[2]*.

У групі паремій, які відносяться до родинних взаємин, жінка виступає у кількох соціальних ролях: матері, сестри, дочки, невістки, свекрухи, тещі, бабці, куми.

Концепт «жінка/баба» у більшості випадків близький до семантичного поля «зло/небезпека»: *Добра жінка мужа на ноги поставить, а зла з ніг звалить[2]; З лихою жінкою і з грошима сварка та розлад, а з доброю і без грошей лад[2]; Від вогню, води і злої жінки – боже борони[2]; Черв'як дерево точить, а зла жінка мужа морочить[2]*.

Також можна простежити:

а) слабкий та нелогічний розум, інфантильність, але якщо і є розум, то це явище нетипове: *У жінки волосся довге, та ум короткий[2]; Дівчина як каже «ні», то розумій «так»[2]; Захотілося бабі раків – продала корову[2]*.

б) непередбачувана вдача: *Жіноча думка і вітер часто змінюються[2]; Одна збрехала, друга не розібрала, а третя по-своєму переказала[2]; Де дві баби та три жаби зберуться разом, не переспорять їх хоч чоловік двісті[2]; Де дві баби – торг, а три – ярмарок[2]*.

в) небезпека та підступність: *Вона навіть знає, що в кого в горшку кипить[2]; То не жінка, як сім раз на день не обманить чоловіка[2]; Жіноча помста не має границь[2]; Не пхай бабі пальця в рот[2]*.

г) язикатість: *Жіночий язик остріший від меча[2]; Жіноча сила в язиці[2]; У баби язик, як у чорта хвіст довгий[2]; Баба бабі говорить на вухо, а все село чує[2]*.

г) жінки та жіноча діяльність протиставлені чоловікам та чоловічій діяльності як правильна та неправильна: *Діди строять, а баби гноять[2]; Баба плаче, а дід скаче[2]; Коли чоловік у корчмі скаче, то дома жінка плаче[2]*.

Модель «чоловік здійснює одну дію, а жінка/баба іншу», також не виставляє жінку у доброму світлі: *Дід про хліб, а баба про фіалки[2]; Дід про образи, а баба про гарбузи[2]; Їй кажи – овес, а вона каже – гречка[2]*.

д) підкреслюється вторинність краси і першість господарських якостей: *Не в тім хороша, що чорнобрива, а в тім, що діло робить[2]; Дівкою повна вулиця, жінкою – повна піч[2]; Не хвали жінку тілом, а хвали її ділом[2]*.

Паремії, які містять у собі лексему «мати», сприймаються як позитивні: *У кого є ненька, в того й голівка гладенька[2]; Що мати навчить, то й батько не перевчить[2]; Батькова лайка дужча за материну бійку[2]*.

Образ матері пов'язується з поняттями емоційного тепла, уваги, турботи: *Мачушине серце – що зимнєє сонце: воно хоч і світить, та не гріє і буйним вітром од нього віє, а рідної матері серце – як літнєє сонце: хоч воно й хмарненьке, а все-таки від нього тепленько*[2]; *Мати праведна – опіка і охорона камінна*[2]; *Нема такого дружка, як рідна матушка*[2].

Немає жодного прислів'я, де б образ матері був обтяжений стереотипними жіночими рисами: сварливість, відсутність інтелекту, язикатість: *Молитва матері з дна моря рятує*[2]; *Мати голівку мие – пригладжує, а мачуха мие – прискубує*[2]; *Мати дітей пушить, а мачуха сушить*[2].

Ще одна виявлена нами тематична група прислів'їв та приказок – волевиявлення жінки. Соціально відтворювана залежність і її незахищеність передбачає перш за все позбавлення волі, що й підкреслено в ряді паремій: *Жінку треба два рази слухати: раз – як кличе їсти, другий раз – спати*[2]; *Стогни, як чоловік чує, а їж, як чоловік не бачить*[2]. Тим не менш, цілий ряд прислів'їв та приказок фіксує наявність волі, самостійність жінки і свого погляду на світ: *Буду сива, як віця, а не піду за вдівця*[2]; *Жінка доти люба, доки не візьме за чуба*[2].

Наявність жіночого світобачення у картині світу небезпідставне. На наш погляд, картина світу, відображена жіночим «Я», передає не властиві жінці ділянки дійсності, а показує, у яких сферах суспільного життя і соціальних інститутах припускалась участь жінки і якою мірою.

Отже, прислів'я та приказки виступають одиницею соціального змісту, яка максимально наближена до повсякденного життя, людських практик і знаходить відповіді на основні питання громад, переважно сільськогосподарського устрою. Визначена нами низка тематичних блоків в повній мірі розкриває особливості репрезентації жіночої статі, зосередженої у слов'янській народній думці.

Література

1. Гендерна рівність: сучасні виклики/ Н.М.Оніщенко ... [та ін.] // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип.67. - К., 2014. - С.3-11.

2. Українські приказки, прислів'я і таке інше. Уклад М. Номис / Упоряд., приміт. та вступна ст. М.М. Пазяка. – К.: Либідь, 1993. – 768 с.

Гавриловська О.І.

вчитель початкових класів

Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №113

м. Харків, Харківська область, Україна

ПРОБЛЕМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ І ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Актуальність. Усі питання сталого розвитку є дуже актуальними для України.

✓ Причини загострення глобальних проблем людства в кінці ХХ – на поч. ХХІ ст.

- ✓ Загрози природно-екологічного характеру.
- ✓ Глобальні соціальні проблеми.
- ✓ Політичні конфлікти як чинник дестабілізації соціально-економічного розвитку.
- ✓ Економічні проблеми розвитку.

Ступінь досліджуваності проблеми.

Проблематика сталого розвитку є надзвичайно широкою та достатньо новою, що вимагає визначення пріоритетів не тільки при проведенні відповідної політики, але при їх висвітленні у навчальних цілях. В рамках даної програми початкової школи проблеми сталого розвитку розглядаємо переважно на глобальному та національному рівнях. Окремі приклади та більш детальні описи даємо на матеріалах України. Враховуючи, що цільовою аудиторією перш за все є учні початкової навчальної ланки, більше уваги приділяємо проблемам взаємодії людини та навколишнього природного середовища, найбільш гострим соціальним проблемам.

Мета освіти для сталого розвитку полягає у сприянні засвоєнню знань, умінь та переконань, які дають змогу схвалювати та впроваджувати рішення на місцевому та глобальному рівнях, спрямовані на підвищення якісного рівня життя і які не загрожують можливостям наступних поколінь задовольняти свої потреби.

Основний матеріал викладу

Освіта є передумовою та водночас пріоритетним засобом досягнення сталого розвитку. Вона має вирішальне значення для забезпечення інформованості з питань екології та етики, формування цінностей і підходів, прищеплення навиків і заохочення поведінки, сумісної зі сталим розвитком.

Відповідно до документів, сталий розвиток суспільства слід розуміти як безперервний освітній процес, включаючи розширення знань, формування спеціальних умінь, життєвих позицій і цінностей щодо здорового способу життя в гармонії з природою. Це потребує зміщення акцентів від методів, орієнтованих лише на передачу інформації, до ширшого впровадження активних методів навчання, багатостороннього й міждисциплінарного аналізу ситуацій реального життя (позитивного досвіду). Освіта для сталого розвитку триває протягом усього життя і включає усі рівні та категорії освіти та навчання. Вона передбачає зміни в освітньому процесі, а саме: перехід від передачі знань до створення умов для їх активного засвоєння та отримання практичного досвіду.

З погляду на це у нашій школі запроваджено в Навчальний план для реалізації варіативної складової «Курс за вибором для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів «Уроки для сталого розвитку. Школа друзів планети» (автори: Пометун О.І., Цимбалару А.Д. Онопрієнко О.В., Андрусенко І. В.). Основна ідея курсу полягає в реалізації основних принципів сталого розвитку – забезпечення діалектичного взаємозв'язку між цінностями і поведінкою особистості; активності суб'єкта і поліпотребнісної мотивації до діяльності у відповідному напрямі під час освітнього процесу; доступності завдань, що їх ставлять перед учнями; єдності змісту із повсякденним життям дітей. Він передбачає досягнення у звичках, поведінці та стилі повсякденного життя учнів

змін, направлених на раціональне ставлення до використання ресурсів планети і їх свідоме заощадження. Курс спрямований на формування в учнів екологічно активної позиції, прагнення діяти для збереження довкілля й досягнення стабільного розвитку суспільства, позитивного сприйняття майбутнього. Він є складником наскрізної системи шкільних предметів під назвою «Уроки для сталого розвитку», що запроваджуються у загальноосвітніх навчальних закладах першого і другого ступенів. [1, с.18].

Зміст і методику курсу розроблено у рамках міжнародного проекту «Освіта для сталого розвитку в дії» української організації «Вчителі за демократію та партнерство» і шведської організації «Глобальний план дій» у партнерстві з Інститутом педагогіки НАПН України. Його методологічні засади ґрунтуються на поєднанні діяльнісного, особистісно орієнтованого підходів та ідей педагогіки «емпауермент», а саме:

- зміст навчання розроблено відповідно до актуальних і доступних для розуміння школярів початкової школи проблем ресурсозбереження і стабільної життєдіяльності;

- навчально-пізнавальний процес побудовано на засадах полісуб'єктної взаємодії та постійного зворотного зв'язку;

- найважливішими складниками навчання є самостимулювання і мотивування учнів до висування ними особистісно і суспільно значущих цілей власної діяльності та їх реалізації, надання учням свободи вибору форм і способів цієї діяльності;

- навчально-пізнавальну діяльність учнів зосереджено на особистому ставленні і рішеннях учня щодо власного стилю життя і поведінки, які змінюються у контексті планетарних потреб людства;

- у побудові курсу передбачено системність та циклічну повторюваність у реалізації змісту, як у межах кожної теми, так і програми в цілому;

- як на уроках, так і у позаурочний час передбачається системна організація активної пошуково-дослідницької діяльності школярів;

- характерною особливістю змісту є міждисциплінарність, пов'язана із глобальністю і всебічністю сталого розвитку як явища [2, с.168].

Мета курсу – полягає у формуванні в учнів сталих, екологічно врівноважених звичок і способу повсякденного життя.

Мета досягається шляхом реалізації **завдань**:

- ✓ засвоєння учнями знань про сталий розвиток та шляхи його досягнення для свідомого вибору способу власного життя;

- ✓ усвідомлення учнями необхідності збереження глобальної рівноваги та причетності кожного до проблем навколишнього середовища та життя суспільства;

- ✓ організація дій учнів і вироблення моделей поведінки, що відповідають потребам сталого розвитку;

✓ формування у них ставлення до проблем сталого розвитку як особистісно важливих, пов'язаних із власною системою цінностей, а також бажання діяти у цьому напрямі. [7, с.16].

Відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти реалізація завдань курсу забезпечує формування в молодших школярів ключових і предметних компетентностей.

Серед предметних компетентностей, які формуються у процесі вивчення курсу, основоположними є **природознавча** та **суспільствознавча**, що виявляються у здатності учнів розв'язувати доступні особистісно і соціально значущі практичні проблеми, пов'язані з екологічними об'єктами довкілля та суспільного життя. Так під час створення проекту учнями 2-го класу «Вода - життєдайна сила» діти вивчали стан користування і збереження води у школі. Розробляли дії щодо скорочення витрат і запобігання забрудненню води: закриваю кран міцно; витрачаю рівно стільки, скільки треба; повторне використання води; користуюсь господарчим милом. За допомогою цього проекту відбулося планування подальших дій і змін індивідуальної поведінки економії води і збереження її від забруднення.

Основні висновки

Отже, для того аби дотримуватися принципів концепції сталого розвитку, реалізувати її, необхідно розпочати з найскладнішого, на нашу думку, рівня, а саме індивідуального. Кожній людині змалечку необхідно змінити «споживацьке» ставлення, почати думати про навколишнє середовище, людей навколо та майбутні покоління. Адже досягти спільної мети можна лише за умови об'єднання зусиль всіх людей, які мають усвідомити загрозу для подальшого життя на Землі, а відтак докорінно змінити насамперед світогляд та свої дії.

Література

1. Навчальне видання Кононенко Олена Юріївна Актуальні проблеми сталого розвитку навчально-методичний посібник Київ, вул. Ялтинська, 14
2. Актуальність ідеї сталого розвитку для України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://politiko.ua/blogpost25399>
3. Поняття сталого розвитку. Критерії та принципи. Екологічна домінанта сталого розвитку. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://pidruchniki.ws/ekologiya/ponyattya_stalogo_rozvitku_kriteriyi_printsipi_ekologichna_dominanta_stalogo_rozvitku
4. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України / В. Трегобчук // Вісник НАН України. — N 2 — 2002. . [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/all/herald/2002-02/7.htm>
5. Митник О. Технологія побудови уроку як цілісного творчого процесу/ О.Митник// Початкова школа.-2009.-№10.-С.53-57.
6. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / О.І.Пометун.- К.,2007.-144 с.
7. Навчальна програма курсу за вибором для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів «уроки для сталого розвитку. Школа друзів планети»

8. Методичний посібник для вчителя 1-4 класів "Школа друзів планети. Уроки для сталого розвитку" О. Пометун, А. Цимбалару, О. Онопрієнко, І. Андрусенко

Лакович А.М.

вчитель української мови і літератури
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна

СУЧАСНЕ УЯВЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Концепція сталого розвитку передбачає всебічні зміни у формуванні світогляду особистості в системі освіти на дошкільному, шкільному і на рівні вищої школи, включаючи неформальну освіту. «Сталий розвиток»-це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби нинішніх поколінь і не ставить під загрозу можливості наступних поколінь задовольняти потреби» («Наше спільне майбутнє», звіт Комісії ООН під керівництвом Гро Харлем Брутланд, 1987 р.)

Школа потребує змін. Україна проголосила ідеологію сталого розвитку державною стратегією на XXI століття. Потрібна нова політика, яка б зупинила руйнування навколишнього середовища, яка б змінила саму людину. Можна написати багато законів, проголошувати величезну кількість лозунгів, але це ні до чого не призведе, якщо зміни не відбудуться у самій людині. Тож потрібно починати з найменших мешканців планети, працювати з дорослими людьми, щоб забезпечити не тільки теперішнє, але й майбутнє суспільство ресурсами, необхідними для життя.

Радянська освіта готувала дітей для проживання у великій родині, де не було місця індивідуальності. Людина повинна навчитися поважати себе, розуміти свою унікальність, щоб забезпечити сталі способи поведінки в суспільстві. В науковій літературі поняття «образ Я» з'явилося через необхідність дослідження й опису глибинних психологічних структур і процесів особистості, щоб допомогти успішному виявленню творчих здібностей, вирішити внутрішні конфлікти. Поняття «образ Я» і зараз залишається дискусійним. Хоча вчені різних країн багато працюють над розкриттям питання самосвідомості особисті з його різними емоціями. І все ж таки, орієнтуючись на «Я-концепцію» У. Джеймса, першого теоретика в цьому питанні, розглянемо складові сталого розвитку особистості.

1. «Духовне Я» Першим рівнем розвитку особистості є внутрішнє й суб'єктивне буття людини. Духовне виховання починається з перших років життя дитини. За формування характеру на цьому рівні відповідають саме батьки. Але батьки виховувалися в іншій школі. Їм важко зрозуміти, які зміни відбуваються у становленні характеру особистості. Перший рівень характеризується тим, що головними для неї стають слова «я», «мені». Якщо дитина залишиться на першому рівні, вона може вирости егоїстичною людиною.

2. Другий рівень передбачає виховання в дитини сімейних цінностей. Зростає значення піклування про рідних людей. На цьому етапі розвитку особистість розуміє, що її життя тісно пов'язане з життям суспільства й нації. Якщо покращується життя суспільства, поліпшується сімейне життя.

3. Усвідомлення цього факту спонукає людину бути національно свідомим активним громадянином і патріотом. Питання сім'ї залишається важливим, але за потреби вона може змінити пріоритети.

4. Четвертий рівень передбачає поважне ставлення до кожної особистості, визнання права іншої людини на власні переконання. Виникає потреба ставитися до інших так, якого ставлення ти чекаєш до себе.

«Матеріальне Я» Це те, що людина ототожнює з собою: його приватна власність, сім'я, друзі. Багатство не є злом саме по собі. Кожен з нас, хоч і має певне матеріальне забезпечення, відчуває у житті велику потребу любові, поваги, пошани, правди і справедливості. А брак цих цінностей іноді викликає в нас більше неспокою, ніж брак грошей чи якихось важливих речей. Якщо проаналізувати спосіб життя людей, то можна відзначити цікаву річ: люди прагнуть духовних цінностей, але при цьому пов'язують своє життя з матеріальними надбаннями. Іноді навіть вважають матеріальне щастя головнішим від духовного.

«Соціальне Я» Людина хоче визнання й поваги, яке може отримати в суспільстві, його соціальної ролі. Ми не можемо жити абсолютно усамітнено, нам потрібно контактувати з іншими людьми. Уміння спілкуватися є важливим аспектом для ефективного налагоджування міжособистісних стосунків. У суспільстві існують соціальні норми і правила, які взаємодіють з державними інституціями. Соціалізація у сучасному житті триває протягом життя. У різному віці з'являються нові соціальні статуси. Ідеалізм близький до молоді, люди старшого віку у переважній більшості реалісти. Діти залежать від батьків, тому не відчувають такої залежності від оточуючих. Вони завжди можуть звернутися за порадою до старших. Доросла людина має життєвий досвід і знає, що робити. Вона концентрується на тому, як це виконати.

« Образ Я» передбачає виховання всебічно організованої і вихованої людини. Але теоретична гіпотеза не співпала з практичною, тому тему потрібно впроваджувати саме в реальне життя.

Будь – яка діяльність людини починається з мотиву. Від дорослих залежить, наскільки активізується дитячий інтерес. Коли діти бачать результат, розуміють, що можуть діяти плідно, у них з'являється мотив.

Низький рівень соціального розвитку призводить до проблем у спілкуванні з однолітками, виникненню почуття самотності, сором'язливості. У таких дітей немає друзів, з батьками теж виникають конфлікти.

Освітній процес покликаний допомогти дітям як будувати майбутнє, так і вміти робити все для його здійснення. Педагог спонукає до вміння правильно обрати спосіб діяльності, самостійно виконати обрану дію. Педагог підтримує дитину в її починаннях, надихає, допомагає їй самій оцінити досягнення й зміни.

Питання сталого розвитку дитини включає повну адаптацію. Дитина повинна розуміти, що піклуватися про навколишнє середовище також важливо, як берегти своїх рідних. Розумне споживання води, електроенергії, зменшення марних витрат сировини, кількості відходів, піклування про власне здоров'я – це норми, які діти опановують ще в дитячому садку чи молодших клас. Пам'ятаємо, що сталий розвиток – це розвиток, що задовольняє потреби сучасних поколінь, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої особисті потреби. Але сучасне покоління вже настільки нашкодило нащадкам щодо використання невідновлюваних корисних копалин, зниження продуктивності екосистеми в цілому і інших питань, що без дієвих законодавчих заходів майбутнє буде сумнівним. Сьогодні головною повинна бути боротьба за свідоме ставлення людей до свого майбутнього.

Література

1. Згуровський М.З., Україна в глобальних вимірах сталого розвитку / Дзеркало тижня, №19, 2006 р
2. <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/psychology/29271/>
3. <http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/142/Staly>

Прахова Т.Ю.

вчитель початкових класів

*Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 108
м. Кривий ріг, Дніпропетровська область, Україна*

Таран І.І.

вчитель початкових класів

*Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 108
м. Кривий ріг, Дніпропетровська область, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ НУШ

Освіта для сталого розвитку продовжується протягом усього свідомого життя людини і включає у себе абсолютно усі рівні та складові класичного навчання.

Цей процес є цілісним і включає у себе всі складові формальної освіти, яка орієнтована на дошкільну, загальну середню та вищу освіту. До цього переліку можна додати дистанційну освіту, перепідготовку і різного рівня перекваліфікацію, а також короткотермінове навчання, що включає в себе такі види діяльності як тренінги, стажування та ін.

У контексті діяльності «класичної» української школи існує ряд актуальних методологічних та практичних проблем, які практично неможливо вчасно вирішити. Це пов'язано з тим, що традиційні форми і методи навчання не передбачають моніторинг у пошуку можливих проблем, або як їх ще можна назвати «багів» у освітній системі, а тому вони абсолютно не націлені на їх

розв'язання. У протипагу такому підходу існує «нова українська школа», яка дає можливість досягнути системну картину світу, оскільки більшість навчальних дисциплін викладається у цілісному взаємозв'язку та доповнюють одна одну.

Крім того «класична» школа ніколи не була спрямована на дослідження та практичну реалізацію фахових проблем, у той час як нова українська школа робить на цьому значний акцент і паралельно нівелює проблему «застрягання» знань через пришвидшені темпи розвитку суспільства.

Провідним інструментарієм з впровадження освіти для сталого розвитку в системі нової української школи є діалог, який виконує функцію взаєморозуміння між всіма освітніми структурами і різними групами населення.

Важливими моментами є сам процес навчання для розвитку знань, умінь та навичок у заохоченні практики сталості. Окремими аспектами можна вважати такі: – інформування – доступ до інформації з питань сталого розвитку та стану довкілля, інформування про здобутки в справі впровадження сталого розвитку; – маркетинг – зміни в поведінці кожної людини на користь сталості при виборі рішення, оцінюючи вигоди та затрати. Головні інструменти впровадження освіти для сталого розвитку необхідно використовувати для: – змін в управлінні – використання елементів сталого розвитку при ухваленні управлінських рішень, розробленні програм та планів, обов'язковому залученні громадськості до обговорення та прийняття рішень; – реформування вищої школи – введення навчальних курсів і спеціальностей із сталого розвитку, включення елементів сталості до наявних навчальних програм, зміни у викладанні – від передачі знань до обговорення проблем, націленість на вивчення та розв'язання місцевих проблем; – реалізації міжнародного досвіду – діалог із центрами освіти для сталого розвитку та використання їхнього досвіду.

Можна виділити ряд складових, які є принципово важливими для змісту освіти для сталого розвитку в системі нової української школи: якість життя, рівноправність та соціальна справедливість; поєднання культурного, соціального та біологічного різноманіття; визначення та розуміння рівня відповідальності перед майбутніми поколіннями; чітко визначена громадянська позиція; врахування потреб та прав інших.

Система нової української школи передбачає зміни в навчальному процесі освіти для сталого розвитку, вони перш за все стосуються вчителів та учнів. Для вчителів – це трансформація переходу від передачі знань до створення відповідних умов для засвоєння та реалізації практичного досвіду, що існує на протипагу теоретичному. Для учнів – це своєрідний перехід від пасивного отримання готових знань до їх активного пошуку і практичного осмислення.

В системі нової української школи освіта для сталого розвитку передбачає можливість для висловлювання та відстоювання власної життєвої позиції, вироблення стратегій альтернативного вибору, нести відповідальність за власний вибір і прогнозувати його наслідки і результативність.

Отже, неперервна освіта для сталого розвитку в контексті роботи нової української школи має ряд особливостей, які визначають її ефективність та перспективність для навчання і виховання підрастаючого покоління учнів.

СЕКЦІЯ 5. ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Рибалко В.О.

вчитель початкових класів

*Зарічненський ЗЗСО Радсадівської сільської ради
Миколаївський район, Миколаївська область, Україна*

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Наше суспільство стало більш інформаційним, тому і рухається шляхом розвитку творчого мислення. Творча людина може успішно адаптуватися у сучасному суспільстві, адже вона здатна до самореалізації своїх можливостей, саморозвитку. Проте суспільна потреба у вихованні людини, яка творчо мислити, не знаходить повного відображення у шкільній практиці. Тому виховання творчої людини є одним із головних завдань системи освіти.

Навчити учнів читати і розуміти прочитане – одне з найважливіших завдань школи. Ще В. Сухомлинський писав, що читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе.

Відомо, що чим раніше дитина оволодіє навичками читання, тим легше їй вивчати всі інші предмети, передбачені програмою. Адже неможливо добитися грамотного письма, якщо дитина не навчилася читати і розуміти прочитане, не навчитись розв'язувати задачі, оскільки за умови поганого читання, вона не завжди усвідомлює прочитане. Якщо ж дитина не вміє добре читати, то починає переживати великі труднощі при виконанні домашніх завдань, їй стає не цікаво на уроках, вона приречена на розумову обмеженість і зубріння. Такий учень не стане активним читачем, не відчуватиме потреби спілкуватися з книгою, бо читання приносить йому не задоволення, а муку.

Тому основною метою навчання читання у початковій школі є формування читацької компетентності школяра.

На сьогодні Нова Українська Школа виділяє 11 ключових компетентностей, а спільними для всіх цих компетентностей є: «уміння читати і розуміти прочитане», «уміння висловлювати думку усно і письмово», «критичне і системне мислення». [1, с. 16].

Тому, щоб розвивати компетентності учня, треба виробити достатній рівень темпу читання і усвідомлення учнями прочитаного, починаючи з першого класу треба працювати над розвитком читацької компетентності молодших школярів.

Кожен урок читання доречно було б розпочинаю з розвитку артикуляційного апарату та постановки дихання. Ці вправи ще називають “артикуляційна розминка”, до якої можна включити роботу над скоромовками, вправами для розвитку язика і губ, які не зв'язані з вимовою якого-небудь звуку,

вправами, пов'язані з вимовою певного звука, складання та читання чистомовок, читання складів із дошки, таблиць різними способами (пошепки, губами, голосно, повільно, швидко), читання групи слів на одному диханні. Такі вправи можна підібрати відповідно до теми уроку. [2, с. 85].

Ці вправи дають змогу налагодити ритмічність дихання дітей, у результаті чого вони навчаються вільно регулювати його при читанні. А це в свою чергу сприяє розвитку навичок читання.

У розучуванні скоромовок краще починати від коротких і доступних для розуміння, запам'ятовування і вимови дітьми відповідного віку – до більш складних. Для першокласників можна використовувати такі фрази-скоромовки як «На дворі трава, на траві дрова». За умови освоєння учнями чіткої вимови звуків, слів, фраз слід переходити до більш складних скоромовок типу: «Летів перепел перед перепелицею, перед перепеленятами». При роботі зі скоромовкою слід пам'ятати, що учні повинні виконувати ряд завдань, таких як: прочитати по складах разом; хором цілими словами; у нормальному темпі; протяжно, ніби співаєте; чітко артикулюючи; швидко («блискавкою»). [3, с. 13].

За бажанням діти промовляють скоромовку індивідуально. Можна також на завершення запропонувати позмагатись на «кращого скоромовця», так діти зможуть проявити себе.

Вивчення скоромовок на уроках є необхідною передумовою виразного читання. [2, с. 16].

Передбачення (антиципація) є однією з основних ознак сформованості навички читання. Тому учням можна запропонувати такі вправи: читання слів з пропущеними буквами; доповни речення словами; та інші.

На кожному уроці читання слід використовувати різні вправи для розчитування. Їх потрібно обирати відповідно до вікових особливостей школярів, теми, яку вивчаєте на уроці. Застосування таких вправ вдосконалює навички читання, допомагає відпрацювати темп, правильність, виразність, сприяє усвідомленню прочитаного. Для цього слід використовувати різні види розчитування: читання складів з карток чи зі складової таблиці, наприклад: ра, ря, ру, рю, рі, ре, пре, кре, пра, спра, впра; читання деформованих текстів; читання пар складів із складової таблиці Зайцева М. О.; розчитування у вигляді гри. [3, с. 5].

Як засвідчує практика, швидкість читання також залежить від кута зору – від кількості друкованих знаків, яку читач охоплює поглядом одночасно. Для розширення кута зору можна використовувати: малюнкові, числові, буквені та складові піраміди, квадрати Шульте та Лезера; читання слів за таблицями, з'єднуючи склади; читання слів, речень, абзаців та цілого тексту з різноманітним утрудненням (частинки букв відсутні через механічні перешкоди – надгризла мишка, проліз равлик, розмило дощем тощо); виконання завдань на відновлення слів із пропущеними буквами, речень, частин тексту із пропущеними буквами в словах; частини великого цілого тексту із пропущеними словами; абзаців та цілого тексту із пропущеними реченнями. [4, с. 11].

Кожен вчитель повинен розуміти, що у своїй роботі треба приділяти увагу розвитку оптимального читання: коли увага спрямована не на процес читання, а на сприйняття змісту прочитаного. Вважаю, що головним прийомом, який забезпечує розвиток навичок читання, є багаторазове звертання до тексту, перечитування його із новим завданням. Ось тоді дитина відкриває в ньому щось нове, на що не звернула уваги під час попереднього читання.

Використовую такі прийоми (починаючи з 1 класу): виділення на кожному уроці часу для читання мовчки (про себе), вголос (пошепки); п'ятихвилинка самостійного читання пошепки на початку уроків літератури, праці, малювання; вправи зі скоромовками, які сприяють тренуванню пам'яті, чіткості та швидкості вимови; першоразове прочитання тексту учнями (самостійно), готують відповіді на задалегідь, поставлені запитання; стеження за підручником, а не лише слухання, коли читає вчитель; використання різних вправ на вміння швидко орієнтуватись; широко застосовую ігри, кросворди, що потребують вміння читати; читання тексту з прикритою верхньою частиною літер лінійкою. Читання деформованого, перевернутого тексту; ознайомлюю дітей з якнайбільшою кількістю цікавих книжок, щоб кожен учень зміг обрати таку, за якою навчиться читати без примусу. Учні роблять презентацію книги, яку вони читають зараз.

Повноцінному усвідомленню тексту сприяє виразність прочитаного, тому так важливо на кожному уроці приділяти увагу вправам на формування виразності читання. Передусім це зразок виразного, емоційного читання вчителем, прослуховування записів, інтонування речень, аналіз тексту, конкурс читців.

Висновок: отже, для формування читацької компетентності молодших школярів потрібно постійно працювати над удосконаленням навичок читання, використовуючи різноманітні вправи, вчити вибирати літературу, враховуючи інтереси, побажання, створити належні психолого-педагогічні умови для сприйняття, розуміння та оцінки прочитаного, формувати навички аналізу художнього твору через використання різних прийомів роботи над художнім текстом, організовувати дослідницьку роботу школярів, розвивати усне та писемне мовлення учнів, працювати над постійним удосконаленням естетичного смаку школярів, співпрацювати з батьками, використовувати різноманітні методи і форми на всіх етапах уроку читання, виховувати потреби в систематичному читанні, як засобів пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку, формувати у школярів прийоми самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок.

Пам'ятайте, що дитина має свободу вибору (обрати книжку для читання, тему для письма, місце в класі, тощо), так вона навчається робити правильний вибір.

Література

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н72 Н.М.Бібік.- Київ: Літера ЛТД, 2018.-160 с.
2. Березіна О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри та забави: Навчально-методичний посібник. - Тернопіль: Мальва - ОСО, 2002. - 104 с.

3. Богатир В. Формування навички швидкого читання // Початкова освіта. - 2005.-№8.-с.14-16.
4. Вашуленко О.Оцінювання читацьких компетентностей молодших школярів.// Початкова школа 2007.-№12.-с.16-21.

Ткачук Н.В.

вчитель початкових класів

КЗ «Широківська опорна школа загальної середньої освіти I-III ступенів» Широківської селищної ради смт Широке, Дніпропетровська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Основне завдання сучасної Нової української школи – всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості; переорієнтувати навчання на освоєння знань, умінь та навичок, потрібних сучасній людині для успішної самореалізації в суспільстві, заохочувати дітей до пізнання нового, формувати читацькі компетентності, розвивати творчі здібності, робити їх успішними. Різнобічний розвиток особистості дитини передбачає фокусування на ключових компетентностях, серед яких є вміння читати й розуміти прочитане, висловлювати думку усно й письмово, критично й системно мислити, здатність логічно обґрунтовувати свою позицію.

В цьому році я працюю з першокласниками. Діти гіперактивні, спілкуються між собою на підвищених тонах, бачать і чують тільки себе, не вміють поступатися один одному, і це часто приводить до конфліктів. У дітей словниковий запас на рівні побутового, тому не можуть чітко висловлювати свої думки, будувати діалоги, описувати предмети, явища, не навчені просити вибачення, вживати ввічливі слова. На мою думку, всі ці навички повинні закладатися в сім'ї батьками, а школа тільки розвиває та поповнює ці знання. Читацькі навички закладаються в родині, а практика показує, що діти позбавлені вдома можливості спілкування з книгою – не практикуються сімейні читання та обговорення прочитаного, вміння висловити ставлення дитини до героя, його вчинків. Нажаль, недостатній розвиток читацьких умінь в учнів, викликає серйозні труднощі у навчанні. Причиною цього є відсутність інформаційного голоду, все необхідне можна знайти в комп'ютері чи телефоні; у родині не цікавляться читанням; відсутні навички швидкого читання; діти самі не можуть обрати цікаву літературу; батьки змушують читати, а не читають разом з дітьми, порівнюють своїх дітей з іншими.

Читацький розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона налагоджує контакт із довкіллям, завдяки якому відбувається соціалізація дитини. У молодшому шкільному віці закладається фундамент культури мислення, мовлення і спілкування, розвиваються комунікативні здібності,

пізнавальна активність, образне творче мислення. Новий Державний стандарт початкової школи включає мовно-літературну освітню галузь, метою якої є розвиток дитячої особистості засобами читацької діяльності; ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в початковій школі, розвиток здатності аналізувати текст, виділяти в ньому головну думку і формулювати її, ділити текст на логічно завершені частини і скласти план, передавати за планом зміст тексту, аналізувати тексти за змістом і формою та за потреби удосконалювати їх; формування культури усного та писемного мовлення як засобу вільного спілкування та самовираження, що має труднощі через: бідність мовлення учнів та низьку культуру спілкування; обмеженість родинного спілкування з дитиною; домінування мовлення вчителя на уроках. Для формування читацької компетентності учнів використовують такі методи: розігрування діалогу, монологу; інсценування казок; усний опис картин; ляльковий театр; проведення інтегрованих уроків, сюжетно-рольових ігор; сюжетні малюнки; відновлення деформованих текстів; використання інтерактивних технологій «Мікрофон», «Мозковий штурм».

Роботу над розвитком читацьких компетентностей починають з формування у молодших школярів практичного уявлення про силу голосу, темпу читання, правил поведінки під час мовлення та спілкування. Через виконання системи вправ, діти усвідомлюють, що їх голос є основним засобом для вираження думки, для спілкування і взаєморозуміння з людьми. Найпродуктивнішим матеріалом для цього є використання записів зразків усної народної творчості, розказування самостійно складених казок і оповідань з наступним колективним аналізом усних висловлювань дітей, розгляд ситуативних малюнків з подальшим висловленням своїх міркувань про те, де діти можуть розмовляти голосно, а де тихо. Моє завдання - переконати учнів в тому, що вони живуть не ізольовано, а в суспільстві, де треба обов'язково зважати на інтереси інших людей. Наступною важливою ознакою у формуванні читацьких навиків є швидкість (темп) читання. Але треба пам'ятати, що швидкість мовлення дітей залежить від особливостей їхньої психічної діяльності, від їхнього темпераменту. На нормалізацію швидкості читання дитини у процесі навчальної діяльності є зразок, поданий учителем. Найкращі зразки текстів, які ілюструють різний темп читання, належать до усної народної творчості: скоромовки, лічилки, примовки. Працюючи над цим матеріалом, вчу дотримуватись не тільки швидкості, а й виразності та правильності у вимові кожного слова. Використання міміки та жестів під час інсценізації уривків твору, ведення діалогу, показу пантоміми до твору, також допомагають учням правильно вести себе в тій чи іншій ситуації.

Сьогодні до кошика «педагогічних ідей» потрапила ще одна технологія – «Щоденні 5», спрямована на розвиток читацьких умінь та навичок, на розвиток власної витривалості та самостійності, що забезпечує їхню активну участь у читанні та письмі упродовж тривалого часу. «Щоденні 5» є новітнім методом навчання учнів Нової української школи, що використовують на уроках української мови та читання. У Державному стандарті початкової освіти

зазначено, що « головною метою літературної освіти у початковій школі є формування першооснов читацької культури молодших школярів, емоційно – ціннісного ставлення до змісту прочитаного, формування особистості дитини засобами художнього слова».

Під час виконання «Читання для себе» та «Читання для когось» діти самі можуть обрати книгу для роботи або вчитель пропонує. Діти об'єднуються у пари за інтересами. Такий вид вчить слухати одне одного, спонукає до співпраці, ставити запитання та аналізувати твір. Під час «Слухання» учень може самостійно обрати аудіо запис, обмінюватися думками , аналізувати почуте, а після завершення учні виконують завдання, які підготував вчитель. «Письмо для себе» - допомагає школярам висловлювати думки і записувати їх на папері. Ці вправи дають свободу вибору для учня, де вчитель не критикує роботу, а дає можливість учням самим виправити помилки, зробити висновки. «Робота зі словами» - навчаються прояснювати та пояснювати значення слів, добирати слова на задану тему. практикуються у вживанні нових слів у письмовому мовленні.

Головне у спілкуванні з дітьми – це помітити в кожному з них усе краще, заохотити творчість, запалити іскорку, яка веде до знань, не «наповнювати» дітей знаннями, а навчити знаходити інформацію і критично її опрацьовувати, читати не для батьків, а для себе. Працюючи в групах або самостійно, учні вчать робити вибір, працювати самостійно, розвивають витривалість і відповідальність. Якщо ми хочемо бачити в своїх учнях свідомих читачів, то насамперед, повинні пам'ятати ось про що: давати свободу вибору, бути самим прикладом для наслідування – читають батьки – читають діти - дитина має бачити, що дорослому теж цікаво; тренувати навички читання у дитини – читаємо потрохи, але щодня; не змушувати, а пробувати мотивувати дитину до читання; для самостійного читання підбираємо цікаві книги – читання обов'язково має захоплювати, а потім - викликати бажання обговорити прочитане разом.

У разі правильного і систематичного використання елементів інформаційних технологій у формуванні читацької компетентності в учнів підвищується інтерес до читання, до спілкування. Діти успішно сприйматимуть такі заняття, опанують уміння працювати з довідковим матеріалом, шукатимуть необхідну інформацію, знаходити муть декілька варіантів розв'язання проблеми, дискутуватимуть, слухатимуть співрозмовника, робитимуть узагальнення та висновки. Підготовка вчителя займатиме багато часу, але водночас ця робота дарує задоволення, бо має творчий характер і дає результат. Якщо у класі, під час перерви, відпочинку, хоча б 4-5 учнів триматимуть в руках книгу, розглядатимуть картинки, читатимуть окремі слова, це вже добре. Значить, ми працюємо не даремно, наша робота дає плоди.

Література

1. Вашуленко М.С. Методика інтегрованого курсу «Українська мова» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. - Київ. Видавничий дім «Освіта», 2019. 4-7 с., 109-121 с.

2. Данилова Людмила, Кірик Марія. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти. - Львів. Видавництво «Світ», 2019, 67с.

3. Зуєва С.М., Кулішова А.А., Шнуренко В.С. Сучасні практики НУШ «Щоденні 5» - це крок до успіху. -// Початкове навчання та виховання. - 2019. - №31-32. - с.3-4

4. Шамрило О.Г. Формування мовленнєвої компетентності першокласників засобами дидактичної гри. -// Початкове навчання та виховання. - 2019. - №34-36. - с.5.

Пазиніна Н.М.

вчитель початкових класів

Комунальний заклад «Харківська спеціалізована школа I–III ступенів № 11 з поглибленим вивченням окремих предметів Харківської міської ради Харківської області» м. Харків, Харківська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

“Читання – це віконце в світ, найважливіший інструмент навчання, воно має бути вільним, швидким – лише тоді цей інструмент буде готовий до дії”
В.О. Сухомлинський

У сучасному світі інтерактивних технологій успішною може стати людина, здатна до вільної комунікації, спроможна працювати в команді, творча, креативна, самостійна тощо. Тому одним із завдань сучасної системи освіти є формування в учнів так званих soft skills навичок. Проте слід не забувати про те, що основним видом передачі та отримання інформації є текст.

Згідно з дослідженням якості освіти Pisa, проведеному в 2018р., у середньому кожен четвертий учень в Україні має низький рівень сформованої читацької, математичної та/або природничої грамотності. Це пов'язано насамперед з нездатністю школярів розуміти та інтерпретувати тексти, пов'язувати кілька фрагментів інформації, робити висновки, тому питання формування читацької компетентності наразі не втратило своєї актуальності.

У початковій школі читацька компетентність є базовою, ключовою, тому що без вміння плавно, швидко, свідомо читати учень не зможе оволодіти навичками письма, розв'язання математичних завдань, пошуку і передачі інформації.

Проблеми формування читацької компетентності досліджували І.Т. Федоренко, І.Г. Пальченко, В.М. Зайцев, О.Я. Савченко, Н.Ф. Скрипченко, В.Б. Едігей та інші науковці.

Компетентність у перекладі з латинської (competentia) означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Компетентність також визначається як набута у процесі навчання інтегрована здатність

особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці. На думку більшості вчених читацька компетентність передбачає володіння учнем сукупністю знань, умінь, навичок ефективної взаємодії з текстом, повноцінного усвідомлення літературних творів, їх інтерпретації, оцінювання, здійснювання пошуку в тексті потрібної інформації, відчуття естетичної насолоди від художнього слова тощо.

У Державному стандарті освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87, метою вивчення мови та літератури (української, національних меншин, корінних народів) у рамках мовно-літературної освітньої галузі є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей.

У структурі читацької компетентності виділяють такі складові:

1) Мовленнева, яка передбачає формування і розвиток мовленнєвих умінь і навичок:

- уміння будувати усні й письмові монологічні висловлювання;
- брати участь у діалозі;
- здатність висловлювати свої думки, використовуючи для цього як мовні, так і позамовні та інтонаційні засоби виразності мовлення;
- уміння ставити запитання і відповідати на них;
- уміння переказувати твір;
- образного мовлення;
- уміння виразно читати.

2) Літературознавча – ознайомлення з літературознавчими поняттями; сприймання, аналіз літературного твору.

3) Бібліотечно-бібліографічна – передбачає уміння учня працювати з книгою, періодичними виданнями як джерелами отримання інформації; наявність у молодших школярів певного кола читання; знання початкових бібліотечно-бібліографічних понять та вміння користуватися довідковою літературою;

4) Літературно-творча — передбачає розвиток і реалізацію літературно-творчих умінь і здібностей учнів;

5) Емоційно-ціннісна – розвиває емоційну і почуттєву сфери учнів, уміння висловлювати оцінні судження щодо прочитанного.

У власній педагогічній практиці вважаю доречними використання таких прийомів навчання читанню:

- артикуляційні вправи;
- вправи на постановку правильного дихання;
- самозамірювання швидкості читання;
- вправи на збільшення кута зору (динамічне читання);
- робота із цифровими стереоскопічними таблицями Шульте;
- багаторазове читання скоромовкою;
- читання «буксиром»;
- зміна темпу та інтонації читання;
- читання з передбаченням;
- читання за особами;

- читання текстів з пропусками;
- зорові диктанти;
- списування;
- переказ;
- створення власного висловлювання («словесне малювання», продовження твору за початком тощо);
- Інсценізація;
- робота з дитячою книгою (позакласне читання);
- аналіз твору (фішбоун, кубик Блума, читацьке колесо).

Сучасне забезпечення потреб освітнього процесу дозволяє активно користуватися наборами «Шість цеглинок Lego » та «Lego System», за допомогою яких можна урізноманітнити уроки, зробити їх невимушеними, цікавими й одночасно пізнавальними, а також сприяти формуванню читацької компетентності учнів. Для цього використовую такі завдання: склади слово; доповни речення; побудуй вежу, установивши відповідність «малюнок-слово»; перекажи текст за ключовими словами, позначеними цеглинками леґо відповідного кольору, створи проект із подальшою презентацією тощо.

Пропоную до уваги урок з використанням наведених вище прийомів.

Тема уроку: М.Підгірянкa. Ліс.

Мета уроку: ознайомити учнів з життям і творчістю Марійки Підгірянки, розкрити красу і багатство рідного слова ; формувати в учнів навички виразного читання; розширювати уявлення про красу природи; розвивати зв'язне мовлення учнів, творчу уяву, фантазію, пам'ять, увагу ,мислення ; виховувати любов до рідного слова, бережне ставлення до природи.

Обладнання: підручник, роздавальний матеріал, набори «Шість цеглинок Lego» та «Lego system», ілюстрації дерев та птахів, зображення лісу у різні пори року, портрет М.Підгірянки.

Хід уроку

1. Організаційний момент.

Доброго ранку і доброго дня
бажаєте ви і бажаю вам я.

2.Актуалізація опорних знань.

2.1. Офтальмотренаж (гімнастика для очей)

2.2. Вправи для дихання.

2.3. Вправи на розвиток техніки читання.

а) Робота з кольоровою таблицею Шульте.

9	12	18	14	16
10	21	5	15	7
23	17	24	20	1
6	4	19	11	8
25	22	3	13	2

- Порахуйте числа від 1 до 25.

- Назвіть цифри синього/ зеленого/жовтого/червоного кольорів.
- Якого кольору цифра 25,12,5 тощо.

б) Самозамірювання часу читання. Робота з картками.

ДИМ	САД	ЛОЗА	РІКА	МІРА
СИН	ЛЕВ	КОЗА	ДИТЯ	МАЛО
ВІН	СІК	РОСА	МИША	ВАГА
ЧАС	НАС	СЕЛО	ВАЗА	ЛОША

Роздавальний матеріал

- Прочитайте самостійно слова потягом 1 хвилини. Запам'ятайте слово, на якому зупинилися. За сигналом почніть читання спочатку.
- Хто прочитав більшу кількість слів?
- Прочитайте 1,2,3... стовпчик слів на одній затримці дихання. Кому вдалося?

2.4. Робота над скоромовкою.

Біг додому лісом лис.

Шелестів за лисом лис.

- Самостійне читання учнями мовчки.
- Читання вчителем вголос.
- Вправа «Черепашка- сорока». Прочитайте повільно, як повзе черепаха, поступово прискорюючись, щоб промовити, як сорока.
- Читання учнями вголос (3-4 учні).
- Бесіда: - Які слова схожі за звучанням?
- Які звуки їх розрізняють?
- Яке лексичне значення слів «лис» - «ліс»?

Висновок: Один звук може змінити лексичне значення слова.

3. Повідомлення теми і мети уроку.

4. Сприйняття і усвідомлення нового матеріалу.

4.1.Ознайомлення з біографією та творчістю М.Підгірянки.

Марійка Підгірянки народилася 29 березня в селі Білі Ослави в Івано-Франківській області. Народилася в багатодітній родині лісничого. Дівчинка тяглася до науки, сприяв цьому дідусь по матері, священник Микола Волошин, який навчив улюблену внучку читати і писати. У 13 років вона почала складати перші вірші. Марійка мріяла стати вчителькою. Вона самотужки склала всі екзамени, і її мрія здійснилась. Марія Омелянівна віддала вихованню дітей понад 40 років. Більшість творів поетеса написала про дітей і для дітей. Основні мотиви віршів – мрії про краще майбутнє народу, оспівування краси рідного краю, природи Карпат. Основними її збірками були: «Ангеляткова наука», «Ранкові зустрічі», «Улюблені вірші», «Материнський віночок», «Розповім вам казку, байку» та інші.

18 травня 1963 Марійки Підгірянки не стало. Похована вона у м.Львові.

4.2. Опрацювання вірша «Ліс».

а) Словникова робота.

буйний - який дуже сильно розрісся; пишний, розкішний
воркотіти – говорити

галузка - гілка, гілочка

ярок, яр - глибока западина

потік - струмок із стрімкою течією

мугикати - тихо наспівувати

б) Слухання вірша (виразно читає вчитель).

- Яким ви уявили ліс?

в) Словесне малювання (3-4 учні).

г) Читання учнями «буксиром» за вчителем.

д) Вибіркове читання:

- Прочитайте рядки, у яких йдеться про птахів, про дерева.

- Розгляньте ілюстрації (заздалегідь вивішені на дошці або на екрані). Які птахи, дерева вам знайомі / незнайомі?

- Як авторка пише про шум лісу?

- Які пестливі слова вживає автор?

- Які слова вжиті у переносному значенні? Як ви розумієте їх значення?

е) Бесіда

- Який настрій передано у вірші? - Яку пору року описано у вірші?

- Якого кольору листя восени? Оберіть дві цеглинки відповідного кольору.

Приготуйтеся до фізкультхвилинки.

4.3. Фізхвилинка з Lego.

Руки вгору, погойдали –

Це дерева в лісі.

Опустили і стріпнули-

Збив росинки вітер

Руки в сторони змахнули –

Летимо, як птахи.

Приземлились, відпочили

І за парти сіли.

4.4 . Читання для когось. Робота в парах.

- Попрацюйте в парах. Домовтеся, хто читатиме першим. Прочитайте виразно вірш один одному.

- Слухання 2-3 пар на загаль.

4.5. Читання для себе. Самостійна робота.

У дітей на партах заздалегідь заготовлені картки з текстами. На дошці вивішено зображення дуба і зозулі. Під кожним зображенням прикріплено конверт, на звороті якого схематичне зображення цеглинки Lego. Цеглинки відповідного кольору також зображені на картках із текстами. Діти обирають картку, самотійно читають текст. За сигналом вчителя складають картки у відповідні конверти. Якщо колір цеглинок на конверті і картці збігається, дитина правильно визначила зміст прочитаного твору.

Роздавальний матеріал

- Про які дерева і птахів йшлося у вірші?

- Що зображено на ілюстраціях?

- Оберіть картку для самостійного читання.

- Прочитайте твір.

- Визначте, про кого або про що йдеться у віршах.

- Покладіть картку у відповідний конверт.

- Перевіримо, чи всі правильно прочитали.

<p>Павло Тичина А Я У ГАЙ ХОДИЛА А я у гай ходила По квітку ось яку! А там дерева — люлі І все отак зозулі: — Ку-ку!</p> <p>Я зайчика зустріла. Дрімав він на горбку. Була б його спіймала, Зозуля ізлякала: — Ку-ку!</p> 	<p>Павло Тичина ВІТЕРЕЦЬ ТОРКНУВ ДУБИ Вітерець торкнув дуби — Й ті зашелестіли. Позлітались голуби, Нам завуркотіли. Вгору сонечко підбилось, На усіх нас задивилось.</p>
---	---

5. Закріплення та узагальнення вивченого.

5.1. Творча групова робота з «Lego System». Робота над розвитком мовлення.

- Чи однаковий ліс у різні пори року? (Доречно використати ілюстрації лісу в різні пори року).

- Об'єднайтеся у 4 групи. Сконструйте з Lego System ліс:

1 група: зимовий   3 група: літній

2 група: осінній   4 група: весняний

- Презентуйте свої роботи, розкажіть про особливості лісу в обрану пору року. **Висновок:** у будь-яку пору року природа прекрасна. Наша задача зберегти цю красу, не зіпсувати її. Як ми повинні поводитися задля збереження природи?

6. Підсумок уроку.

6.1. Вправа «Відкритий мікрофон»

- Який вірш опрацювали?

- Що нового дізналися на уроці?

- Який вид роботи візьмемо на наступний урок?

6.2. Рефлексія.

- За допомогою цеглинок Lego вкажіть ваш настрій наприкінці уроку: все сподобалось – зелена, не визначився - жовта, не сподобалось нічого – червоний.

7. Домашнє завдання.

Виразно читати вірш М.Підгірянки «Ліс».

За бажанням: 1) підготувати ілюстрацію до вірша; 2) вивчити вірш.

Література

1. Вашуленко О.В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1 / О. В. Вашуленко. К.: Освіта 2011. – 94 с.

2. Державний стандарт початкової освіти. – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF>.

3. Логачевська С. Критичне мислення і диференціація на уроках читання.// – Початкова школа. – 2004. – № 7. – С. 26.

4. Мартиненко В.О. Формування змісту літературного читання молодших школярів :сучасний вимір/ Валентина Мартиненко// Українська література в загальноосвітній школі. – 2011. – №9. – С.5 – 8

5. Пузік З.С. Формування читацької компетентності учнів початкових класів через упровадження когнітивних методів навчання в урочній та позаурочній діяльності/ З.С.Пузік // Початкове навчання та виховання (Осн.). – 2014. – №3. – С.2.

5. Фасоля А.Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо // Дивослово. – 2017. – №9. – с.8 – 15.

6.Читацька компетентність молодшого школяра: теорія, розробки// Початкова освіта (Шк.світ). – 2012. – -№4. – С.15 – 65.

Лукашенко Н.Г.

вчитель початкових класів

Малинська загальноосвітня школа I-III ступенів №4 м.Малин, Житомирська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стрімкі зміни в демократичному й інформаційному суспільстві вимагають забезпечення готовності здобувача освіти до взаємодії з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей. Актуальною темою є формування читацької компетентності.

Відповідь на частину питань, які виникають під час роботи, учитель знайде в публікаціях В. Сухомлинського, Т. Рамзаєвої, В. Давидова, М. Львова, О. Савченко, М. Вашуленка, О. Пешковського, В. Едігея, В. Зайцева, інших науковців.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості і допитливості[1].

Пріоритетною метою навчання читання у початковій школі є формування читацької компетентності школяра. У Державному стандарті початкової загальної освіти читацька діяльність розглядається як комунікативна мовна пізнавальна діяльність, спрямована на сприйняття осмислення і відтворення прочитаного [1].

Компетентність – поінформованість, обізнаність, авторитетність. Компетентність у перекладі з латинської «competentia» означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід.

Читацька компетентність молодшого школяра - це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають змогу

учневі свідомо здійснювати пошук і відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання, сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного.

Відомий лінгводидакт Михайло Львов зазначав: «Той, хто погано читає, повільно пише, неминуче стане невстигаючим учнем – невстигаючим у буквальному розумінні: він не зможе встигнути написати те, що пишуть усі інші, прочитати і сприйняти те, що прочитують і сприймають усі інші»[2, с.176].

При плануванні та організації освітнього процесу керуємося цілями навчання у когнітивній сфері, які виражені через елементи засвоєння: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінку(елементи таксономії Блума).

Для вирішення ключових проблем : розвитку стійкого інтересу до пізнання; бажання та вміння самостійно вчитися; подолання труднощів, викликаних соціально обумовленими відмінностями в рівні розвитку дітей, формування основ базової культури особистості спрямовуємо роботу на особистісно зорієнтований підхід до навчання учнів.

Не можна сформуванню читацьку компетентність здобувачів освіти без навчання, яке засновано на комплексному підході, без інтегрованого навчання. Заохочуємо учнів робити зв'язки між дисциплінами і спиратися на знання і навички з кількох предметних областей, не будуюмо меж.

Діяльнісний підхід формує навички 21 століття, які є ключовими і дозволяють учням опанувати навчальну програму, стають корисними у повсякденному житті:

- критичне мислення і вирішення проблем: прогнозування; висунення гіпотез; порівняння і зіставлення; узагальнення; оцінка суперечливих ідей; вибір альтернативи; прийняття обґрунтованих рішень;
- комунікативні навички: уважне слухання; повага до точки зору інших; розуміння думок інших; коректне донесення власної думки; співпраця з іншими в ході спільної роботи або ігор;
- організаційні навички: логічне вибудовування ідей; як краще висловити розуміння (наприклад, у письмовій, усній, візуальній або драматичній формі; керування часом; створення гри в навчальних ситуаціях);
- навички застосування: використання раніше засвоєної інформації або навичок у новій ситуації.

Формування ключових компетентностей, зокрема читацької, відбувається у процесі тематичного інтегрованого навчання. Систематично і цілісно впроваджуємо сучасні навчальні технології – технології інтерактивного навчання: технології ситуативного моделювання (драматургія, рольова гра, програвання сценки), технології кооперативного навчання (ротаційні (змінні) трійки, робота в парах, два-чотири- всі разом, карусель), технології колективно-групового навчання (навчаючись – вчуся, мозковий штурм, незакінчені речення, мікрофон, ажурна пилка), технології опрацювання дискусійних питань (зміни позицію, метод «Прес», займи позицію, дискусія), технологію диференційованого навчання (включення школярів у навчальну діяльність відповідно зони найближчого

розвитку і актуального рівня готовності), технології розвитку критичного мислення.

Для досягнення результату не можна обійтися без традиційного навчання, коли відбувається процес передавання готових відомих знань: пояснювально-ілюстративний та репродуктивний методи. І тільки після опрацювання цих методів переходимо до вищих рівнів розумової діяльності, процесу активного пошуку відкриття нових знань: проблемне викладання, частково-пошуковий і пошуковий методи.

Успішно вирішити навчально-пізнавальні завдання вдається завдяки добре спланованим урокам, використанню емоційних елементів. Оскільки успішна мовленнєва діяльність неможлива без відповідних емоцій. Психологічний зміст цього явища розкрито відомим психологом Сергієм Рубінштейном, який зазначав, що «свідомість людини охоплює не тільки знання, а й переживання того, що у світі є значущим для неї з огляду на відповідні потреби, інтереси тощо»[3, с.322]

Зауважимо, що паралельно з основним методом навчання грамоти, використовуємо метод глобального читання, методу читання цілих слів. Слова добираємо відповідно тематичних тижнів. Проводимо вправу «Фото око», використовуючи шість цеглинок. Таким чином, проводиться словникова робота, активізується пізнавальна діяльність, відбувається само оцінювання дітьми своєї роботи.

Формуванню читацької компетенції сприяє збагачення словникового запасу здобувачів знань. Активізує навчально-пізнавальну діяльність подача словникових слів у вигляді ребусу: відгадай ребус і прочитай слово. Гра «Детектив»: знайди слово в таблиці букв, в рядку букв, серед «розсипаних» букв. Діти не просто відтворюють слова, відбувається активний пошук і процес відкриття нових знань.

Ефективно впроваджуємо систему «Щоденні 5». «Ця система складається з п'яти видів діяльності – «Письмо для себе», «Читання для себе», «Читання для когось», «Робота зі словами» і «Слухання», які діти виконують щодня на уроках. Ці види діяльності є різновидом звичних для української школи завдань з розвитку різних видів мовленнєвої діяльності: читання мовчки, читання вголос, діалогічного мовлення та письма. Утім, особливості організації цієї роботи надають їй більшої результативності»[4]. В кабінеті зібрана класна бібліотека, яка постійно поповнюється. Слід пам'ятати про традиційні функції дитячої літератури: розважальну, комунікативну, яка привертає юного читача до книги, естетичну, риторичну, компенсаторну, пізнавальну та гедоністичну. Діти мають право вибору. Під час письма діти із задоволенням, вільно пишуть у «Щоденнику вражень». Не оцінюємо, не критикуємо, не обмежуємо обсяг, але діти чітко розуміють, час на роботу обмежений.

Для формування читацької компетенції важливе осмислене читання: читаю-розумію-аналізую-роблю висновки. Поряд з розвитком темпу читання має бути процес роботи над розумінням прочитаного: визначення послідовності подій, висловлення власного судження, виявлення взаємозв'язку, бачення фактів і

наслідків, оцінка значимості події тощо. Судження і висновки учня мають засновуватися на чітких критеріях.

Повноцінному усвідомленню тексту сприяє виразність прочитаного, тому приділяємо увагу вправам, які сприяють цьому процесу. Розвиток артикуляційного апарату – це сходи́нка, без якої не проходить жоден урок. Зразок виразного емоційного читання вчителем, аудіо записи, конкурс читців, поетичні хвилинки, читання в особах, використання міміки, жестів, інтонації, сили та тембру голосу. Такі уроки дають учневі почуття захоплення, впевненості, радості, розвиток творчих здібностей.

Отже, очевидним є той факт, що формування читацької компетенції є процес активного пізнання, заснованого на взаємодії, діалозі рівноправних суб'єктів – учителя та учнів, – що протікає в психологічно комфортних умовах, в атмосфері взаємної підтримки, співтворчості, співпраці. Взаємодія з іншими особами усно, сприйняття і використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях забезпечать готовність здобувача освіти до життя в суспільстві змін, продовження успішного навчання впродовж усього життя.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkavoyi-osviti>.
2. Львов М.Р. Речь младших школьников и пути ее развития/ М.Р.Львов. – М.: Просвещение, 1975. – 176с.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: в 2 т./ С.Л.Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1989. – Т.2 – 322с.
4. Нова українська школа. URL: [https:// mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola](https://mon.gov.ua/tag/nova-ukrainska-shkola).

Галушка Н.П.

вчитель початкових класів

ліцей “Львівський” ЛМР

м. Львів, Львівська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність і мета проблеми. Глобальні процеси розвитку інформаційних технологій поставили перед школою завдання розроблення нових технологій щодо усвідомлення, аналізу, систематизації отриманої інформації і уміння застосовувати її практично.

Державний стандарт початкової загальної освіти і Програма для загальноосвітніх навчальних закладів, 1-4 класи “Літературне читання” визначають формування читацької компетентності одним з пріоритетних складників мети курсу.

Читацька компетентність молодшого школяра-володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, які дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук книжок, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання, сформованості особистісних, ціннісних суджень щодо прочитаного.

Завдання вчителя початкових класів не тільки навчити дітей свідомо, правильно, виразно читати, аналізувати прочитане, а й формувати в учнів соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів; розвивати мовлення; формувати уміння створювати власні висловлювання за змістом прочитаного; розвивати творчо-літературну діяльність школярів; формувати в них навички самостійної роботи з різними типами і видами книжок; уміння здійснювати пошук, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань; переконати учня в тому, що читання-процес не лише необхідний, але й дуже цікавий, захопливий.

Навчитись умінням читати-головне завдання початкової школи. Неможливо досягнути якісного грамотного письма, свідомого розв'язування задач без належного уміння читати.

За умови поганого читання губиться зміст і логічні зв'язки прочитаного.

Щоб читання відповідало всім вимогам, вчителеві на уроці потрібно використовувати передову методику і інноваційні технології, котрі сприяють ефективному читанню.

Рекомендації, які дають ефективність читання:

- частота тренувальних вправ;
- шумове читання;
- щоденні п'ятихвилинки читання;
- читання перед сном;
- вечірнє читання в кругу сім'ї;
- режим ощадного читання;
- розвиток операційної пам'яті;

Щоб урок читання не був нудним і не зводився до формального перечитування змісту твору, вчителеві варто використовувати такі методи і прийоми роботи, котрі зможуть розбудити в кожному учневі інтерес до процесу читання, бажання аналізувати прочитане, робити висновки, порівнювати з дійсним життям.

Рекомендовані методи і прийоми:

- вправи зі скоромовками;
- ІНСЕРТ;
- випереджуюче читання;
- застосування літературних ігор, кросвордів, ребусів;
- буктрейлери;
- буккросинги;
- читання з частково закритими частинами слів;
- інсценізації прочитаного;

- читання для друга;
- читання для себе;
- слухання;
- метод “Помилок”;
- вправа “Роз’єднай слова”;
- метод “Перевтілення”;
- вправа “Покажи пантоміму”;
- кубик блума;
- телеграф;
- асоціативний куш;
- аналогія;
- відстрочена відгадка;
- дискусія;
- дерево рішень;
- конкурс запитань;
- вправа “Запитай у автора”;
- театралізація;
- тести;
- ситуація успіху.

Висновок. Дитяче читання відіграє важливу роль в житті дитини, набагато більшу, ніж читання в житті дорослих. Книга, яку прочитали в дитинстві, залишається в пам’яті, майже на все життя і впливає на подальший розвиток дитини. І з книг, які читають діти, вони дістають певне світосприймання, книги виробляють у них певні норми поведінки.

Кращі дитячі книги, які є зразком високого художнього слова-прози і поезії, виховують у дітей почуття прекрасного і роблять їх життя повнішим і цікавішим.

Чесність, готовність боротися за правду, совісність, повага до людей і до себе, любов до знань і праці, відповідальність, почуття обов’язку перед сім’єю, країною ненав’язливо входить у свідомість дитини через спілкування з хорошою книгою.

Читання має стати стежиною, що веде до вершин розумового, морального й естетичного виховання дитини.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти, 2018
2. Літературне читання. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1-4 класи// Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із вивченням українською мовою.-К.:Видавничий дім “Освіта”, 2016.
3. Вашуленко О.В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1/О.В.Вашуленко. 2011-94 с.
4. Інтерактивні технології навчання у початкових класах/ Авт.-упор. І.І.Дівакова-Тернопіль: Мандрівець, 2009-180 с.
5. Савченко О.Я. Читання// Навчання і виховання учнів 1-4 класів.-К.: Початкова школа.-2005.

Грищенко М. Р.

вчитель початкових класів
КОЗЗСО «Раївський НВК»

с. Раївка, Синельниківський район, Дніпропетровська область, Україна

Кир'янова С.М.

вчитель початкових класів
КОЗЗСО «Раївський
НВК»

с. Раївка, Синельниківський район, Дніпропетровська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Читання – це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе.
В. Сухомлинський

Ще милує душу пісня материнська над колискою, а вже казка-байка дідусева чи бабусина тчеться – на здоровий сон, на щасливу долю. І стільки в ній незвичайного, дивовижного, прекрасного! Реальне і вигадане напрочуд гармонійно поєднуються в казці, зачаровуючи малюка на все життя красою народного слова, сповненого мудрості, добра і оптимізму. Недарма Великий Каменяр – Іван Франко писав: «Оті простенькі сільські байки, як дрібні, тонкі корінчики, вкорінюють у наші душі любов до рідного слова, його краси, простоти і чарівної милозвучності. Тисячі речей у житті забудете, а тих хвиль коли вам люба мама чи бабуся оповідала байки, не забудете до смерті»

Дітям народна казка потрібна – як духовний хліб, що, як і хліб насущний, ніколи не проїдається.[3,с.5]

Згодом приходиться нове, глибше відкриття колись відкритого. Першого вересня шестирічна дитина вперше переступає поріг школи. З першого дня важливо, щоб цей період для кожної дитини був радісним незалежно від того які здібності і індивідуальні можливості вона має. Джерелом такої радості може й повинна стати книга.

Важливу роль у формуванні особистості відіграє читання. Саме читання є джерелом знань, емоційного, духовного та розумового розвитку людини. Тому пропаганда читання, виховання читацької культури, формування вміння користуватися бібліотекою, книжкою, розвиток пізнавальних інтересів, формування в учня читацької компетентності – пріоритетні напрямки спільної діяльності педагогів, бібліотекарів, батьків. [2,с.19]

Читацька компетентність молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук книжок, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного.[1, с. 94]

Формуючи стійкий інтерес до процесу читання, учителю слід пам'ятати:

- читацькі інтереси учнів проявляються, насамперед, у позитивному ставленні їх до читання, у прагненні ознайомитися зі змістом твору як джерелом нових знань і переживань;
- у читацькому інтересі виявляються пізнавальні, емоційні й вольові якості особистості;
- як і взагалі інтереси, читацькі інтереси можуть мати епізодичний і стійкий характер, тобто дитину потрібно захопити книгою, створити умови, при яких не читати просто не можливо, а потім ще й підтримувати стійкий інтерес до читання;
- віковий підхід до формування інтересу до читання і читацького інтересу як такого передбачає врахування не лише тих особливостей, які яскраво проявляються на цьому етапі вікового розвитку, але й тих, які ще не повністю виявилися на цій стадії розвитку, але яким належить майбутнє.[5,с.3]

У структурі читацької компетентності можна виділити такі складові:

- 1) Мовленнєва, яка передбачає формування і розвиток мовленнєвих навичок:
  - ✓ уміння будувати усні і письмові монологічні висловлювання;
  - ✓ брати участь у діалозі;
  - ✓ уміння переказувати твір;
  - ✓ уміння ставити запитання, відповідати на запитання;
  - ✓ здатність висловлювати свої думки, використовуючи для цього мовні та інтонаційні засоби виразності мовлення;
  - ✓ уміння читати виразно та образно мислити.
- 2) Літературознавча – це ознайомлення з літературознавчими поняттями:
  - ✓ сприймання, аналіз літературного твору.
- 3) Бібліотечно-бібліографічна – передбачає уміння:
  - ✓ працювати з книгою, періодичними виданнями, як джерелами отримання інформації;
  - ✓ наявність у молодших школярів певного кола читання;
  - ✓ знання початкових бібліотечно-бібліографічних понять та вміння користуватися додатковою літературою.
- 4) Літературно-творча – передбачає розвиток і реалізацію літературно-творчих умінь і здібностей учнів.
- 5) Емоційно - ціннісна – розвиває:
  - ✓ емоційну і почуттєву сферу учнів;
  - ✓ уміння висловлювати оцінні судження щодо прочитаного.

Всі складові читацької компетентності взаємопов'язані, а результатом їх взаємодії є сформованість читацької компетентності молодшого школяра, яка буде свідчити про стійкість інтересу до читання та сформованості у нього знань про літературу як вид мистецтва і літературу як науку. Адже читання є основою опанування всіх наук, розвитку людського інтелекту. У цьому складному процесі беруть участь зір, мислення, мовлення, сприйняття, пам'ять, уява, слухові та звукові аналізатори.

Дітям непросто поєднувати водночас зорове сприйняття букв, слів, речень, усвідомлювати прочитане, визначати ставлення до нього. Не володіючи технікою читання, дитина втрачає до нього інтерес, погано розуміє і засвоює текст, швидко втомлюється. Тому розвитку техніки читання допомагають тренувальні вправи. Тренуватися в читанні краще часто, порціями по кілька хвилин. Для цього є: напівголосне читання (читання гудіння), читання перед сном, читання у темпі скоромовки, читання наввипередки, читання – «доганяй лики», проведення самозамірів читання.

Використання цих резервів допомагає навчити кожного учня читати швидко.

На уроках використовуємо також вправи для удосконалення техніки читання: розширення кута зору, вправи на миттєве розпізнавання слова під час читання (картки-блискавки), постановка дихання, зорові і слухові диктанти, розвиток навичок передбачення, читання слів, в яких переставленні склади, букви тощо.

Невід'ємною складовою у формуванні читацької компетентності є уроки позакласного читання. Сучасне позакласне читання – складова частина навчального предмета читання і розвитку мовлення. Його мета – забезпечити педагогічне керівництво самостійним читанням учнів. Позакласне читання учнів покликане формувати основи читацької самостійності:

- а) орієнтуватися у книжковому світі, добирати для читання високохудожні твори;
- б) повноцінно сприймати твір, грамотно працювати з його текстом (правильно, швидко, виразно, свідомо читати);
- в) осмислювати і відтворювати зміст прочитаних творів, висловлювати своє ставлення до прочитаного.

Читання настільки важливий складний процес, що його важко визначити однозначно. Адже видів читання є дуже багато. І кожний з цих видів потребує вмінь, навиків, вправляння. А щоб набути ці навички, необхідна систематична, цілеспрямована, продумана робота вчителя на кожному уроці, незалежно від того, чи це урок читання, мови, математики чи природознавства.

Вміння користуватися книгою розширює творчу уяву дитини, привчає думати про книжки і їхніх героїв, про тих, хто пише книги, про людей, про своє місце серед них. Тому виховання в учнів любові до книги, вироблення в них глибоких читацьких інтересів – одне з головних завдань, яке стоїть перед учителем.

Література

1. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1/ О.В.Вашуленко. К.: Освіта 2011. – с. 94
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. (методичні рекомендації в таблицях і схемах) -Дніпропетровськ: ДОІППО, 2011.-с.19
3. Дмитренко М. К. Нев'янучі квіти. //- Українські народні казки.-с.5

4. Логачевська С. Критичне мислення і диференціація на уроках читання.// - Початкова школа.-2004.-№7.- с.26.
5. Нев'ядомська Т. В. Літературне читання.2 клас: розробки уроків:2 клас.- с.3

Маківська Г.С.

вчитель початкових класів

Шебелинська загальноосвітня школа I-II ступенів

Балаклійська районна рада, Харківська область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі відродження незалежної України, її інтеграції європейський та світовий інформаційний простір визначено нові пріоритети розвитку освіти, а саме – переорієнтація навчально-виховного процесу на потреби дитини, досягнення якісно нових результатів її особистісного і соціального розвитку згідно з Концепцією початкової освіти.

Сьогодні однією з гострих проблем в українській державі є глибока криза духовної і культурної цінностей. Ця проблема формувалась упродовж десятиліть, і в результаті сьогодні ми спостерігаємо цілковиту відсутність інтересу до книги. Школа, учитель, класний керівник мають забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців мистецтва творити себе і своє життя. Тому пропаганда читання, виховання читацької культури, формування вміння користуватися бібліотекою, книжкою, розвиток пізнавальних інтересів, формування в учня читацької компетентності – пріоритетні напрямки спільної діяльності педагогів, бібліотекарів, батьків.

В оновлених програмах з літературного читання зазначено, що «читацька компетентність молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук книжок, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, сформованості особистісних цінних суджень щодо прочитаного.

Актуальною стає проблема розвитку читацької самостійності молодших школярів, оскільки саме рівень сформованості навичок самостійної роботи з книгою є передумовою інтелектуального та духовного зростання учня. Стрімке зростання обсягу інформації, яку необхідно засвоїти і обробити, потребує збільшення темпу читання, швидкості і якості розуміння прочитаного. [11, с.4-5] З огляду на це, читання стає основою освіти, провідною навичкою самоосвіти людини упродовж життя, спрямованої на особистісний розвиток молодших школярів, формування в них ключових і предметних компетентностей. Зрозуміло, що неможливо сформувати читацьку компетентність без правильно організованої і серйозно поставленої роботи учнів з перших днів навчання з книгами із

доступного кола читання, без виховання в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги, читати ті, які підходять саме конкретній дитині, а не комусь іншому. [8, с. 3-14]

Завдання вчителя на уроках літературного читання полягає у створенні оптимальних умов для формування загально-навчальних компетентностей молодших школярів, морального розвитку дитини, її взаємозв'язку із соціальним середовищем та сприянню набуття ними соціальних навичок, становленню особистості, розвитку читацької самостійності, яка є передумовою інтелектуального та духовного зростання учня [10,с.4-7]. Книга – є фундаментом освіти і самоосвіти, берегинею людських знань. Тому необхідно намагатися шукати нові шляхи пропаганди дитячої книги. Чим більше учень міркує над прочитаним, замислюється над ним, тим легше йому вчитися.

Із досвіду переконана, що впровадження компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів до навчання, що вимагається змістом Державного стандарту початкової загальної освіти [4,№87] та оновленою навчальною програмою з літературного читання, неможливе без застосування на уроках саме інноваційних технологій. Для більшої ефективності уроку читання використовую: варіативність його побудови, застосуванні емоційно привабливих елементів (ігрового сюжету, девізів, фрагменти фільмів, мультфільмів, документальних фільмів, музику, твори образотворчого мистецтва і краєзнавчий матеріал), також заохочую дітей до використання короточасних проєктів. У своїй роботі приділяю увагу розвитку оптимального читання: коли увага спрямована не на процес читання, а на сприйняття змісту прочитаного. Вважаю, що головним прийомом, який забезпечує розвиток навичок читання, є багаторазове звернення до тексту, перечитування його із новим завданням. [6, с.1-4] Ось тоді дитина відкриває в ньому щось нове, на що не звернула уваги під час попереднього читання. Використовую такі прийоми: виділення на кожному уроці часу для читання мовчки (про себе), вголос (пошепки) [3, с. 22-26]; вправи зі скоромовками; стеження за підручником, а не лише слухання, коли читає вчитель; використання різних вправ на вміння швидко орієнтуватись; широко використовую ігри, кросворди, що потребують вміння читати; читання деформованого, перевернутого тексту [1, с.104] Активізувати пізнавальну діяльність учнів допомагають інтерактивні методика кооперативного навчання («Спрямоване читання», «Кероване читання з передбаченням», «Шість капелюхів»(мислення Едварда де Боно), «Два – чотири - всі разом», «Коло ідей»). На етапі мотивації навчальної діяльності та підготовки до сприймання нового матеріалу використовую такі колективно-групові методи навчання, як «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Криголам», «Аналіз ситуації», «Групування». На етапі уроку актуалізації опорних знань, умінь та навичок учнів використовую систему завдань на артикуляцію звуків, вправи з орфоєпії, робота над скоромовками, складання а читання чистомовок, читанні групи слів на одному диханні, вправи для розвитку язика і губ, які дозволяють розвивати правильну орфоєпічну вимову та вчать учнів не допускати пропуски букв у словах. [5, с. 74-76] Переконана, що підвищенню швидкості читання та подоланню бар'єру

промовляння також сприяють вправи для розширення кута зору та розвитку антиципації [9, с.2-6]. На етапі підведення підсумків уроку використовую методи ситуативного моделювання («Крісло автора», «Літературні перегони») та метод опрацювання дискусійних питань («Так – ні», « Неперервна шкала думок», « Суд від свого імені», «Кубування»). Враховуючи вікові особливості учнів молодшого шкільного віку, розумію, що засвоєння навчального матеріалу повинно спиратися на природне бажання дитини гратися. Саме тому на уроках надаю перевагу навчальним іграм, які полегшують засвоєння програмового матеріалу, активізують увагу, образне мислення, сприяють поживленню навчально-виховного процесу та вдосконаленню навички читання, наприклад: «Намалюємо мультфільм», «Салат із казок».

Підвищенню рівня читацьких навичок також сприяє і цілеспрямоване позакласне читання. [12, с. 36-40]. Мета уроків – виробити позитивне ставлення школярів до читання з власної ініціативи. На цих уроках працюю з учнями над вдосконаленням навички читання, розвитком зв'язного мовлення, збагаченням словникового запасу молодших школярів. Отже, чим раніше дитина візьме в руки «свою» книгу, тим швидше процес читання перетвориться в насолоду, осмислення – у потребу читати. Обізнаність у доступному колі читання розширює сферу пізнавальних інтересів молодших школярів. Вміння користуватися книгою розширює творчу уяву, привчає думати про книжки і їхніх героїв, про тих, хто пише книги, про людей, про своє вироблення в них глибоких читацьких інтересів. Тому я намагаюся ґрунтовно продумувати методику і зміст уроків позакласного читання, спеціально добираю тексти для окремих учнів, враховуючи їхній мовленнєвий розвиток. [2, с.14-16]

У позаурочній діяльності залучаю учнів до оформлення класної картотеки «Літературні надбання класу», книжкових виставок «Українські народні казки», «Вічне слово Кобзаря», «З Україною в серці»; відвідування бібліотеки, перегляду фільмів, збиранню матеріалів із дитячої періодики.

Щоб підтримати інтерес до читання, впроваджую різноманітні форми уроків: урок-гра, урок-змагання, урок-казка, урок-КВК, урок-вікторина, урок-свято. Застосовую нестандартні форми проведення уроків, наприклад уроки-подорожі: Методика Марини Пристінської «Щоденні 5» (читання учнів для себе, для когось, словникова робота, письмо для себе – всього протягом 20 хв. щодня). Можуть читати сидячи, стоячи тощо. Читають, що самі хочуть, наприклад з «Хрестоматії».

Отже, комплексне і систематичне використання вищеописаних навчальних технологій та методик, методичних прийомів дали прогнозований результат. [7, с.5-8] З кожним роком збільшується кількість учнів, які опанували навичками швидкісного читання. Відстежується позитивна динаміка ефективності та якості навчання учнів із предмету літературне читання, а саме підвищення рівня сформованості основних груп предметних компетенцій, зокрема, читацької, а також бажання і вміння вчитися.

Таким чином, якщо діти осмислено, швидко, виразно читають, переказують прочитане; будують усні та письмові монологічні висловлювання;

складають текст; беруть участь у діалозі в процесі обговорення прочитаного; уміють ставити запитання, висловлювати свою думку; вміють працювати з книжкою; висловлюють оцінні судження, то вважаю, що читацьку компетентність у своїх школярів я сформувала.

Не зупиняюсь на досягнутому, бо необхідно постійно знаходитися в постійному творчому пошуку, самовдосконалюватися – це єдиний можливий шлях сучасного вчителя до формування компетентної особистості учня, здатної адаптуватися у соціальному середовищі. Переконана, що вчитель має не лише підтримувати інноваційні починання в освітньому просторі, а й бути активним творцем нового.

Література

1. Березіна О.М., Павловська Т.О. Мовні ігри та забави: Навчально-методичний посібник. - Тернопіль: Мальва - ОСО, 2002. – с.104
2. Богатир В. Формування навички швидкого читання // Початкова освіта. - 2005.-№8.-с.14-16.
3. Гудзик І.П. Читання вголос та читання мовчки // Початкова школа. - 1991.-№4.-С.22-26.
4. Державний стандарт початкової освіти. Початкова школа. - 2018, - №87.
5. Дуда В. Вправи, які розвивають гнучкість і швидкість читання вголос та мовчки, вміння вгадувати подальший текст // Відкритий урок. - 2002. - № 10. - с.74-76.
6. Іванова Л. Система вправ з удосконалення техніки читання // Початкова освіта. - 2005. - № 18. – с.1-4.
7. Карнаух Г. Впровадження інтерактивних методів навчання на уроках читання. Початкова школа. – 2008. -№11. с.5-8.
8. Коба В.І. Розвиток навичок читання, уміння працювати з книгою як засіб розумового виховання учнів // Початкове навчання та виховання. - 2005. - № 23.-с.3-14.
9. Левченко О.М. Тренувальні вправи для учнів початкових класів "Вчимося читати швидше" // Початкове навчання та виховання. - 2005. - № 15.- с.2-6.
10. Масник Н. Розкриття навчальних цілей на уроках читання// Початкова школа. – 2010. - №7.- с.4-7.
11. Пришвін М. Яким повинно бути читання в початкових класах // Початкова освіта. - 2002. - № 8. - с.4-5.
12. Скрипченко Н.Ф. Шляхи вдосконалення класного і позакласного читання // Початкова школа. - 1990. - № 5. - с.36-40.

Зубань В.М.

кандидат педагогічних наук,
учитель початкових класів, заступник директора з навчальної роботи
ДСХШІІІ-ІІІ ступенів «Колегіум мистецтв у Опішні» імені В. Кричевського
сmt. Опішня, Полтавська область, Україна

ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Постановка проблеми. У сучасному середовищі інформаційних технологій діти надають перевагу комп'ютеру. Та все ж навички читання не втрачають актуальності. Що ж таке читацька компетентність молодшого школяра – це, перш за все, володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу учневі свідомо самостійно знаходити книжки, добирати інформацію для вирішення освітніх завдань. Дана компетенція проявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного, розуміння текстів різних жанрів (доступних дітям молодшого шкільного віку).

Проблема розвитку читацької самостійності молодших школярів стає актуальною, оскільки саме рівень сформованості навичок самостійної роботи з книгою є передумовою інтелектуального та духовного зростання учня. Для формування читацької компетентності необхідно правильно організувати роботу учнів з перших днів навчання з книгами із доступного кола читання; розвивати в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги, читати ті, які підходять саме конкретній дитині, а не комусь іншому. Саме читання є однією з передумов успішної адаптації молодшого школяра в освітньому закладі, зокрема, і в суспільстві загалом. Читацька компетентність це не лише навичка читання, а уміння, знання й цінності, завдяки яким людина може шукати інформацію для вирішення пізнавальних завдань.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти освітній процес у молодшій школі спрямований на формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися нею в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування читацької компетентності молодшого школяра досліджували багато вчених. Літературознавчою основою дослідження є праці О. Потебні, І. Франка, О. Білецького, М. Бахтіна, Ю. Лотмана.

Суттєво вплинули на розвиток читацької культури школярів дослідження відомих педагогів та психологів: К. Ушинського, А. Макаренка, В. Сухомлинського, П. Каптерева, А. Виготського, Д. Ельконіна.

Психолого-педагогічні засади формування навички читання були висвітлені Т. Єгоровим, О. Леонтьєвим, М. Жинкіним. Застосування у практиці сучасної школи набули системи вправ для формування навички швидкого читання І. Т. Федоренка, В. М. Зайцева та комплекс вправ для формування правильного свідомого, виразного та швидкого читання Б. В. Динги.

Дослідники Н. Сметаннікова, Т. Разуваєва, Н. Колганова, розглядають читацьку компетентність як сукупну інтегративну особистісну якість, що містить як розвивальну, так і діяльнісну складові. Розвивальний аспект характеризується розвитком мислительних операцій і механізмів читання, розвитком особистісних якостей школярів, їхньої емоційно-чуттєвої сфери. Діяльнісна складова формується в освітньому процесі відповідно до завдань кожного навчального ступеня, ґрунтується на міжпредметних знаннях і здійснюється з допомогою багатьох умінь і стратегій читання – цілепокладання, пошуку й аналізу інформації, розуміння й інтерпретації тексту, оцінювання й формування суджень про текст та ін. [4, с 12].

Мета статті – з'ясувати роль літературного читання у формуванні читацької компетентності молодших школярів. Якщо дитина володіє навичками читання, їй легше вивчати всі інші предмети, передбачені програмою. Адже відомо, що неможливо добитися грамотного письма, якщо дитина не навчилася плавно читати і розуміти прочитане. Дитина, яка не володіє швидкісним і розуміючим читанням, переживає великі труднощі при виконанні домашніх завдань, їй не цікаво на уроках, вона не буде активним читачем бібліотеки, не відчуватиме потреби спілкування з книгою.

Виклад матеріалу дослідження. У процесі реалізації всіх змістових ліній предмета «Літературне читання» як інтегрований результат взаємодії знань, умінь, навичок та ціннісних ставлень учнів до навчання формується читацька компетентність. Метою даного предмета є ознайомлення молодших школярів із дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до навчання в основній школі.

Для впровадження компетентнісного, діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходу на уроках літературного читання необхідно застосовувати інноваційні технології.

Таким чином особливу увагу приділяю впровадженню елементів таких інноваційних технологій навчання, як здоров'язбережувальна, особистісно-орієнтована, проектна, інтерактивна, інформаційно-комунікаційна, які передбачають постійне включення учнів до активної освітньої діяльності, що дає можливість активізувати та підвищувати рівень внутрішньої мотивації до навчання та пізнання.

На різних етапах уроків літературного читання застосовую інтерактивні форми роботи. Для мотивації освітньої діяльності та підготовки до сприймання нового матеріалу використовую такі колективно-групові методи навчання, як «Незакінчені речення», «Мікрофон», «Криголам», «Ґронування», «Аналіз ситуації», «Асоціативний куц».

Інтерактивні методи кооперативного навчання (робота в парах, групах) дають можливість активізувати пізнавальну діяльність учнів. Під час підведення підсумків уроку використовують методи ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань.

Відповідно до вікових особливостей учнів початкової школи, для кращого засвоєння програмового матеріалу з літературного читання запроваджують метод навчальної гри, який активізує увагу, образне мислення, сприяє поглибленню освітнього процесу та вдосконаленню навички читання.

Саме рівень навчальних досягнень учнів залежить від сформованості навички читання. Для їх формування на різних етапах уроку застосовують завдання і вправи, які спрямовані на: розвиток мовного апарату («Розсипанка», «Допоможіть прислів'ям», «Загадки-відгадки», «Скоромовки»); правильності вимови, читання («Вузлики»); сприйняття слів, речень; розвиток швидкості при читанні вголос і мовчки («Дощик», «Струмочок»).

Під час актуалізації опорних знань, умінь та навичок учнів застосовують вправи з орфоепії, для розвитку язика і губ, систему завдань на артикуляцію звуків, проводжу роботу із скоромовками, складанням та читанням чистомовок, груп слів на одному диханні. Дані вправи дозволяють розвивати правильну орфоепічну вимову та вчать учнів не допускати пропуски букв у словах.

Підвищенню швидкості читання та подоланню бар'єру промовляння сприяють вправи для розширення кута зору та розвитку антиципації.

Для розвитку інтересу до читання, запроваджують нестандартні форми проведення уроків: урок-казка, урок-змагання, урок-подорож, урок-вікторина, урок-гра, урок захисту проекту, урок-КВК, урок-свято.

Цілеспрямоване позакласне читання підвищує рівень читацьких навичок, розвиває зв'язне мовлення, збагачує словниковий запас молодших школярів.

Висновки. Лише комплексне і систематичне використання вищезазначених освітніх технологій та методик, методичних прийомів дають прогнозований результат. Якщо діти свідомо, швидко, виразно читають, переказують прочитане; будують усні та письмові монологічні висловлювання; складають текст; в процесі обговорення прочитаного беруть участь у діалозі; уміють ставити запитання, висловлювати свою думку, робити оцінні судження, працювати з книжкою; то, вважаю, що читацьку компетентність у своїх школярів я сформувала.

Таким чином для реалізації оновленої програми літературного читання, з метою формування в учнів швидкісного та свідомого читання, є ефективним врахування вікових особливостей учнів, адаптація їх до школи; використання інтерактивних методик, вправ та прийомів, які забезпечують формуванню читацької компетентності учнів, що є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентності, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення літератури в основній школі.

Єдиний можливий шлях сучасного вчителя до формування компетентної особистості учня, здатної адаптуватися у соціальному середовищі є постійний

творчий пошук, самовдосконалення. Педагог повинен не лише підтримувати інноваційні починання в освітньому просторі, а й бути активним творцем нового.

Література :

1. *Вашуленко О. В.* Читацька компетентність молодшого школяра : теоретичний аспект. Дайджест 1 / О. В. Вашуленко. 2011. – 94 с.
2. *Логачевська С.* Критичне мислення і диференціація на уроках читання. – Початкова школа. – 2004. – № 7. – С. 26.
3. *Сапун Г.* Уроки читання / Г. Сапун, – Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. – 180 с.
4. *Сарапулова Є.* Швидкочитання для першокласників. – Початкова школа. – 1993. – № 2. – С. 12.

Кириченко А.М.

учитель початкових класів

*Грузьківський НВК «заклад загальної середньої освіти I-III ступенів-заклад дошкільної освіти» Кропивницької районної ради
Кіровоградська область, Україна*

РОБОТА З ТЕКСТОМ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ КУРСІВ

Книга відіграє величезну роль в житті кожної людини. Вона зв'язує нас з минулим і теперішнім. Без високої культури читання неможливо уявити собі ні школи, ні розумової праці. Читання – це шлях до пізнання навколишнього світу, відкриття світу добра й зла, сили й слабкості, покірності й боротьби, основа опанування всіх наук, розвитку людського інтелекту та особистості. У цьому процесі беруть участь мислення, мовлення, пам'ять, уява. Через читання дитина розвиває свій розум, виробляє переконання, досліджує навколишнє середовище, виховує саму себе. Формувати любов до читання- це значить переконати дитину у необхідності дружити з книгою, відчувати її корисність. Позитивне ставлення до книги починається тоді, коли дитина відчуває себе учасником подій. Інтерес до читання і вплив книги на особистість- це нерозривні процеси.

Важливо не лише дати дитині знання, а й забезпечити її загальнокультурний, особистісний та пізнавальний розвиток, навчити вчитися. Читацька компетенція - це не темп читання, а постійно розвиваюча сукупність знань, навичок і умінь, тобто якість, яка вдосконалюється протягом усього життя.

(4)

Формуючи читацьку компетентність, необхідно навчити учнів:

- прийомам і стратегіям роботи з текстом ;
- вмінню знаходити, виділяти цікаву і корисну інформацію;
- самостійно обирати книги для читання;
- працювати з різними джерелами інформації (словниками, довідниками, в тому числі і на електронних носіях);
- висловлювати свої судження про прочитані твори, робити висновки;

-розвивати потребу в читанні за допомогою використання різноманітних форм позакласної роботи.

Кожен урок доцільно розпочинати з розвитку артикуляційного апарату. Вправи добирати відповідно до теми уроку. Це такі вправи: “артикуляційна зарядка”, до якої входить робота над скоромовкою; вправи, пов’язані з вимовою певного звука; складання та читання чистомовок; читання складів, таблиць різними способами (пошепки, голосно, повільно, швидко); читання групи слів на одному диханні. З метою розвитку навичок швидкого читання, можна запропонувати вправу на ідентифікацію букв у вигляді гри "Впізнай букву". На картці показати лише верхню частину букви. Як наслідок, учні краще запам'ятовують конфігурацію букв і не витрачають часу при читанні складів, слів, речень на їх впізнавання. Швидкість читання залежить від кута зору. Для розширення кута зору запропонувати:

- частини тексту із пропущеними словами;
- абзаци та тексти із пропущеними реченнями.
- малюнкові, числові, буквені та складові піраміди;
- читання слів за таблицями, з'єднуючи склади;
- завдання на відновлення слів із пропущеними буквами, реченнями, частинами тексту;

-завдання для читання слів, речень, абзців та цілого тексту з різноманітним утрудненням (частинки букв відсутні);

Ефективними є такі завдання при роботі над скоромовкою: а) прочитати скоромовку по складах, разом; б) пошепки, постукуючи олівцем; в) хором, цілими словами; г) голосно; ґ) протяжно (ніби співаєте); д) у повільному темпі; е) чітко артикулюючи; є) швидко (блискавкою); ж) модулюючи голос (швидко - повільно).

Актуальним є використання під час уроків читання таких методів:

метод творчого читання, метод пояснювального читання, метод читання-розглядання. А також застосування читацьких стратегій, опанування яких відбувається переважно в групах або парах, що дозволяє формувати в учнів не лише мовленнєву, а й комунікативну компетентність:

Стратегія «Спрямоване читання»

Мета цієї стратегії: формувати вміння цілеспрямовано читати навчальний текст, ставити проблемні запитання, вести обговорення в групі.

1. Актуалізація.

2. Прийом «Асоціативний куш»: учитель пише ключове слово або заголовок тексту, учні висловлюють свої асоціації, учитель записує. Використання цього прийому дозволяє актуалізувати знання, мотивувати подальшу діяльність, активізувати пізнавальну діяльність учнів, налаштувавши їх на роботу.

2. Учні мовчки читають невеликий за обсягом текст або частину тексту, зупиняючись на вказаних місцях.

3. Учитель ставить проблемне запитання за прочитаним.

4. Відповіді кількох учнів обговорюють у класі.

5. Учні роблять припущення щодо подальшого розвитку подій.

Стратегія «Читаємо та запитуємо»

Мета стратегії: сформувати вміння вчитися самостійно працювати з друкованою інформацією, формулювати запитання, працювати в парах.

1. Мовчазне читання запропонованого тексту або частин тексту, визначених вчителем.

2. Об'єднання в пари й обговорення, які ключові слова варто визначити в прочитаному.

3. Хтось з учнів формулює запитання, використовуючи ключові слова, інший — відповідає на нього.

4. Обговорення ключових слів, запитань і відповідей у класі. Корекція.

Стратегія «СЕНКАН»

Мета цієї стратегії: розвивати вміння учнів визначати ключові поняття прочитаного, головні ідеї, синтезувати здобуті знання, виявляти творчі здібності.

1. Учитель пропонує учням написати сенкан за ключовим словом тексту, який було опрацьовано. Сенкан — «білий вірш», слоган з п'яти рядків

Структура сенкана: 1. Іменник (тема) 2. Два прикметники (опис) 3. Три дієслова (дія) 4. Фраза з чотирьох слів (ставлення) 5. Іменник (перифразування теми)

Стратегія «Читання з позначками»

Її використовують для читання наукових та науково-популярних текстів. Мета цієї стратегії: стимулювати оцінювальну діяльність учнів у процесі сприйняття та обдумування інформації під час читання. Учень, ставлячи позначки, не лише сприймає прочитане, а й оцінює власне розуміння тексту за критеріями. Позначки стають маркерами критичного ставлення до прочитаного. Використання даної стратегії вимагає від учня бути вдумливим та зосередженим, а також дає змогу виокремити незрозумілу інформацію, яка потребує додаткових ресурсів для розуміння. Алгоритм роботи за стратегією:

Крок 1. Визначте текст для читання.

Крок 2. Знайомство учнів з умовними позначками, якими вони мають позначати прочитане:

«V» — я знав це (відома інформація); «-» — це суперечить тому, що я знаю;

«+» — я не знав цього (нова інформація); «?» — у мене є запитання («Я хочу про це запитати»).

Крок 3. Розміщення плакату з позначками на видному місці.

Крок 4. Оцінювати потрібно ціле речення або абзац, де описаний певний факт.

Крок 5. Продемонструйте, як би ви ставили позначки в тексті.

Крок 6. Обговоріть час, який ви відводите для читання тексту.

Крок 7. Створити таблицю позначок, де можна записувати ключові слова.

Крок 8. Обговорити виконану роботу. Зосередитись на суттєвих ідеях тексту.

Вагоме місце розвитку читацької компетентності молодших школярів відводиться урокам позакласного читання. Необхідно дібрати твори, зміст яких

емоційно насичений, здатний в учнів викликати різноманітні почуття. Актуальним є метод «читання для себе» – кожен учень обирає, що читати і читає впродовж відведеного часу, «читання з другом» – учні в парі читають і разом працюють над усвідомленням прочитаного.

Таким чином, для формування читацької компетентності молодших школярів, учителю слід обирати найбільш раціональні методи навчання; виховувати в учнів інтерес до читання шляхом упровадження ефективних форм і методів роботи з текстом; визначати характер діяльності груп учнів під час роботи з підручником; навчати самоконтролю й самоорганізації в різних видах діяльності. Сучасний освітній процес необхідно спрямувати на виховання учня – суб'єкта життєтворчості. Педагоги мають забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, здатної застосувати здобуті знання у житті, навчити дітей мистецтва творити себе і своє майбутнє. Велику роль у цьому відіграє книга.

Література

1. Савченко О.Я. Сучасн. урок у початк. класах. - К.: Магістр, 1997.-256
2. Вашуленко М.С. Про співвідношення знань і вмінь у мовній освіті молодших школярів // Початкова школа. - 1995. - № 9 - с.4-8.
3. Методичні засади формування читацької компетенції // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. – №7. – С.10-14.
4. Читацька компетенція як різновид загальної компетенції учнів // Наука і освіта. – 2005. – №3-4. – С.66-68.
5. Сафарян С. Проблеми формування читацької компетенції школярів у світлі сучасного змісту шкільної літературної освіти / С. Сафарян // Всесвіт. л-ра в серед. навч. закл. України. - 2008. - № 10. - С. 4-6.

Михайленко О.С.

вчитель початкових класів, сурдопедагог

*КЗО «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний ресурсно-методичний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання» ДОР
м. Дніпро, Дніпропетровська область, Україна*

ПРИЙОМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗУМІННЯ МАЛИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ФОРМ УЧНЯМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Національне відродження, демократичні перетворення в Україні потребують розв'язання проблеми національної освіти, докорінного оновлення. Сучасне суспільство ставить перед новою українською школою завдання, вирішення яких повинно забезпечувати можливість підростаючому поколінню стати освіченими, активними учасниками дорослого життя. Художня література є джерелом пізнання життя, формування життєвого досвіду, засвоєння мудрості поколінь. Через художні образи діти збагачують свої почуття, емоції, пізнають

різноманітність навколишнього світу. Одночасно відбувається їхній загальний мовленнєвий розвиток.

Актуальність даної роботи визначається вимогами нової української школи в становленні дітей з порушеннями слуху як читачів, що володіють високим рівнем емоційної культури, і необхідністю вирішення проблеми – всебічного, гармонійного розвитку школярів з особливими освітніми потребами на уроках літературного читання. **Предметом дослідження** є визначення особливостей вивчення малих літературних форм на уроках читання в молодших класах шкіл, де навчаються учні з порушеннями слуху.

Метою статті є освітлення окремих прийомів підвищення ефективності розуміння та формування читацьких компетентностей, що забезпечують більш високий рівень усвідомлення дітьми молодшого віку з порушеннями слуху малих літературних форм.

Аналіз труднощів, які відчували школярі, помилок, які вони допускали в роботі з малими літературними формами, потребує пошуків прийомів, що сприяють формуванню вмінь розуміти прислів'я, приказки, оповідання, вірші, казки та інші малі літературні форми. Мета розуміння міні-тексту полягає у виділенні його загального сенсу, який схований за конкретно-образним планом; істотними показниками сформованості вміння будуть вираження концепту у формі судження або його перенесення на концепт-синонім; основні операції загального розумового прийому, що лежить в основі формування досліджуваного вміння, складуть усвідомлення, порівняння і перенесення; багатоплановість сенсу малих літературних форм дозволить розвивати творчу складову розуміння.

Формування вміння практично полягає в організації системи занять, спрямованих на пошук і розділення в прислів'ї фактуальної та концептуальної інформації, на тренування вміння висловлювати концепт різними способами, на роботу над розумінням текстів шляхом співвіднесення концепту міні-тексту з концептом тексту з розгорнутою фабулою.

Для підвищення розуміння міні-текстів можна запропонувати серію завдань відповідно до малих літературних форм:

1. Робота над розрізненням видів інформації в міні-тексті.

Дана робота починалася зі знайомства з прислів'ям, показом на прикладах, що міні-текст може мати два плани - конкретно-образний і абстрактно-переносний. Школярі на найбільш простих для розуміння прислів'ях вчилися розрізняти концептуальну та фактуальну інформацію. Наприклад, порівняти кілька прислів'їв на загальну тему: «Без муки нема науки», «Де сила не зможе, там наука допоможе», «Наша сила – це сім'я єдина». Або пропонувалося зібрати прислів'я з переплутаних частин: «Хліб усьому голова» та «Друзі у біді пізнаються», відшукати для кожного прислів'я його продовження: «Знання – сонце, книга - віконце», «Книга – твій друг, без неї, як без рук», «З потоків – ріки, з книжок - знання», об'єднати прислів'я і дібрати до кожного заголовки. Наприклад, «Без верби і калини нема України», «Рідний край – земний рай», «У нас такий край, що і під вишнею рай» - це група прислів'їв, що відноситься до теми «Прислів'я про рідний край» і т.д.

В якості одного з завдань можна запропонувати дітям назвати характеристики об'єкта, які містяться в декількох прислів'ях, що описують цей об'єкт; наприклад, в прислів'ях про працю – терпіння, акуратність, наполегливість, планування і т.д.

Дієвими є наступні завдання: замінити приказки одним словом (Говорить як шовком шиє - красиво); розрізняти прислів'я та приказки (Слово не горобець, вилетіло не піймаєш і слово не горобець); доповнити прислів'я, скориставшись словами.

Згідно психологічним дослідженням [3, 4], школярі виділяють основну думку тільки після актуалізації образу. Без посилення образу (намалюй картинку) рішення виявляється неможливим, але образи відіграють позитивну роль тільки тоді, коли задача важка, для дітей з порушеннями слуху робота над розумінням міні - тексту є складною, тому в ході занять використовувались ілюстрації, що відображають одну з ситуацій, в якій застосоване дане прислів'я.

2. Співвіднесення концепту прислів'я з концептами інших текстів.

Багато спільного є у прислів'я з байкою, притчею, казкою, оповіданням. У зв'язку з цим робота над розумінням прислів'їв проводилася під час читання творів інших жанрів. Серед завдань даної групи можна обрати такі: дати заголовок або закінчити текст прислів'ям, розташувати прислів'я відповідно послідовності думки, охарактеризувати героїв твору за допомогою прислів'я, виразити головну думку використовуючи прислів'я та приказки [1, 2]. .

Таким чином, відповідно до принципу врахування індивідуально-психологічних особливостей учнів, можна запропонувати ряд порад вчителю, щодо ефективного засвоєння учнями з порушеннями слуху малих літературних форм на уроках літературного читання. Для осмислення прочитаного, виділення того, що потрібно вчителю, необхідно організувати сприйняття учнів, пояснити, що, з якою метою і як вони повинні сприймати, тобто спрямовувати осмислення за єдиним і загальним для всіх руслом. Необхідно від уроку до уроку розвивати у дітей вміння не просто дивитися, а вдивлятися, не просто слухати, а вслуховуватися, вміння порівнювати і зіставляти, виявляти певні ознаки предметів і синтезувати ці ознаки в цілісний образ [4, 5]. Для цього можна використовувати різноманітні вправи на порівняння образів персонажів, пори року, розрізняти різні жанри опису про одне й те ж явище і ін.. А з допомогою питань вчитель може добитися більш повної, різноманітної і яскравої характеристики предмета, особи, порівняння її особливостей з особливостями інших образів, героїв. Для кращого усвідомлення і розуміння тексту учнями треба так будувати урок, щоб при сприйманні змісту, учні стикалися з труднощами, які б активізували увагу і стимулювали дітей використовувати свідомі, довільні прийоми розуміння. Для цього варто вводити смислові переходи від наслідку до причини, відношення об'єктів, несумісних в рамках одночасного образного уявлення дітей. Ефективним прийомом є також введення в художній текст нових слів, значення яких учні повинні виявити на основі аналізу контекстуальних зв'язків. Для засвоєння тексту можна використовувати ілюстрації. Це збагачує дитяче сприймання, розширює уяву, спонукає до узагальнень.

Потрібно проводити роботу над семантикою слова. Завдяки цьому учні з порушеннями слуху частіше працюють над уточненням мовленнєвих одиниць, значно активізують свій словник, усувають із нього слова, які не відповідають літературній мові. Роботу над текстами, рекомендованих для вивчення в початкових класах, доцільно починати з розгляду теми, визначення його жанру, після цього можна розглядати композицію і сюжет твору, що дозволяє розкрити перед учнями взаємозв'язок композиційних компонентів (образів, картин, подій, ситуацій) та виявити й усвідомити основні елементи ланцюга подій сюжету (експозицію, розвитку дії, кульмінації). А це допомагає молодшим школярам вникнути в ідейно-естетичний зміст твору, знайти спосіб усної передачі змісту.

При аналізі образів твору, вчитель повинен вчити дітей правильно це робити, тобто аналіз повинен здійснюватися за схемою: дії і вчинки - портретне зображення - мова - пряма авторська характеристика.

При вивченні прислів'їв та приказок бажано використовувати прийом складання пірамідок. Він полягає в нанизуванні художніх форм, що розширюються за обсягом, на вісь однієї думки (концепту). Наприклад, прислів'я – вірш – казка. Метою використання цього прийому є навчити учня з вадами слуху бачити інваріантність думки, можливість її застосування в різних художніх формах і аналізувати художні особливості самої форми.

У зв'язку з тим, що дітей приваблює усе яскраве, цікаве, емоційно насичене, варто при аналізі твору звертати увагу на естетичний вплив художніх образів, щоб знати, яким саме почуттям і переживанням дати перевагу в процесі безпосереднього читання і роботи над текстом з дітьми [4, 5]. Щоб правильно керуватися текстом під час аналізу твору з дітьми, слід накреслити етапи наскрізної словесної дії та послідовного аналізу твору з учнями. Це означає: розчленувати твір на частини, щоб між ними був постійний внутрішній зв'язок; до кожної частини знайти заголовки; визначити творче завдання, що стосується читання та аналізу твору з дітьми (відповідати меті читання, бути активним засобом розкриття ідейного змісту твору, захоплювати і хвилювати учнів). Хотілося б наголосити, що для того, щоб підвищити рівень розуміння учнями з вадами слуху малих літературних форм на уроках читання та літератури варто використовувати прийом порівняння літературного твору з творами інших видів мистецтва.

Робота над малими літературними формами не повинна завершуватися на уроках читання та літератури, а має тривати й на інших уроках. Так, використання загадок на уроках математики та фізики вносить в ній ігровий момент. Особливого значення набуває використання малих літературних форм на уроках з розвитку мовлення та української мови. На матеріалі прислів'я можна побудувати фрагмент уроку, який включає каліграфічну хвилинку і виконання різноманітних завдань.

Наприклад, на уроці української мови на тему «Наголос. Наголошені і ненаголошені склади» пропонуємо провести таку роботу:

С с со ос ся ск

Сонце гріє, сонце сяє – вся природа воскресає.

1) Пояснити значення прислів'я .

- 2) До слова воскресає підібрати слово близьке за значенням.
- 3) Назвати слова, в яких звуків більше, ніж букв. Пояснити чому.
- 4) Побудувати звукові моделі цих слів.
- 5) Поставити наголоси у словах, виділити наголошені склади.

Підсумовуючи все сказане вище, підкреслимо, що для ефективного сприймання молодшими школярами художнього тексту, учителю необхідно пам'ятати про: чітке розмежування завдань читання творів різних жанрів; розвиток в учнів творчого читання, при якому досягається сприймання твору "розумом" і "серцем"; використання різних прийомів роботи на уроках, подолання схематизму і шаблону в роботі з малими літературними формами; просування учнів до досягнення естетичних цінностей художньої літератури, формування у них образного сприймання творів, подолання поверхової спрямованості роботи з малими літературними формами; створення умов для вільного самовираження дітей при сприйманні літератури; прояв літературної творчості дітей як засобу духовного розвитку учнів, їх просування у розумінні літератури як мистецтва слова; виховання у школярів любові до художнього слова як образного і не замінимого слова письменника.

Література

1. Круглик О.П. Професійна компетентність сурдопедагога як вихідна умова розуміння оповідань дітьми з порушеннями слуху // Дефектологія. – 2008. - №4. – с. 43-46.
2. Малина Л.О. Робота словесника по удосконаленню зв'язного мовлення дітей з недоліками слуху на уроках літератури // Інтеграція аномальної дитини в сучасній системі соц.відносин. Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції, 1994. – с.188-190.
3. Пуцин Е.І. Динаміка сприймання у процесі навчання читання дітей з розладами слуху // Дефектологія. – 2000. - №3. – С.17, 54-55.
4. Пуцин Е.І. Забезпечення оптимального відтворення змісту під час вивчення художнього тексту глухими учнями // Дефектологія. – 2002. - №4. – С.43-45.
5. Пуцин Е.І. Проблеми формування образного сприймання та відтворення у процесі навчання глухих дітей // Дефектологія. – 2001. - №2 – С. 33-36.

Мяковська Л.І.

вчитель початкових класів

Летичівський ліцей № 2, Хмельницька область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Закон України «Про повну загальну середню освіту» ставить перед школою завдання забезпечити цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями.

Для провадження цього процесу читацька компетентність є важливою, наскрізною серед усіх ключових компетентностей і реалізується у початковій школі через мовно-літературну освітню галузь.

Як зазначено у «Пояснювальній записці» до навчальної програми з читання (проект «Інтелект України»), «Молодший школяр повинен опанувати техніку читання, прийоми розуміння прочитаного, знати книги й уміти їх самостійно вибирати» (1, програма «Читання»). Для цього визначено ряд завдань, які я і виконую під час проведення не лише уроків читання, але практично й на усіх інших уроках.

Робота в проекті, різноманітність вправ дає мені безліч можливостей під час навчально-виховного процесу не просто навчити дитину читати, дати їй знання, але й сформувані «навички роботи з інформацією, аналізу, самоконтролю та самооцінки, швидких реакцій, раціональної організації навчальної праці; розвитку... сприйняття, пам'яті, мислення, уваги й уваги;... цілеспрямованості, працелюбності, наполегливості, сили волі, організованості, охайності тощо (1).

Працюючи в 3 класі, можу уже зробити висновки на користь методики формування читацької компетентності у проекті «Інтелект України». Мої третьокласники читають значно швидше (різниця становить не менше 10 слів за хвилину), якщо порівнювати з показниками, що стосуються моїх же третьокласників попереднього випуску. Крім того, постійно відзначаю швидке виразне читання та, що особливо важливо, значно краще сформовані вміння учнів свідомо працювати з текстом, визначати художні засоби, давати характеристику дійовим особам, висловлювати власне ставлення до героя, до прочитаного, будувати власні висловлювання, переказувати текст, усвідомлювати жанрову специфіку творів.

Це вже зрозуміли батьки учнів. Проект не може реалізуватися без роботи з батьками. Оскільки я лише почала роботу в проекті, то навчаюся сама і систематично навчаю батьків допомагати дітям. Ми підтримуємо постійний зв'язок шляхом особистих зустрічей, а також з використанням різних засобів зв'язку (сайт «Класна оцінка», Viber, телефонний зв'язок тощо). Щодо читання особливу увагу звертаю на методично правильне виконання вправ, які дані у домашніх завданнях не лише з читання, але й з усіх інших навчальних предметів проекту «Інтелект України». Вважаю таку роботу важливою тому, що всі предмети в проекті максимально інтегровані і працюють на мету формування навички читання.

Організатори проекту провели титанічну роботу, щоб зібрати методичні перлини для формування читацької компетентності та вибудувати технологію. Адже і раніше я використовувала деякі вправи на уроках читання. Та створення вправ займало багато часу, їх використання було несистемним, а тому малокорисним для формування читацької компетентності. І лише системна щоденна робота з вправами, що враховують вікові особливості дітей, сприяють самостійній роботі, роботі в парах, в малих групах дала дуже гарні результати. У класі немає жодного учня, який би не вкладався в норми читання, або ж був пасивним на уроках читання – кожен знаходить для себе цікаве завдання. Також

немає у класі жодного показника низького рівня з контрольних робіт, які рекомендуються проектом з предмета «Читання». Я вважаю це добрим показником, оскільки відбору в клас, з яким працюю зараз у проекті «Інтелект України», у нашому навчальному закладі не проводили – тут навчаються усі бажаючі.

Варто відмітити, що досягненню досить вагомих результатів сприяло і те, що на уроках системно враховується створення гарного емоційного настрою учнів. Це знижує рівень напруженості на уроці та значно покращує засвоєння знань.

Методика, запропонована в проекті «Інтелект України», дає можливість учителеві сформувати читацьку компетентність учнів початкових класів на такому рівні, який сприятиме подальшому успішному засвоєнню знань та розвитку особистості, «... яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності». Закон України «Про освіту» (2, ст.3,п.2).

Література

1. <https://intellect-ukraine.org/>
2. Закон України «Про освіту»

Філіпчук В. В.

вчитель початкових класів

*Михайлюцька загальноосвітня школа I-III ступенів
с. Михайлючка, Шепетівський район, Хмельницька область, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

“Читання - це віконце у світ,
найважливіший інструмент навчання,
воно має бути вільним, швидким –
лише тоді цей інструмент буде готовий до дії”
В. О. Сухомлинський

Книга допомагає у навчанні та самовихованні, збагачує знаннями, зміцнює волю, пробуджує мрію, розвиває читацьку компетентність.

Впровадження активних форм і методів роботи з книгою створює умови для творчих контактів читачів, формує їх вміння самостійно орієнтуватися у книжковому просторі, сприяє вихованню гармонійної, морально досконалої особистості, свідомої свого громадянського обов'язку, відкритої для інтелектуального, духовного і творчого розвитку, формує школяра як читача.

Ключові слова: читацька компетентність, складові читацької компетентності, книга, види вправ, прийоми читання.

Сучасна школа покликана створити умови для становлення особистості школяра шляхом виявлення і цілісного розвитку здібностей, формувати уміння і бажання вчитися, а також виховувати учня як суб'єкта культури і власної

життєтворчості. Школа, вчителі мають забезпечити духовний розвиток і саморозвиток особистості, навчити вихованців мистецтва творити себе і своє життя. Велику роль у цьому процесі відіграє книга. Тому пропаганда читання, виховання читацької культури, формування вміння користуватися бібліотекою, книжкою, розвиток пізнавальних інтересів, формування в учня читацької компетентності – пріоритетні напрями спільної діяльності педагогів, бібліотекарів, батьків.

Читацька компетентність молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу свідомо здійснювати пошук книжок, відбирати інформацію для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляти у процесі сформованості повноцінні навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаність з колом читання (відповідно до віку учнів), сформованість особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного.

Досягти належного рівня читацької компетентності можна шляхом одночасного формування в учнів усіх її складових.

У структурі читацької компетентності можна виділити такі складові:

- *мовленнєву*, яка передбачає формування і розвиток мовленнєвих умінь і навичок;

- *літературознавчу*: формування основ теоретико-літературних знань і вміння ними користуватися;

- *бібліотечно-бібліографічну* – уміння учня працювати з книгою, періодичними виданнями як джерелами отримання інформації; наявність у молодших школярів певного кола читання; знання початкових бібліотечно-бібліографічних понять та вміння користуватися довідковою літературою

- *літературно-творчу*, що передбачає розвиток і реалізацію літературно-творчих умінь і здібностей учнів;

- *емоційно-ціннісну* – розвиває емоційну і почуттєву сфери учнів, уміння висловлювати оцінні судження щодо прочитаного.

Неможливо сформувати читацьку компетентність без правильно організованої і серйозно поставленої роботи учнів з перших днів навчання з книгами із доступного кола читання, без виховання в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги, читати ті, які підходять саме конкретній дитині, а не комусь іншому.

Одним із найважливіших умінь дитини є вміння читати. Обсяг інформації постійно зростає, а щоб отримати її з книг, преси, Інтернету, потрібно вміти читати. Сьогодні, як ніколи, актуальні слова Василя Сухомлинського: «Без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці. Читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя» [5, с. 78]. В умовах особистісно-орієнтованого навчання потрібна така система читання, яка забезпечить розвиток дитини, збагатить її емоційно-художній досвід, інформаційно-естетичну базу, що сприятиме становленню духовного світу, розвиватиме відчуття прекрасного.

Працювати з книгою дитина вчиться з першого шкільного дня на всіх уроках. Нам, учителям, необхідно навчити учнів читати свідомо, виразно, швидко. Це одне з першочергових завдань педагогів початкових класів. Читання нерозривно пов'язане з письмом. У більшості випадків, якщо учень добре вміє визначити головну думку твору, робити висновки з прочитаного, тобто вміє логічно мислити, то йому легше дається розв'язання задач з математики. Особливо важливо, щоб, починаючи з першого класу, діти вміли добре читати. Це запорука успішного читання в наступних класах.

Мета вчителя початкових класів в тому, щоб сформувати молодшого школяра як свідомого читача, що проявляє би цікавість до читання, володіє міцними навичками читання, способами самостійної роботи з текстом і дитячою книгою (тобто читацькими, мовними, навчальними вміннями).

Завдання початкової освіти:

- запалити в дитячому серці вогник допитливості;
- збагачувати знання школярів про природу, суспільне життя, трудову діяльність людей;
- формувати мовленнєві вміння;
- розвивати інтерес до читання;
- розширювати коло читання молодшого школяра, його начитаність;
- розвивати увагу, пам'ять, спостережливість, творчі здібності;
- пробуджувати інтерес до читання, робити його цікавим, пізнавальним, розвивальним;
- забезпечити повноцінне сприйняття художніх і навчально-пізнавальних текстів в їх специфіці;
- навчити працювати з навчальною і дитячою книгою;
- виховувати національну самосвідомість, духовність.

Така постановка завдань дитячого читання дозволяє розглядати стандарт як основу для формування читацької компетентності молодших школярів та визначення власних педагогічних пріоритетів, які дозволять вивести читання на рівень особистісної цінності й фактора соціального успіху.

Навчити дитину читати складно, але ще складніше навчити її полюбити читати. Наше завдання - учителів початкових класів - не дати згаснути читацькому інтересу, допомогти зрозуміти мудрість книги та показати її необхідність для успішного навчання. Бо саме читання є одним із основних предметів у системі початкової освіти, що формує функціональну грамотність, сприяє загальному розвитку і вихованню дитини.

Щоб сформувати у молодших школярів читацьку компетентність, ми намагаємося вирішити такі проблеми:

- зацікавити учнів читанням;
- розвивати цей інтерес до створення постійної потреби у читанні;
- створити належні психолого-педагогічні умови для сприйняття, розуміння та оцінки прочитаного;
- формувати навички аналізу художнього твору;
- організувати пошуково-дослідницьку роботу школярів;

- розвивати усне та писемне мовлення.

Важливою умовою формування читацької компетентності є урізноманітнення методів і прийомів навчання, видів роботи, які виконують учні, використання інформаційно-комунікативних та інноваційних технологій.

Ми формуємо читацьку компетентність учнів не тільки на уроках літературного читання, але й під час викладання інших предметів.

Творчість вчителя породжує творчість учня. Якщо на кожний урок намагатися підбирати такі навчальні завдання, які дають матеріал для роздумів, можливість виявити ініціативу та самостійність, потребують розумового напруження, винахідливості, творчості, то це зацікавить дітей, викличе позитивні емоції, сприятиме формуванню школяра як читача.

Справжнім «пальним» для розвитку читацької компетентності на уроках читання є виконання різних творчих завдань, наприклад: читання й малювання ілюстрації до поетичного твору, «живі картинки»: один учень читає текст, інший мімікою реагує на прочитане; читання за особами; читання та інсценування фрагмента; творчий переказ від імені одного з героїв; придумування іншого заголовка до твору тощо. Разом із тим пропонуємо творчі завдання: знайти представленим предметам, які згадуються в казках та оповіданнях, нове застосування в сучасних умовах; створити колаж на задану тему. Також використовуємо елементи драматизації й театралізації під час читання казок та інших творів. Зараз на інтегрованих уроках дуже часто учні працюють в групах та виконують завдання творчого характеру: малюють, ліплять, створюють композиції до певної теми, проводять дослідницько-пошукову роботу, діляться враженнями від перегляду відеозапису.

Щоб розвинути інтерес до читання, використовуємо різноманітні форми уроків: *урок-гра, урок-змагання, урок-казка, урок-подорож, урок-вікторина, урок-свято, урок-КВК* та ін.

Крім того, розвиток навички читання характеризується загальним розвитком мовлення, фонематичного слуху, зорового сприйняття, уваги, пам'яті; дотриманням орфоепічної вимови; мірою оволодіння смисловою (усвідомленість) і технічною сторонами читання (спосіб читання, правильність, виразність, темп).

Для ефективного формування в учнів читацької компетентності використовуємо різні групи вправ:

- *артикуляційні вправи*, які сприяють розвитку гнучкості і швидкості читання: дмухнути на кульбабку, задуть свічку, імітувати звуки, які відтворюють комахи, тварини, предмети; вимовити на видиху; таким способом промовити скоромовку;

- *вправи для язика*: почухати піднебіння, вимовити звук «р-р-р»; вимова вивченої раніше скоромовки на швидкість; вивчення нової скоромовки;

- *вправи для подолання бар'єру промовляння*: губи затулити пальцем і читати мовчки; вимова «важких» слів вголос за вчителем, диктором; «читай мовчки – рахуй вголос»; ритмічне постукування рукою чи олівцем під час читання;

- *вправи для розвитку пам'яті*, що сприяють швидкості читання: гра «Розвідники»; гра «Нишпорка»; гра «Запам'ятай слова!» (запам'ятати 10 слів, які не пов'язані за змістом); гра «Читайте швидко, вимовляйте чітко!»:

Для формування навичок читання використовую різні прийоми читання, що сприяють активізації пізнавальної активності школярів. Серед них читання: – хором ; – ланцюжком; – мовчки; – парами; – за диктором ; – за вчителем; – вибірково; – за малюнками; – в особах; – на одній ноті; – зі зміною темпу; – зі зміною голосу; – під музику; – в темпі скоромовки; – з пропущеними словами; – абзацами; – за даним планом; – читання-гудіння.

Навчальний матеріал для формування вмінь читати добираю таким чином, щоб він відповідав не тільки темі й меті уроку (сторінці підручника), але й розподілявся відповідно до можливостей кожного учня. Цей принцип добору матеріалу відноситься також до демонстраційних таблиць, роздаткових матеріалів, книг для читання (буквар, супутник букваря).

На уроці застосовую додатковий матеріал, який доступний сильним учням, але містить елементи, складні для слабо підготовлених дітей. Постійне включення такого матеріалу на різних етапах уроку розширює можливості читання учнів, сприяє розвитку навички свідомого читання, запобігаючи механічному запам'ятовуванню змісту сторінки підручника.

Отже, якщо діти будуть осмислено, швидко, виразно читати, переказувати прочитане; вмітимуть будувати усні та письмові монологічні висловлювання; складати тексти; будуть брати участь у діалозі в процесі обговорення прочитаного; ставитимуть запитання, висловлюватимуть свою думку; вмітимуть працювати з книжкою; висловлювати оцінні судження, - то це означає, що представлені положення читацької компетентності, безумовно, значимі для молодших школярів, так як припускають усвідомлену потребу в читанні і формують кваліфікованого учня-читача.

Людина, для якої книжка вже з дитинства стала такою необхідною, як скрипка для музиканта, як пензель для художника, ніколи не відчує себе обділеною, збіднілою і спустошеною (В.Сухомлинський).

Література

1. Бондаренко О. Формування читацької компетентності молодших школярів. – Початкова школа. – 2014. – № 5. – С.6
2. Вашуленко О. В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1 / О.В. Вашуленко. 2011.- 94 с.
3. Гайдай Л. Творчий потенціал молодших школярів. – Початкова освіта. – 2017. – № 3. – С.45
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.
5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори [у 5 т.] / О. В. Сухомлинський. – К., 1976 – 1977. – Т. 1: Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу. – К., 1976. – 656 с.

Здебська Т. М.

вчитель початкових класів

Харківська загальноосвітня школа I – III ступенів №113

м. Харків, Харківська область, Україна

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ ЧИТАННЮ ТА ПИСЬМУ «ЩОДЕННІ 5» ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Актуальність проблеми. В умовах Нової української школи перед учителем початкової школи постало завдання розвинути ключові компетентності здобувачів освіти, структурувати їхні знання, погляди, ціннісні орієнтири, щоб кожен у майбутньому мав можливість успішно самореалізуватися. Саме початкова ланка є основою для формування особистості, яка творчо та критично мислитиме, самостійно розв'язуватиме проблеми, буде здатною до життя в суспільстві, прагнучим до самовдосконалення і вчитиметься протягом життя. [2 с.12]

Розвиток всебічної особистості здійснюється за допомогою різних методів та технологій навчання. Однією з таких є педагогічна методика «Щоденні 5». «Daily 5» спрямована на розвиток читацьких умінь та навичок, прищеплення любові до читання, розширення словникового запасу, а її метою є навчити учнів самостійності (так звані 10 кроків до самостійності). Принципами технології є довіра і повага, спільна діяльність, а також відповідальність.

Мета роботи. У даній статті ми розглянемо й проаналізуємо на певних прикладах педагогічну технологію навчання читанню і письму «Щоденні 5», з'ясуємо можливості даної технології та доцільність її впровадження в сучасний освітній простір України.

Основний матеріал. Як засвідчує практика педагогічного процесу за технологією Daily 5, зазвичай вона впроваджується в початковій школі від початку навчального року, але вчитель може започаткувати її в будь-який зручний час, головне усвідомлювати, що і вчитель, і учні готові до цього процесу. Він повинен пояснити школярам: для того щоб у майбутньому стати успішною людиною, вони мають навчитися проходити 10 кроків до успішного навчання. Сутність їх полягає у формуванні готовності до різних видів діяльності, а саме:

- 1) визначити, що вивчається;
- 2) ставити мету й обґрунтувати необхідність її досягнення;
- 3) прописувати (проговорювати) бажані кроки власної діяльності;
- 4) моделювати бажані кроки;
- 5) моделювати найменш бажані найбільш кроки, потім бажані;
- 6) вчитися переміщуватися по всьому класу, знаходити зручне місце;
- 7) випрацьовувати та тренувати особисту витримку, волю, характер;
- 8) учитися працювати самостійно;
- 9) бути уважним, коли вчитель збирає дітей в спеціальному «місці для зборів», готовим до зміни форми діяльності;

10) вчитися аналізувати роботу, відповідаючи на запитання «Як усе пройшло?».[5 с.461]

Вперше цю систему презентували Гейл Буше та Джоан Мозер у книзі «TheDaily 5: Незалежність грамотності в початкових класах».(2006 р., Онтаріо, Канада – 200с). На початковому етапі розвитку цієї технології вчителі давали різні завдання учням на кшталт:продовжити історію, висловити власну думку щодо прочитаного. Педагоги задавалися питанням: «Чи ми просто даємо дітям купу якихось завдань, не важливих, чи це завдання, які допоможуть дітям мислити й розвивати мовлення і письмо? Чи ці завдання для того, щоб лише розважити учнів, чи, можливо, допоможуть вплинути на зміни в їх літературному житті?». І лише через декілька років реалізації в початкових школах Канади технології Daily навчання, було відмічено, що діти працюють саме за моделлю тих 10 кроків успішного навчання, які були нами зазначені в статті раніше.

Технологія «Щоденні 5» (Daily 5) передбачає щоденне використання учнями в освітньому процесі п'яти видів діяльності:

Щоденні 5 • «Читання для себе»

- «Читання для когось»
- «Слухання»
- «Робота зі словами»
- «Письмо для себе»

«Читання для себе» застосовується як на уроці, так і впродовж усього робочого дня. Вчитель сам визначає час і форму проведення цього етапу. Вибір книги чи тексту для читання – для учня самостійний, вчитель на нього не впливає, не нав'язує свою літературу. Час самостійного читання від 5 до 20 хв., в залежності від віку дітей він поступово збільшується. В класі може бути створений куточок «Читацьких досягнень», щоб учні могли спостерігати за своїми успіхами. Після опрацювання твору, діти мають виконати завдання для перевірки розуміння прочитаного.

«Читання для когось» . Під час виконання цього виду роботи текст може бути запропонований вчителем або обраний учнями самостійно. Діти об'єднуються в пари, а вчитель виступає координатором роботи. Він спонукає дітей співпрацювати, слухати один одного, виконувати завдання, ставити запитання й аналізувати твір, над яким вони працюють. Час виконання знову ж таки варіюється від 5 до 20 хв. Форма роботи теж може бути різною: по 1 чи 2 речення, по абзацу, по декілька абзаців, по сторінці.

Після завершення читання в парах, учні виконують завдання для перевірки прочитаного, які підготував учитель. Але перед цим складаються правила, вони можуть бути написані на дошці, на папері. І бути в полі зору школярів. [4]

«Слухання». Учні можуть слухати вчителя, друга чи аудіофайли. Вибір залишається як за дітьми, так і за вчителем. Використовувати можна будь-які гаджети, які доступні в даних умовах. На сьогоднішній день існує дуже багато інтернет-джерел з аудіо записами літературних творів, які можуть стати в нагоді. Після завершення «Слухання» діти виконують завдання, які спрямовані на

перевірку прослуханого. Як і в попередньому виді діяльності існують правила роботи, складені і озвучені або записані перед початком слухання.

Під час «Слухання» учні вчаться тривалий час сприймати інформацію, не відволікаючись, обмінюватись думками щодо прослуханого, аналізувати почуте.

«Робота зі словами».Цей етап роботи можна використовувати на уроках мови та читання. Вчитель добирає слова, які б хотів опрацювати з учнями, а учні, в свою чергу, можуть запропонувати незнайомі їм слова, які зустріли під час роботи на уроці.

Пояснення слів діти можуть знайти у словниках, можуть використати гаджети. Учитель дає різні завдання і види робіт. Це сприяє кращому їх засвоєнню, збагачує словниковий запас. Це можуть бути завдання типу: «Збери слово», шифрограма, «Склади слова за стрілками», «Поєднай слово з малюнком», можна скласти словникову історію, казку. Створюється стіна слів, яку вчитель поповнює протягом місяця. Учні у процесі навчання можуть користуватися ними, їх написанням. Стіна слів перебуває в полі зору учнів.

Під час «Роботи зі словами» учні вчаться працювати зі словниками, поповнюють свій лексичний запас, використовують набуті знання під час написання різного виду робіт.

«Письмо для себе». Як і всі попередні види роботи, цей етап теж дозволяє вибір теми для письма і вчителю, і дітям. Вибір теми може бути зумовлений темою тижня, змістом тексту, який було обрано для «Слухання», темою інших уроків. Для виконання цього виду роботи діти знаходять зручне місце і впродовж відведеного часу працюють в альбомах, Щоденниках вражень, в зошитах, на аркушах (першокласники доки не навчилися добре писати, можуть використовувати малюнки у своїй роботі). Працюють всі за складеними правилами. Дуже важливо пам'ятати те, що вчитель не критикує роботи учнів, не виправляє помилки, не обмежує їх в обсязі роботи. За бажанням діти можуть прочитати вголос свою роботу. Працювати можна як індивідуально, так і в малих групах. Відпрацювання такої незалежності розвиває потребу в учнів краще писати, читати, висловлювати власні думки.

Висновки. Згідно з Концепцією НУШ, Державним стандартом початкової загальної освіти, навчальними програмами сучасним учителям необхідно використовувати такі методи і прийоми, які б сприяли активації пізнавальної, емоційно-чуттєвої сфери учнів, залученню їх до діалогічної взаємодії з текстом, самовираження у творчій діяльності.[1 с.3-4],[3 с.5-6],

Використання у щоденній роботі технології Daily 5 допомагає виробити у дітей уміння самостійно працювати, приймати рішення, висловлювати і аргументувати свої думки, приймати рішення. Вправління в самостійній діяльності стимулює потребу в оцінці власних сил, і пошуку взаємодії з учителями задля консультації, підтримки, допомоги. Це забезпечує для вчителя можливість приділяти більше часу тим учням, які потребують уваги; виявити, як учнів працюють у групах, комунікують, аналізують опрацьований матеріал тощо.

Отже, інноваційна технологія Daily 5 («Щоденні 5»), яка мала високі результати в процесі її використання за кордоном, та досвід українських педагогів, які вже спробували адаптувати у своїй практиці Daily 5, може слугувати важливим чинником модернізації початкової школи в Україні.

Література

1. «Державний стандарт початкової загальної освіти» [Електронний ресурс] / 2016. Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua>.
2. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] / Інформаційний збірник МОН України. – 2016. - Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua>.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н.М. - К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017.
4. «Алгоритм проведення, матеріали, картки контролю, картки самооцінювання тощо для «Щоденні 5» у період квітень-травень, 1 клас.» / Качур Л.Г. [Електронний ресурс] / 2019. Режим доступу до ресурсу <https://vseosvita.ua/library/algorithm-provedenna-materiali-kartki-kontroly-kartki-samoocinuvanna-toso-dla-sodenni-5-u-period-kviten-traven-1klas-124664.htm>
5. «Особливості навчання учнів початкових класів шкіл Канади» / Хомич О.О. [Електронний ресурс] / 2017. Режим доступу до ресурсу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/110.pdf>
6. «Щоденні 5. Цікаві завдання на кожен день за видами діяльності». Харченко О.Ю., Цимбалова В.І., Чернова Т.В. – Х.: «Видавнича група «Основа», 2019. -191с.

Чмелюк Л. А.

вчитель початкових класів

Комунальний заклад «Кам'янсько – Дніпровська районна гімназія «Скіфія»»

Кам'янсько-Дніпровська міська рада

Запорізька область, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність проблеми формування читацької компетентності учнів молодшого шкільного віку полягає у тому, що сучасний навчально - виховний процес спрямований на виховання учня, який є суб'єктом сучасної культури. Школа, учитель, класний керівник мають забезпечити духовний розвиток і розвиток особистості, а також навчити дітей творити себе і своє життя. Велику роль у формуванні творчості дитини в цьому питанні відіграє книга. Тому пропаганда читання, виховання читацької культури, формування вміння працювати з книжкою, розвиток пізнавальних інтересів, формування читацької

компетентності є пріоритетними напрямками спільної діяльності педагогів, дітей та батьків.

Метою даної роботи є показ практичних шляхів у формуванні повноцінної навички читання в учнів молодшого шкільного віку, а також у становленні дитини – читача, здатної до самостійної читацької та творчої діяльності, навчити учня шукати відповіді на поставлені запитання у книжках; розвинути навички читання уголос та мовчки. Тому для того, щоб виробити в учнів достатній рівень темпу читання, а також сформувати усвідомлення прочитаного, з першого класу потрібно працювати над формуванням читацької компетентності молодших школярів.

У програмі з літературного читання зазначено, що «читацька компетентність молодшого школяра – це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук книжок, відбір інформації для вирішення навчально - пізнавальних завдань і виявляється у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного». [4]

У структурі читацької компетентності виділяють такі складові:

- мовленнєва: формування та розвиток мовленнєвих умінь і навичок;
- літературознавча: формування основ теоретико – літературних знань і вмінь ними користуватися;
- бібліотечна – бібліографічна: уміння учня працювати з книгою, періодичними виданнями, як з джерелами отримання інформації; наявність у молодших школярів певного кола читання; знання початкових бібліотечно – бібліографічних понять та вмінь користуватися довідковою літературою;
- літературно - творча: розвиток і реалізація літературно – творчих умінь і здібностей учнів;
- емоційно – ціннісна : розвиток емоційної та почуттєвої сфери учнів, уміння висловлювати оцінні судження щодо прочитаного.

Навчити дітей добре читати – одне з найважливіших завдань початкової школи. В. О. Сухомлинський зазначав, що без високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці, що погане читання – ніби брудне вікно, крізь яке нічого не видно. Тому, головним завданням вчителя у початковій школі є не тільки навчити свідомо і правильно читати, розуміти та аналізувати твори, але і формувати у дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних героїв; розвивати мовлення учнів; вчити правильно висловлювати свої думки за змістом прочитаного або прослуханого матеріалу. Безсумнівно, вчитель повинен розвивати творчу літературну діяльність школярів; формувати у них навички самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок; уміння здійснювати пошук і відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань.[1, 22]

Щоб сформувати у молодших школярів читацьку компетентність необхідно розвивати потребу у читанні, створити належні психолого – педагогічні

умови для сприйняття, розуміння та оцінки прочитаного, організувати пошуково – дослідницьку діяльність учнів, розвивати усне та писемне мовлення. Для зацікавлення молодших школярів більше читати, необхідно:

- урізноманітнити форми та види читання (індивідуальне, ланцюжкове, вибіркоче, читання в особах, хорове, читання «дощиком», читання «сонечком»).
- використовувати цікаві методичні прийоми («придумай кінцівку твору», «знайди початок речення про...», читання деформованих слів, речень, текстів, застосування кросвордів).
- впроваджувати методи та прийоми розвитку критичного мислення (Сенкан, «Шість капелюшків», «Ромашка Блума», «Асоціативний куц», «Передбачення», «Кошик ідей», «Карусель», «Входження в картину», «Павутинка дискусії»).
- застосувати нестандартні форми проведення уроків (уроки – подорожі, уроки – екскурсії, уроки на свіжому повітрі).
- використовувати методикау Нової української школи «Щоденні 5» (читання для себе, читання для когось, слухання, словникова робота, письмо для себе).

Проте розвиток технічного прогресу диктує інші правила, а саме, сучасна дитина краще працює з комп'ютером, ніж з буквами, та все ж навички читання не втрачають актуальності й досі, через те, що більшість інформації в інтернеті також супроводжується текстом, тому і в сучасних умовах освіти досить актуальним є формування і розвиток читацької компетентності та читацьких навичок, завдяки яким дитина може шукати інформацію для вирішення пізнавальних завдань. Тому застосування інформаційно - комп'ютерних технологій на уроках літературного читання та української мови є доцільним та перспективним. Ці технології розширили можливість подачі навчального матеріалу, через застосування мультимедійної презентації до уроків, проєктів, медіатекстів, сучасних засобів відеотехніки, що дозволяє підсилити зацікавленість та мотивацію учнів початкових класів. [2]

Отже, формування читацької компетентності молодшого школяра є головною метою вчителя, що має свої особливості, які зумовлені віковими, індивідуально – психологічними властивостями учнів. Слід зазначити, що формування читацької компетентності як складового та багатоконпонентного особистісного утворення важливо відтворювати на міжпредметному рівні, тобто на матеріалах текстів різних видів: навчальних, художніх, науково-пізнавальних. Тому, якнайшвидше дитина візьме в руки « свою» книгу, тим швидше для неї процес читання стане цікавішим, а осмислення – перетвориться у потребу читати. Саме тому формування самостійного читача, розвиток пізнавальних інтересів є важливим завданням вчителя з перших днів перебування дитини в школі. Випускники початкової школи повинні оволодіти навичками та вмінням, які потрібні активному читачеві, вміти підтримувати колективну дискусію за змістом прочитаного: враховувати різні думки, міркування однокласників, співвідносити їх, доповнювати власними; обстоювати свою позицію, дотримувати норм

культури спілкування. А головне, діти повинні полюбити книжку та самостійне читання.

Література

1. Вашуленко О.В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1 / О. В. Вашуленко. 2011. — 94 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти (електронний ресурс) – Режим доступу : <http://www.min.gov.ua>
3. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа (проект) – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>
4. Навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально – виховного процесу в 2016/2017 навчальному році з коментарем провідних фахівців. - Х.: Ранок, 2016. – 192 с.
5. Логачевська С. Критичне мислення і диференціація на уроках читання. - Початкова школа. - 2004. - № 7. - С. 26.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: /О.Я. Савченко// Компетентнісний підхід як чинник модернізації навчального процесу/. – Київ: Вид-во «Грамота», 2013 р. – 553 с.
7. Сапун Г. Уроки читання / Г. Сапун, — Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. -180 с.

Руденко С.В.

вчителька початкових класів

Комунвльний заклад «Навчально-виховний комплекс № 2»

м. Покров, Дніпропетровська область, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Що є ґрунтом якісної освіти? Безумовно, її зміст. Зміст початкової освіти вперше в історії вітчизняної освіти є багатокомпонентним і дитиноцентричним. Він суттєво збагачений творчим, діяльнісним компонентом.

Чи цікавим буде навчання? Чи комфортно буде маленькому школяреві? Ці та інші питання турбують кожного, хто пов'язаний зі школою як державним інститутом.

Щоб навчальна діяльність приносила радість, слід організувати її таким чином, щоб дитина стала активним учасником процесу засвоєння знань. Опанування навичками читання забезпечує кожній дитині і пізнавальний інтерес, і задоволення від процесу та результату навчання в цілому, і моральний, психологічний комфорт, і відчуття особистісного успіху.

Читацька компетентність є особистісно - діяльнісним інтегрованим результатом взаємодії знань, умінь, навичок та ціннісних ставлень учнів, що набувається у процесі реалізації усіх змістових ліній предмета «Читання».

Під час навчання відбувається становлення і розвиток якостей дитини-читача, здатної до самостійної читацької, творчої діяльності; здійснюється її мовленнєвий, літературний, інтелектуальний розвиток; формуються морально-естетичні уявлення і поняття; збагачуються почуття; виховується любов до мистецтва слова, потреба в систематичному читанні.

Для досягнення мети перед вчителем початкової школи стоять завдання:

- формувати в учнів повноцінні навички читання як базових у системі початкового навчання;
- ознайомлювати з дитячою літературою різної тематики і жанрів; формувати у дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів;
- формувати у школярів уміння сприймати, розуміти, аналізувати й інтерпретувати літературні тексти різних видів з використанням початкових літературознавчих понять;
- розвивати мовлення учнів; формувати уміння створювати власні висловлювання за змістом прочитаного(прослуханого);
- розвивати творчу літературну діяльність школярів шляхом участі в літературних конкурсах, святах, фестивалях тощо;
- формувати у школярів прийоми самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок, довідковим матеріалом, уміння здійснювати пошук, добирання інформації для розв'язання навчально-пізнавальних завдань;
- виховувати потребу в систематичному читанні як засобів пізнання світу, самопізнання, загальнокультурного розвитку.

Актуальною стає проблема розвитку читацької компетентності молодших школярів, оскільки саме рівень сформованості навичок самостійної роботи з книгою є передумовою інтелектуального та духовного зростання учня. Зрозуміло, що неможливо сформувати читацьку компетентність без правильно організованої і серйозно поставленої роботи учнів з перших днів навчання з книгами, із доступного кола читання, без виховання в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги, читати ті, які підходять саме конкретній дитині, а не комусь іншому.

Завдання учителя початкових класів не тільки навчити свідомо, правильно, виразно читати, розуміти, аналізувати твори, але і формувати у дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів; розвивати мовлення учнів; формувати уміння створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвивати творчу літературну діяльність школярів; формувати у них навички самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок; уміння здійснювати пошук, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань.

Формування читацьких умінь здійснюються в нерозривній єдності з мовленнєвими. Якщо система читацьких умінь *відображає процес сприймання осмислення твору*, то мовленнєві уміння — *процес створення власного висловлювання* за прочитаним (прослуханим). При цьому діти не копіюють

текст-зразок, а використовують для побудови власних висловлювань засоби, аналогічні тим, з якими ознайомились на уроках читання.

Цілеспрямоване формування читацької діяльності молодших школярів знаходить своє продовження й розвиток в організації самостійної роботи з дитячою книжкою, роботи з інформацією як на спеціально відведених заняттях у класі, так і в позаурочний час.

Для формування читацької компетентності молодших школярів важливу роль відіграють міжпредметні зв'язки.

Основою структурування програми є змістовні лінії Державного стандарту з читання:

- «Коло читання»;
- «Формування й розвиток навички читання.
- «Літературознавча пропедевтика»;
- «Досвід читацької діяльності» (Усвідомлення жанрової специфіки творів — впізнавання і називання жанру твору. Смісловий і структурний аналіз тексту. Засоби художньої виразності, емоційного ставлення до змісту твору)
- «Робота з дитячою книжкою;
- «Розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного».

Багато зусиль необхідно докласти аби навчити дітей осмислено читати. Не секрет, що навіть першокласники, які щойно навчились читати, відразу ж втрачають бажання це робити. Свідомість читання учнів початкових класів базується на оглядовому, ознайомлюючому та вивчаючому читанні, які в свою чергу ґрунтуються на таких прийомах: виділення заголовків і рубрик з метою отримання загального уявлення про тему, зміст, структуру тексту; перегляд першого і останнього абзаців з метою загального уявлення про зміст; перегляд вказаного вчителем фрагменту тексту; постановка запитань самими учнями; використання опорних схем для визначення тематичної спрямованості або для повторення змісту тексту; знаходження частин тексту для підтвердження власних міркувань; спонукання учнів до висловлювання власних припущень та залучення до аналізу протилежних думок.

У початкових класах найбільш поширеними прийомами роботи щодо удосконалення свідомості читання є:

- поділ тексту на частини; складання плану; графічне малювання; використання картинного плану; переказ прочитаного, аранжування (детальний, стислий, вибірковий, творчий); читання в особах; визначення теми та ідеї твору за опорними питаннями; називання дійових осіб; добір прислів'їв, приказок до тексту; робота над образними словами і виразами; зіставлення частин тексту з книжковою ілюстрацією; добір інших заголовків; підбір уривків текстів до малюнка; встановлення фактологічного ланцюжка подій; робота з методичним матеріалом підручника (відповіді на запитання в підручнику, виконання інших завдань); добір назв словами з тексту до серії сюжетних малюнків.

Крім цього, важливо не тільки підтримувати у дітей зацікавлення, а й сприяти розвитку навичок читання.

Швидкісне читання активізує процеси мислення і є одним із засобів удосконалення навчального процесу, воно є основою успішного навчання у школі, потім професійної кар'єри, а отже і долі. Основними шляхами вдосконалення техніки читання є збільшення слухового та зорового сприйняття тексту, розширення кута зору,

збагачення словникового запасу учнів, розвиток артикуляційного апарату дитини, формування стійкої уваги на змісту прочитаного. Багаторазове звертання до тексту, виконуючи при цьому різноманітні завдання, також сприяють вдосконаленню навичок швидкого читання.

В.О. Сухомлинський радив учителям початкових класів: "Навчіть усіх дітей читати так, щоб вони вміли читаючи думати і думаючи читати" .

Щоб досягти такого рівня читання, треба учнів навчити аналізувати текст, тобто осмислювати його тему, ідею, ставлення автора до того, що він пише, висловлювати свою оцінку щодо прочитаного, бачити в тексті художньо-виражальні засоби мови, запам'ятовувати їх з метою збагачення власної мовної культури. Крім цього, аналіз має сприяти і вдосконаленню навичок читання.

Невід'ємною складовою у формуванні читацької компетентності є уроки позакласного читання. Їх основна мета - сформувати навички читання та читацьку самостійність учнів, виробити позитивне ставлення школярів до читання з власної ініціативи. Отже, чим раніше дитина візьме в руки "свою" книгу, тим швидше процес читання перетвориться в насолоду, осмислення — у потребу читати. Тому формувати самостійного читача, розвивати пізнавальні інтереси потрібно з першого дня перебування дитини в школі.

Методика має достатньо різноманітних видів творчих робіт, які використовуються на уроках читання. Усі вище визначені напрямки та аспекти проблеми повинні бути враховані кожним вчителем, що прагне сформувати справжнього читача, готового до здійснення самостійної читацької діяльності, всебічно розвиненої особистості, що вміє цінувати та насолоджуватись красою слова. Читання має стати стежиною, що веде до вершин розумового, морального й естетичного виховання. Якщо діти осмислено, швидко, виразно читають, усвідомлено переказують прочитане; будують усні та письмові монологічні висловлювання; складають план до тексту; беруть участь у діалозі в процесі обговорення прочитаного; уміють ставити запитання, висловлювати свою думку; вміють працювати з книжкою; висловлюють оцінні судження, то слід вважати, що читацьку компетентність у молодших школярів сформовано.

Література

1. Вашуленко О.В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1 / О. В. Вашуленко. 2011. - 94 с.
2. Логачевська С. Критичне мислення і диференціація на уроках читання. - Початкова школа. - 2004. - № 7. - С. 26.
3. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчителя.— К.: Освіта, 2007.— 334 с.

4. Сапун Г. Уроки читання / Г. Сапун, - Тернопіль : Підручники і посібники, 2001. -180 с.

5. Сарапулова Є. Швидкочитання для першокласників. - Початкова школа. - 1993. - № 2. - С. 12

Мудраченко С.А.

вчитель початкових класів

Навчально-виховний комплекс №2 м. Покров

Дніпропетровської області, Україна

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ КОГНІТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

На початку ХХІ століття стає очевидним, що суспільство вступає в нову інформаційну епоху. Збільшення обсягу інформації та, водночас, бурхливий розвиток інформаційних технологій зумовлюють появу нових інформаційних засобів та підвищення їх впливу на всі сфери життя людини. Досягти власної життєвої мети та успішно адаптуватися в сучасному інформаційному суспільстві зможе перш за все той випускник школи, який здатний до безперервної самоосвіти, який уміє самостійно здобувати інформацію, використовувати її у власній діяльності. Одним із важливих засобів для досягнення особистої мети людини в усі часи було і є читання. Практика показує, що в сучасних умовах глобальної комп'ютеризації суспільства в більшості учнів інтерес до читання поступово зникає. Внаслідок цього перед сучасною школою ставляться завдання, спрямовані на розвиток зацікавленості школярів читанням в умовах інформаційного навчального середовища.

Читання є базовим компонентом освіти. Саме сформованість умінь грамотно читати і розуміти тексти у школярів сприяє ефективній навчальній діяльності з усіх предметів та підвищує рівень соціалізації дитини. Робота з формування читацької компетентності є результативною лише за умови системного підходу, активної співучасті всіх учасників навчально-виховного процесу, запровадження сучасних форм і методів навчання. Свідомому і міцному засвоєнню вивченого матеріалу на уроках читання сприяє використання інтерактивних технологій, зокрема впровадження когнітивних методів навчання (або методів навчального пізнання). Які розподіляються на: метод евристичного спостереження, метод порівнянь, метод фактів, метод досліджень, метод гіпотез, метод прогнозування, метод помилок та метод конструювання теорій. Саме вони є дієвими у вихованні читацької активності школярів, формують емоційно-вольову сферу діяльності учнів на уроці позакласного читання, оскільки завдання уроків читання не лише в тому, щоб учити дитину читати, розвивати її мислення, а й у тому, щоб розбудити її душу і серце, викликати певний комплекс почуттів під час читання й аналізування тексту.

Впроваджуючи когнітивні методи навчання залучаю дітей до свідомого, вдумливого читання, навчаю розмірковувати над прочитаним текстом аналізувати

і критично оцінювати отриману інформацію, будувати власні гіпотези на основі прочитаного.

Застосовуючи метод евристичного спостереження на уроках читання уміло поставленим питанням можна скерувати учнів на формування нових питань, висновків, правил, використовуючи їхні знання і спостереження. Даний метод застосовую на всіх етапах навчання: під час підготовки до засвоєння нового матеріалу, в процесі його пояснення, засвоєння, застосування та узагальнення. Це дає можливість вчителю не пропонувати знання у готовому вигляді, а стимулювати учнів добувати їх самостійно, формулюючи висновки під керівництвом вчителя. Найбільш уживані вправи: «Придумай власну версію...», «Напиши відгук про прочитане», «Відгук про улюблену книгу», «Запропонуй», «Прочитай. Пригадай. Порівняй.», «Добери синоніми».

Також важливого значення на уроках читання надаю методу порівнянь. Пояснюю дітям, що означає порівнювати об'єкти або персонажі, чи завжди і все можна порівнювати. Наприклад, вивчаючи вірш Ліни Костенко «Струшується сад, як парасолька», учні роблять перші спроби знайти порівняння у творі, дізнаються про те, що вони допомагають уявити. Знайомлячи дітей з різними жанрами літературних творів, вчу визначати основні ознаки жанрів, порівнювати їх.

Шлях до повноцінного сприйняття художнього твору полягає через розкриття проблеми, теми, основної думки, сюжету, авторської позиції. Завдання педагога – навчити дитину за текстом бачити, відчувати і розуміти все те, що хотів донести до читача письменник. Найкраще це завдання допомагає виконати застосування методу фактів, який вимагає послідовного розвитку пізнавальної діяльності учнів. Насамперед, це стосується такого етапу пізнання як пошук фактів. Іноді дітям важко висловити те, що вони бачать, чують, відчувають. Для розв'язання цієї проблеми варто запропонувати їм знайти факти, що пояснюють певний процес. Доцільним є об'єднання учнів у групи та знаходження фактів, що стосуються цього процесу.

Працюючи над текстом вчу школярів одночасно бачити в тексті вчинки персонажів, їхні наслідки, звертати увагу на діалоги, монологи, портрети, думки, репліки дійових осіб, тобто збирати про них факти. На основі цих фактів складається характеристика дійових осіб і дається оцінка вчинкам персонажів, визначається власне і авторське ставлення до них. Вивчаючи твір Віри Артамонової «Ясенок», учні з опорою на текст і зібрані факти, характеризують образ головного героя твору Володі. Для збору фактів використовую вправи: «Так чи ні?», «Загадка», «Продовж речення», «З'єднай правильно», «Знайди відповідь», «Знайди і прочитай».

Майстерність вчителя полягає в тому, щоб розкрити сили і можливості кожної дитини, в умінні, за словами В.О.Сухомлинського, дати «відчути їй радість успіху в розумовій праці». Реалізації цієї мети сприяє застосування на уроках читання методу досліджень. Дослідження проводяться за таким планом: 1) визначається мета; 2) складається план роботи; 3) збираються факти про об'єкт; 4) нові факти, отримані у процесі дослідження; 5) рефлексійні міркування; 6)

висновки. Послідовне виконання всіх перелічених пунктів дає можливість кожній дитині отримати власний результат.

Під час роботи над твором Віри Артамонової «Котикова казка» пропоную визначити об'єктом дослідження заголовок твору, використовуючи для цього вправу «Передбачення». Працюючи над текстом, учні разом з учителем, дотримуючись плану роботи над дослідженням, вивчили зміст тексту, за допомогою різних завдань зібрали факти про головних героїв і під час рефлексії зробили висновок про співвідношення заголовка і змісту твору.

Важливе місце на уроках читання займає метод прогнозувань. На початку уроку пропоную учням пояснити значення незнайомого слова або поняття. Діти висловлюють свої прогнозування. В процесі вивчення тексту розкривається справжнє значення слова або поняття. Такий метод збагачує життєвий досвід дітей, сприяє розвитку аналітичного та критичного мислення, дає можливість кожній дитині зробити своє маленьке «відкриття».

Застосування вчителем методу помилок передбачає зміну негативного ставлення школярів до помилок. Помилку доцільно розглядати як джерело протиріч або джерело нових знань. Увага до помилок актуалізується педагогом не тільки з метою їх виправлення, а й з'ясування причин їх виникнення. Пошук взаємозв'язків помилки з правильним рішенням стимулює евристичну діяльність учнів. Одним із цікавих завдань роботи над помилками є відновлення і читання деформованих текстів

Важливе значення у процесі формування читацької компетентності молодших школярів відіграють узагальнюючі уроки як результат сумісної діяльності вчителя і учня над темою. Метод конструювання понять, правил, теорій використовую як метод теоретичного узагальнення завдання. Обговорюючи поетапно прочитане діти роблять висновки. Результатом такої роботи є сформульоване поняття, правило, план до твору.

Для кращого формування читацької компетентності молодших школярів треба організовувати навчання так, щоб воно було цікавим для дітей, щоб у них виникала б маса запитань і не зникало бажання знайти чи почути відповіді на свої «Чому?». Основними перевагами застосування когнітивних методів навчання є моделювання ситуації та колективне або індивідуальне ухвалення рішень, взаємодія учасників навчально-виховного процесу, наявність спільної мети.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти / 21 лютого 2018р.
2. Програма «Літературне читання» (2-4 класи загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою).
3. Житник Б.О. методичний poradnik: форми і методи навчання. – Харків: Основа, 2015.
4. Читацька компетенція як різновид загальної компетенції учнів / наука і освіта. – 2005. -№3-4.
5. Ковальова В.І. «Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра». – Харків: основа, 2010.

Відомості про авторів

Астаніна І.А. вчитель початкових класів Харківської гімназії № 6 «Маріїнська гімназія» Харківської області.

Бабак В.А. вчитель української мови і літератури Малобурімської загальноосвітньої школи I-III степенів смт. Чорнобай Черкаської області.

Бакуменко О. В. учитель української мови Яструбинського НВК «ЗНЗ-ДНЗ» Сумської районної ради Сумської області.

Безрукава Л. І. вчитель української мови та літератури Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 122 Дніпропетровської області.

Будулатій Л.М. учитель української мови та літератури Грузьківського навчально-виховного комплексу «Заклад загальної середньої освіти I-III ступенів – заклад дошкільної освіти» Кропивницького району, Кіровоградської області.

Ведмідь Н.М. вчитель початкових класів КОЗЗСО «Раївський НВК» с. Раївка Синельниківського району Дніпропетровської області.

Возна С.А. учитель української мови і літератури Київської середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 201 Київської області.

Гавриловська О.І. вчитель початкових класів Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №113 Харківської області.

Галушка Н.П. вчитель початкових класів ліцею «Львівський» ЛМР

Григор'єва А. Г. вчитель української мови та літератури Павлівської середньої загальноосвітньої школи с. Павлівка Васильківського району Дніпропетровської області.

Грищенко М. Р. вчитель початкових класів КОЗЗСО «Раївський НВК» с. Раївка Синельниківського району Дніпропетровської області.

Денищенко Л.І. вчитель української мови та літератури Мелітопольської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4 Запорізької області.

Дзюбенко Л.М. вчитель української мови і літератури Харківської вечірньої (змінної) школи II-III ступенів № 5 Харківської області.

Дребушак І.Л. вчитель початкових класів Запорізького навчально-виховного комплексу № 109 Запорізької області.

Дудка І.П. учитель української мови і літератури Медведівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Кегичівського району, Харківської області.

Забавська Т.В. учитель української мови та літератури Великокопанівської загальноосвітньої школи I-III ступенів с. Великі Копані, Олешківського району Херсонської області.

Заболотня А.О. вчитель початкових класів Генічеської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Херсонської області.

Здебська Т. М. вчитель початкових класів Харківської загальноосвітньої школи I – III ступенів №113 Харківської області.

Зубань В. М. кандидат педагогічних наук, учитель початкових класів, заступник директора з навчальної роботи ДСХШІІІ-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішні» імені В. Кричевського смт. Опішня Полтавської області.

Качуровська О.Г. учитель-методист української мови і літератури Петропавлівсько-Борщагівської ЗОШ І-ІІІ ступенів Київської області.

Кизименко О.М. заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель української мови і літератури Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 142 Харківської області.

Кир'янова С.М. вчитель початкових класів КОЗЗСО «Раївський НВК» с. Раївка Синельниківського району Дніпропетровської області.

Кириченко А.М. учитель початкових класів Грузьківського НВК «заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів-заклад дошкільної освіти» Кропивницької районної ради Кіровоградської області.

Кириченко Н.В. вчитель української мови та літератури Комунального закладу «Харківська спеціалізована школа № 11» Харківської області.

Книш В.В. вчитель української мови і літератури Куп'янської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 6 Харківської області.

Корніленко А.І. вчитель початкових класів КОЗЗСО «Раївський НВК» Дніпропетровської області.

Кривенко Ю. О. учитель початкової школи Комунального закладу «Харківська гімназія № 6 «Маріїнська гімназія» Харківської міської ради Харківської області».

Лакович А.М. вчитель української мови і літератури Запорізької області.

Левченко О.В. вчитель початкових класів Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 26 Дніпропетровської області.

Лук'янова М.В. учитель української мови і літератури Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №22 Запорізької області.

Лукашенко Н.Г. вчитель початкових класів Малинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №4 м. Малин Житомирської області.

Луценко О.В. учитель української мови та літератури Київської інженерної гімназії Київської області.

Маківська Г.С. вчитель початкових класів Шебелинської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Балаклійської районної ради Харківської області.

Маринець А.С. вчитель початкових класів Криворізької гімназії №127 Дніпропетровської області.

Мартинюк І.В. вчитель початкових класів Малинської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 4 Житомирської області

Марченко Т.І. вчитель української мови і літератури Кліщинського навчально-виховного комплексу «Дошкільний навчальний заклад-загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів» імені М.П.Старицького с.Кліщинці Чорнобаївського району Черкаської області.

Митрофанова О.Л. вчитель української мови і літератури Володимирівської загальноосвітньої школи-інтерната І-ІІ ступенів Миколаївської обласної ради.

Михайленко О.С. вчитель початкових класів, сурдопедагог КЗО «Багатофункціональний навчально-реабілітаційний ресурсно-методичний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання» ДОР Дніпропетровської області.

Михайленко С.А. вчитель початкових класів Голопристанської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів м. Гола Пристань Херсонської області.

Михайлик Т. М. вчитель української мови та літератури_Новотроїцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 1 Херсонської області.

Мороз І.В. вчитель української мови і літератури КОЗЗСО «Раївський НВК» Дніпропетровської області.

Мудраченко С.А. вчитель початкових класів Навчально-виховного комплексу № 2 м. Покров Дніпропетровської області.

Мул Н.М. вчитель початкових класів Запорізької загальноосвітньої школи І – ІІІ ступенів № 15 Запорізької міської ради Запорізької області.

Мяковська Л.І. вчителька початкових класів Летичівського ліцею № 2 Хмельницької області.

Насоненко Н.Є. вчитель початкових класів Криворізької гімназії №127 Дніпропетровської області.

Новіцька О.Ж. вчителька української мови та літератури Хмельницького навчально-виховного комплексу № 10 Хмельницької області.

Очеретько Н.А. вчитель української мови та літератури Павлівської середньої загальноосвітньої школи Васильківського району, Дніпропетровської області.

Пазиніна Н.М. вчитель початкових класів Комунального закладу «Харківська спеціалізована школа І –ІІІ ступенів № 11 з поглибленим вивченням окремих предметів Харківської міської ради Харківської області».

Польська О.А. вчитель української мови і літератури Комунального закладу «Рубанівський опорний заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів» Великопетиської районної ради, Херсонської області.

Поплавська О.К. вчитель початкових класів КОЗЗСО «Раївський НВК» с. Раївка Синельниківського району Дніпропетровської області.

Прахова Т.Ю. вчитель початкових класів Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 108 Дніпропетровської області

Путря Н.В. вчитель української мови і літератури Запорізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 15 Запорізької області.

Рибалко В.О. вчитель початкових класів Зарічненського ЗЗСО Радсадівської сільської ради Миколаївського району Миколаївської області.

Руденко С.В. вчителька початкових класів Комунального закладу «Навчально-виховний комплекс № 2» м. Покров, Дніпропетровської області.

Савчук О.Ю. вчитель української мови і літератури Бердянського загальноосвітнього закладу № 8.

Савчук С.Г. вчитель початкових класів Комунального закладу «Широківський навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад».

Свистільник Л.П. вчитель української мови та літератури Синельниківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Дніпровської області.

Севостьяненко Н. І. учитель української мови і літератури Криворізької гімназії № 127 Дніпропетровської області.

Синицька О.С. вчитель початкових класів Криворізької гімназії №127 Дніпропетровської області.

Сич Н.В. вчитель української мови і літератури Мостівської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів с. Мостове Житомирської області Андрушівського району.

Соловійова О.В. вчитель української мови і літератури Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №113 Харківської області.

Солонина Н.О. вчитель української мови та літератури ліцею № 1 с. Петропавлівська Борщагівка Києво-Святошинського району Київської області.

Сріб'яник Н.В. директор Синельниківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Дніпровської області

Сухомлинова М.М. заступник директора з виховної роботи, вчитель української мови і літератури Криворізької загальноосвітньої школи-інтернату І-ІІ ступенів № 4 Дніпропетровської області.

Сябрук О.Б. вчитель української мови та літератури Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Запорізької області.

Таран І.І. вчитель початкових класів Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 108 Дніпропетровської області.

Терьохіна Г.В. учитель української мови та літератури Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Запорізької області.

Тімоніна Ю.О. вчитель початкових класів Комунального закладу «Харківська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 11 з поглибленим вивченням окремих предметів Харківської міської ради Харківської області».

Ткачук Н.В. вчитель початкових класів КЗ «Широківська опорна школа загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів» Широківської селищної ради смт Широке Дніпропетровської області.

Філіпчук В.В. вчитель початкових класів Михайлюцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів с. Михайлючка Шепетівського району Хмельницької області.

Чмелюк Л.А. вчитель початкових класів Комунального закладу «Кам'янсько-Дніпровська районна гімназія «Скіфія»» Кам'янсько-Дніпровської міської ради Запорізької області.

Швець Н.А. вчитель української мови та літератури Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 122 Дніпропетровської області.

**Збірник тез доповідей
учасників Всеукраїнської
науково-практичної конференції**

**«Методика викладання української мови в
сучасній школі: теорія та практика»**

31 березня 2020 р.

Видавець: Центр прогресивної освіти «Генезум»

Електронна пошта: mail@genezum.org

сайт: genezum.org

tel: +38 (096) 277 14 16

Підписано до друку 29.03.2020 р. Здано до друку 30.03.2020 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 7,91.
Тираж 100 прим.